ROCZNIK
Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

VII.

1913 r.

WARSZAWA
NAKŁAD POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO
Aleje Jerozolimskie 29.

Czy warto być członkiem Towarzystwa Krajoznawczego?

Członkowie Towarzystwa Krajoznawczego mają moralny obowiązek:

1. Brać udział w zebraniach i pracach Towarzystwa.
2. Zdawać sprawę z odbytych wycieczek i zdobyczy naukowych.
3. Czuwać nad całością zabytków i osobliwości krajowych.
4. Popierać zadania naukowe Towarzystwa i przyczyniać się do jego rozwoju (§ 20 Ust. a, b, c, d, e).
5. Opłacać należne (trzyrublowe) składki (§ 7 Ust.).
6. Zawiadamiać Zarząd o zmianie swego adresu.
7. Zjednywać Towarzystwu nowych członków — czynnych i popierających.
8. Prenumerować „Ziemię“ i czuwać nad jej rozwojem, oraz zjednywać jej prenumeratorów.

Członkowie Towarzystwa Krajoznawczego mają przywileje:

1. Bezpłatnego uczestniczenia w zebraniach i konferencjach Towarzystwa.
2. Korzystania bezpłatnego z bibljoteki Towarzystwa.
3. Zwiedzania i korzystania naukowego ze wszelkich zbiorów Towarzystwa.
4. Korzystania z 10% ustępstwa od prenumeraty „Ziemi“.
5. Korzystania z 10%—40% ustępstwa od wydawnictw własnych Towarzystwa.
6. Korzystania z 10% ustępstwa od wydawnictw Krajoznawcz., otrzymanych przez Towarzystwo w komis.
7. Korzystania z wycieczek organizowanych przez Towarzystwo z ustępstwem 10% do 20% od kosztów uczestnictwa.
8. Prawa wstępu na wystawy, organizowane przez Towarzystwo z ustępstwem 20%—40%.
9. Zadowolenia, że przyczyniają się do rozwoju nauki i że służą użyteczności publicznej.

Członku, który nie możesz podołać wszystkim tym obowiązkom—zjednaj przynajmniej w ciągu roku jednego nowego członka dla Tow. Krajoznawczego i jednego prenumeratora „Ziemi“.

ROCZNIK
Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

VII.

1913 r.

WARSZAWA
NAKŁAD POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO
Aleje Jerozolimskie 29.

Druk A. Pęczalskiego
i K. Marszałkowskiego, Warszawa—Erywańska 2—4.

I.

Dział sprawozdawczy.

Rozwój Towarzystwa.

Wobec utrwalonych zasad i wypróbowanego w ciągu ubiegłych lat 6 planu organizacyjnego rok sprawozdawczy nie przyniósł Towarzystwu — w samem jego łonie -- żadnych zmian poważniejszych.

Rozrost liczebny Towarzystwa jako też i spotęgowana może systematyczność pracy, w latach ubiegłych rozpoczętej, były jedynym widomym objawem życia i rozrostu jego organizmu.

Jedynie przeszkody zewnętrzne w roku sprawozdawczym hamowały tętno życia tego organizmu w stopniu większym, niż to się dało odczuć w ubiegłych latach sześciu.

Towarzystwo opracowało szczegółowe plany i zgromadziło już duży materyał — do dwuch wystaw krajoznawczych w Warszawie — **kartograficznej** i **Sztuki podhalańskiej**, zmuszone jednakże było zaniechać swych planów skutkiem otrzymanego ze strony władz administracyjnych zakazu.

Sprawa ufundowania własnego domu, w którym krajoznawstwo nasze mogłoby znaleść niezbędną podstawę swego rozwoju, stała się tak dalece aktualną, że nie tylko zbiory, które urosły do znacznych rozmiarów, lecz i inne strony działalności Towarzystwa dla braku odpowiednich ubikacyj zahamowane w swym pędzie rozwojowym już zostały.

Zorganizowany na początku roku Komitet „Budowy Domu Krajoznawczego w Warszawie“ rozpoczął swą pracę, zabiegając koło pozyskania niezbędnych na cel ten funduszów. Zabiegi te jednak zostały zwężone przez otrzymany ze strony władz administracyjnych zakaz zbierania na cel ten ofiar publicznych. Wobec tego i ta pierwszorzędnej doniosłości sprawa ograniczona została do środków własnych Towarzystwa i do dobrowolnej ofiarności jego członków.

Zestawienie liczbowe wykazuje, że Towarzystwu przybyło w ciągu roku sprawozdawczego na liście Warszawskiej (Centrali) nowych członków 538, że zaś z powodu nieuiszczenia należnej składki w ciągu lat 2 wykreślono 73 osoby, wykreśliło się zaś dobrowolnie 35, w d. 1 stycznia 1914 r. — pozostało osób 2320 (razem z Oddziałami przeszło 5400 osób)).

Członków popierających przybyło 14, zaś korespondentów, po przeprowadzonej reorganizacyi tego wydziału, Towarzystwo posiada 110.

Oddziałów prowincyonalnych nowych zalegalizowano 5, zawieszono zaś w czynności 1 (Suwalski) — z powodu nie dającej się na razie usunąć zadawnionej dezorganizacyi tego Oddziału.

W sprawozdaniu niniejszem uwzględnione zostały wszystkie strony działalności Towarzystwa, pominięto natomiast sprawozdanie z działalności członków-korespondentów, gdyż członkowie ci, mianowani stopniowo w ciągu całego roku, nie zawsze zdołali zaakcentować swą pracę a tembardziej — nadesłać sprawozdanie.

Zainteresowanie się sprawami Towarzystwa Krajoznawczego zzewnątrz również zaznaczyło się wyraźnie w kilku wybitniejszych objawach: sprawozdanie szczegółowe z prac krajoznawczych, przez Towarzystwo nasze podjętych, podał miesięcznik: Národopisny Věstnik Ceskoslovansky 1913 7/8, str. 193—194.

W języku rosyjskim zaś wyszła specyalna praca p. Mikołaja Sofronowa pod tyt. „Oczerk razwitja rodinowiedienija w Polszie" Jurjew 1913 [1]) i poświęcona historycznemu rozwojowi krajoznawstwa polskiego wogóle, a Towarzystwa Krajoznawczego w szczególności.

Wreszcie władze krajowe zainteresowały się bliżej pracami Towarzystwa, zbierając szczegółowe informacye (przez policyę) o ogólnej działalności i zbiorach muzealnych jego.

---

[1]) Ob. „Ziemia" r. 1914, № 5 i następn.

Protokół Ogólnego Zebrania Rocznego,

POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO

odbytego w d. 8 marca r. 1913, w 2-im prawomocnym terminie, w wielkiej sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa (Krak. Przedm. № 66) o godz. 8-ej wieczorem w obecności 163 członków.

Prezes Towarzystwa prof. Kazimierz Kulwieć zagaił zebranie, wzywając obecnych do spokojnego i godnego rozważenia spraw i potrzeb krajoznawstwa polskiego. Na przewodniczącego zebraniu powołano przez aklamacyę prof. Kazimierza Sławińskiego, który ze swej strony zaprosił na sekretarza zebrania prof. Zygmunta Dentera, na asesorów zaś — pp. Jarosława Rakowieckiego z Siedlec, Aleksego Chrzanowskiego z Błonia, oraz dr. Maryana Hołuba, mecenasa Augustyna Unieszowskiego, Jana Drègego i dr. Zweigbauma z Warszawy.

Przedstawiając zebraniu porządek dzienny do zatwierdzenia, przewodniczący, prof. Sławiński zakomunikował, że grono członków, z p. A. Ojrzyńskim na czele, złożyło wniosek do rozważenia przed ustaleniem porządku dziennego. W imieniu Zarządu wniosek ten referuje vice-prezes p. Al. Janowski: wnioskodawcy żądają, aby Zarząd w komunikatach swoich, przedstawianych na Ogólnem Zebraniu, ograniczył się do uogólnień i jedynie tych wiadomości, które zostały pominięte w roczniku, streszczającym działalność Towarzystwa za rok ubiegły, oraz aby komunikaty te nie trwały dłużej nad godzinę, tembardziej, że członkowie Towarzystwa mieli już sposobność zapoznać się z niemi na zebraniach miesięcznych i z rocznika, rozesłanego im przed posiedzeniem. Referent p. Al. Janowski — w imieniu Zarządu — zgodził się na żądanie wnioskodawców, oświadczając, że, o ile obecni na zebraniu członkowie

nie będą sami przedłużali obrad, żądając tych lub innych wyjaśnień od Zarządu, tenże gotów jest wyłożyć swoje komunikaty nawet w 3 kwadranse, przytem zastrzegł się kategorycznie przeciwko przesłankom wnioskodawców — jakoby Zebarania Ogólne miały zbytnio przedłużać się z winy rozwlekłości referatów Zarządu. P. Marendowski radzi ograniczyć przemówienia poszczególnych członków Ogólnego Zebrania, nie Zarządu. Pan Zaborski wnosi, że, ponieważ w roczniku są liczne dane cyfrowe, które wymownie ilustrują działalność Zarządu Towarzystwa za ubiegły rok sprawozdawczy, przemówienia członków na zebraniu winny być ścisłe, rzeczowe i ograniczone co do czasu. Przewodniczący prof. Sławiński proponuje zamknąć dyskusyę w tej materyi i przyjąć oświadczenie vice-prezesa p. Janowskiego. Wnioskodawcy — z p. Ojrzyńskim na czele — uważają wyjaśnienia udzielone w tej sprawie za dostateczne. Wobec powyższego oświadczenia zebrani, nie wyłączając i wnioskodawców, odrzucili nagłość wniosku i postanowili rozpatrzeć go in merito we właściwem miejscu porządku dziennego.

Po zatwierdzeniu tego ostatniego, przewodniczący poświęcił kilka gorących słów wspomnieniu zmarłych członków i wezwał obecnych do uczczenia pamięci ich przez powstanie z miejsc. Lista zmarłych członków obejmuje 23 nazwiska, wśród nich 2—osób, wybitnie krajowi zasłużonych: Stanisława barona Graeve'go, prezesa Oddziału Kaliskiego P. T. Kr. i Stanisława Krzemińskiego, historyka i publicysty.

Na porządku dziennym odczytanie protokółu zeszłorocznego Ogólnego Zebrania: przewodniczący jest zdania, że czytać go nie należy, gdyż wydrukowano go w dosłownem brzmieniu w roczniku Towarzystwa. Pan Ojrzyński domaga się odczytania protokółu. Pan Marendowski oponuje, powołując się na dopiero co przytoczony i poddany dyskusyi wniosek samego p. Ojrzyńskiego w sprawie szybszego toku obrad. Kwestya zostaje rozstrzygnięta przez przyjęcie bez czytania rzeczonego protokółu.

Następnie przewodniczący proponuje, aby dyskusyę nad wnioskami otworzyć dopiero po odczytaniu sprawozda-

nia z ogólnej działalności Towarzystwa i Zarządu (refer. prof. Kulwieć) i po relacyi z prac oddziałów prowincyonalnych (refer. p. Al. Janowski), podczas obliczania głosów przez asesorów. Zebrani zgadzają się na to. Przewodniczący udziela głosu panu Kulwieciowi, prezesowi dotychczasowego Zarządu.

Rocznik, zdaniem mówcy, streszcza całkowity rozwój Towarzystwa — streszczenie to, dzięki vice prezesowi Janowskiemu, zostało posunięte do najdalszych granic, wskutek czego wydanie rocznika wypadło obecnie prawie o 300 rubli taniej, niż w roku poprzednim. Do dodatnich objawów rozwoju Towarzystwa zaliczyć należy: a) znaczne rozszerzenie sfery wpływów Towarzystwa tak w kraju, jak i po za jego granicami, z dalekiego bowiem zachodu i wschodu zwracają się do Towarzystwa Krajoznawczego to po przezrocza, to po wydawnictwa (książki i broszury), wreszcie — po „Ziemię"; b) coraz dokładniejsze pojmowanie zadań i celów Towarzystwa w kraju przez społeczeństwo, o czem świadczą—poparcie i liczna frekwencya wystawy „Krajobraz Polski", ofiarność publiczna na wydawnictwa krajoznawcze, jak „Przewodnik po Królewstwie Polskiem", „Przewodnik po Kamieńcu Podolskiem" i t. p.; poparcie prac naukowych Towarzystwa i organu Komisyi Fizyograficznej „Pamiętnika Fizyograficznego", przekazanego Towarzystwu przez zasłużonego redaktora Bronisława Znatowicza; liczne zapisywanie się na członków Towarzystwa i do jego sekcyi dla wspólnej owocnej pracy z Zarządem; znaczna bardzo ilość osób, pracujących w centrali Towarzystwa i jego Oddziałach; bardzo mała liczba, od Towarzystwa odpadająca. Zebrań miesięcznych odbyło się 10, ogólna liczba uczestników wyniosła 3064. Natomiast Towarzystwo w roku ubiegłym spotykało większe, niż dawniej, przeszkody natury formalnej, z jakiemi musiało walczyć, zwłaszcza w sprawie organizowania wycieczek i odczytów krajoznawczych, oraz pewne bolączki natury wewnętrznej, które jednak są nikłe w porównaniu z silnem tętnem życiowem, jakie w łonie instytucyi pulsuje, i na pomyślnym rozwoju Towarzystwa zaważyć nie mogą. Prof. Kulwieć dla zobrazowania słów swoich przed-

stawił zebranym — na ekranie — szereg suchych, lecz wymownych liczb, ilustrujących historyę Towarzystwa od zawiązania jego aż do chwili obecnej:

Rok:	1907	1908	1909	1910	1911	1912
Ilość oddział. prowin.:	—	13	14	19	21	22
„ członków Towarz.	271	1301	1854	2814	3785	4509
wygłoszono odczytów:						192
wysłuchało ich osób:			1763	2230	2937	13306
zorganizow. wycieczek:	3	8	48	62	117	146

Rozszerzając z roku na rok granice swej działalności i wpływów, Towarzystwo Krajoznawcze powołało do życia szereg bibliotek, czytelni i muzeów, gromadzących ciekawe okazy z dziedziny etnografii, archeologii, faunistyki i florystyki, zarówno jak i bogate zbiory z przyrody martwej. Ustępujący Zarząd poleca i przekazuje uwadze i pieczy nowego Zarządu następujące najpilniejsze sprawy: 1) zabiegi koło ufundowania własnej siedziby (Domu Krajoznawczego), która to sprawa jest obecnie na dobrej drodze: pracuje specyalny Komitet, opracowują się plany, sporządzają kosztorysy; 2) niesłabnącą energię na placówkach dotychczasowych mimo wielkich wysiłków w sprawie budowy Domu; 3) pewne warsztaty pracy, uruchomionc w roku sprawozdawczym, jak rozpoczęte wydawnictwa i kolekcyonowanie zbicrów, zwłaszcza w dziale fotograficznym i kartograficznym; 4) doprowadzenie do końca rozpoczętych prac nad sporządzeniem inwentarza zbiorów, wydawnictw i majątku Towarzystwa, co jest konieczne dla ostatecznego ustalenia bilansu Towarzystwa; 5) dziękując serdecznie, w imieniu ustępującego Zarządu, wszystkim niezmordowanym pracownikom (w liczbie przeszło 80), którzy bądź w komisyach i sekcyach, bądź w bibliotece, przy zbiorach fotograficznych, w administracyi wydawnictw pracowali wytrwale, nie szczędząc trudu i czasu, prof. Kulwieć wyraża życzenie, by w roku następnym zebrani mogli złożyć gorętsze jeszcze podziękowanie tym członkom, którzy w myśl uchwały powziętej w r. 1911-ym wprowadzą przynajmniej jednego członka w roku bieżącym i przyłączą się do nielicznej

dotychczas rzeszy członków-ofiarodawców na rzecz Domu Krajoznawczego.

Z kolei przewodniczący udziela głosu p. Janowskiemu, który odczytuje sprawozdanie z działalności oddziałów prowincyonalnych: oddział Kujawski po bardzo intensywnej pracy znacznie lot swój obniżył: członków ubyło 25, w kasie niedobór rb. 39 kop. 53; w Zagłębiu największa liczba członków, bo 506 (w roku sprawozdawczym przybyło 191); w niektórych oddziałach ilość ubywających przewyższa liczbę przybywąjąch, jest to sym ptomat niepokojący, który daje dużo do myślenia: do takich oddziałów należą Chełmski, Częstochowski, Kielecki, Kujawski, Łomżyński, Łowicki i Zawiercki. Odczytów wygłoszono na prowincyi ogółem 121, których wysłuchało 8395 osób; największą liczbę odczytów urządziło Zagłębie: 32; po niem Łapy: 12; Łomża zorganizowała tylko jeden odczyt, Suwałki — żadnego. Najwięcej słuchaczów na odczytach miało Zagłębie: 1666, natomiast Włocławek na 4-ch odczytach miał zaledwie 160 słuchaczow. Wycieczek urządzono ogółem 117, udział w nich wzięło 2996 osób: najwięcej wycieczek urządziło Zagłębie, bo 22, po niem Łódź: 17 wycieczek; Chełm — tylko jedną; Radom, Siedlce i Suwałki wycieczek nie organizowały. Niektóre wycieczki miały bardzo niewielu uczestników: np. 2 wycieczki łomżyńskie zgromadziły zaledwie 15-tu uczestników, podczas gdy wycieczka łowicka do Mirosławic liczyła 315 osób. Z muzeów prowincyonalnych na wyróżnienie zasługują Kieleckie i Włocławskie, które zawierają zbiory archeologiczne; wielkiej wartości naukowej muzeum Kieleckie wzbogaciło się o 236 okazy (w liczbie tej numizmatów 111); najwięcej zabytków przeszłości przybyło w ruchliwem na polu krajoznawstwa polskiego Zagłębiu, bo 982. Byłoby bardzo ciekawe, zdaniem referenta, gdyby prowadzono statystykę frekwencyi muzeów prowincyonalnych; obecnie Towarzystwo jest w posiadaniu tylko dorywczo zebranych danych: w Kielcach zbiory zwiedziło 874 osoby, we Włocławku — koło 2000 osób. Komisye popularyzacyi krajoznawstwa pracują z powodzeniem w oddziałach: Piotrkowskim (gdzie opracowano 28 referatów), Łowickim, w Zagłębiu i Miechowie; Czę-

stochowa urządziła jedną pogadankę, z udziałem tylko 20 osób. Wystaw i pokazów było mało: w Łodzi zorganizowano z powodzeniem wystawę „Krajobraz Polski“, biorąc materyał z Warszawy; zwiedziło ją parę tysięcy osób; w Łowiczu urządzono pouczający pokaz wyborowych owoców w 104-ch odmianach; w Zagłębiu ogłoszono konkurs fotograficzny. Brak w oddziałach dokładnego inkasowania składek: w Siedlcach od 74 członków wpłynęło rb. 115, w Suwałkach od 49 członków wpłynęło zaledwie rb. 6. Oddział Kujawski otrzymał w drodze ofiar rb. 250, Piotrkowski — rb. 54 kop. 50, inne oddziały większych ofiar nie wykazują. Oddziały nie wyzyskują wycieczek w celach dochodowych, np. w Miechowie na wycieczkach było 47 osób, dochodu żadnego; w Łowiczu na wycieczkach było 577 osób z tym samym wynikiem dochodowym. Niektóre Oddziały przeznaczają znaczne sumy na potrzeby kulturalne, np. Zagłębie — na wydawnictwa: rb. 552, na bibliotekę rb. 172; Kujawski — na badania naukowe rb. 203, na sekcyę fotograficzną koło 100 rubli, stąd też i niedobór koło rb. 40. Pocieszającem jest, że włościanie i sfery robotnicze coraz więcej interesują się krajoznawstwem, biorą nawet udział w wycieczkach. Z ogólnej liczby 383 osób, które wysłuchały referatów i odczytów, było 40% robotników. Charakterystyczne, że w 5 guberniach lewego brzegu Wisły zainteresowanie krajoznawstwem jest większe, niż w 5 guberniach prawego jej brzegu: w pierwszych Oddziałów krajoznawczych jest 16, w drugich — zaledwie 7; w pierwszych odczytów w roku sprawozdawczym wysłuchało 8284 osób (bez Warszawy), w drugich — 800 tylko, słowem — na lewym brzegu Wisły praca krajoznawcza ilościowo i jakościowo przedstawia się zupełnie zadawalająco, a w niektórych Oddziałach wprost imponująco, na prawym zaś brzegu dzieje się gorzej. Zebrani serdecznie dziękowali p. Janowskiemu za doskonale i wyczerpująco opracowany referat poczem dokonano wyborów nowego Zarządu, Kom. rewizyjnej, a następnie zarządzono $1/2$ godzinną przerwę.

Podczas przerwy asesorowie przystąpili do obliczania kartek wyborczych.

Po przerwie przewodniczący otworzył dyskusyę nad wnioskami członków, obecnych na zebraniu.

Inżynier Zaborski proponuje by zamiast tablicy, uplastyczniającej ciągły rozwój Towarzystwa, zastosować kartogramę, która potrafi lepiej uzmysłowić to sposobem graficznym.

Pan Hoffman zabiera głos w sprawie regulaminu Sekcyi Miłośników Warszawy: krytykuje § 8 regulaminu, opiewający, że członkami Sekcyi Miłośników Warszawy są osoby, pierwotnie uproszone przez Zarząd główny Towarzystwa Krajoznawczego, zarówno jak i kooptowane przez Zarząd Sekcyi. Zdaniem mówcy, redakcya paragrafu tego winna być zmieniona, gdyż zgodnie z § 20-ym ustawy Towarzystwa członkowie jego obowiązani są brać udział w zebraniach Towarzystwa i jego sekcyach, członek więc Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego ma nie tylko prawo, ale i obowiązek należenia do Sekcyi. Pan Hoffman żąda poprawienia odnośnego punktu regulaminu Sekcyi.

Poruszono wreszcie sprawę zaprowadzenia skarbonek na wycieczkach i pobierania obowiązkowej opłaty za zwiedzanie zabytków przeszłości; motywowano wniosek tem, że tą drogą udałoby się podnieść dochodowość wycieczki.

W odpowiedzi udziela wyjaśnień prof. Kulwieć: Sekcya Miłośników Warszawy była komisyą, stała się od niedawna sekcyą; do pracy trudno znaleźć ludzi, wobec czego komisyi była pozostawiona swoboda kooptacyi, stąd § 8 regulaminu. Oczywiście jednak członkowie Towarzystwa, którzy swą wiedzę gotowi są zaofiarować na usługi Sekcyi, mają prawo brać czynny udział w jej pracach i zebraniach.

Z kolei na porządku dziennym sprawozdanie kasowe, które ma odczytać prof. Kulwieć. Przewodniczący zapytuje, czy zebranie życzy sobie odczytania tego sprawozdania. Obecni przyjmują je bez czytania, ponieważ było wydrukowane w roczniku za rok ubiegły. Przewodniczący udziela głosu prof. Kulwieciowi, który daje pewne wyjaśnienia: „W zestawieniu z projektem budżetu na rok 1912-y należy przyjść do wniosku, że niektóre pozycye wpływów okazały się większe, niż

przewidywano, niektóre zaś nie dosięgają granic zakreślonych w projekcie budżetu. Wpisowe członków— rb. 573, (zamiast rb. 500) składki członków za rok ubiegły przewyższają o rb. 198, składki zaś zaległe—o rb. 186 kop. 30 liczby projektowane w budżecie; wystawa „Krajobraz Polski“ dała znacznie więcej, niż przypuszczano, bo rb. 2242 kop. 45 zamiast rb. 1000, z drugiej znów strony, z wypożyczalni przezroczy wpłynęło rb. 676 (zamiast rb. 800), w pozycyi dochodów przekroczono projekt budżetu o 10%.

Co się tyczy wydatków, lokal kosztował o 118 rubli więcej, pensye pracowników wyniosły o 115 rubli więcej, niż przewidywał budżet, za to zebrania miesięczne kosztowały o 75 rubli mniej; przekroczono — w ogólnej sumie projektowany budżet wydatków o 6%.

Inżynier Zaborski krytykuje poszczególne pozycye sprawozdania kasowego, zaznaczając między innemi, że komisya fizyograficzna, korzystając ze sporych wpływów na badania naukowe, powinna więcej na takowe wydatkować; mówca, wychodząc z założenia, że wystawa „Krajobraz Polski“ dała znaczny dochód: rb. 2242 kop. 45 i pociągnęła stosunkowo mały rozchód, związany z jej urządzeniem w kwocie rb. 50 kop. 10, wyraża życzenie, by w następnym roku sprawozdawczym można było powtórzyć wystawę lub zorganizować inną tego rodzaju.

Z kolei przewodniczący proponuje obecnym przyjęcie i zatwierdzenie bez czytania protckółu komisyi rewizyjnej za rok 1912, ponieważ został wydrukowany w roczniku Towarzystwa: protokół komisyi stwierdza zgodność rachunków i kwitów Towarzystwa z księgami buchalteryjnemi, prowadzonemi prawidłowo. Zebranie przychyla się do wniosku przewodniczącego, poczem sprawozdanie kasowe i bilans za rok 1912 przyjmuje i zatwierdza.

W sprawie budżetu na rok 1913 zabiera głos prof. Kulwieć: cyfrę wpływów ze składek członkowskich podniesiono w nim do rb. 6500 (w roku 1912 ze składek wpłynęło rb. 4998), gdyż inkaso doprowadzone zostało

obecnie do większej sprawności; „dziesięcina“ oddziałów przewidywana jest większa gdyż rb. 609 (w roku sprawozdawczym: rb. 400), gdyż zainteresowanie się sprawami Towarzystwa na prowincyi jest żywsze. Co się tyczy wydatków, na powiększenie zbiorów bibliotecznych w projekcie budżetu przeznaczona jest większa suma, niż lat ubiegłych, bo rb. 400; na donajęcie lokalu prawie o rb. 600 więcej; lokal obecny jest zbyt ciasny i nie wystarcza do pomieszczenia bogatych już dziś zbiorów Towarzystwa, z pośród których fotograficzne zajmują jedno z pierwszych miejsc w kraju; na nowe pocztówki krajoznawcze i przezrocza—po rb. 500, na wydawnictwa własne — rb. 2500 (w ubiegłym roku sprawozdawczym wydatkowano rb. 1822), na zapomogi wycieczkowe rb. 100 i t. p. Projektowana na rok bieżący wystawa kartograficzna prawdopodobnie będzie się cieszyła mniejszą frekwencyą, niż zeszłoroczna „Krajobraz Polski“. Zebranie dziękuje prof. Kulwieciowi za udzielone wyjaśnienia w kwestyi preliminarza budżetowego na rok 1913, przewidującego we wpływach i wydatkach rb. 15700, przyjmuje takowy i zatwierdza, kwitując ustępujący Zarząd centrali z poczynionych wydatków, i upoważnia przyszły Zarząd Towarzystwa do przekroczenia budżetu o 10⁰/₀ w razie powiększenia odpowiednich wpływów. Bilans zamknięcia rachunków z r. 1912 i projektowany budżet na rok 1913 wydrukowano w roczniku Towarzystwa.

Następnie, przewodniczący podniósł główne momenty w rozwoju instytucyi. Mówca, wskazując na doniosłość społeczną prac Towarzystwa, podkreśla niezaprzeczalne zasługi ludzi, niezmordowanie idei krajoznawczej służących, poczem na wniosek p. J. Paprockiego—zebranie przez aklamacyę zaprosiło dotychczasowego prezesa Zarządu K. Kulwiecia i vice-prezesa Al. Janowskiego do dalszej pracy i pozostania na urzędach. Zebranie wniosek przyjmuje oklaskami. Przewodniczący zwraca uwagę, że wniosek ten praktycznego znaczenia niema wobec dokonanych już wyborów.

Wnioski członków referowali vice-prezesi: Al. Janowski i M. Wisznicki. Pierwszy z nich, złożony przez p. Ojrzyńskiego, w sprawie ograniczenia Zarządu pod

względem czasu, udzielonego mu na komunikaty sprawozdawcze, po krótkich debatach odrzucono. Zebranie przyszło do przekonania, że sprawa ta winna być uzależniona każdorazowo od poglądu danego Zarządu, który rok rocznie, jak wiadomo, ulega zmianom.

Wniosek drugi, zgłoszony również przez p. Ojrzyńskiego i innych (na wniosku podpisanych), referuje p. Wisznicki. Wnioskodawcy żądają, aby rocznik, albo sprawozdanie z działalności Towarzystwa było dostarczane członkom przynajmniej na 2 tygodnie przed Ogólnem Zebraniem, gdyż opóźnienie w tym względzie uniemożliwia dokładne zapoznanie się z interesami Towarzystwa i złożenie odnośnych wniosków, na których rozpatrzenie Zarząd rezerwuje sobie termin tygodniowy. Pan Wisznicki, w imieniu Zarządu, oświadcza, że zasadniczo rzecz biorąc, Zarząd wniosek ten uważa za słuszny — przyjąć go jednak należy jedynie jako dezyderat, nie jako uchwałę, gdyż Zarząd spotyka się nieraz tak w sprawie terminowego wydania rocznika, jakoteż i zwołania w postanowionym z góry terminie Ogólnego Zebrania z przeszkodami wprost nieprzezwyciężonemi. Wywody p. Wisznickiego poparł vice-prezes p. Janowski, dodając od siebie, że istotnie rocznik winien być o ile można najwcześniej rozsyłany członkom, ale wcześniejsze przygotowywanie materyału do rocznika jest częstokroć utrudnione, gdyż oddziały prowincyonalne opóźniają się z nadesłaniem danych, np. w roku sprawozdawazym oddział w Zawierciu nadesłał sprawozdanie dopiero koło 10-go lutego (zamiast 15 Stycznia).

W kwestyi tej zabiera głos p. Jacuński: połowę rocznika wypełniają relacye z działalności oddziałów prowincyonalnych, a więc nienadsyłanie przez nie materyału stanowi poważną przeszkodę dla terminowego wydania rocznika. Mówca zaleca członkom regularne bywanie na zebraniach miesięcznych i zapoznawanie się tą drogą z przebiegiem działalności w łonie Zarządu; można wyrazić życzenie, by rocznik był doręczany członkom przynajmniej na 2 tygodnie przed Ogólnem Zebraniem, lecz nie należy zbytnio krępować Zarządu.

Zdanie p. Jacuńskiego popiera pan Lencewicz.

Pan Zaborski proponuje, żeby I-e zebranie Ogólne

było wyznaczane na 14-y marca—1-y urzędowy, w 2-im zaś terminie, w razie nieprawomocności I-go, w tydzień później, t. j. 21-go marca now. st.; mówca powołuje się na § 25 ustawy Towarzystwa, w którym jest mowa o 1-ym marca wogóle (bez odróżnienia stylów), jako o terminie Ogólnego Zebrania rocznego. Wówczas to między posiedzeniem Komisyi Rewizyjnej, które odbywa się mniej więcej koło 20-go lutego, a terminem Ogólnego Zebrania rocznego 14-ym marca now. st. będzie dosyć czasu na wydrukowanie rocznika i rozesłanie go we właściwym terminie członkom.

Po wyczerpującej, ożywionej dyskusyi wniosek p. Ojrzyńskiego przyjęto ostatecznie jako dezyderat fakultatywny.

Od Zarządu przedstawiono zebraniu 2 wnioski. Wniosek pierwszy zmierzał do zwolnienia Zarządu od obowiązkowego rozsyłania członkom zawiadomień imiennych o Zebraniach Ogólnych rocznych i nadzwyczajnych — proponował natomiast zawiadamianie o tem w kilku najbardziej rozpowszechnionych w Warszawie dziennikach. Referent wniosku tego, p. Wisznicki propozycyę uzasadniał tem, aby jaknajwiększa ilość członków, zamieszkałych w Warszawie, była powiadomioną o terminie zebrania. Wywiązała się wśród zebranych ożywiona dyskusya; zdania były podzielone: jedni oświadczali się za drukowaniem odnośnego zawiadomienia we wszystkich gazetach, drudzy — za pozostawieniem Zarządowi zupełnej swobody w wyborze pisma, co też ostatecznie przyjęto większością głosów.

Z kolei, prof. Kulwieć zajmuje uwagę obecnych doniosłą sprawę ogólnego opodatkowania członków na rzecz Domu Krajoznawczego.

Sprawa wzniesienia własnej siedziby Towarzystwa Krajoznawczego jest kwestyą aktualną i dla Krajoznawstwa Polskiego wielkiej wagi: szczupłość obecnego lokalu nie pozwala na uporządkowanie nagromadzonych zbiorów, wysokie komorne rok rocznie pochłania fundusze, które znalazłyby lepszą lokatę w postaci poważnej, o wielkim zakresie, pracy krajoznawczej. Dar gwiazdkowy na rzecz projektowanej siedziby dał zaledwie koło półtora tysiąca rubli. W tem położeniu rzeczy zorga-

nizowano specyalny komitet, na którego czele stanęli ludzie, znani z zasług obywatelskich, szerokich wpływów i stosunków w kraju; obecnie Komitet pracuje nad uzyskaniem odpowiedniego placu w Warszawie, nad wykończeniem szczegółowego planu Domu Krajoznawczego, oraz nad sposobami sfinansowania tego przedsięwzięcia. Skoro projekt w zupełności będzie gotowy, przyszły Zarząd nie omieszka przedstawić go członkom. Plan tego „Domu" przewiduje 2 działy: muzealny i administracyjny. Muzealny obejmuje krajoznawstwo Polski wogóle, Mazowsza i kolonii polskich. Dział administracyjny obejmuje Zarząd Główny i wydziały: wydawniczy, naukowy, statystyczny, biblioteczny i wycieczkowy. W imieniu Zarządu, prof. Kulwieć formułuje wniosek następujący: „zebranie raczy uchwalić, by wszyscy członkowie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego zostali opodatkowani obowiązującym dodatkiem jednorublowym do zwykłej składki rocznej, która aż do czasu przeniesienia się Towarzystwa do własnej siedziby, wynosić będzie, od roku bieżącego poczynając, rb. 4. Dodatek ten zostaje przeznaczony do utworzenia funduszu, na urządzenie *wewnętrzne* tegoż domu".

Nad tym wnioskiem toczy się nader ożywiona dyskusya: pan Zaborski uznaje takie opodatkowanie za zupełnie słuszne i celowe, przytacza na dowód uchwałę tego rodzaju, jaka zapadła w swoim czasie w Stowarzyszeniu Techników. Pan Hoffman sądzi, że uchwała ta, o ile zapadnie, będzie obowiązywała i oddziały prowincyonalne, obawia się jednak, by nie pociągnęła za sobą obniżenia liczby członków na prowincyi. Prof. Kulwieć w odpowiedzi zaznacza, że oddziały prowincyonalne zarządzają finansami autonomicznie i od dobrej ich woli będzie zależało poparcie tej uchwały. Delegat oddziału Siedleckiego, p. Jarosław Rakowiecki podkreśla z naciskiem, że oddziały prowincyonalne, w myśl dobra ogólnego, powinny sprawę tę poprzeć gorąco, i ze swej strony zgłasza wniosek, aby uchwałę, jaka zapadnie, rozciągnąć i na członków oddziałów prowicyonalnych. Vice-prezes p. Janowski, replikując, zwraca uwagę na to, że oddziały prowincyonalne mają swe własne palące potrzeby — i że ambicyą Warszawy winno być, aby sama sobie taki

przybytek krajoznawczy ufundowała. Zebranie postanowiło wniosek p. Rakowieckiego pozostawić własnemu uznaniu Oddziałów i ich członków. Pan Ojrzyński oświadcza. że wszelka presya ze strony Zarządu zbyteczna, gdyż członkowie, każdy wedle sił i możności, przyłożą dobrowolnie ofiarne cegiełki do budowy Domu Krajoznawczego. Przewodniczący prof. Sławiński wyjaśnia, że Zarząd projektuje tylko dodatkową składkę: członkowie sami dobrowolnie opodatkowaliby się. Mecenas Oskar Scheller wnosi uzupełniającą poprawkę: Zebranie uchwala rublowe opodatkowanie członków — na lat 3. Po krótkiej dyskusyi, wniosek powyższy został jednomyślnie przyjęty w redakcyi Zarządu z uzupełnieniem mecenasa Schellera.

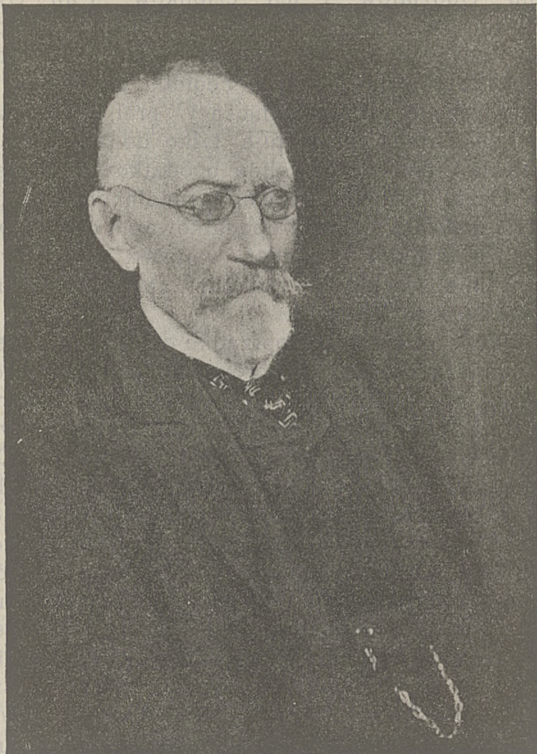
Wobec wyczerpania porządku dziennego, przewodniczący ogłasza rezultat wyborów: do Zarządu Głównego powołano: pp. K. Kulwiecia gł. 149; Mikołaja Wisznickiego gł. 149; Al. Janowskiego gł. 148; Kazimierza Stołyhwę gł. 146; Stanisława Thugutta gł. 137; Władysława Dąbrowskiego gł. 125; Kazimierza Rakowieckiego gł. 101; Franciszka Bąkowskiego gł. 99; Adama Kudelskiego gł. 85; Tadeusza Turkowskiego gł. 83; Feliksa Liszewskiego gł. 78 i dr. Stanisława Muszyńskiego gł. 77. Na zastępców zaś: p. Janinę Rodysównę gł. 70; pp. Tadeusza Koszutskiego gł. 62; Ignacego Baranowskiego gł. 60; dr. Leopolda Brenneisena gł. 59; dr. Władysława Staniszewskiego gł. 56; Kazimierza Grabowskiego gł. 40; wreszcie Stanisława Poniatowskiego gł. 26. Do komisyi rewizyjnej: pp. Konrada Olchowicza gł. 93; Stefana Dziewulskiego gł. 70 i Dominika Jeżewskiego gł. 61.

Na tem posiedzenie o godz. 11 min. 6 zakończono.

Przewodniczący — *Kazimierz Sławiński.*

Sekretarz — *Zygmunt Denter.*

Kronika żałobna.

Aleksander Jabłonowski

D. 22 sierpnia r. u. zmarł, nieomal nagle nad morzem Czarnem sędziwy badacz naszej przeszłości na kresach, jeden z długoletnich przodowników polskiej wiedzy historycznej, jeden z tych, którzy pomimo wszystko wydają się być niezastąpieni.

Urodzony d. 19 kwietnia 1829 r. we wsi Goślinie, w ziemi Czerskiej, żył Al. Jabłonowski dłużej, niż wy-

nosi przeciętny wiek ludzki, ale zostawił po sobie taki ogrom badań, prac i pomysłów historyozoficznych, że możnaby nim życie dziesięciu przeciętnych pracowników obdzielić.

Rodzaj jego badań, oparty na głęboko tkwiącem przeświadczeniu o potrzebie i konieczności uzasadnienia terytoryalnego rozszerzania się kultury polskiej zbliżał go, jak mało kogo ze współczesnych przywódców ruchu naukowego w Polsce, do zadań, którym hołduje Towarzystwo Krajoznawcze. Długie jeszcze lata my i następcy nasi uczyć się będziemy ścisłości metody w pracy na dziełach geograficzno-historycznych Jabłonowskiego, czerpać będziemy najpełniejszemi dłońmi ze skarbów wiadomości, które on o naszych południowych kresach zgromadził. I dla tego nazajutrz bezmała po swojem powstaniu uważało Towarzystwo Krajoznawcze za swój obowiązek uczcić zasłużonego pracownika godnością najwyższą, jaką rozporządzało — godnością członka honorowego. Dziś po świeżej stracie dodać do tego aktu hołdu możemy już tylko wyrazy serdecznego żalu, że ubył nam człowiek miary zaiste niecodziennej. I możemy się krzepić, że zostało nam to, co w nim było najlepszego — owoc pracy długiego i nieskazitelnego żywota, wielkiej, wielką ideją rozświetlonej myśli.

Zmarli Członkowie.

Dr. Czajkowski Józef — z oddziału Zagłębia
Dąbrowski Witalis — „ Warszawy
Hryniewski Stanisław — „ oddz. Piotrkowskiego
Kosiński Stanisław — „ Warszawy
Lesser Władysław — „ oddz. Kaliskiego
Patzer Stefan — „ Warszawy
Perkowska Czesława — „ oddz. Piotrkowskiego
Rajchert Emil — „ „ Zagłębia
Raubal August — „ „ Łódzkiego
Szonert Ignacy — „ „ „
Weil Władysław — „ „ „
Wejtko Józef — „ „ Zagłębia
Węgierski Emiljan — „ „ Warszawy

Innych zawiadomień o zmarłych członkach T-wa nie otrzymano.

A. CENTRALA.

Zarząd Główny Towarzystwa.

Prezes: *Kazimierz Kulwiec.*

Vice-Prezesi: { *Aleksander Janowski.* / *Mikołaj Wisznicki.* }

Sekretarz Zarządu: *dr. Leopold Brenneisen.*

Skarbnik: *Władysław Dąbrowski.*

Gospodarz lokalu: *Tadeusz Koszutski.*

Bibliotekarz: *Stanisław Thugutt.*

Kierownik zbiorów fotograficznych: *Feliks Liszewski.*

Kierownik działu handlowego: *Wacław Szelążek.*

Członkowie: *Kazimierz Stołyhwo, Kazimierz Rakowiecki* i *Franciszek Bąkowski.*

*
* *

Stałymi pracownikami biurowymi byli:

Kasyerka: p. *Anna Kujawska.*

Administratorka wydawnictw: *Aleksandra Dąbrowska.*

Sekretarz kancelaryi: *Tadeusz Janowski.*

Kustosz: *Ludwik Sawicki.*

Buchalter: *Antoni Lewiński.*

Komisya Rewizyjna:

Konrad Olchowicz, Stefan Dziewulski, Dominik Jeżewski.

Radca Prawny mecenas *Oskar Scheller.*

Działalność Zarządu Głównego.

Wobec stałej pracy nad poszczególnemi zagadnieniami krajoznawczemi w Komisyach i w Sekcyach, Zarząd Główny w roli głównego kierownika całej pracującej maszyny Towarzystwa, na posiedzeniach swych informował się o przebiegu postępujących prac i radził o jaknajwydajniejszych sposobach ich przeprowadzenia. Poważną troskę Zarządu stanowiły zabiegi o przysporzenie kasie Towarzystwa środków na przewidziane w kosztorysie budżetowym wydatki i na prace które bezwarunkowo w roku sprawozdawczym wykonane być musiały: wobec nie dojścia do skutku projektowanych wystaw oczekiwać było można niedoboru budżetowego wynoszącego około paru tysięcy rubli.

Zawdzięczając jednak podjętym zawczasu krokom w kierunku sprawniejszego i energiczniejszego inkasowania składek członkowskich zalegających i bieżących, a także udoskonaleniom w kolportowaniu wydawnictw krajoznawczych, jak również dzięki spotęgowanemu ruchowi wycieczkowemu, równowaga budżetowa bez niedoborów dała się utrzymać, bez konieczności obcinania ważniejszych i pilniejszych pozycyi wydatkowych. Posiedzeń Zarząd odbył 23. Poza sprawami Komisyi, Sekcyi i Oddziałów prowincyonalnych Zarząd rozważył na nich cały szereg najróżnorodniejszych spraw bieżących z krajoznawstwem związanych. Według wprowadzonej kontroli korespondencyi wpłynęło tych do kancelaryi w ciągu roku przeszło 700.

Nowych członków przyjęto 528, wykreślono na własne żądanie — 35, zaś za nieuregulowanie składek w ciągu lat 2—73. Członków korespondentów mianowano 110, członków popierających pozyskano 14. Nowe Oddziały zorganizowano w Błoniu, Mławie, Koninie, Ostrowcu i Grajewie. Zawieszono Oddziały Suwalski i Łapski, — ten ostatni na własne żądanie, skutkiem braku członków.

Zebrania miesięczne

odbywały się we środy w Wielkiej Sali Muzeum Przemysłu i Rolnictwa:

22 stycznia. Odczyt d-ra *Kazimierza Rouppertа* p. t. „Obrazy roślinności Tatr".

19 lutego. Odczyt *Al. Janowskiego* p. t. „Żegluga na Dniestrze".

5 marca. Odczyt *St. Czekanowskiego* „O krainie jezior" (Mazury pruskie).

8 marca. Zebranie roczne sprawozdawcze.

9 kwietnia. Odczyt *K. Kulwiecia* „O Polesiu".

19 maja. Odczyt *Sł. Miklaszewskiego* „O glebach Polski".

4 czerwca. Odczyt *M. Limanowskiego* „o genezie i budowie geologicznej Tatr".

17 września. Odczyt *W. Jacuńskiego* „O krajach podbiegunowych".

1 października. Referat zbiorowy o studyach wakacyjnych: *K. Kulwiecia* (Polesie — Litwa — Bałtyk), *St. Thugutta* (Małopolska), *Fr. Bąkowskiego* (Mazury Pruskie), *M. Wisznickiego* (Sandomierskie).

5 listopada. Odczyt *M. Wisznickiego* p. t. „Step".

3 grudnia. Odczyt *St. Thugutta* p. t. „Wyżyna Małopolska".

Na liście obecnych było:

w styczniu	Członków	202,	gości	135,	razem	337
„ lutym	„	181	„	100	„	281
„ marcu	„	186	„	59	„	245
„ kwietniu	„	251	„	230	„	481
„ maju	„	215	„	77	„	292
„ czerwcu	„	164	„	62	„	226
„ wrześniu	„	182	„	143	„	325
„ październiku	„	169	„	141	„	310
„ listopadzie	„	171	„	90	„	261
„ grudniu	„	149	„	86	„	232
Ogółem	Członków	1867,	gości	1123,	razem	2990

Sekcya Miłośników Warszawy.

Na liście członkowskiej zapisanych jest obecnie 75 osób.

Zarząd: *H. Fukier* — przewodniczący, *W. Schellerówna* — sekretarz, *K. Maszki* — skarbnik.

D. 1-go lutego 1913 r. odbyło się roczne zebranie Sekcyi. Wybrany powtórnie do prezydyum p. St. Thugutt odmówił dla braku czasu przyjęcia obowiązków przewodniczącego. Wobec czego zwołane 11-go marca posiedzenie nadzwyczajne dokonało nowych wyborów i zaprosiło na przewodniczącego p. Henryka Fukiera.

Po dłuższej przerwie działalność Sekcyi wkroczyła na drogę normalnego rozwoju. W roku sprawozdawczym odbyły się 4 zebrania miesięczne, na których wygłoszone zostały następujące referaty: *Cz. Przybylski* — „Projekt przekształcenia rynku Starego Miasta"; *Dr. Jaworski* — „Z historyi m. Warszawy"; *A. Szpadkowski* „Warszawa między r. 1818 — 1830". Nadto na zebraniach pokazywane były przezrocza. Szczególne zainteresowanie wzbudziła serya akwarel Vogla.

D. 2-go listopada odbyły się 2 wycieczki dla członków Sekcyi w celu zwiedzenia restaurowanej obecnie kamienicy ks. Mazowieckich. Szczegółowych objaśnień udzielał p. H. Fukier. W obu wycieczkach wzięło udział ogółem 30 osób.

W działalności Sekcyi zaznaczyć należy podjęty nanowo projekt wydania albumu Warszawy.

Do nabytych przez Sekcyę w roku poprzednim Varsavianów przybyło ofiarowane p. *St. Dziewulskiego* dzieło jego p. t. „Warszawa".

Dochód w r. ubiegłym wyniósł:

Ze składek członkowskich	31,25
z puszki na zebraniach	1,55
	32,80
pozostałość z r. 1912	2,—
Razem rb.	34,80

Sekcya Miłośników Gór.

W trzecim roku istnienia S. M. G. liczyła 86 członków. Zarząd stanowili: przewodniczący *St. Osiecki*, sekret. *M. Mierczyńska*, członkowie zarządu: *J. Jaroszyński, J. Lande, Z. Szczawiński* i *K. Wernik*.

Zebrań odbyło się 8, z których jedno było ogólne roczne, zaś 7 zwyczajnych miesięcznych. Treść tych zebrań stanowiły ilustrowane przezroczami odczyty i pogadanki, a mianowicie: *St. Osiecki* „Działalność towarzystw narciarskich w Zakopanem“, *K. Wernik* „Wycieczki S. M. G. w Tatrach w czasie św. B. Narodzenia“. *St. Osiecki* „Karłowicz, jako taternik“, *J. Lande* „Wycieczki wysokogórskie w Tatrach“, *J. Lande* „Wycieczki zimowe w Tatrach w czasie św. W. Nocy“, *K. Kulwieć* „O budowie skał Tatrzańskich“, *Z. Szczawiński* „Tydzień Tatrzański w Zakopanem“, *St. Osiecki* „Wycieczki letnie S. M. G. w Tatrach“, *Z. Szczawiński* i *J. Chełmiński* „Wycieczka na Wezuwiusz“, *W. Jacuński* „Najnowsze zdobycze w krajach podbiegunowych“.

Oprócz tego na zebraniach miesięcznych były podawane wiadomości i ważniejsze wydarzenia z turystyki pokrewnych Towarzystw górskich i turystycznych w Tatrach i Alpach.

Podobnie, jak lat poprzednich, S. M. G. działała w dalszym ciągu w kierunku rozwijania ruchu turystycznego. W ciągu całego roku urządzane były wycieczki piesze dla poznania piękniejszych okolic kraju, głównie wszakże zwracano uwagę na organizacyę wycieczek górskich, w których S. M. G. przyjmowała większy, niż kiedykolwiek, udział. W wycieczkach o charakterze letnim, pomimo długotrwałych niepogód, dokonano wejść na Żłobisty, przejścia grani Żłobistego, Niebieskiej turni wschodnią ścianą, Wysokiej granią od Rysów, przełęczy pod Drągiem, Łomnicy od Zielonego Stawu, grani od Łomnicy do Durnego, Małego Durnego granią, grani Kościelca od Mylnej Przełęczy, grani „Wierchu pod Fajki“ i t. p. W wycieczkach o charakterze zimowym (narciarskim) zwiedzono: Kozi Wierch, Świnnicę, Liliowe, przełęcz Suchą, Kasprowy Wierch,

przełęcz Iwaniacką, Wierch Trzydniowiański, Halę Gąsienicową i t. p.

W czasie pobytu w Zakopanem S. M. G. przyjmowała udział w uroczystościach poświęcenia kamienia węgielnego muzeum im. Chałubińskiego, tygodnia Tatrzańskiego, w obchodzie 10-letniej rocznicy odzyskania Morskiego Oka. Członkowie S. M. G. przyjęli udział w dorocznym kursie narciarskim Sekcyi Narciarskiej pod kierunkiem M. Zaruskiego.

Zbiory S. M. G. zostały w dalszym ciągu powiększone przez publikacye i pisma o charakterze górskim i turystycznym; zbiór przezroczy powiększony został o 52 szt. Z inicyatywy S. M. G. urządzone zostały dla popularyzacyi Tatr wśród młodzieży w szkołach średnich warszawskich męzkich i żeńskich odczyty z pokazami przezroczy, traktujące o Zakopanem i Tatrach. Odczyty te w ilości kilkudziesięciu zorganizowane zostały przez p. *Z. Szczawińskiego.* S. M. G. dała również inicyatywę do budowy wygodnej ścieżki od Morskiego Oka do Czarnego Stawu, która w sezonie letnim została wykonana. S. M. G. w dalszym ciągu utrzymywała blizkie stosunki z Towarzystwem Tatrzańskiem, Sekcyą Narciarską i Sekcyą Ochrony Tatr.

Komisya Wycieczkowa.

Przew. *Al. Janowski*, zast. przew. *T. Podkomorski*, sekr. *K. Maszki*, zast. sekr. *E. Zawistowski*, skarbn. *A. Rzeszotarska*, członkowie: *F. Bąkowski*, *J. Chelmiński*, *Z. Denter*, *J. Gebethnerówna*, *E. Grzeliński*, *Wl. Kosiński*, *T. Koszutski*, *K. Kulwieć*, *S. Lencewicz*, *S. Ponikowski*, *K. Rakowiecki*, *W. Stokowska*, *W. Strzelecki*, *Z. Strzelecki*, *W. Szelążek*, *A. Unieszowski*, *M. Wisznicki.*

Komisya odbyła 9 posiedzeń,

Wycieczki zamiejskie.

27 kwietnia do Raszyna, Falent i Komorowa osób 54, przew. *T. Podkomorski.*

4 maja do Kobyłki osób 89, przew. *J. Gebethnerówna.*

8 maja do Łowicza i Arkadyi osób 22 przew. *T. Podkomorski.*

11, 12 i 13 maja do Ostrowca, Bałtowa, Ćmielowa, Opatowa. Włostowa, Sandomierza, Kazimierza i Puław osób 41, przew. *T. Podkomorski.*

11 i 12 maja do Lublina, Piasków, Fajsławic, Krasnegostawu, Zamościa, Skierbieszowa, Surhowa, Krupego i Rejowca osób 13, przew. *M. Wisznicki.*

11 i 12 maja do Mławy i Ciechanowa osób 4, przew. *E. Grzeliński.*

25 maja do Krępy, Maciejowic i Podzamcza osób 84, przew. *T. Podkomorski.*

7 i 8 czerwca do Grodna i Druskienik osób 41, przew. *W. Strzelecki.*

15 cze.wca do Czerska i Starego Otwocka osób 261, przew. *Al. Janowski.*

22 czerwca do Radości osób 27, przew. *E. Grzeliński.*

22 czerwca — 2 lipca przez Polesie do Kijowa osób 41, przew. *K. Kulwieć.*

29 czerwca do Serocka i Zegrzynka osób 38, przew. przew. *F. Bąkowski.*

5—21 lipca na Wyżynę Małopolską (pieszo) osób 15, przew. *M. Wisznicki.*

13 lipca do Żelazowej Woli i Trojanowa osób 23, przew. *K. Maszki.*

27 lipca do Zielonki i Czarnej Strugi osób 13, przew. *E. Zawistowski.*

10 sierpnia do Miedzeszyna osób 30, przew. *W. Szelążek.*

24 sierpnia do Skierniewic osób 37, przew. *S. Ponikowski.*

7 i 8 września do Płocka, Gostynina i Kutna osób 25, przew. *E. Grzeliński.*

7 i 8 września do Uniejowa, Łęczycy i Tumu osób 7, przew. *A. Unieszowski.*

14 września do Cegłowa i Kuflewa osób 24, przew. *E. Zawistowski.*

21 września do Ostrołęki i Kruków osób 41, przew. *T. Podkomorski.*

28 września do Szydłowca osób 14, przew. *Z. Denter.*

5 października do Wyszkowa osób 48, przew. *T. Podkomorski.*

18 października do Mszczonowa i Żyrardowa osób 24, przew. *Z. Denter.*

19 października do Jabłonny osób 27, przew. *Z. Denter.*

26 października do Chyliczek i Piaseczna osób 66, przew. *K. Maszki.*

Wycieczki korzystały z pomocy i ułatwień, jakie okazali Pp. Aleksander Ks. Drucki-Lubecki i ks. prałat Fudalewski z Bałtowa, szambelan Michał Karski z Włostowa, Zarząd Zakładów Ostrowieckich w Ostrowcu, ks. prob. Zielonka, dyr. Smogorzewski i dyr. Szymański z Ćmielowa, ks. vice-regens dr. Młynarczyk i dr. Ząbkowski z Sandomierza, Jerzy Zdziechowski, Osuchowski, mec. Jaśkiewicz, Kłosowscy, Niewierscy, Sajkiewicz z Zamościa, Jan Sajkiewicz z Karolówki, Szczypiorski z Surhowa, Jan hr. Poletyłło z Kraśniczyna, Błeszyński z Kraśniczyna, Kozaryn z Krupego, Pogorzelski z Opinogóry, Andrzej hr. Zamoyski i Feliks Różyński z Podzamcza, dr. Stefan Szumkowski, Józef Kiersnowski i dyr. Malinowski z Druskienik, ks. Tadeusz Malewski i Marya Horodyska z Opatowa, Michałostwo Rudzcy z Gorzkowa, Stanisławowstwo Karpowiczowie z Rytwian, Paweł Popiel z Kurozwęk, Kowalczewscy z Szwagrowa, ks. Trybulski z Niekrasowa, Marya hr. Moszyńska z Łoniowa, ks. Zajączkowski z Sulisławic, ks. prałat Puławski z Koprzywnicy, Maksymilianostwo Skotniccy ze Skotnik, Pawłowski z Żelazowej Woli Onyszko z Wólki, Marczyński ze Skierniewic, ks. kan. Żaboklicki ze Skierniewic, dr. Maciesza z Płocka, Feliks Przybylski ze Skoków, dr. Torszewski z Kutna, Roman Kuchciński, Wacław Tarnicki i Turski z Uniejowa,

Bronisław Szwejcer z Kuflewa, Zarząd Zakładu dla Nauczycielek w Zielonce, Niezgodziński, ks. Posłuszyński i Engemanowie z Szydłowca, S. Świerzyński, B. Mosdorf i S. Szczytt z Pińska, Hieronimostwo Kieniewicze z Doroszewicz, E. Horwatt z Narowli, Żukiewicz, Peretiatkowicz, Kuszel i Radomski z Kijowa, Zarząd Huty Szklanej Robotniczej w Wyszkowie, Zarząd fabryki narzędzi rolniczych w Wyszkowie, Jan Cudny, ks. Stanisław Burzyński, W. Wądołowski, J. Witkowski i Szmyt z Wyszkowa, Antonina Chudziakowa z Żyrardowa, Czerscy i Muśnicki z Mszczonowa, Eugenia hr. Potocka z Jabłonny, hr. Plater-Zyberk z Chyliczek, Oddziały: Mławski i Ostrołęcki P. T. Kr.,—za co Komisya Wycieczkowa składa serdeczne „Bóg zapłać".

Ogółem urządzono 26 wycieczek, w których wzięło udział 1107 osób.

Wycieczki miejskie.

26 stycznia Stare Miasto osób 49, przew *A. Rzeszotarska* i *K. Maszki*.

2 lutego Stare Miasto osób 30, przew. *E. Zawistowski*.

2 lutego Muzeum Przemysłu i Rolnictwa osób 29, przew. *Al. Janowski*.

16 lutego Gabinet Roentgenowski osób 37, przew. *S. Ponikowski*.

23 lutego Szkoła Mazowiecka osób 24, przew. *E. Grzeliński*.

9 marca Muzeum Przemysłu i Rolnictwa osób 30, przew. *Al. Janowski*.

9 marca Gabinet Roentgenowski osób 36, przew *A. Rzeszotarska*.

16 marca Zakłady Lenwala osób 23, przew. *I. Kuhnke*.

6 kwietnia Muzeum Sztuk Pięknych osób 23, przew. *Waśniewska*.

12 kwietnia Stacya telefonów osób 32, przew. *Al. Janowski*,

13 kwietnia Wystawa entomologiczna osób 24, przew. *F. Liszewski.*

20 kwietnia Park Skaryszewski osób 62, przew. *K. Kulwieć.*

20 kwietnia Stare Miasto osób 28, przew *K. Maszki.*

26 kwietnia Stacya telefonów osób 30, przew. *E. Zawistowski.*

6 maja Fabryka firanek i koronek Szlenkera, Wydżgi i Weyera osób 22, przew. *T. Podkomorski.*

27 maja Fabryka obić papierowych Tow. Akc. I. Franaszek osób 38, przew. *T. Podkomorski.*

7 czerwca Dokoła Warszawy I część osób 12, przew. *J. Gebethnerówna.*

8 czerwca Dokoła Warszawy II część osób 13, przew. *Al. Janowski.*

14 czerwca Dokoła Warszawy III część osób 4, przew. *E. Zawistowski.*

9 listopada Powązki osób 65, przew. *J. Gebethnerówna* i *K. Maszki.*

16 listopada Wola osób 138, przew. *T. Podkomorski.*

27 listopada Fabryka lampek żarowych „Cyrkon" osób 32, przew. *Z. Denter.*

28 listopada Powązki osób 34, przew. *K. Maszki.*

30 listopada Stare Miasto osób 64, przew. *K Maszki.* i *E. Zawistowski.*

2 grudnia Wystawa Ruch, Światło, Ciepło osób 24, przew. *E. Zawistowski.*

7 grudnia Szpital im. Karola i Maryi Szlenkerów osób 26, przew. *A. Rzeszotarska.*

8 grudnia Towarzystwo Naukowe osób 65, przew. *W. Szelążek.*

14 grudnia Elektrownia tramwajów miejskich osób 48, przew. *T. Podkomorski.*

21 grudnia Stare Miasto osób 31, przez *E. Zawistowski.*

Ogółem urządzono 29 wycieczek, w których wzięło udział 1076 osób.

Wycieczki przybywające.

Ilość wycieczek i liczba osób zgłaszających się o ułatwienia wycieczkowe zwiększyła się pokaźnie. Ogółem zgłosiło się do Komisyi wycieczek 35 z liczbą osób 1259.

z Błonia	osób	36	z Mławy	osób	12
„ Chyliczek	„	29	„ Mrozów	„	16
„ Częstochowy	„	30	„ Ostrołęki	„	20
„ Grodziska	„	38	„ Pabjanic	„	42
„ Grzybowej Woli	„	60	„ Płocka	„	34
„ Irkucka	„	1	„ Poznania	„	4
„ Kalinowa	„	1	„ Poznańskiego	„	2
„ Kalisza	„	15	„ Podlasia	„	46
„ Kaszub	„	30	„ Radomia	„	70
„ Kaźmierówki	„	23	„ Sambora	„	13
„ Kompiny	„	54	„ Sobieszyna	„	24
„ Krakowa	„	2	„ Szymanowa	„	82
„ Krzyżewa	„	36	„ Warszawy	„	156
„ Leoncina	„	30	„ Wilna	„	1
„ Lublina	„	38	„ Włocławka	„	42
„ Lwowa	„	2	„ Wołoszczyzny	„	40
„ Łodzi	„	93	„ Zagłębia	„	29
„ Maciejowic	„	40	„ różn. stron kraju	„	21
„ Mieczysławowa	„	47	„ Singapore (Indye)	„	1

Ogółem ruch wycieczkowy

w r. 1913 przedstawił się jak następuje:

wycieczki zamiejskie liczyły		1107	uczestników
„ miejskie	„	1076	
„ przybywające	„	1259	
z kart legitymacyjnych	„	499	
Razem		3941	uczestników

Ogółem w roku 1913 wzięło udział w wycieczkach

w Warszawie osób		3941
na prowincyi	„	3477
Razem osób		7418

Od założenia Towarzystwa ruch wycieczkowy przedstawia się jak następuje:

w roku	1907	wzięło	udział	659 osób
„	1908	„	„	1230 „
„	1909	„	„	4136 „
„	1910	„	„	4876 „
„	1911	„	„	6963 „
„	1912	„	„	6938 „
„	1913	„	„	7417 „
			Razem	32220 osób.

Zamierzenia wycieczkowe na rok 1914.

26 kwietnia Gucin.
8 maja Końskie i Czarniecka Góra.
10 maja Nowe Miasto n. Soną.
8 — 10 maja Lublin, Chełm (Lublin, Zamość, Krasnystaw).
17 maja Puszcza Korabiewska i Studzieniec.
21 maja Łęczyca i Tum.
24 maja Opoczno i Drzewica.
31 maja i 1 czerwca Radom, Iłża, Wąchock.
31 maja—2 czerwca Racławice i Szczekociny.
7 czerwca Czarnolas i Zwoleń.
14 czerwca Czerwińsk.
21 czerwca Chodecz i jeziora Kujawskie.
23 — 29 czerwca Kalisz i Lisków.
28 — 30 czerwca Nałęczów, Kazimierz, Janowiec i Puławy (pieszo).
22 czerwca—4 lipca Podole i Pobereże do Odesy.
5—15 lipca Kurpie.
22 czerwca—16 lipca Wyżyna Małopolska (pieszo).
12 lipca Pyry i Włochy (pieszo).
26 lipca Zegrzynek i Radzymin (pieszo).
9 sierpnia Góra Kalwarya i Czersk.
15 — 16 sierpnia Częstochowa, Mstów, Olsztyn Kruszyna.
30 sierpnia Jackowice i Zduny.

6 września Gniewoszów, Gołąb i Sieciechów.
8 września Pszczelin, Rokitno i Błonie.
13 września Brok.
20 września Bratne i Gołotczyzna.
27 września Słodowiec i Wola.
4 października Baniocha.
11 października Bielany i Młociny.
18 października Grochów i Rembertów.
25 października Drewnica.

Komisya fizyograficzna.

Na liście członków komisyi zapisanych było 67 uczestników.

Prezydyum: [1])

Przewodniczący *Sławomir Miklaszewski.*
Sekretarz *Stanisław Poniatowski.*
Skarbnik *R. Błędowski.*
L. Krzywicki.

W ciągu roku sprawozdawczego prezydyum odbyło 6 posiedzeń, poświęconych sprawom administracyjnym i rozpatrywaniu podań o zapomogi na badania naukowe.

Zebrań ogólnych odbyło się 7, na których przedstawiono następujące referaty:

1) *J. Lewiński.* „Kenozoiczna historya dorzecza Przemszy“.

2) *S. Dziubałtowski i E. Malinowski.* „Materyały do statystyki zbiorowisk roślinnych“.

3) *M. Limanowski.* „Synteza Karpat w świetle nowszych odkryć“.

4) *M. Limanowski.* „Pochodzenie krajobrazu pojezierza bałtyckiego“.

5) *L. Krzywicki.* „Wykopaliska na Litwie“.

Korzystając z zapomóg, przyznanych przez K. F., prowadzono następujące studya fizyograficzne:

---

[1]) Wybrane na rok 1913 na miejsce poprzedniego dopiero w czerwcu r. 1913.

1) *J. Domaniewski* nad fauną ornitologiczną na Polesiu.

2) *S. Dziubałtowski* nad florą galmanową.

3) *M. Giedroyć* nad fauną pijawek na Polesiu.

4) *L. Krzywicki* nad zabytkami archeologicznemi Litwy.

5) *K. Kulwieć* nad zbiorowiskami roślinnemi i utworami wydmowemi okolic Połągi.

6) *S. Lencewicz* nad materyałami antropologicznemi w kieleckiem.

7) *M. Limanowski* nad budową geologiczną Inflant polskich.

8) *E. Loth* nad antropologią pow. włoszczowskiego.

9) *E. Malinowski* nad zbiorowiskami roślinnemi.

10) *S Poniatowski* poszukiwania archeologiczne w kaliskiem.

11) *P. Slonimski* nad fauną wrotków Polesia.

Pozatem z ramienia Towarzystwa prowadzili badania fizyograficzne:

12. Prof. *B. Hryniewiecki* nad florą okolic Połągi.

13) *J. Mydlarski* nad skąposzczetami Polesia.

Z pozycyi budżetowej (2000 rb) na prace naukowe w roku sprawozdawczym wydano na fizyografię:

Subsydyów na studya	1350.—
Na książki specyalne	11.12
Na instrumenty	18.52
Na druki	66.55
Posyłki i porto pocztowe	15.84
Razem	1462.03

Na badania naukowe w roku sprawozdawczym wpłynęły następujące ofiary:

Od Oddziału Zagłębia	rb.	88.—
„ „ Łódzkiego	„	50.—
„ „ Zawierckiego	„	25.—
„ „ Łapskiego.	„	3.—
Zwrot z udzielonego w 1912 r. subsydyum	„	50.—
Razem	rb.	216.—

Pozatem podkreślić tu należy pomoc okazaną studyom fizyograficznym przez Wojciecha hr. Pusłowskiego, który czterech delegatów Towarzystwa, prowadzących badania na Polesiu, przyjął u siebie przez lipiec i sierpień w Zawiszczu (Pińszczyzna), świadcząc im jednocześnie wszelką pomoc i ułatwienia.

Pamiętnik fizyograficzny.

Komitet redakcyjny Pam. Fizyograficznego stanowią: *W. Gorczyński, K. Kulwieć, L. Krzywicki, J. Lewiński, K. Stołyhwo* i *J. Trzebiński.*

Redaktorem „Pamiętnika Fizyograficznego“ jest *K. Stołyhwo*, wydawcą zaś — *K. Kulwieć.*

W roku sprawozdawczym z zapomogi kasy im. J. Mianowskiego wydany został XXI tom Pamiętnika Fizyograficznego, dedykowany długoletniemu wydawnictwa tego redaktorowi Br. Znatowiczowi.

Tom ten zawarł następujące prace:

Dział I. *Meteorologia.*

Spostrzeżenia meteorologiczne, dokonane w r. 1909 i 1910 na stacyach sieci Warszawskiej,

Instrukcya dla stacyi meteorologicznych sieci Warszawskiej.

Dział II. *Geologia i geografia.*

S. Lencewicz. Dzieje Górnej Lubrzanki (Cz. Nidy) w czwartorzędzie.

S. Lencewicz. Przyczynki do znajomości dyluwium i hydrografii okolic Tomaszowa Rawskiego.

Dział III. *Zoologia.*

Sz. Tenenbaum. Chrząszcze (Coleoptera), zebrane w ordynacyi Zamoyskiej, w gub. lubelskiej.

Sz. Tenenbaum. Spis gadów, płazów i ssaków, zebranych w ordynacyi Zamoyskiej, w gub. lubelskiej.

Dr. W. Poliński. Ślimaki i małże, zebrane w ordynacyi Zamoyskiej, w gub. lubelskiej.

J. Domaniewski. Ptaki ordynacyi Zamoyskiej, w gub. lubelskiej.

Dział IV. *Botanika.*

Dr. J. Trzebiński. Flora Smiły i okolic sąsiednich (gub. kijowska, pow. czerkaski). Przyczynek do znajomości flory Ukrainy.

Dział V. *Archeologia i etnografia.*

M. Wawrzeniecki. Ślady kultury i osadnictwa przedhistorycznego ziemi kujawskiej.

L. Krzywicki. Grodzisko Derbuckie na Żmudzi.

W. Szukiewicz. Cmentarzysko ciałopalne płaskie pod wsią Naczą, w pow. lidzkim, gub. wileńskiej.

M. Wawrzeniecki. Pieczywo obrzędowe i pospolite.

Z. Miklaszewska. Kimbałka na Podlasiu.

Komisya wydawnicza.

Skład komisyi: Przewodniczący: *W. Wróblewski.* sekretarz: *F. Bąkowski*, członkowie: *K. Kulwieć, W. Szelążek, S. Thugutt, M. Wisznicki.* Komisya odbyła dwa posiedzenia.

Komisya wydała w r. 1913: A) 7 pocztówek „zamków polskich" (ser. VI), 3 pocztówki chełmskie, 12 pocztówek z widokami Połągi i okolic: B) „Zdroje Raduni", Przewodnik po Szwajcaryi kaszubskiej d-ra A. Majkowskiego.

Opracowanie I części przewodnika po kraju jest w toku.

Komisya dochodów niestałych.

Skład komisyi: *J. Pohoska, J. Paprocki* i *Z. Strzelecki.*

Działalność komisyi w roku 1913 wyraziła się w następujących organizacyach dochodowych:

15 kwietnia w lokalu Stow. Techników wieczornica z programem koncertowym i czarną kawą, na której było do 260 osób.

1 czerwca wycieczka do Skolimowa, na której było osób 70.

22 listopada w lokalu Stow. Techników wieczornica z programem koncertowym, czarną kawą i tańcami, na której było do 200 osób.

Oraz wznowienie „wtorków“.

Wyżej wymienione zebrania towarzyskie zjednały znaczną liczbę członków dla Tow. Krajoznawczego.

Zbiory fotograficzne.

Kustosz: *Feliks Liszewski*.

Rok sprawozdawczy zaznaczył się ogromnym przyrostem materyału krajoznawczego—bądź w kliszach, bądź też w odbitkach i pocztówkach. Klisz przybyło przeszło 1000 sztuk, tak że w roku sprawozdawczym w zbiorach znajduje się ogółem 3106 klisz, w tem: formatu $18 \times 24 =$ 441 sztuk, form. 13×18 i $12^1/_2 \times 16 = 4353$ sztuk, form. $9 \times 12 =$ 182 błon i 979 klisz, resztę zaś stanowią klisze formatów mniejszych — odbitek zaś fotograficznych do 5000 sztuk różnych formatów, pocztówek do 2000; napływający materyał w dalszym ciągu jest katalogowany, przybyło również kilka albumów mniejszych, a oprócz tego nabyty został do większego aparatu teleobjektyw.

Okazyjnie nabytych zostało około 250 sztuk klisz z różnych okolic kraju, a prócz tego przez członków Towarzystwa w czasie wakacyjnym, jak i przy specyalnych delegacyach dokonane zostały zdjęcia fotograficzne w różnych, miejscowościach, a mianowicie: p. *S. Thugutt* w Kieleckiem i Radomskiem, *K. Kulwieć* w Połądze i Mińszczyźnie, *F. Liszewski* w dalszym ciągu w Radomskiem i Piotrkowskiem *A. Chętnik* na Kurpiach i *M. Wisznicki* podczas wycieczek do różnych okolic kraju. Niektóre miejscowości, jak Księstwo Łowickie, Kazimierz, Połąga, Kieleckie i Radomskie są dość ściśle opracowane fotograficznie i stanowią pewną całość.

W roku sprawozdawczym zapoczątkowano zbiera-

nie i fotografowanie pomników ludzi zasłużonych krajowi, rozsianych na cmentarzach i w kościołach naszych. Na Powązkach zrobiono pięćdziesiąt kilka zdjęć.

Dary w kliszach i odbitkach złożyły następujące osoby: *S. Thugutt, M. Wisznicki, Al. Janowski, K. Kulwieć, T. Grotkowski, F. Liszewski, J. Lande, J. Herlen, Oddziały Olkuski* i *Grójecki, St. Riemerowa, Malanowski, A. Ojrzyński, Ed. Zalewski, Z. Marcinkowski, L. Ołtarzewski, T. Koszutski, Tołwiński, E. Berezowski, Z. Iwankiewicz, H. Bolcewicz, Kozłowski, Oddział Kaliski, Malangiewski, Wolski.*

Wzorem lat ubiegłych do zbiorów włączone zostały również fotografie i rysunki, nadesłane dla „Ziemi“.

Ze zbiorów udzielane były odbitki fotograficzne Redakcyi „Ziemi“, Komisyi wydawniczej i kilku instytucyom naukowym, oraz osobom prywatnym, z czego osiągnięto pewien dochód. Brak miejsca w lokalu stoi na przeszkodzie normalnemu wypełnianiu obstalunków, jakie mogą napływać.

Biblioteka.

Pracowały w bibliotece pod przewodnictwem p. *Stanisława Thugutta* następujące osoby: pp. *L. Górski, Eug. Zawistowski* i *W. Zembrzuski*, oraz pp. *J. Łokcikowska, K. Paprocka* i *W. Schellerówna.*

W roku sprawozdawczym przybyło do biblioteki 869 dzieł (od № 1873 do 2742). Bardzo znaczną i wartościową częścią tego przyrostu, było kilka zbiorów map, nabytych do biblioteki Towarzystwa od osób prywatnych i z dubletów większych bibliotek polskich. Szczególnie pięknym i interesującym nabytkiem jest 14 mapek ksiąstewek ślązkich, wykonanych w połowie XVIII w. przez Mat. Schuberta.

Udało się też zdobyć wyjątkowo piękny egzemplarz pierwszego atlasu ziem polskich, który wykonał Rizzi Zannoni w 1772 r. Z książek warte podkreślenia są obfite kollekcye druków, tyczących Mazurów pruskich

(dar p. *Jakóba Glassa*, jako depozyt Sekcyi Miłośników Mazowsza) i Kaszub (dar p. *S. Dziewulskiego*).

Oprócz dzieł czytanych na miejscu, wypożyczyła biblioteka w ciągu roku 127 osobom 569 dzieł. Niesłychanie ciężkiem utrudnieniem w gromadzeniu i utrzymywaniu w porządku zbiorów bibliotecznych jest szczupłość lokalu, zagrażająca już wprost bezpieczeństwu ksiąg, na które brak miejsca w szafach bibliotecznych.

Sprawa własnego gmachu.

Wobec ujawnionego szerszego zainteresowania się sprawą wzniesienia własnego **Domu krajoznawczego w Warszawie** Zarząd zwołał d. 1 lutego r. spr. naradę, na skutek której wybrana została specyalna komisya do urzeczywistnienia tej coraz bardziej palącej potrzeby w następującym składzie: *Maurycy hr. Zamoyski* (przewodniczący), *Al. Jabłonowski, Tadeusz Korzon, Kazimierz Kulwieć, Al. Janowski, Konstanty Paprocki* (skarbnik), *Franciszek Radoszewski, Oskar Scheller* (sekretarz), *Kazimierz Rakowiecki, Janina Rodysówna, Stanisław Thugutt, Mikołaj Wisznicki, Władysław Marconi, Oskar Sosnowski* i *Kazimierz Skórewicz*.

Prezydyum komitetu tego odbyło szereg posiedzeń, omawiając szczegółowo plan i kosztorys zamierzonego gmachu, upatrzone miejsca na jego wzniesienie, projekty sfinansowania i t. p. W tym ostatnim celu wydana została następująca odezwa, do osób, które podjęte dzieło miały poprzeć.

Odezwa.

Oddawna odczuwana potrzeba stworzenia instytucyi, któraby skupiała wszelkie wiadomości, dotyczące ziem naszych, tak pod względem przyrodniczo-geograficznym różnorodnych, a krajoznawczo mało znanych, powołała do życia przed 6-ciu laty Polskie Towarzystwo Krajoznawcze.

Instytucya ta w ciągu ubiegłego sześciolecia swej

pracy stworzyła 25 Oddziałów Prowincyonalnych i posiada Centralę w Warszawie, całym ruchem krajoznawczym w Królestwie Polskiem kierującą.

Pomyślny i szybki rozwój tej instytucyi zrodził dla niej palącą potrzebę posiadania w Warszawie własnego gmachu celem uzyskania niezbędnych warunków do dalszego rozwoju Towarzystwa i —ześrodkowania w stałej siedzibie wszelkich informacyi krajoznawczych, na których praca społeczna w kraju i nad krajem opierać się winna.

Powołani przez Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego na zasadzie § 4 i § 23 p. *e* Ustawy do urzeczywistnienia tej idei, zwracamy się do J.W.P. z gorącą prośbą o przyłączenie się do szeregu założycieli Domu Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Warszawie.

Załączony aneks ilustruje rozwój Towarzystwa, oraz podaje program projektowanego gmachu, a Deklaracye za №.... służą do zgłoszenia swojego udziału w podejmowanem przedsięwzięciu w charakterze daru lub pożyczki długoterminowej 4-o procentowej, stopniowo spłacanej. Udziały w pożyczce przyjmowane będą w okrągłych setkach rubli.

Nazwiska osób, które w poważniejszej mierze przyczynią się do wzniesienia projektowanego gmachu — umieszczone będą na wmurowanej wieczystej tablicy założycieli.

W myśl § 8 Ustawy, osoba, która na cel powyższy zadeklaruje dar przynajmniej Rb. 100, wpisana zostanie na listę dożywotnich członków, popierających Tow. Krajoznawcze.

W razie, gdyby Towarzystwo nie nabyło gmachu, lub nie przystąpiło do jego budowy do dnia 1-go Października 1916 roku, uskutecznione wpłaty tytułem ofiar i pożyczek podlegają zwrotowi.

Podp. *Maurycy Zamoyski, Al. Jabłonowski, Tadeusz Korzon, K. Kulwieć, Konstanty Paprocki, K. Rakowiecki, Franciszek Radoszewski, J. Rodysówna, Oskar Scheller, M. Wisznicki, St. Thugutt, Władysław Marconi, Oskar Sosnowski.*

Aneks.

Rozszerzając z roku na rok zakres swego działania Polskie Towarzystwo Krajoznawcze powołało do życia szereg bibliotek, czytelni i muzeów, gromadzących charakterystyczne okazy z zakresu etnografii, archeologii, faunistyki i florystyki, bogactw przyrody martwej, jak również dane, dotyczące rozwoju naszego życia kulturalnego i społecznego.

Placówki pracy krajoznawczej, rozrzucone po całym kraju, od lat 6 gromadzą i chronią od zagłady zarówno wszelkie dokumenty przyrody naszej i naszego życia dzisiejszego, jak również zabytki naszej kultury.

Szczegółowe wykazy nagromadzonych zbiorów i sprawozdanie z żywej pracy Towarzystwa zawarte zostały w sześciu tomach roczników Towarzystwa. Odsyłając do nich czytelnika po szczegóły, podajemy poniżej szemat rozwoju Towarzystwa w liczbach.

Rok	1907	1908	1909	1910	1911	1912
Ilość Oddziałów prowincyonalnych	—	13	14	19	21	22
Ilość członków T-wa	271	1305	1854	2814	3785	4509
Ogólne wydatki Centrali w rublach	1374	6551	11208	14119	15298	15790
Wydatki na studya naukowe	—	200	1070	200	1063	1833
Wydatki na wydawnictwa krajoznawcze, łącznie z wydawnictwem „Ziemi“ (od r. 1910)	298	1997	4006	16634	18242	20475
Ilość wydanych pocztówek, agitujących poszanowanie zabytków historycznych i ilustrujących piękno kraju	—	162000	79000	170000	101000	96600
Wysłuchało odczytów osób	—	--	1763	2230	2937	13306
Zorganizowano wycieczek	5	8	48	62	117	146
Udział brało w wycieczkach osób	659	1230	4136	4876	6963	6938
Ilość osób, pracujących honor. w Centrali	18	46	50	69	84	90

Plan Domu Krajoznawczego przewiduje dwa działy: Muzealny i Administracyjny z następującą specyfikacyą:

(wyciąg z planu szczegółowego)

DZIAŁ MUZEALNY

Krajoznawstwo Polskie wogóle.

Geografia: Kartografia, geologia, florystyka, faunistyka, paleontologia, archeologia, antropologia, klimatologia, osobliwości i zabytki przyrody.

Historya: Pamiątki i zabytki.

Sztuka i przemysł dzisiejsze i historyczne.

Życie społeczne: Statystyka instytucyi kulturalnych i ekonomicznych: szkolnictwa, rolnictwa, handlu, przemysłu, stosunków narodowościowych i komunikacyi.

Krajoznawstwo Mazowsza *)

(z tą samą specyfikacyą, jaką przyjęto dla działu ogólnego).

Geografia
Historya
Sztuka
Przemysł
Życie społeczne

Krajoznawstwo wychodźtwa i kolonii polskich

(z taką samą specyfikacyą).

DZIAŁ ADMINISTRACYJNY.

Zarząd główny

Poszczególne wydziały:
wydawniczy,
naukowy (fizyograficzny),
ilustracyjny (graficzny)
biblioteczny
wycieczkowy,
popularyzacyjny,
statystyczny,

Sala zebrań,

Lokale dla wycieczek przybywających.

---

*) Muzea terytoryalne, innym dzielnicom Kraju poświęcone (Kujawom, Podlasiu, Kurpiom, Zagłębiu i t. d,), prowadzone są przez Oddziały Prowincyonalne T-wa.

Rozesłanie odezwy tej zostało jednakże wstrzymane na skutek otrzymanej od krajowych władz administracyjnych zakazu zbierania ofiar na ten cel.

Wobec tak utrudnionych warunków działania wyniki pracy komisyi nie mogą doprowadzić do celu.

Towarzystwo zmuszone zostało poprzestać na biernej roli przyjmowania drobnych ofiar, łożonych na przyszły Dom krajoznawczy od swych członków.

Fundusz domu tego wynosi obecnie 7041 rb. 52 k.

Wystawy krajoznawcze.

W roku sprawozdawczym Zarząd zaprojektował urządzenie w Warszawie dwuch wystaw—jednej poświęconej **Kartografii polskiej**, drugiej zaś — **Sztuce podhalańskiej** i w tym celu opracowane i ogłoszone zostały następujące odezwy:

ODEZWA I. **W sprawie wystawy kartograficznej.**

Warszawa, w Czerwcu 1913 r.

W. P.

„Pragnąc pogłębić pracę swą nad poszczególnymi działami Krajoznawstwa Polskiego, P. Towarzystwo Krajoznawcze organizuje w roku bieżącym specyalną wystawę, kartografii polskiej poświęconą.

Posiadając w zbiorach swych bardzo znaczną ilość map, pochodzących z wieków ubiegłych, a odnoszących się do Ziem Polskich i krajów przyległych, Towarzystwo z jednej strony pragnie dokompletować zbiory w tym dziale, a z drugiej — zilustrować stopniowy rozwój naszej kartografii.

Pożytku naukowego wystawy tej nie ma potrzeby dowodzić.

Ilość osób, zwiedzających kraj nasz, najróżnorodniejsze cele i zadania mających na widoku, z roku na rok stale wzrasta, braki zaś naszej literatury kartograficznej, lub jej nieznajomość — poważne na tem polu nastręczają trudności: musimy ze względów praktycznych posługiwać się nieraz wydawnictwami obcemi, mało do-

stępnemi lub niedokładnemi i pod wielu względami fałszywe o kraju naszym szerzącemi informacye, nieliczne zaś wydawnictwa nasze z ostatniej doby pod wielu względami nie o postępie, lecz raczej o cofaniu się kartografii naszej świadczą. Zgromadzony na wystawie tej materyał da gruntowną podstawę do zamierzonej działalności wydawniczej Komisyi Kartograficznej, która zamierza, w miarę środków, zająć się przy pomocy Oddziałów prowincyonalnych Towarzystwa Krajoznawczego wykonaniem map, niezbędnych do dalszego rozwoju krajoznawstwa polskiego.

Na czas wystawy kartograficznej wydany będzie specyalny, zwiększonej objętości numer „Ziemi", poświęcony historyi rozwoju kartografii wogóle, a polskiej w szczególności, oraz — stanowi jej obecnemu.

W przekonaniu, iż wystawa taka, pomimo specyalnego swego charakteru, szerszy nasz ogół zainteresuje, a również przyczyni się do zaznajomienia go z dorobkiem naszej literatury, Komisya Kartograficzna Towarzystwa Krajoznawczego zakreśla wystawie tej następujące ramy:

I. Mapy Polski, wykonane tak w Polsce i przez Polaków, jak i przez cudzoziemców.

a) Dział historyczny, ułożony chronologicznie—do połowy XIX stulecia.

b) Dział współczesny, ułożony według treści: 1) mapy ogólne, 2) etnograficzne, 3) fizyograficzne, 4) archeologiczne, 5) przemysłowe, 6) komunikacyjne, 7) turystyczne 8) szkolne i wszelkie inne z przeznaczeniem specyalnem.

II. Historyczny rozwój metod kartograficznych. Do działu tego, ułożonego chronologicznie, wejść mają i mapy, niedotyczące Polski.

Pragnąc zamierzenie swoje wykonać w sposób jak najdokładniejszy, komitet Wystawy zwraca się niniejszem do wszystkich posiadaczy zbiorów kartograficznych oraz do osób, przygodnie jakie bądź mapy polskie posiadających, o nadsyłanie ich pod adresem Komitetu Wystawy Kartograficznej Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Warszawie (Aleje Jerozolimskie 29, m. 1), zaznaczając, iż pożądane są tak całe atlasy, jako też

i mapy oddzielne — szczególnie zaś stare, pochodzące z XVI—XVIII stuleci.

Do nadesłanych okazów dołączyć należy następujące szczegóły objaśniające:

1) Czyją własność mapa stanowi, 2) gdzie, kiedy i przez kogo została wydana, 3) wartość lub przybliżona cena, 4) dokładny adres nadsyłającego, 5) zastrzeżenia zwrotu lub innego przeznaczenia.

Komitet zastrzega sobie prawo roprodukcyi (fotograficznej lub rysunkowej) tych map, które uznane zostaną za odpowiednie do katalogu lub innych wydawnictw Towarzystwa.

Oprócz map drukowanych przyjmowane będą i mapy w opracowaniu rękopiśmiennem, globusy i t. p. Koszta przesyłki eksponatów Komitet, na zastrzeżone z góry żądanie, zwraca.

Wystawa urządzona będzie w jednym z większych lokalów publicznych w Warszawie w grudniu r. 1913.

Podp. Prezes Kom. *Aleksander Jabłonowski*, sekretarz *Bolesław Olszewicz*".

ODEZWA II. **W sprawie wystawy podhalańskiej.**

Warszawa, w Czerwcu 1913 r.

W. P.

„Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, spełniając pierwsze zadanie swoje zbierania i szerzenia wśród ogółu wiadomości krajoznawczych, uważa za swój obowiązek zaznajamianie szerszych warstw społeczeństwa z każdym wybitniejszym przejawem twórczości rodzimej. Takim właśnie jest, bez wątpienia, rozwijająca się w coraz nowe formy Sztuka Podhalańska, mogąca już dziś poszczycić się bogatym dorobkiem, czego wymownym dowodem była zeszłoroczna wystawa we Lwowie.

Nie przesądzając wpływu sztuki podhalańskiej na rozwój twórczości polskiej w dziedzinie sztuki stosowanej wogóle, Polskie Towarzystwo Krajoznawcze uznaje ją jednak za ze wszech miar godną uwagi i poznania i dla tego przystępuje do zorganizowania na wiosnę roku 1914 Wystawy Podhalańskiej w Warszawie.

Plan wystawy w szkicu ogólnikowym przedstawia się jak następuje:

Dział I: Przyroda i lud Podhala, jako tło twórczości artystycznej — w obrazach, rzeźbie i fotografiach (krajobrazy tatrzańskie, typy, fauna i flora charakterystyczna Tatr).

Dział II: Budownictwo podhalańskie—począwszy od chałupy góralskiej, aż do dworów, pałaców i świątyń — tak w drzewie, jak murowanych, przedstawione w rysunkach, modelach, fotografiach i planach.

Dział III: Prymitywy: oryginalne, najwierniej odtworzone wnętrze izby góralskiej, sprzęty, statki, stroje góralskie i t. p. — wszystko oryginalne.

IV: Wnętrza i umeblowania w stylu podhalańskim, zastosowane do współczesnych wymagań komfortu. Kilimy, ceramika, kowalstwo i ślusarszczyzna artystyczna.

Dział V: Drobny przemysł artystyczny—tak zwane „pamiątki zakopiańskie".

Dział VI: Literatura i bibliografia Podhala.

Do współdziałania w pracy około gromadzenia okazów na Wystawę Podhalańską Polskie Towarzystwo Krajoznawcze wzywa wszystkich, komu kultura rodzima nie jest obca i obojętna.

Zgłoszenia do udziału w wystawie nadsyłać należy przed 1 stycznia r. 1914. Do nadsyłanych okazów dołączyć należy następujące objaśnienia: 1) czyją własność nadesłany przedmiot stanowi; 2) przez kogo został wykonany, podług czyjego projektu lub skąd pochodzi; 3) wartość lub cena przedmiotu; 4) dokładny adres nadsyłającego; 5) zastrzeżenie zwrotu lub innego przeznaczenia.

Koszta przesyłki okazów poniosą wystawcy".

Podp. *Zarząd Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.*

Materyały do Wystawy kartograficznej przez wybrany specyalnie do sprawy tej komitet zostały zgromadzone w bardzo znacznej ilości.

Obie jednakże wystawy musiały być zaniechane wobec zakazu krajowych władz administracyjnych z d. 14 września (za № 16338) i z d. 2 października (za № 17369) r. 1913.

Muzeum.

Kustosz *Ludwik Sawicki.*

Wobec coraz większej ciasnoty zajmowanego przez Towarzystwo lokalu, jaką szczególnie odczuwają zbiory Towarzystwa, przybywające z różnych stron, w roku sprawozdawczem Zarząd zmuszony był zamknąć wstęp do Muzeum dla zwiedzającej je publiczności—i tylko poszczególne osoby w obecności kustosza do oglądania natłoczonych w gablotach i szafach okazów były dopuszczane. Natomiast położono szczególny nacisk na skatalogowanie zbiorów i określenie wartości poszczególnych okazów oraz kolekcyi: praca ta została dość daleko posunięta. Przyrost nowych okazów najokazalej ujawnił się w dziale ornitologicznym, ułożonym przez p. *J. Domaniewskiego.* W dziale archeologicznym uporządkowano okazy z 5 stanowisk nie wliczając w to pojedyńczych okazów z różnych miejscowości i darów, nie opracowanych jeszcze. Z pośród darów, wymienimy jako cenniejsze następujące:

1. Zielnik mchów polskich (Bryotheca polonica)
2. Zielnik flory polskiej—dar p. *K. Drymmera.*
3. Zbiory ornitologiczne zebrane i opracowane przez *J. Domaniewskiego.*
4. Żuchwa dolna i 6 kręgów słonia przedpotopowego, dar p. *J. Osuchowskiej.*
5. Inwentarz z cmentarzyska przedhistorycznego z Piaseczna dar pp. *Grzelaków.*

Inne drobniejsze dary łącznie z okazami, które w ciągu roku skatalogowano, stanowią przyrost wedle działów, jak następuje:

Zoologia	przybyło	okazów	227
Botanika	„	„	59
Geologia	„	„	16
Paleontologia	„	„	98
Archeologia	„	„	193
Historya	„	„	54
Numizmatyka	„	„	107
Etnografia	„	„	332
		Razem	1086

Dział przezroczy powiększył się w roku sprawozdawczym o 1364 egzemplarzy, wartość zaś ich (w samych przezroczach, nie wliczając latarni i katalogów) wynosi 200 rs.

Wypożyczono przezroczy w r. 1913 ogółem 21870 sztuk, przyczem wypożyczalnia zaspakajała zapotrzebowania, napływające nietylko z różnorodnych instytucyi, organizujących odczyty i pogadanki w kraju — lecz i z różnych miejscowości, daleko poza krajem leżących (Rosya Wschodnia, Petersburg, Moskwa, Wiedeń, Ameryka).

Wydawnictwo dzieł W. Nałkowskiego.

W roku sprawozdawczym komitet wydał pierwszą część materyałów do Geografii Ziem dawnej Polski. Po za odezwą komitetu i przedmową zmarłego autora część ta obejmuje następujące rozdziały: Rzut oka ogólny. Skład geotektoniczny Europy. Definicja kraju. Położenie, granice, ukształtowanie powierzchni. Ukształtowanie pionowe i stosunki genetyczno-geologiczne. Wody—rzeki, jeziora i bagna; klimat, flora, fauna. Stosunki antropologiczne.

Każdy z rozdziałów opatrzony został licznymi przypiskami, zgrupowanymi w „Luźnych notatkach“, oraz 6 mapami. Część druga, obejmująca poszczególne krainy została również całkowicie opracowana, i druk jej zbliża się ku końcowi, tak iż w marcu r. p. komitet ma nadzieję całą pracę swą zakończyć.

„Ziemia”.

W czwartym roku istnienia „Ziemi“ nie wiele zmieniły się jej warunki redakcyjne i wydawnicze. Ilość czytelników w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła

się o paruset nowych prenumeratorów, zaś ilość instytucyi oświatowych i kółek samokształcenia młodzieży, otrzymujących Ziemię darmo, ze znacznem ustępstwem, lub jedynie za zwrotem kosztów przesyłki, przewyższa setkę. Za organ swój uznało Ziemię zorganizowane pod przewodnictwem Bernarda Chrzanowskiego Towarzystwo krajoznawcze w Poznaniu. Związek zaś muzeów polskich, zaprojektowany w końcu roku sprawozdawczego, ma umieszczać w Ziemi swoje komunikaty i sprawozdania. Wobec coraz większego zainteresowania się sprawami krajoznawstwa polskiego w Galicyi— została zorganizowana reprezentacya Ziemi we Lwowie; stronę administracyjną reprezentacyi tej przyjęła na siebie księgarnia Nauczycielska (ul. Batorego 12 we Lwowie), zaś redaktorem odpowiedzialnym na Galicyę został znany geograf, dyrektor Stanisław Majerski (Lwów). Zapowiedź Ziemi na rok 1914 głosi:

Z początkiem roku przyszłego wydawnictwo nasze rozpoczyna rok piąty swego istnienia. Ustaliły się już, okrzepły zasady, któremi Redakcya pisma kierowała się, dążąc do jego doskonalenia. Zwalnia nas to od rozwodzenia się przed niezbyt może licznem, ale wiernem i życzliwem gronem przyjaciół i czytelników, o potrzebie pracy nad krajoznawstwem ojczystem, o sposobach, do pogłębiania tej pracy wiodących. Zbytecznem też zapewne byłoby wymieniać krótszy czy dłuższy szereg utworów, jakie w tece swej posiadamy. Wystarczy, gdy zapewnimy, że, jak dotąd, bacznie i usilnie czuwać będziemy, aby treść pisma obejmowała możliwie równomiernie wszystkie gałęzie wiedzy, z krajoznawstwem związane, aby z drugiej strony—ogarniała w najrozleglejszem tego słowa znaczeniu całość ziem polskich, aby nawet poza niemi szukała troskliwie śladów czy nowych pędów życia narodowego.

Utrzymujemy z dbałą o ich rozwój troskliwością wszystkie dotychczasowe działy pisma, odtwarzające w systematycznem ugrupowaniu pewne zjawiska życia, a zatem ujmujące w pewną zaokrągloną całość **Historyczne monografie terytoryalne**, rzucające żywe światło na przeszłość i teraźniejszość kultury naszej, **Opisy zbiorów polskich**, drobniejsze, ułamkowe, ale cenne, jako

przyczynki, szkice, objęte ogólnym tytułem **Dwory, zamki i pałace**, w dziale ilustracyi zaś możliwie piękne i typowe **Nasze krajobrazy, Zabytki i Typy ludowe.**

Prócz tego, mając na uwadze konieczność i potrzebę ożywienia turystyki polskiej, nawet przedsiębranej przez osoby i organizacye prywatne, poświęcimy znacznie baczniejszą niż dotychczas uwagę wszelkim **Wycieczkom**, o ile te bliższe poznanie kraju na celu istotnie mieć będą.

Wzorem lat ubiegłych wydamy specyalny **Numer monograficzny** znacznie zwiększonej objętości i obficie ilustrowany, poświęcony jednej ciekawej jednostce geograficznej na ziemiach naszych. Korzystając też z materyałów, nagromadzonych lub zamówionych do niedoszłej niestety, z przyczyn od Towarzystwa Krajoznawczego niezależnych, wystawy kartograficznej, dać będziemy w możności kilka poważniejszych prac, tworzących razem pewną całość i obrazujących stan obecny i przeszłość **Kartografii polskiej.**

Przystępujemy do pracy, z zamiarem zwiększenia w miarę możności objętości pisma, co w znacznej mierze zależeć musi od poparcia przyjaciół naszych i do współdziałania zamierzeniom naszym jak najszersze koła miłośników rzeczy i spraw ojczystych wzywamy.

Poza tem, pragnąc ułatwić wszystkim naszym czytelnikom posiadanie pięknych ilustracyi krajoznawczych w dużym formacie, odbitych na wykwintnym papierze, ilustracyi, które w roku bieżącym wydawaliśmy w specyalnych 4 albumach—jako płatne premia w cenie 2 rb. dla prenumeratorów rocznych (po 4 rb. zaś nabywanych oddzielnie z przesyłką), postanowiliśmy od r. 1914 dodawać do każdego numeru dla wszystkich bez wyjątku prenumeratorów naszych karton kredowy z taką ilustracyą (wyróżniające się malowniczością kraojobrazy, zabytki historyczne i sztuki, oraz typy ludowe) pobierając jedynie częściowy zwrot kosztów w postaci dopłaty 25 kop. kwartalnie.

Warunki prenumeraty „Ziemi“:

Przedpłata w Warszawie od 1 Stycznia 1914 r.		Z przesyłką pocztową.	
Rocznie	6.—	Rocznie	7.50
Półrocznie . . .	3.—	Półrocznie . . .	3.80
Kwartalnie . . .	1.50	Kwartalnie . . .	1.90

Za odnoszenie do domu dopłaca się kop. **15** kwartalnie.

Za granicą rb. **9** (**22,5** kor., **20** mk., **25** fr.).

W filii lwowskiej—16 kor., z przesyłką **18** kor.

Cena numeru pojedyńczego **20** kop.

Roczniki z lat 1911, 1912 i 1913 (obejmujące 850 stron druku oraz 500 — 600 ilustracyi) nabywać można po cenie normalnej (rb. 5, w ozdobnej oprawie rb. 6.50). Rocznik 1910 r. (pierwszy nakład wyczerpany) wydany będzie w nowym nakładzie w lutym 1914 r. po rb. 8.50, w ozdobnej oprawie po rb. 10.

Dla nowych całorocznych prenumeratorów roczniki dawne z ustępstwem 25%.

Prenumeratę na „Ziemię“ przyjmują: wszystkie księgarnie w kraju i zagranicą oraz Oddziały Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego: w Błoniu, Częstochowie, Chełmie, Jędrzejowie, Grajewie, Grójcu, Kaliszu, Kielcach, Koninie, Kutnie, Lublinie, Łomży, Łowiczu, Łodzi, Mławie, Olkuszu, Ostrołęce, Ostrowcu, Piotrkowie, Radomiu, Siedlcach, Wieluniu, Sosnowcu, Włocławku i Zawierciu, oraz Towarzystwo Krajoznawcze w Poznaniu i filia lwowska „Ziemi“ (ul. Batorego 12).

Członkowie Towarzystwa Krajoznawczego oraz Czł. Tow. Miłośników Historyi, nadsyłający prenumeratę bezpośrednio do administracyi, otrzymują od wszelkich wydawnictw Ziemi 10% zniżki.

Oprócz czterech wielkich tomów „Ziemi“, nowi prenumeratorowie nabywać mogą na warunkach zniżonych (10%) następujące wydawnictwa:

a) Cztery piękne albumy:

I. „Z Naszych Krajobrazów“.
II. „Typy Ludowe“.
III. „Z Wybrzeży Bałtyku“.
IV. „Z Karpat“.

W cenie **80** kop. (z przesyłką rb. **1**) za każdy—rb. **3**, (z przesyłką rb. **3** kop. **60**) za wszystkie.

b) Opisy monograficzne:

a) Pomorze Kaszubskie (**50** kop.)
b) Tatry (**60** kop.)
c) Księżacy i Księstwo Łowickie (rb. **1**).

c) Odbitki:

Zygmunt Gloger przez M. Federowskiego (**40** kop.)
Stare Wilno przez dr. Wł. Zahorskiego (**30** kop.)

Badania meteorologiczne.

W roku sprawozdawczym pomiary temperatury, opadów i usłonecznienia prowadzone były w Jędrzejowie; pomiary opadów—w Suchedniowie, Bielinach i na Św. Krzyżu (pow. kielecki), w Olkuszu, Wysokiem (pow. krasnostawski), Ostrołęce, Miechowie i Częstochowie. W ostatnich 3 miejscowościach przez część roku tylko. Stacya pluwiometryczna ze Św. Krzyża od lipca została przeniesiona do Włoszczowy. Sprawozdania wszystkich stacyi były nadsyłane do Głównego Biura Meteorologicznego przy Muzeum P. i R. w Warszawie i drukowane w „Ziemi“.

SPRAWOZDANIE

STAN CZYNNY.

1. Kasa.				
W dniu 1/I 1913 r. pozostawało gotówką	1258	28		
W ciągu 1913 r. wpłynęło	24305	51		
Razem . . .	25563	79		
w tymże okresie wypłacono	25326	67		
Pozostaje w gotowiźnie na 1914 r.			237	12
2. Bank Handlowy. Fund. im. Nałkowskiego.				
W dniu 1/I 1913 r. pozostawało . . .	2083	55		
W ciągu 1913 r. wpłynęło	500	—		
Procenty za 1913 r.	87	81		
Razem . . .	2671	36		
W tymże okresie podniesiono	1237	67		
Pozostaje na 1914 r. . . .			1433	69
3. Bank Handlowy R-k Przekazowy.				
W dniu 1/I 1913 r. pozostawało . . .	470	24		
W ciągu 1913 r. wpłacono	3715	—		
Procenty za 1913 r.	30	19		
Razem . . .	4215	43		
W tymże okresie podniesiono	3735	—		
Pozostaje na 1914 r. . . .			480	43
4. Bank Handlowy R-k Domu.				
Wpłacono w 1913 r.	3102	50		
Procenty za 1913 r.	67	14		
Pozostaje na 1914 r. . . .			3169	64
5. Bank Tow. Spółdz. R-k Domu.				
Wpłacono w 1913 r.	2813	—		
Procenty za 1913 r.	104	60		
Pozostaje na 1914 r. . . .			2917	60
6. R-k Papierów Procentowych.				
W d. 1/I 1913 r. było R. 400 L. Z. T. K. M. 5%	382	07		
W ciągu 1913 r. nab. R 1000 L.Z.T.K.M. 5%	880	—		
Pozostaje na 1914 r. R. 1400 L.Z.T.K.M. 5%			1262	07
Do przeniesienia . . .			9500	55

Z przeniesienia . . .			9500	55
7. **Wydawnictwa własne.**				
Wartość pg. inwentarza p. 1/I 1913 r. .	8758	70		
Nowe wydawnictwa	748	41		
Razem . . .	9507	11		
Wyłączając z tej sumy:				
Wartość pocztówek p. 1/I 1913 r. R. 5160.53				
Odpisane straty za ub. lata „ 1222.10	6382	63		
Razem . . .	3124	48		
Sprzedaż w 1913 r. . . . . R. 327.22				
po potrąceniu zysku . . . . „ 108.07	219	15		
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. . .			2905	33
8. **Pocztówki.**				
Wartość inwentarza p. 1/I 1913 r. . .	5160	53		
Wydatki w 1913 r.	1670	63		
Razem . . .	6831	16		
Sprzedaż w 1913 r. . . . . R. 2251.34				
po potrąceniu zysku . . . . „ 725.63	1525	71		
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. . .			5305	45
9. **Żetony.**				
Nabyte w 1913 r.	210	42		
Sprzedaż w 1913 r. . . . . R. 255.—				
po potrąceniu zysku . . . . „ 58.83	196	17		
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. . .			14	25
10. **Ruchomości.**				
Wartość inwentarza p. 1/I 1913 r. . . .	842	49		
Ruchomości w muzeum	1020	—		
Nabyto w 1913 r. za	209	67		
Razem . . .	2072	16		
Odpisano na straty	10	29		
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. . .			2061	87
Do przeniesienia . . .			19787	45

Z przeniesienia . . .			19787	45
11. **Muzeum.**				
Wartość inwentarza p. 1/I 1913 r. . .	10897	73		
Nabyto w 1913 r. za	393	25		
Razem . . .	11290	98		
Przeniesiono na R-k Ruchomoś. R. 1020.—				
„ „ „ Przezrocz. „ 2600.—				
Odpisano na straty . . . . „ 71.33	3691	33		
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. . .			7599	65
12. **Biblioteka.**				
Wartość inwentarza p. 1/I 1913 r. . .	1761	81		
Nabyto w 1913 r.	460	74		
Razem . . .	2222	55		
Sprzedaż dubletów . . . . . . R. 79.83				
Odpisano na straty . . . . . „ 23.71	103	54		
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. . .			2119	01
13. **Przezroczarnia.**				
Przeniesione z R-ku Muzeum	2600	—		
„ „ „ now. latarń . . .	272	50		
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. . . .			2872	50
14. **Schronisko w Łysogórach.**				
Wartość inwentarza p. 1/I 1914 r. . . .			158	61
15. **Składki zaległe.**				
Preliminowany wpływ w 1914 r. . . .			300	—
16. **Wydawnictwo „Ziemia".**				
Saldo p. 1/I 1914 r.			2705	49
17. **Dłużnicy.**				
Saldo p. 1/I 1914 r.			290	36
Ogół stanu czynnego . . .			35833	07

STAN BIERNY.

1. R-k Kapitału.					
Saldo na 1/I 1913 r.		23652	04		
Różnica na wydawn. komis.		977	81		
Razem . . .		24629	85		
Potrącono różnicę na wydawn. T-wa .		1222	10		
Saldo p. 1/I 1914 r.				23407	75
2. Kapitał Rezerwowy.					
Saldo p. 1/I 1914 r.				152	25
3. Fundusz im. Nałkowskiego.					
Saldo p. 1/I 1913 r.		2083	55		
Wpływy w 1913 r.		507	—		
Procenty z banku za 1913 r.		91	31		
Razem . . .		2681	86		
Wydatki na wydawnictwo		795	85		
Saldo p. 1/I 1914 r.				1886	01
Na rachun. w B-ku Handl. .	R. 1433.69				
5% List. Zast. T. K. M. W.	„ 440.—				
Gotowizną w kasie	„ 12.32				
Razem j. w.	R. 1886.01				
4. Fundusz budowy domu.					
a) Dar gwiazdkowy:					
Saldo na 1/I 1913 r. . . .	R. 1200.09				
Wpływy w 1913 r.	„ 1322.45	2522	54		
b) Ofiary:					
Wpływy w 1913 r.	R. 3007.84				
Procenty	„ 142.73				
Razem	R. 3150.57				
Wydatki na bud. domu . .	„ 131.54	3019	03		
Do przeniesienia . . .		5541	57	25446	01

Z przeniesienia . . .	5541	57	25446	01
c) *Składka dodatkowa:*				
Wpływy w 1913 r.	1499	95		
Saldo p. 1/I 1914 r.			7041	52
Na rach. w Banku Handl. . R. 3169.64				
" " " " Spółdz. . " 2917.60				
R. 900—L. Z. 5% T. K. M. W. " 822.07				
Gotowizną w kasie . . . . " 132.21				
Razem j. w. 7041.52				
5. **Album Zdobnictwa.**				
Saldo p. 1/I 1914 r.			251	62
6. **Wydawnictwa Komisowe.**				
Saldo p. 1/I 1913 r.	1931	85		
Wpływy w 1913 r.	1421	28		
Razem . . .	3353	13		
Odpisano na R-k Kapitału . R. 977.81				
Wydatki w 1913 r. . . . . . " 601.02				
Zysk za 1913 r. . . . . " 711.40	2290	23		
Saldo p. 1/I 1914 r.			1062	90
7. **Składki na 1914 r.**				
Saldo p. 1/I 1914 r.			182	75
8. **Wierzyciele.**				
Saldo p. 1/I 1914 r.			757	29
9. **R-k Strat i Zysków.**				
Zyski za 1913 r.			1090	98
Ogół stanu biernego . . .			35833	07

Protokół Komisyi Rewizyjnej.

Niżej podpisani członkowie Komisyi Rewizyjnej przejrzeli i sprawdzili, w lokalu Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, w dn. 15 i 19 lutego 1914 r., przedstawione im przez Zarząd Towarzystwa: bilans za rok 1913, oraz wszystkie księgi kasowe, rachunki, kwity i dowody.

Według ksiąg Towarzystwa, w dniu 1 stycznia 1913 roku

pozostawało gotówką w kasie Towarzystwa . .	Rb.	1258.28
w ciągu 1913 r. wpłynęło	„	24305.51
Razem . .	Rb.	25563.79
w tymże okresie wypłacono ogółem	„	25326.67
pozostało w gotowiźnie 1 stycznia 1914 r. . .	Rb.	237.12

Komisya Rewizyjna stwierdziła zgodność wszystkich pozycyi kasowych z dokumentami. Przytem Komisya Rewizyjna zwróciła uwagę na rozrost Tówarzystwa, który wywołał w ubiegłym roku potrzebę zaprowadzenia całego aparatu ścisłej buchalteryi iześrodkowania w niej centralnej kontroli nad wszystkimi działami pracy pomienionego Towarzystwa.

Stwierdzając z satysfakcyą postawienie buchalteryi Towarzystwa na wzorowym poziomie, Komisya Rewizyjna wnosi, ażeby Ogólne Zebranie członków Tow. Krajoznawczego bilans za 1913 rok zatwierdziło i pokwitowało Zarząd z poczynionych wydatków.

Warszawa, d. 19 lutego 1914 roku.

Stefan Dziewulski
Dominik Jeżewski
Konrad Olchowicz.

Bilans Polskiego Towarzystwa

STAN CZYNNY.

Ruchomości — inwentarz			2061	87
Muzeum	6187	—		
„ zbiory fotograficzne i klisze . .	1412	65	7599	65
Biblioteka pg. inwentarza			2119	01
Przezroczarnia „			2872	50
Wydawnictwa T-wa pg. inwentarza . .			2905	33
Pocztówki T-wa „ „ . .			5305	45
Schronisko w Łysogórach			158	61
Żetony pg. inwentarza			14	25
Papiery Procentowe			1262	07
Bank Handlowy R-k Przekazowy . . .			480	43
„ „ Fund. Nałkowskiego . .			1433	69
„ „ „ Domu			3169	64
„ Spółdzielczy „ „			2917	60
Wydawnictwo „Ziemi“			2705	49
Dłużnicy			290	36
R-k Kasy			237	12
Zaległe składki			300	—
			35833	07

Zarząd: Prezes *K. Kulwieć*
Sekretarz *L. Brenneisen*
Buchalter *A. Lewiński.* Skarbnik *Wł. Dąbrowski.*

Krajoznawczego p. 1 Stycznia 1914 r.

STAN BIERNY.

R-k Kapitału	23407	75
„ „ Rezerwowego	152	25
Fundusz im. Nałkowskiego	1886	01
„ budowy domu A.	2522	54
„ „ „ B.	3019	03
„ „ „ C.	1499	95
Album Zdobnictwa	251	62
Wydawnictwa Komisowe	1062	90
Składki na 1914 rok	182	75
Wierzyciele	757	29
Zyski za 1913 rok	1090	98
	35833	07

Komisya rewizyjna: *St. Dziewulski*
D. Jeżewski
K. Olchowicz.

Rachunek Strat

R-k Ruchomości	10	29
„ Muzeum (zmniejszenie wartości) . .	71	33
„ Wyd. „Ziemi“	1500	—
„ Komisyi Fotograficznej	33	24
„ Utrzymania lokalu	2358	66
„ Inkaso	165	41
„ Kancelaryi	616	07
„ Delegacyi	49	96
„ Wydatków różnych	197	59
„ Zebrań Miesięcznych	209	67
„ Pensyi	2234	50
„ Komisyi Fizyograficznej (na badania naukowe)	1467	73
„ Utrzymania Muzeum (chemikalia i reperacye)	61	70
„ Kosztów administ. wydawnictw. . .	261	07
„ Zapomóg na studya naukowe . . .	200	—
„ „ wycieczkowych	100	—
„ Wystawy Kartograficznej	10	37
„ „ Podhalańskiej	9	20
„ Biblioteki (druki)	23	71
„ Zaległych składek	183	75
„ Rocznika 1912 r.	233	05
„ Przezroczarni	298	21
Czysty zysk za 1913 r.	1090	98
	11386	49

Zarząd: Prezes *K. Kulwieć*

Sekretarz *L. Brenneisen*

Buchalter *A. Lewiński* Skarbnik *Wł. Dąbrowski.*

i Zysków.

R-k Dzisięciny	650 68
„ Wypożyczalni Przezroczy	579 96
„ Komisyi Popularyzacyi Krajoznawst.	26 22
„ Ofiar	462 —
„ Dochodów Niestałych	428 03
„ Badań Naukowych (wpłaty Oddz.) .	216 —
„ Żetonów	58 83
„ Odczytów	7 35
„ Składek	5625 35
„ Komisyi Wycieczkowej	948 97
„ Wpisowego	538 —
„ Wydawnictw własnych	108 07
„ Pocztówek	725 63
„ Wydawnictw komisowych	711 40
„ Składek zaległych	300 —
	11386 49

Komisya rewizyjna: *St. Dziewulski*
D. Jeżewski.
K. Olchowicz.

Wpływy. Projekt budżetu

Wpisowe		500—
Składki członków zaległe	300—	
„ „ za rok 1914	6500—	6800—
Dziesięcina oddziałów prowinc.	650—	
„ „ z lat poprzed. . .	200—	850—
Rocznik 1913 r. i ogłoszenia		550—
Na badania naukowe od Oddziałów . .		400—
Wydawnictwa własne	3350—	
„ komisowe	250—	3600—
Wycieczki		750—
Wypożyczalnia przezroczy		700—
Zebrania miesięczne		150—
Ofiary i wpływy nadzwyczajne		3500—
		17800—

na rok 1914. Wydatki.

Utrzymanie lokali	2400 —	
Światło i opał	400 —	
Pensye pracowników	3300 —	
Wydatki kancelaryjne	800 —	
„ administracyi wydawnictw	300 —	7200 —
Badania naukowe	2000 —	
Wydawnictwa własne	2500 —	
Rocznik 1913 r.	900 —	
Biblioteka	500 —	
Zbiory fotograficzne	500 —	
Nowe przezrocza i latarnie	400 —	6800 —
Utrzymanie Muzeum	200 —	
Delegacye i reprezentacye	300 —	
Zebrania miesięczne	400 —	900 —
Wydawnictwu „Ziemi“ subsydyum	1000 —	
Zapomogi na studya	200 —	
„ wycieczkowe	100 —	1300 —
Ruchomości	350 —	
Inkaso	200 —	
Wydatki nieprzewidziane	200 —	750 —
Wierzyciele		850 —
		17800 —

B. Oddziały prowincyonalne

Oddział Błoński.

Adres: **Błonie (Warsz.) — p. Aleksy Chrzanowski**.

— **Liczba członków**: W ciągu roku przybyło 70, ubyło 2—jest: 68.

— **Zarząd Oddziału**: Prezes *Aleksy Chrzanowski*, wice-prezes *Jan Plebański*, sekretarz *Stefan Wierusz-Kowalski*, skarbnik *Karol Jabłoński*, kustosz *Tomasz Błeszyński*.—Komisya rewizyjna: *ks. Czesław Skomorowski*, *Adam Olszewski* i *Tadeusz Wierusz-Kowalski*.

— **Zebrania**. Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 4. W zebraniach wzięły udział 234 osoby. Wygłoszono referaty: *A. Chrzanowski* „Ziemia rodzinna“, *T. Błeszyński* „Mazury Pruskie“; *J. Plebański* „Ziemia Błońska“.

— **Odczyty**. Zorganizowano 2 odczyty: *M. Wisznickiego* „Pieszo z Warszawy do Zakopanego“ (90 osób) i *K. Kulwiecia* „Polesie“ (49 osób)—razem wysłuchało odczytów 139 osób.

— **Biblioteka**. Przybyło 4 plany, 2 atlasy. Ogółem jest 16 tomów, 4 mapy, 2 atlasy.

— **Wycieczki**. Urządzono 7 wycieczek: do Okopów Szwedzkich pod Błoniem, do Łowicza, do Rokitna, do Żyrardowa, do Kampinosa i Żelazowej Woli, do Milanówka na wystawę rolniczą i do cukrowni w Józefowie. Wzięły udział ogółem 174 osoby. Wszystkie wycieczki prowadził *A. Chrzanowski*.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb.	66.—
Składki za rok 1913	„	118.—
Zysk (brutto) ze sprzedaży wydawn. Centrali	„	49.12
Wpływ (brutto) z wycieczek	„	33.51
„ „ z odczytów	„	32.61
„ „ z prenumeraty „Ziemi“	„	24.50
„ za znaki T-wa	„	10.—
Razem	rb.	333.74

Wydatki.

Wydatki kancelaryjne	rb.	17.71
Prenumerata „Ziemi“	„	37.60
Za sprowadzone wydawnictwa z Centrali	„	25.—
Koszty urządzenia odczytów	„	68.97
„ „ wycieczek	„	11.20
Na bibliotekę	„	16.73
Nabycie latarni projekcyjnej	„	65.—
Znaki T-wa	„	10.—
Saldo	„	81.53
Razem	rb.	333.74

Oddział Chełmski.

Adres: Chełm, dr. E. Łuczkowski.

— **Liczba członków.** Było w 1912 r. 106, przybyło 3, ubyło 17, — jest 92.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *dr. E. Łuczkowski*, wice-prezes *Józef Papużyński*, sekretarz *Juljan Kusz*, skarbnik *Marjan Wolff*, gospodarz lokalu *Antoni Kusz*, kustosz *P. Papużyński*, członek zarządu *Romuald Wyczółkowski*. Komisya rewizyjna: *Felicyan Lechnicki*, *Aleksander Kochański* i *Bolesław Piotrowski*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 2, miesięcznych 8; wzięło udział w zebraniach osób 320.

Wygłoszono 7 referatów: *Józef Papużyński* „Koniec świata“, *dr. E. Łuczkowski* „O przesądach i zabobonach ludu naszego“, p. *Sokołowski* „Serce, jako dźwignia pracy“, *dr. E. Łuczkowski* „O leczeniu ludowem“, p. *Załuska* „Zjawiska powszednie z punktu widzenia fizyki i chemii“, *dr. E. Łuczkowski* „O pochodzeniu człowieka“ i p. *Lechnicki* „Z zagadnień współczesnego życia ekonomicznego“.

— **Biblioteka:** Przybyło 9 map i 1 plan. Ogółem jest 287 tomów.

— **Zbiory.** Jest okazów 566. Zwiedziło zbiory 72 osoby.

— **Wycieczki.** Urządzono 5 wycieczek: do jeziora Bazyljańskiego, do Borku Chełmskiego, do Bieławin, do Wytyczna i do Stołpia. Przewodnikami byli: *dr. E. Łuczkowski, M. Wolff* i *R. Wyczółkowski*. Ogółem wzięło udział w wycieczkach 49 osób. Przyjmowano jedną wycieczkę z Lublina—15 osób. Przewodniczącym komisyi wycieczkowej był *Aleksander Michalski*, sekretarzem *Bolesław Tor*.

— **Ogólne uwagi.** Rok sprawozdawczy był dla Oddziału nie pomyślny — ubyło dużo członków, a wielu zalegało z opłatą składek. Z całej liczby członków zaledwo 50 osób wykazało żywsze zainteresowanie sprawami krajoznawstwa—i tylko ci też brali udział w zebraniach i wycieczkach. Zarząd zmuszony był zmienić lokal, którego wyszukanie nastręczało wielkie trudności z powodu braku mieszkań w Chełmie.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	20.74
Wpisowe nowych członków	„	7.—
Składki za rok 1913	„	197.25
Z prenumeraty „Ziemi“	„	21.—
Wpływy brutto z zebrań	„	6.80
Wpływy nadzwyczajne	„	15.—
Razem		267.79

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 158.17
Wydatki kancelarylne	„ 12.45
Za „Ziemię“	„ 36.—
Koszty urządzenia zebrań	„ 20.—
„ „ wycieczek	„ 3.71
Na bibliotekę	„ 8.80
„ fotografje (dla Centrali)	„ 7.—
Dziesięcina	„ 20.43
Saldo	„ 1.23
	Razem rb. 267.79

Oddział Częstochowski.

Ądres: Częstochowa, II aleja, l. 31.

— **Liczba członków.** Było w 1912 r. — 71, przybyło 21, ubyło 8,—jest 84.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *dr. Władysław Biegański*, wice-prezes *Adam Świętochowski*, sekretarz *Władysław Gay*, skarbnik *Bolesław Płodowski.* kustosz *Wacław Płodowski*, członkowie *Jan Dreszer, Jan Wróblewski, Leon Mońkowski* i *Leon Butrymowicz*. Komisya rewizyjna: *dr. Karol Rozenfeld* i *Edmund Nowak*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 4, wzięło udział w zebraniach osób 154. Wygłoszono 3 referaty: *dr. Ludomira Biegańska* „Szata roślinna ziem Polski“, *Jan Wróblewski* „Białowieża“, *M. Rawita-Witanowski* „Radomsk i okolice“.

— **Pomiary meteorologiczne.** Założono 1 stacyę, która prowadzona była od stycznia do czerwca.

— **Biblioteka.** Przybyło 23 dzieła, map 4. Ogółem jest 147 tomów, map 18.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 5, okazów mineralogicznych 10, florystycznych — 1 zielnik, faunistycznych 18 i 6 gablotek (380 okazów), archeologicznych 14, numizmatycznych 85. Jest okazów 577. Zwiedziło zbiory 400 osób.

— **Wycieczki**. Urządzono 5 wycieczek: do fabryki przędzy jutowej w Częstochowie, do Olsztyna, Mirowa, Ojcowa i huty w Rakowie. Wszystkie wycieczki prowadził przewodniczący komisyi *Jan Wróblewski*. Ogółem wzięło udział w wycieczkach 181 osób, Przyjmowano jedną wycieczkę z Kalisza — 22 osoby.

Sekcyę fotograficzną prowadził *K. Lechowski*.

Następujące instytucye i osoby okazały poparcie pracom Oddziału: T-wo Opieki Szkolnej gub. Piotrkowskiej, Oddział Częstochowski Stow. Nauczycielstwa Polskiego, inż. Zaborski z Warszawy, inż. A. Świętochowski, p. Zieliński, p. Wieprzycki, ks. Magott, inż. Rutkowski z Wrzosowa, fabryka Częstochowianka, p. Szwejcer, p. Zwolanowski, dominium Złoty Potok (nadleśny p. Krzeszkiewicz), Lechowski i Lambrecht.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	104.86
Wpisowe nowych członków	„	15.—
Składki za rok 1913	„	237.75
Ze sprzedaży wydanictw Centrali	„	51.30
„ „ „ Oddziałów	„	3.60
Wpływy nadzwyczajne	„	45.00
Procent od sum złożonych w bankach . . .	„	19.27
Pozostałość sekcyi muzealnej z r. 1912 . .	„	281.78
Razem	rb.	758.56

Wydatki:

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	248.—
Wynagrodzenie woźnego	„	5.—
Wydatki kancelaryjne	„	17.10
Za wydawnictwa Centrali	„	113.99
Koszty urządzenia odczytów	„	8.93
Inkaso	„	9.90
Na bibliotekę	„	41.91
„ badania naukowe	„	15.00
„ zbiory muzealne	„	24.70
„ zbiory fotograficzne	„	10.—
do przeniesienia	rb.	494.53

	z przeniesienia rb.	494.53
Dziesięcina Centrali	„	26.88
Wydatki drobne	„	5.95
Saldo	„	231.20
	Razem rb.	758.56

Oddział Grajewski.

Adres: Grajewo (Łomż.) Bank dla handlu i przemysłu, p. B. Jabłkowski.

Zarząd Oddziału. Prezes *B. Jabłkowski*, wice-prezes *ks. J. Butanowicz*, sekretarz *E. Łuniewska*, skarbnik *J. Członkowski*, kustoszka i bibliotekarka *C. Brunne*, gospodyni lokalu *J. Chyczewska*.

Oddział rozpoczął działalność w końcu grudnia.

Oddział Grójecki.

Adres: Grójec (Warsz.), p. Henryk Hołownia.

— **Liczba członków.** Było w 1912 r. 88,—przybyło 1, ubyło 14,—jest 75.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Stanisław Czekanowski*, vice-prezes *Stefan Ambrożewicz*, sekretarz, *Henryk Hołownia*, skarbnik *Stanisław Orzankowski*, członek: *Wiktor Kotarbiński*. Komisya rewizyjna *Józef Czirpisz* i *Antoni Wojdan*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 2, wzięło udział osób 96.

— **Odczyty.** Urządzono dwa odczyty Prezesa Oddziału *Stanisława Czekanowskiego*, „Mazury pruskie—kraj i ludzie“ i vice-prezesa Zarządu Głównego *M. Wisznickiego* „Pieszo do Zakopanego“.

Wycieczek Oddział w roku sdrawozdawczym nie organizował.

Oddział Jędrzejowski.

— **Adres: Jędrzejów (kiel.), dr. F. Przypkowski.**

— **Liczba członków.** Było w r. 1912 33; — jest 33.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *dr. Feliks Przypkowski,* wice-prezesi *Fr. Adamowicz* i *dr. S. Pitass,* sekretarz *Emilja Kabzińska,* skarbnik *Antoni Sucharkiewicz,* kustosz *Wincenty Rumprecht.* Komisya rewizyjna *ks. J. Kociszewski* i *K. Gądzik.*

— **Zebrania.** Oddział odbył jedno zebranie roczne, w którem wzięło udział 5 osób.

— **Pomiary meteorologiczne.** Prowadzono przez cały rok bez przerwy i sprawozdania przesyłano co miesiąc do Biura meteorologicznego w Warszawie i do „Kuryera Kieleckiego“.

— **Biblioteka.** Przybyło 2 tomy. Ogółem jest 30 tomów.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 4, okazów geologicznych 12, mineralogicznych 1, archeologicznych 1, pamiątek historycznych 3, numizmatów 11. Ogółem jest około 1000 okazów.

Następujące osoby poparły prace Oddziału: Juljan Kosicki, Ignacy Suchecki i Juljan Zubrzycki.

Stacya meteorologiczna w osobie d-ra F. Przypkowskiego nagrodzona została listem pochwalnym Centralnego T-wa Rolniczego na wystawie w Jędrzejowie we wrześniu 1913 r.

Projektowane jest urządzenie przy stacyi meteorologicznej stacyi telegrafu iskrowego w celu otrzymywania danych meteorologicznych bezpośrednio z wieży Eiffla w Paryżu.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Składki za rok 1913 . . . . rb. 49.50

Wydatki.

Na prenumeratę „Ziemi“	rb. 15.55
Dziesięcina Centrali	„ 4.95
Komplet papierków do heliografu	„ 9.—
Spłata części długu	„ 20.—
Razem	rb. 49.50

Pozostaje na rok 1914 długu 50 r. 80 k.

Oddział Kaliski.

— **Adres: Kalisz, Nowoogrodowa, 2 — p. Konstanty Bzowski.**

— **Liczba członków.** Było w r. 1912—122, przybyło 52, ubyło 20, — jest 154.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Alfons Parczewski,* wice-prezes *Stanisław Bzowski*, sekretarz *Konstanty Bzowski,* skarbnik *Marya Nieniewska,* członkowie: *Kazimierz Becki, Józef Dąbrowski, Hieronim Miączyński* (do 1 lipca) *ś. p. Władysław Lesser, Melania Parczewska, Wacław Ruszkowski* i *Feliks Matawowski.* Komisya rewizyjna: *Emilja Bohowiczowa, Feliks Bruśnicki* i *Wanda Piotrowska.* Zarząd odbył 12 posiedzeń.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 2 i miesięcznych 5; wzięło udział w zebraniach osób 197. Wygłoszono 6 referatów: *Melania Parczewska* „O Śląsku“, *Józef Dąbrowski* „Miasteczko polskie w Poznańskiem“, *Kazimiera Kolska* „O Kaszubach i ziemi kaszubskiej, *Alfred Ziółkowski* „O potrzebie utworzenia sekcyi fizyograficznej“, *Alfons Parczewski* „Wspomnienie pośmiertne o Aleksandrze Jabłonowskim i Antonim Małeckim“, *Melania Parczewska* „Życiorys Karłowicza“.

— **Badania naukowe.** Zorganizowano badanie grodzisk w okolicy.

— **Odczyty**. Urządzono 4 odczyty publiczne: *Aleksandra Janowskiego* „Pamiątki Polskie w Padwie“, *Ludwika Krzywickiego* „Plemiona Polskie“, *Ignacyi Piątkowskiej-Kuczborskiej* „Zwyczaje i pojęcia ludu Sie-

radzkiego“ i *Stanisława Thugutta* „Wyżyna Małopolska“. Ogółem wysłuchało odczytów 160 osób.

— **Biblioteka**. Przybyło dzieł 8, czasopism 3. Jest ogółem 90 tomów.

— **Zbiory**. Przybyło fotografii 7, obrazów 3, okazów geologicznych 2, mineralogicznych 10, faunistycznych 5, archeologicznych 32, etnograficznych 56. Ogółem jest okazów 330. Zwiedziły zbiory osób 243.

— **Wycieczki**. Urządzono 8 wycieczek: do Ostrzeszowa i Antonina w Poznańskiem, Kokanina, Kościelnej Wsi, Liskowa, Żydowa, Sieradza i Warszawy. Z tych 5 wycieczek prowadził *K. Becki*, pozostałe *F. Matawowski*. Ogółem wzięło udział w wycieczkach osób 242. Przyjmowano jedną wycieczkę z Włocławka (wraz z Kutnem) — osób 25.

— **Komisye**: Odczytowa — *Stanisław Bzowski* i *Konstanty Bzowski*, Wycieczkowa — *Kazimierz Becki* i *Feliks Matawowski*, Fotograficzna — *Wacław Ruszkowski* i *Feliks Matawowski*, Biblioteczna — *Konstanty Bzowski*, Wydawnicza — *Alfons Parczewski, Józef Dąbrowski* i *Melania Parczewska*, Fizyograficzna — *Melania Parczewska, Józef Dąbrowski, Alfred Ziółkowski, Tadeusz Lech* i *Wanda Piotrowska*, Muzealna — *Melania Parczewska* i *Marya Nieniewska*.

Następujące instytucye i osoby złożyły ofiary i poparły prace Oddziału: pp. sukcesorowie ś. p. Stanisława bar. Graevégo, Franciszka baronowa Graevé, Klotz z Piwonic, Miączyński, Parczewska, Ruszkowski, I Tow. Wzajemnego Kredytu, I Tow. Pożyczkowo-Oszczędnościowe, Karwaciński ze Skarszewa, Karśnicki z Majkowa, Bronikowska ze Szczypiorna, Milewscy, Żywanowska, Młynarscy, Dąbrowski, Bohowiczowie, Lechowie, Krzymuscy, Kopalińska i Kruszyńska.

Rozwój normalny Oddziału hamowany jest w znacznej mierze przez szczupłość lokalu — oraz obojętność ogółu miejscowego dla spraw krajoznawczych.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	68.—
Wpisowe nowych członków	„	52.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	364.25
„ zaległe	„	26.—
„ na rok 1914	„	38.25
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„	8.90
„ „ „ pocztówek	„	47.92
„ z prenumeraty „Ziemi“	„	162.70
Dochód z wycieczek	„	—.90
„ z odczytów	„	91.42
Dochody nadzwyczajne	„	125.—
Procent od sum lokowany w bankach . . .	„	5.—
Muzeum	„	12.64
Ze sprzedaży znaczków członkowskich . . .	„	4.40
	Razem rb.	1007.38

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	231.45
Pensye służby	„	78.—
Wydatki kancelaryjne	„	49.30
Prenumerata „Ziemi“	„	183.86
Za wydawnictwa obce i innych Oddziałów .	„	34.58
Koszty urządzenia odczytów	„	206.—
Na bibliotekę	„	18.22
„ Muzeum	„	73.35
„ badania naukowe	„	45.—
Ubezpieczenie od ognia	„	22.70
Za roczniki 1912 r.	„	18.30
Wieniec na grób ś. p. Władysława Lessera	„	15.—
Wydatki drobne	„	14.91
Saldo	„	16.71
	Razem rb.	1007.38

Oddział Kielecki.

— **Adres: Kielce, ul. Leonarda 14.**

— **Liczba członków.** Było w 1912 r.—104 przybyło 22, ubyło 12, — jest 114.

Zarząd Oddziału. Prezes *M. Zawadzki* (do 3 marca), *W. Janiszowski*, później *Mieczysław Kaczanowicz*, wiceprezes *Kazimierz Frycz*, sekretarz *Edmund Padechowicz*, skarbnik *Wincenty Kirchner*, gospodarz i kustosz *Tadeusz Włoszek*, członkowie: *Stanisław Podolski, Zdzisław Lenartowicz*. Komisya rewizyjna: *Eleonora Markowska, Łukasz Jedlicki, Józef Żołątkowski*. Zarząd odbył 11 posiedzeń.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1; wzięło udział w zebraniu 16 osób.

— **Badania naukowe.** P. *Z. Lenartowicz* odnalazł wykopaliska w Łopusznie (pow. kielecki) i Złotej (pow. sandomierski), p. *J. Milicer* dokonał poszukiwań archeologicznych pod Opatowem.

— **Odczyty.** Urządzono 4 odczyty publiczne: *J. Chełmińskiego* „Telegraf bez drutu", *M. Koczanowicza* „Tadeusz Czacki" i *St. Thugutta* „Wyżyna Małopolska". Ogółem wysłuchało odczytów 423 osoby.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 14 czasopism 1, map 3, planów 4. Jest ogółem 280 tomów, 53 broszury, map 29 planów 9. Korzystało z biblioteki 15 osób.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 100, obrazów 9, okazów paleontologicznych 2, mineralogicznych 2, fauny 27, archeologicznych 82, etnograficznych 2, przedmiotów muzealnych 124, dokumentów 6, numizmatów 28, przezroczy 54, medalów 9, rękopisów 2, broni i pocisków 4, przyrządów 2. Ogółem jest okazów 2509. Zwiedziło zbiory osób 804.

— **Wycieczki.** Urządzono 7 wycieczek: do browaru E. Karscha, do Małogoszcza, Wąchocka, Ojcowa, Ćmińska i na Św. Krzyż. Wycieczki prowadzili: *W. Janiszowski, M. Gacki, T. Włoszek* i *W. Hûet*. Ogółem wzięło udział udział w wycieczkach osób 90. Przyjmowano 12 wycieczek: z Radomia, Lublina, Warszawy,

Starej wsi, Żbikowa, Piotrkowa, Płocka, Kazimierzy Wielkiej, Łodzi — razem osób 167.

— **Komisye**. Odczytowa — *M. Zawadzki*, Wycieczkowa *W. Hûet*, *M. Gacki*, *B. Szartowski*, *E. Padechowicz*, *S. Podolski*, Fotograficzna *Z. Lenartowicz*, *W. Kosterski*.

Następujące instytucye i osoby złożyły ofiary i poparły prace Oddziału: Resursa Kielecka, pp. Z. Andrzejewski, Arkuszewscy, Budkowski z Łopuszna, Ciechoński Wacław, Frycz Kazimierz, Gaszyńscy, Grabkowscy z Lasochowa, Chwalibóg Feliks, Jakowicka Marya, Jaroński Wiktor, Kalinowski Czesław, Kossuth L., Laskowski Bronisław, Lenartowicz Z., Lenartowicz W., Majewski z Kotlic, Markowski B., Milicer J., Padechowicz E., I. Podolski, St. Podolski, B. Ratajski, E. Różycki, Z. Rzędowski, Skłodowski J. Sobczyk, J. Siuda, Szczerbińska. Suliga, S. Tomaszewski, J. Tymieniecki, I. Zaborowska. Zahorowski, A. Zeydlerowa, J. Zubrzycki.

— **Działalność Oddziału** ujawniła się głównie w następujących kierunkach: Siedzibę Tow. wraz ze zbiorami zmieniono na większą i przeniesiono do odpowiedniejszej części miasta. Rozpoczęto gromadzenie funduszu na dom własny, jednakże w roku sprawozdawczym, oprócz dobrowolnych ofiar, w ilości 160 r. 16 kop., nie wpłynęło nic na ten cel z bieżących dochodów Tow., z powodu użycia ich na zbiory archeologiczne (250 rb.) Brano udział pośredni w następujących pracach naukowych:

Prof. Sz. Askenazemu do dzieła „Napoleon i Polacy“ dostarczono dokładnych fotograficznych kopii dwu portretów: kap. Ambr. Skarżyńskiego i kap. Joachima Hempla; fotograficznych kopij i odpisów dokumentów osobistych i korespondencyi wspomnianego Skarżyńskiego i innych. Przeprowadzono skuteczną korespondencyę z osobami życzliwymi Tow. w sprawie okazania p. Lencewiczowi pomocy w badaniach antropologicznych.

W pewnej mierze brano udział w pracy, pp. J. Czarnockiego i J. Samsonowicza, mającej na celu badania geologiczne w Łagowie, Opatowie i Iwaniskach.

Do „Pamiętnika Fizyograficznego“ za 1914 r. dostarczono Zarządowi głównemu dokładnych kopii foto-

graficznych i wymiarów, ozdobnej ceramiki przedhistorycznej ze Złotej (p. Sandom).

Wszystkie kopje fotograficzne odznaczające się dokładnością sporządził *Władysław Kosterski.*

Rocznicę śmierci Tadeusza Czackiego uczczono obchodem złożonym z odczytu, śpiewu i muzyki.

Sprostowano niektóre wiadomości odnoszące się do gub. kieleckiej i dostarczono nowych do „Przewodnika po Europie“, wydawanego we Lwowie pod red. M. Orłowicza.

Zajęcia muzealne w ciągu miesięcy jesiennych były poświęcone przeważnie przyprowadzeniu do należytego stanu okazów ceramiki przedhistorycznej ze Złotej (pow. sandom.) i Łopuszna (pow. kielecki). którą, jak wiadomo zdobywa się w kawałkach. Pracy tej poświęcił sporo czasu obok p. *Z. Lenartowicza, prof. T. Włoszek.* Członek T-wa *J. Milicer* rozpoczął porządkowanie odnalezionych przez siebie przedmiotów w okolicy Opatowa.

Ze zbiorów odnosi niewątpliwy pożytek zarówno młodzież szkolna jak i wogóle osoby zwiedzające. Interesowanie się zbiorami wzrasta, za dowód czego służy składanie darów muzealnych, które w niedalekiej przyszłości wymagać będą własnego lokalu. Dzisiaj zajmują całą siedzibę Oddziału, z tego powodu na zebrania i odczyty musimy korzystać z gościnności życzliwych instytucyi.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 383.33
Wpisowe nowych członków	„ 24.—
Składki za rok sprawozdawczy	„ 295.50
„ zaległe	„ 10.50
Wpływy z wycieczek	„ 48.80
„ „ odczytów	„ 195.15
Ofiary na budowę domu	„ 160.16
Dochody nadzwyczajne	„ 25.37
Ze skarbonki muzeum	„ 80.50
Razem	rb. 1223.31

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 363.—
Dziesięcina Zarządowi Główn. za r. 1912 .	„ 30.40
Wydatki kancelaryjne	„ 39.66
„ na wydawnictwa Centrali	„ 45.60
Koszty urządzenia odczytów	„ 156.73
„ wycieczek	„ 35.83
Na zbiory muzealne	„ 285.95
„ budowę domu	„ 160.16
„ fotografie	„ 9.25
„ ruchomości	„ 47.50
„ wydatki drobne	„ 1.28
Saldo	„ 47.95
Razem	rb. 1223.31

Oddział Koniński.

— **Adres: Konin (Kal.) dr. Roman Ostrzycki.**

— **Liczba członków.** Jest 56.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Roman Ostrzycki*, wice-prezesi *Paweł Romocki* i *Władysław Żywanowski*, sekretarz *Stefanja Esse*, skarbnik *Wiktor Grochowski*, kustosz *Roman Beranek*, członkowie: *Antoni Ślepowroński*, *ks. Stanisław Dutkiewicz*, *ks. Tomasz Jaworski* i *Jan Woliński*. Komisya rewizyjna: *Stefan Siciński* i *Tadeusz Szretter*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 2 i miesięcznych 1; wzięło udział w zebraniach osób 83. Wygłoszono 1 referat: *W. Sztarka* „Sprawozdanie z wycieczki do Żychlina“ odczytał *P. Michel*.

— **Odczyty.** Urządzono 2 odczyty publiczne: *P. Michel* odczytał „Poznaj swój kraj“ i wygłosił pogadankę przyrodniczą „Sosna“. Ogółem wysłuchało odczytów 23 osoby.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 115, map, 10, planów 1. Jest ogółem 128 tomów, map 22, planów 3. Korzystało z biblioteki osób 23.

— **Zbiory**. Przybyło fotografii 165, obrazów 3, okazów geologicznych 21, mineralogicznych 110, faunistycznych 9, florystycznych 12, archeologicznych 16, pamiątek historycznych 32, numizmatów 153. Ogółem jest okazów 521. Zwiedziło zbiory osób 26.

— **Wycieczki**. Urządzono 13 wycieczek: do Żychlina, do Konina, Rzgowa, Pyzdr, Lądu i Kawnic, do Gosławic, Ślesina, Ignacewa, Lechemia, Wyszyny, Starego Miasta, Bieniszewa, Kazimierza (Biskupiego), Słupcy, Koła, cukrowni „Gosławice". Z tych 6 wycieczek prowadził *P. Michel*, pozostałe: *ks. Dutkiewicz*, *ks. Jaworski*, *W. Sztark*, *St. Esse* (2), *W. Walczykiewicz*, *T. Kubiszewski*, *J. Woliński*. Ogółem wzięło udział w wycieczkach osób 139.

— **Komisye**. Odczytowa:—*A. Ślepowroński*, *R. Beranek* i *J. Woliński*, Wycieczkowa — *J. Woliński*, Fotograficzna — *P. Michel*.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb.	47.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	41.25
„ na rok następny	„	21.75
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw Centrali .	„	37.80
Dochody nadzwyczajne	„	11.—
„ drobne	„	1.—
Razem	rb.	159.80

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	6.—
Wydatki kancelaryjne	„	10.36
Za wydawnictwa Centrali	„	31.10
Na bibliotekę	„	13.55
„ fotografie	„	21.45
„ ruchomości	„	34.91
„ wydatki drobne	„	3.04
Saldo	„	39.39
Razem	rb.	159.80

Oddział Kujawski.

— **Adres: Włocławek, (Warsz.) ul. Kaliska 1.**

— **Liczba członków.** Było w r. 1912—250, przybyło 70, ubyło--59, jest 261.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Antoni Byszewski*, wice-prezesi *Przemysław Kowalewski* i *Witold Piasecki*, sekretarz *Rafał Furmański*, skarbnik *Witold Piasecki* i *Zofja Xiężopolska*, gospodarz *Roman Kobendza* i *Mieczysława Nowacka*, kustosz *Cypryan Apanowicz*, członkowie: *Stanisława Grubowiecka*, *Antoni Olszakowski* i *Henryk Wińcza*. Komisya rewizyjna: *Karol Xiężopolski* i *Wacław Fabijanowski*. Zarząd odbył 23 posiedzenia.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1 i miesięcznych 10; wzięło udział w zebraniach osób 610. Wygłoszono 7 referatów: *Roman Kobendza* „O wycieczkach", *Wiktor Ambrożewicz* „O kinematografach", *Witold Piasecki* „Francya" i „Kaukaz", *Antoni Olszakowski* „Wycieczka Kalisz — Lisków" i „Nieszawa—Raciążek", *Henryk Wińcza* „Historya ludożerstwa" i *Cypryan Apanowicz* „Lubraniec — Zgłowiączka — Sułkowo".

— **Odczyty.** Urządzono odczytów publicznych 3: *A. Szpadkowskiego* „O roku 1812", *ks. Górzyńskiego* „O archeologii" i wykopaliskach, *ks. Kruszyńskiego* „Pochodzenie Słowian". Ogółem wysłuchało odczytów 138 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło tomów 19, czasopism 9, map, 2. Ogółem jest 280 tomów.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 2, obrazów 3, okazów geologicznych 2, mineralogicznych 12, florystycznych 1, faunistycznych 6, etnograficznych 7, archeologicznych 11, pamiątek historycznych 16, zabytków sztuki 5, numizmatów 3. Zwiedziło zbiory osób 240.

— **Wycieczki.** Urządzono 12 wycieczek z których 4 po Włocławku i przedmieściach; inne do: do lasów w Szpetalu Dolnym, Koła, Nieszawy i Raciążka, Kalisza i Liskowa, Lubrańca, Zgłowiączki, Ostrowąsa, Służewa: przewodnikami byli: pp. *Rajca*, *ks. Gruchalski*, *Olszakowski*, *ks. Górzyński*, *Kobendza* i *Apanowicz*. Wzięło udział

w wycieczkach 308 osób. Przyjmowano 4 wycieczki: z Kruszynka, Mieczysławowa, Ciechocinka i Warszawy (red. „Drużyny") — ogółem osób 144.

— **Komisye.** Odczytowa — *Henryk Wińcza, Stefania Lepellówna, Antoni Olszakowski, Roman Kobendza, Mieczysława Nowacka, Władysława Aspisówna,* Wycieczkowa—*Antoni Olszakowski, Roman Kobendza, Julja Majczyńska, Cypryan Apanowicz, Zofja Olszakowska, Marya Kowalewska,* Fotograficzna — *Roman Kobendza, Lucyna Burzyńska, Antoni Olszakowski, Henryk Wińcza, Stefan Bukowiński, Feliks Świerkowski, Mieczysława Nowacka,* oraz podsekcya kolarska — *Leon Kowalewski, Wacław Kuczyński, Jerzy Szwilling, Aleksander Rutkowski, Herman Fidler, Jan Zalewski, Jan Michalski, Przemysław Kowalewski.*

Następujące osoby i instytucye poparły prace Oddziału: Kazimierz Michelis, Michał Górski, Antoni Milewski, Kazimierz Xiężopolski, Józef Boye, Bacciarelli, Celińska, Gorta, Witold Piasecki, Aleksander Sawicki, Hornowski, Henryk Wińcza, oraz Wszechnica Jagiellońska.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	10.74
Wpisowe nowych członków	„	70.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	780.—
„ na „ następny	„	3.—
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw własnych	„	216.—
„ „ „ „ Centrali	„	5.80
„ z wycieczek	„	18.30
„ „ „Czarnej kawy"	„	14.93
„ „ odczytów	„	110.—
„ „ odnajmu lokalu i sali	„	232.—
Razem	rb.	1461.47

Wydatki.

Wynajem i utrzywanie lokalu	rb.	712.34
Pensya woźnego	„	144.—
do przeniesienia	rb.	856.34

	z przeniesienia rb.	856.34
Wydatki kancelaryjne	„	122.48
Na wydawnictwa własne	„	100.—
„ dziesięcinę Centrali	„	60.—
„ koszty urządzenia odczytów	„	22.—
„ „ „ wycieczek	„	20.—
„ zbiory muzealne	„	8.39
„ badanie i plany jezior kujawskich . .	„	50.—
„ delegacye w celach krajoznawczych . .	„	20.—
„ fotografje	„	13.35
„ składkę T-wu Tatrzańskiemu	„	2.40
„ spłatę długu	„	100.—
Saldo	„	86.51
	Razem rb.	1461.47

Oddział Kutnowski.

— **Adres: Kutno (Warsz.). Stacya doświadczalna rolnicza, p. R. Pałasiński.**

— **Liczba członków.** Jest — 74.

— **Zarząd Oddziału**: Prezes *Stefan Chrupczałowski* (do sierpnia) później *Witold Staniszkis*, wice-prezes *Fortunat Skarzyński*, sekretarz *Romuald Pałasiński* i *Jadwiga Wąsowska*, skarbnik *Zofia Chlewicka*, gospodarz *Zygmunt Jackowski*, członkowie: *A. Żółtowski* i *I. Englert*. Komisya rewizyjna: *Kazimierz Kahl*, *Antoni Troczewski* i *Feliks Wąsowski*. Zarząd odbył 14 posiedzeń.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1 (organizacyjne), miesięcznych 4; wzięło udział w zebraniach osób 275. Wygłoszono 5 referatów: *K. Stołyhwo* „Działalność Tow. Kraj. i jego zadania“, *K. Krzywicki* „O Kujawach“, *A. Troczewski* „Wydawnictwa krajoznawcze“, *A. Chmielińska* „O etnografii i urządzaniu wystaw etnograficznych i *W. Staniszkis*—„O Galicyi“.

— **Odczyty.** Urządzono 2 odczyty publiczne: *Mikołaja Wisznickiego* „Piękno naszego kraju“ i *prof.*

Kazimierza Kulwiecia „Polesie". Ogółem wysłuchało odczytów osób 480.

— **Biblioteka**. Przybyło dzieł 17, czasopism 3. Jest ogółem 20 tomów.

— **Zbiory**. Jest fotografii 120.

— **Wycieczki**. Urządzono 5 wycieczek: do Koła, Kalisza i Liskowa, Nieszawy i Raciążka, Łowicza i Arkadyi, Łęczycy i Tumu. Ogółem wzięło udział w wycieczkach osób 71. Przyjmowano 2 wycieczki z Łęczycy i Warszawy — osób 47.

— **Komisye**. Wycieczkowa—*Wieczorowski, Z. Jackowski, Z. Chlewicka, R. Pałasiński, J. Szymański, H. Zielkiewiczowa,* Fotograficzna: *Dombrowicz, Wł. Daszkiewicz, St. Rudziński, H. Myśliborski, R. Pałasiński, K. Starnawski, H. Starzyński, Cz. Zielkiewicz.*

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb.	69.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	190.50
Zysk ze sprzedaży wydawnictw	„	30.—
Wpływy z prenumeraty „Ziemi"	„	27.22
Zysk z wycieczek	„	8.80
Z odczytów i zebrań	„	124.60
Razem	rb.	449.85

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	239.84
Wydatki kancelaryjne	„	45.87
Za „Ziemię"	„	38.50
Koszty urządzenia zebrań i odczytów . . .	„	97.53
„ wycieczek	„	7.95
Na delegacye w celach krajoznawczych . .	„	13.20
„ wydatki drobne	„	3.62
Saldo	„	3.34
Razem	rb.	449.85

Oddział Lubelski.

— **Adres: Lublin, Krakowskie-Przedm. 58—10.**

— **Liczba członków.** Było w 1912 r.—118, przybyło—62, ubyło—15, jest 165.

Zarząd Oddziału. Prezes *Antoni Rostworowski*, wice-prezes *Stefan Uziembło*, sekretarz *Józefa Kunicka*, skarbnik *Kazimierz Markowicz*, członkowie: *Jan Kałwajć, Stanisław Samsonowicz, Konrad Puternicki.* Komisya rewizyjna: *Antoni Herlen, Wacław Czerwiński, Franciszek Raczkowski.* Zarząd odbył 17 posiedzeń.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 5; wzięło udział w zebraniach osób 115. Wygłoszono 2 referaty: *Henryk Wiercieński* „Cuple w okolicach Nałęczowa“ i „Dawne groby w Nałęczowie“.

— **Odczyty.** Urządzono 1 odczyt publiczny *Stanisława Thugutta* „Wyżyna Małopolska“.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 20, czasopism 4, broszur 8. Ogółem jest 70 tomów. Korzystało z biblioteki osób 14.

— **Wycieczki.** Urządzono 8 wycieczek: 2 po Lublinie, inne do: Świdnika, Kazimierza i Janowca, Nałęczowa, Krupego i Chełma, Kijowa, cukrowni „Lublin“; 6 z nich prowadził *Stefan Uziembło* inne: *W. Giełżyński* i *S. Samsonowicz.* Ogółem w wycieczkach wzięło udział 269 osób. Największem powodzeniem cieszyły się wycieczki bliższe. 4 wycieczki nie doszły do skutku.

— **Komisye.** Wycieczkowa. *Stefan Uziembło, Józefa Kunicka, Wanda Przybylska, Róża Skawińska, Romana Zapasiewiczówna, Stanisław Samsonowicz.* Statystyki ekonomicznej: *H. Wiercieński, Scheur-Koszańska, St. Dwornicki, W. Giełżyński, J. Janiszewski, M. Michniewski, M. Matecz, B. Sekutowicz, St. Samsonowicz, K. Tomorowicz, A. Rostworowski, J. Mączka, T. Moskalewski.*

W roku sprawozdawczym wybitniejszym faktem w działalności Oddziału jest stworzenie Sekcyi ekonomiczno-statystycznej, mającej na celu w pierwszym rzę-

dzie wydawnictwo „Opis statystyczny miasta Lublina". Prace przygotowawcze posuwają się zwolna, a objęcie kierownictwa przez p. *H. Wiercieńskiego* daje zupełną gwarancyę, że opis będzie wykonany z całą sumiennością. Gdyby nie opieszałość członków do spraw krajoznawczych, gdyby zapał z jakim wzięto się do roboty w pierwszych chwilach zawiązania Sekcyi, trwał i nadal, dziś moglibyśmy przedstawić już bardziej konkretne rezultaty pracy wymienionej sekcyi.

Przyrost członków w porównaniu do lat ubiegłych był wynikiem agitacyi wśród okolicznych ziemian i inteligencyi, mieszkającej na prowincyi, w gronie których T-wo zyskało wielu zwolenników.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	17.66
Wpisowe nowych członków	„	60.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	425.50
„ zaległe	„	38.—
„ na rok przyszły	„	1.50
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw własnych	„	15.—
„ „ „ Centrali	„	88.34
„ „ „ innych Oddz.	„	171.57
„ z wycieczek	„	432.46
„ „ zebrań i odczytów	„	14.60
„ nadzwyczajne	„	100.—
Procent od sum w banku	„	21.75
Podniesione z kasy Przemysłowców	„	212.74
Razem	rb.	1599.12

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	„	248.90
Wydatki kancelaryjne	„	54.33
„ na wydawnictwa Centrali	„	89.31
„ „ „ obce i Oddz.	„	166.—
Koszty urządzenia odczytów	„	41.—
„ „ wycieczek	„	404.54
Na bibliotekę	„	110.40
do przeniesienia	rb.	1114.48

z przeniesienia rb.	1114.48
Na zbiory muzealne . . . . „	236.85
„ delegacye w celach krajoznawczych . . „	15.—
„ fotografie . . . . „	4.—
„ ruchomości . . . . „	19.16
„ wydatki drobne . . . . „	17.60
Dziesięcina Centrali za rok 1912 . . . . „	32.10
Saldo w kasie . . . . „	24.20
„ „ banku . . . . „	135.73
Razem rb.	1599.12

Oddział Łódzki.

— **Adres: Łódź, ul. Piotrkowska 91.**

— **Liczba członków.** Było w r. 1912—410, przybyło — 100, ubyło — 9, — jest 501.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Józef Adamowicz*, wiceprezesi *Jan Czeraszkiewicz, Bronisław Jasiński* i *Franciszek Lenartowicz*, sekretarz *Konrad Fiedler*, skarbnik *Sabina Gontarska*, gospodarz *Bronisław Jasiński*, bibliotekarz *Stanisław Kączkowski*, kustosz *Stanisława Smoleńska*, członkowie: *Marya Findeisenowa, Franciszek Hirszberg, Ignacy Hirszel, Stefan Pogorzelski*. Komisya rewizyjna *ś. p. August Raubal, Kazimierz Stebelski* i *Adam Stanisławski*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 7; wzięło udział w zebraniach 517 osób. Wygłoszono 7 referatów: *prof. Jan Lewiński* „Tektonika gór“, *Aleksander Janowski* „Zabytki polskie w Padwie“, *Michał Rawita-Witanowski* „Piotrków trybunalski“, *Sabina Gontarska* „Suwalszczyzna“, *Konrad Fiedler* „Ojców i jego okolice“ i „Bochotnica, Kazimierz Janowiec“ i *prof. Kazimierz Kulwieć* „Polesie“.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 26, czasopism 6. Ogółem jest 248 tomów.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 63, obrazów 4, okazów geologicznych 50, mineralogicznych 15, flory 3, fauny 1, etnograficznych 98, pamiątek historycznych 25, numizmatów 9. Ogółem jest okazów 2183.

— **Wycieczki**. Urządzono 13 wycieczek do: Retkini, Zgierza, Warszawy, piekarni mechanicznej Kopczyńskiego, Mileszek, Konstantynowa—Łutomierska i Kazimierza, Lublina i Warszawy, Łasku, Aniołowa, Czarnieckiej Góry i Stąporkowa, Łęczycy i Tumu, Ojcowa i Pieskowej Skały, Łowicza i Arkadyi. Z tych 11 wycieczek prowadził *Bronisław Jasiński*, pozostałe *Konrad Fiedler*. Pozatem, z inicjatywy i pod przewodn. sekretarza Zarządu *Konrada Fiedlera*, została zorganizowana w sześć osób dwutygodniowa wycieczka piesza od Częstochowy do Sandomierza przez Złoty Potok, Ogrodzieniec, Pilicę, Smoleń, Ojców, Pieskową Skałę, Miechów, Kielce, Chęciny, góry Ś-to Krzyskie, Ujazd, Klimontów, Ossolin. W powrotnej drodze Wisłą zwiedzano Kazimierz, Bochotnicę i Puławy.

— **Przedsięwzięcia dochodowe**. Urządzono 22 przyjęcia towarzyskie. Wzięło udział w zebraniach 794 osoby.

— **Komisje**. Odczytowa: *Franciszek Lenartowicz, Konrad Fiedler, Franciszek Hirszberg;* Wycieczkowa: *Bronisław Jasiński, Konrad Fiedler, Wanda Rothertówna, Zofja Mroczkiewiczówna, Greta Szmidtówna, Zygmunt Hirsekorn, Piotr Korewa, Włodzimierz Kuczyński, Stanisław Stentzel;* Fotograficzna: *Włodzimierz Kuczyński, Witosław Borowski, Konrad Fiedler, Zygmunt Hirsekorn, Piotr Korewa, Stanisław Lindner, Franciszek Wróblewski, Ambroży Zajdel;* Popularyzacji krajoznawstwa: *Marja Findeisenowa, Kajetan Kędzierski;* Statystyki ekonomicznej: *Marja Findeisenowa, Franciszek Hirszberg, Karol Michalski Józef Pogonowski i Stefan Pogorzelski;* Dochodów niestałych: *Józefa Adamowiczowa, Marja Findeisenowa, Greta Szmidtówna, Wanda Rothertówna, Janina Krąkowska, H. Krysińska, Zofja Mroczkiewiczówna, H. Rothertówna, J. Rothertówna, S. Bursze, K. Fiedler, Piotr Korewa i S. Hentzel;* Muzealna: *Jan Czeraszkiewicz, Marya Findeisenowa, Stanisława Smoleńska, Franciszek Hirszberg i Czesław Świerczewski.*

Następujące osoby i instytucye poparły prace Oddziału: Józef Koliński, Piotr Korewa, Ks. Malinowski, Jan Nowosielski, Piaskowski, Franciszek Piotrowski,

Pętkowscy, Eugenjusz Trojanowski, Ambroży Zajdel, Józef Witkowski, Czesław Świerczewski, Tow. Akc. „Zawiercie“, Redakcya gazety „Lodzer Zeitung“; szczególną gorliwością w popieraniu spraw krajoznawstwa odznaczył się wiceprezes Oddziału p. *Bronisław Jasiński*.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 532.51
Wpisowe nowych członków	„ 109.—
Składki za rok sprawozdawczy	„ 1230.—
„ zaległe	„ 54.—
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw własnych	„ 74.10
„ „ „ „ Centrali	„ 152.16
Dochód z wycieczek	„ 113.31
„ „ zebrań towarzyskich	„ 148.06
Wpływy z odczytów	„ 56.60
„ nadzwyczajne	„ 87.10
„ za prenumeratę „Ziemi“	„ 299.40
„ zwrotne, żetony i okładki do „Ziemi“	„ 39.80
Zwrot komornego za część roku ubiegłego	„ 208.35
Procent od sum w banku	„ 38.99
Razem	rb. 3143.38

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 1081.90
Pensje pracowników	„ 120.—
Wydatki kancelaryjne	„ 53.06
Na wydawnictwa Centrali	„ 70.06
„ dziesięcinę Oddziału	„ 139.30
„ koszty urządzenia zebrań i odczytów .	„ 67.70
„ bibliotekę	„ 8.93
„ zbiory muzealne	„ 189.44
„ badania naukowe	„ 50.—
„ sekcyę fotograficzną	„ 85.26
„ roczniki T-wa i dostawę	„ 62.90
„ wydatki drobne	„ 52.50
„ inkaso składek	„ 49.09
do przeniesienia	rb. 2030.14

	z przeniesienia rb.	2030.14
Za prenumeratę „Ziemi“	„	378.55
„ wydatki zwrotne, żetony i t. p.	„	39,60
Saldo	„	695.09
	Razem rb.	3143.38

Reasumując całoroczną działalność Oddziału, dojść musimy do przekonania, że — pomimo braku sprzyjających dla rozwoju instytucyi warunków, a przedewszystkiem braku ludzi chętnych lub mających czas do pracy — Oddział Łódzki posuwa się stale, choć może być powolnie, naprzód na drodze swego rozwoju. Ilość członków wzrasta; na zebraniach ogólnych i miesięcznych daje się zauważyć stałe powiększanie się frekwencyi Członków i nawet gości; sympatya dla Towarzystwa w mieście, jak również zainteresowanie się nim, rośnie.

Oddział Łowicki.

— **Adres: Łowicz (Warsz.), Stare Miasto, dom Gianotti.**

— **Liczba członków:** Było w r. 1912 — 70, przybyło 15, ubyło 4, — jest 81.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Kazimierz Kiślański,* wice-prezesi *Aniela Chmielińska* i *ks. Jan Niemira,* sekretarz *Wiktor Pstroszeński,* skarbnik i gospodarz lokalu *Sianisław Diehl,* kustoszka *Aniela Chmielińska,* członkowie: *ks. pastor Edmund Bursche, M. Burdziński, J. Gajowniczek, Wł. Paszczykowski, St. Zakrzewski, J. Sokołowska* i *R. Kleindienst.* Komisya rewizyjna: *Wł. Tarczyński, Emil Balcer* i *Karol Rybacki.*

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 2, miesięcznych 3; wzięło udział w zebraniach osób 250.

— **Badania naukowe.** Gromadzono materyał statystyczny, tyczący się ludności Księstwa Łowickiego.

— **Odczyty.** Zorganizowano 2 odczyty publiczne: p. *Krynickiego* „O Kujawach“ i *ks. pastora E. Bur-*

skiego „Wrażenia z podróży po Ameryce“. Ogółem wysłuchało odczytów osób 153.

— **Biblioteka**. Przybyło w ciągu roku tomów 8, czasopism 1; jest ogółem tomów 15, czasopism 4; korzystało z biblioteki 16 osób.

— **Zbiory**. Przybyło w ciągu roku okazów fotograficznych 9, szkiców i rysunków 2, geologicznych 36, florystycznych (wliczając tablice) 65, fnunistycznych 7, archeologicznych 6, etnograficznych 166, historycznych 1, numizmatów 8 — razem 300. Zwiedziło zbiory 6000 osób.

— **Wycieczki**. Urządzono 5 wycieczek: do Warszawy, Płocka, Mieczysławowa, Liskowa i jedną miejską. Przewodnikami byli *A. Chmielińska* i *Wł. Paszczykowski*. Przyjmowano 32 wycieczki: z Bochenia, Bąkowa, Domaniewic, Retek, Bobrownik, Warszawy, Błonia, Wrzeczka, Głowna, Arkadyi, Kozłowa i Kompiny, Maurzyc, Mieczysławowa, Kutna, Łodzi, Kruszynka, Sochaczewskiego, Woli Grzybowskiej, Klarysewa, Lubelskiego, Płockiego, Pszczelina, Litwy—ogółem osób 754.

Sekcya muzealna: *Aniela Chmielińska,* (przewodnicząca), *ks. J. Niemira* (dział etnograficzny), p. *Sokołowska* (dział numizmatyczny), p. *Szymanowska* (dział mineralogiczny), *R. Kleindienst* (dział botaniczny), p. *Balcerowa* i *Trawińska* (dział zoologiczny) *K. Kiślański, S. Diehl, Sawicka* i *ś. p. Kołakowska*. Oprócz tego przy rozmieszczeniu zbiorów w nowym lokalu ofiarowali swą pomoc: p. *Sokołowska, Trawińskie, J. Balcerowa, Z. i H. Chmielińskie, Bukowiecka, Kiślański, Kleindienst, J. Bókowski, Paszczykowsi, Burdziński, Pawłowski, Zakrzewski, Strzemiński*.

Stosownie do postanowienia powziętego w roku minionym, rozpoczęto tworzenie działów: ogrodniczego, pszczelniczego i rolniczego; zwrócono się z prośbą o współdziałanie do kilku osób i instytucyi. Najżywszą pomoc okazał prezes Tow. Ogrodniczego *E. Jankowski*, dzięki czemu najszybciej formuje się dział ogrodniczy.

W ciągu roku do działu ogr...czego przybyło 43 okazy, oraz komplet nasion kwiatów i warzyw; do działu rolniczego i pszczelniczego 40 okazów.

W tym okresie czasu ujawnione zostały wybitne zdolności artystyczne, — odnaleziono samouczkę — „wy-

twórczynię wycinanek“, z której pracami żadna równać się nie może; — paru malarzy orzekło, że wycinanki te są znacznej wartości artystycznej. Podług wzorów, dostarczanych przez Sekcyę panu K. Czechowskiemu—inżynierowi-ceramikowi, garncarze łowiccy wykonywują różne przedmioty w glinie z motywami łowickimi, zyskały one pierwszeństwo w dziale wyrobów glinianych na paru wystawach.

Sekcya podjęła się gromadzenia okazów etnograficznych do powstającego w Warszawie Muzeum Etnograficznego, do Domu Ludowego w Żyrardowie i innych instytucyi. Sekcya nie jest w możności zadość uczynić w tym kierunku prośbom, napływającym z różnych stron.

Wydana została książeczka p. t. „W jakim celu tworzymy muzeum w Łowiczu“, dotychczas pokryty został z rozprzedaży koszt wydania, wynoszący 21 rb. 25 kop., nadto na rzecz muzeum wpłynęło dotychczas 6 rb. 15 kop.

Niepodobna określić dokładnie liczby zwiedzających,—w dniu otwarcia nowego lokalu oglądało zbiory tyle osób, ile się tylko pomieścić mogło, — to samo działo się w ciągu kilku miesięcy w każdą niedzielę, niemal dopóki nie zaczęła się przebudowa schodów, prowadzących do lokalu,—co trwało nieskończenie długo i ukończone zostało przed paru tygodniami. Liczba zwiedzających wyniosła minimalnie 6000 osób. Ta długotrwała ruinacya spowodowała niemożność zwiedzenia muzeum przez J. E. Arcybiskupa, który okazał duże zainteresowanie zbiorami Oddziału, dopytywał się o nie i obiecał swe odwiedziny przy następnej bytności w Łowiczu. Arcybiskupowi wręczono zeszyt monograficzny „Ziemi“ poświęcony Księstwu Łowickiemu i książeczkę o muzeum w oprawie, zdobnej wycinankami.

Muzeum zwiedziły w ciągu 1913 r. — 32 wycieczki, z nich cztery urządzały Oddziały P. T. Kr., wycieczek włościańskich było 14, dwie Kół Ziemianek, 11 wycieczek u[illegible]ziły szkoły, kursy rolnicze i ochroniarskie.

Ta duża ilość zwiedzających jest najlepszym dowodem, że ludzie rozumiejący doniosłość znaczenia muzeów prowincyonalnych, ocenili pracę naszą, że intere-

sują się nią, a zdania wyrażone w księdze pamiątkowej, świadczą, że zbiory nasze są dla wielu pobudką do pracy oświatowej. Szczerze boleć nad tem należy, że brak większych środków nie pozwała rozwijać się należycie instytucyi, i że lwią część skromnych dochodów pochłania lokal.

Wpływy kasowe Sekcyi wyniosły:

Pozostałość z r. 1912	rb.	1.04
Ofiary i dary	„	339.72
$^0/_0$ od lokacyi i wkładów	„	52.08
Podniesione z Tow. W. K.	„	40.—
Ze sprzedaży wycinanek i dzbanuszków . .	„	3.17
Razem	rb.	463.41

Wydatki:

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	217.96
Wydawn. „W jakim celu tworzymy Muzeum“	„	21.25
Powiększenie i konserwacya zbiorów . . .	„	258.18
Razem		492.39
Deficyt na 1/I 1914 r.	„	28.98
W kasie Tow. Wzajemnego Kredytu wkładów	rb.	422.72
lokacyi	„	500.—
Razem		922.72

Projekt budżetu Sekcyi na r. 1914.

Wpływy.

Ofiary i dary	rb.	360
$^0/_0$ od lokacyi i wkładów	„	50
Różne	„	5.—
Razem		415.—

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	153.—
Zwiększanie i konserwacya zbiorów	„	233.02
Spłata deficytu z 1/I 1914 r.	„	28.98
Razem		415.—

Komisye. Odczytowa: *ks. Pastor E. Bursche, Wł. Paszczykowski, St. Diehl, K. Kiślański* i *A. Chmielińska*. Wycieczkowa: *Wł. Paszczykowski, A. Chmielińska, St. Diehl, R. Kleidenst* i *M. Burdziński*. Fotograficzna: *M. Burdziński, St. Diehl* i *R. Kleindienst*. Popularyzacyi krajoznawstwa: *A. Chmielińska, J. Sokołowska* i *W. Paszczykowski*.

Następujące osoby i instytucye poparły prace Oddziału: PP. Sokołowska, K. i Z. Trawińskie, J. Balcerowa, Z. i M. Chmielińskie, S. Szymanowska, Elżbieta Kowalczykowa, A. Więcek z Popowa, Kozina z Jackowic, Papieska, Fr. Malczykówna z Błędowa, ś. p. M. Kcłakowska, Przybylscy, Łagunowie, E. Jankowski, R. Oczykowski, ks. Cichocki, Wł. Tarczyński, Piotr i Czesław Boczkowscy, K. Czechowski, Burdziński, Gajowniczek, Urbanek z Bochenia, Boczek z Sierznik, Kurczak z Ostrowa, Surma z Skacerzyc, Ścibor z Ostrowa, Anyszko z Wrzeczka, Witeska ze Świeryża, St. Masłocha z Bobrownik, Michał Gałaj z Mystkowic, Żale z Kompiny, Zając z Kompiny, Walenty Ziarnik z Domaniewic, F. Kucharek z Ziewanic, Pachowski z Sierznik, Sieniawska z Łyszkowic, Cz. Wisłocki z Białobrzegów, R. Kleidienst, K. Kiślański, R. Markiewicz, Tow. Pszelniczo-Ogrodnicze, Tow. Wzajemnego Kredytu w Łowiczu, Redakcya „Ludu Polskiego", Zarząd Teatru Polskiego w Warszawie, Zarząd Główny Pol. T. Kr., firmy: Alfred Grodzki, Wasilewski, Zawadzki, Tow. akc. Kowalski i Trylski.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku 1912	rb.	4.15
Wpisowe nowych członków	„	15.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	218.25
„ zaległe	„	11.25
„ na rok następny	„	3.—
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw własnych	„	51.06
„ „ „ „ Centrali	„	55.91
„ „ „ „ inn. oddz.	„	46.56
do przeniesienia	rb.	405.18

	z przeniesienia	rb. 405.18
Wpływy z wycieczek	. . . .	„ 696.40
„ „ zebrań	. . . .	„ 2.50
„ „ biblioteki	. . . .	„ 75.15
„ „ odnajmu lokalu	. . . .	„ 54.—
„ „ prenumeraty „Ziemi“ i t. p.	. .	„ 182.45
„ nadzwyczajne	. . . .	„ 72.—
	Razem	rb. 1487.68

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	. . . . . .	rb. 184.37
Pensje pracowników	. . . .	„ 130.—
Wydatki kancelaryjne	. . . .	„ 14.39
„ na wydawnictwa własne	. . . .	„ 41.90
„ „ „ Centrali	. . .	„ 43.34
„ „ „ innych oddziałów		„ 38.56
„ „ koszty urządzenia zebrań	. .	„ 10.—
„ „ „ „ wycieczek		„ 654.53
„ „ bibliotekę	. . . .	„ 60.45
„ „ zbiory muzealne	. . . . . .	„ 30.—
„ „ dziesięcinę za 1912 i 1913 r.		„ 47.78
„ „ prenum. „Ziemi“, okł. i ogłosz.		„ 160.50
„ „ roczniki T-wa	. . . .	„ 10.50
„ drobne	. . . .	„ 15.68
Saldo	. . . .	„ 45.68
	Razem	rb. 1487.68

Projekt budżetu na rok 1914.

Pozostałość na rok 1914	. . . . .	rb. 45.68

Wpływy.

Wpisowe	. . . .	rb. 32.—
Składki za rok 1914	. . . .	„ 310.—
„ zaległe	. . . .	„ 20.—
Ofiary i dary	. . . .	„ 73.—
Z zebrań miesięcznych	. . . .	„ 10.—
„ wycieczek	. . . .	„ 700.—
„ odczytów	. . . .	„ 85.—
	do przeniesienia	rb. 1230.—

	z przeniesienia rb.	1230.—
Ze sprzedaży wydawnictw	„	150.—
Za odnajęcie lokalu Tow.	„	60.—
„ prenumeratę okładki i albumy „Ziemi“	„	150.—
Wpływy ogółem	rb.	1590.—
Przewidywany deficyt	„	45.68
Razem	rb.	1635.68

Wydatki.

Na wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	190.—
„ pensje pracowników	„	120.—
„ dar na zbiory muzealne	„	50.—
„ bibliotekę	„	25.—
„ zebrania miesięczne	„	15.—
„ wycieczki	„	660.—
„ odczyty	„	84.—
„ wydawnictwa	„	240.—
„ dziesięcinę Centrali 1914 r.	„	36.20
„ prenum. przesyłkę, albumy okł. „Ziemi“	„	155.—
„ roczniki Towarzystwa za 1913 r. . . .	„	12.30
„ materjały piśmienne, marki, etc. . . .	„	25.—
„ różne drobne	„	23.18
Razem	rb.	1635.68

Zwrócić musimy uwagę, że rok 1913 dla Oddziału Łowickiego nie był normalny, zebrania miesięczne nie odbyły się w ilości wskazanej z przyczyn od Zarządu niezależnych. Przenosiny i urządzanie się w nowym powiększonym lokalu zajęły pierwsze dwa miesiące roku sprawozdawczego. Następnie na skutek interwencyi władz właściciel domu przystąpił do zamiany jedynych schodów prowadzących do naszego lokalu (I piętro) na ogniotrwałe. W tym celu rozebrano nam schody i tak pozostawiono..... przez 7 miesięcy! Pomimo skargi wniesionej z tej racyi do sądu, Towarzystwo nasze pozbawione było do m. grudnia możności korzystania z lokalu.

Urządzanie pogadanek i odczytów również połączone jest z przeszkodami trudnemi bardzo do zwalczenia.

Oddział Łomżyński.

— **Adres: Łomża, ul. Wesoła № 6, dom Słomiewicza.**

— **Liczba członków.** Było w r. 1912—47, przybyło 7, ubyło 2, jest — 52.

— **Zarząd oddziału.** Prezes *Adam Mieczkowski*, wiceprezes *K. Drewnowski*, sekretarz *A. Beręsewicz*, skarbnik *L. Ciecierski*, kustosz *A. Haraburda* i *B. Tuszowski*, członkowie: *C. Zagórska*, *W. Krajewska*, *Z. Grzymkowska*, *M. Bodalski*, *H. Rościszewski*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebranie ogólne 1; wzięło udział osób 19.

— **Odczyty.** Urządzono 2 odczyty publiczne: *A. Skiwskiego* „O malarstwie w Polsce“ i *H. Rościszewskiego* „Pogadanka popularna z zakresu chemii“.
Ogółem wysłuchało odczytów 270 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł — 45. Jest ogółem 111 tomów,

— **Zbiory.** Przybyło okazów mineralogicznych 11, florystycznych 1, numizmatów 52. Ogółem jest okazów 91.

— **Wycieczki.** Urządzono 6 wycieczek: do Szuru, Kleczkowa, Motyki, Miastkowa, Suwalszczyzny, Nowogrodu. Z tych 3 wycieczki prowadziła *C. Zagórska*, pozostałe *M. Bodalski* i *A. Mieczkowski*. Ogółem wzięło udział w wycieczkach osób 295.

— **Komisye.** Odczytowa — *K. Drewnowski*, Wycieczkowa *A. Mieczkowski C. Zagórska*, Fotograficzna *R. Blum*.

Następujące osoby złożyły ofiary i poparły prace Oddziału: pp. Józef Weber, Ludwik Dłużniewski, Cecylja Zagórska.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	18.78
Wpisowe nowych członków	„	6.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	135.75
do przeniesienia	rb.	160.53

	z przeniesienia	rb. 160.53
Składki zaległe		„ 28.75
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw Centrali		„ 3.75
„ „ „ pocztówek (wyd. wł.)		„ 4.84
„ „ „ wydawn, innych oddz.		„ 3.60
Zysk z wycieczek		„ 4,37
Wpływy z odczytów		„ 54.30
„ „ prenumeraty „Ziemi“		„ 20.50
	Razem	rb. 280.64

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu		rb. 70.—
Pensje woźnego i usługi		„ 30.—
Wydatki kancelaryjne		„ 19.50
Na rocznik T-wa		„ 7.35
„ wydawnictwa innych Oddziałów		„ 10.—
„ koszty urządzenia odczytów		„ 23.14
„ prenumeratę „Ziemi“		„ 12.40
„ dziesięcinę Centrali		„ 11.47
„ spłatę długu i procent		„ 62.33
„ ruchomości i muzeum		„ 11.72
„ druki		„ 6.66
Saldo		„ 16.07
	Razem	rb. 280.64

Oddział Miechowski.

— **Adres.** **Miechów (Kiel.) p. Wacław Jaskłowski, adw. przys.**

— **Liczba członków.** Było w r. 1912—44, przybyło 19, ubyło 5,—jest 58.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Wacław Jaskłowski,* wiceprezes *Stanisław Fijałkowski,* sekretarz *Wacław Kozerawski,* skarbnik *Janina Białowa,* kustosz *Tomasz Baraniecki,* członek: *Józef Malewski.* Komisya rewizyjna *dr. Stefan Lejman, dr. Jan Biały* i *Henryk Zaporski.*

— **Zebrania**. Oddział odbył zebrań ogólnych 8 i miesięcznych 8; wzięło udział w zebraniach osób 180. Wygłoszono 4 referaty: *Alfred Ziółkowski* „O zadaniach sekcyi fizyograficznej“, *Jerzy Karczewski* „O antropologii“, *Stanisław Piechowski* „Fizyograficzny charakter ziem polskich“, „Idea polska a egoizm narodowy“, „Styl Zakopiański“ i „Historya języka polskiego“.

— **Odczyty**. Urządzono 7 odczytów publicznych: *Józefa Malewskiego* „Co widać pod mikroskopem“, p. *Piętkowskiej* „Piękno w życiu“, *Alfreda Ziółkowskiego* „O budowie kuli ziemskiej“, *Napoleona Normarka* „O południowych słowianach“, *dr. Stefana Lejmana* „O alkoholu i jego skutkach“, *Stanisława Piechowskiego* „Tatry“, *Antoniego Minkiewicza* „Wpływ przyrody na rozwój pierwszego człowieka“. Ogółem wysłuchało odczytów 1314 osób.

— **Zbiory**. Przybyło okazów 56. Ogółem jest okazów 945. Zwiedziło zbiory osób 293.

— **Wycieczki**. Wycieczek nie urządzano. Przyjmowano 1 wycieczkę z Olkusza—osób 9.

— **Komisye**. Odczytowa — *Józef Malewski*, Wycieczkowa — *Stanisław Fijałkowski*, Fotograficzna — *Chmielowiec, A. Karkowski, J. Białowa*.

Prace Oddziału poparł p. *Stanisław Czarnowski*.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	70.22
Wpisowe nowych członków	„	22.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	61.—
„ zaległe	„	30.—
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„	40.90
Dochody nadzwyczajne	„	21.12
Razem	rb.	245.24

Wydatki.

Wydatki kancelaryjne	rb.	23.23
Na wydawnictwa Centrali	„	51.68
do przeniesienia	rb.	74.91

	z przeniesienia rb.	74.91
Na urządzenie odczytów	„	23.16
„ komisyę fizyograficzną	„	30.—
„ ruchomości dla muzeum	„	51.25
Dziesięcina za 1911 i 1912 r.	„	6.47
Saldo	„	59.45
	Razem rb.	245.24

Oddział Olkuski.

— **Adres: Olkusz (Kiel.), inż. Antoni Minkiewicz.**

— **Liczba członków.** Było w 1912 r.—94, przybyło 9, ubyło 2,—jest 101.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Antoni Mińkiewicz*, wice-prezes *Józef Opalski*, sekretarz *Stefania Opalska*, skarbnik *Stefan Buchowiecki*, kustosz *Jan Osmołowski*, członkowie: *Konrad Krajewski* i *Kazimierz Tacikowski*. Komisya rewizyjna: *Aleksander Machnicki*, *Antoni Okrajski* i *Józef Waśniewski*.

— **Żebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 5, miesięcznych 9; wzięło udział w zebraniach osób 334. Referatów wygłoszono 4: *Aleksander Machnicki* — 3 pogadanki ekonomiczne i *dr. Stefan Buchowiecki*. „O Podolu“.

— **Pomiary meteorologiczne.** Prowadzono pomiary opadów przez cały rok.

— **Odczyty.** Urządzono 9 odczytów publicznych: *J. Chełmińskiego* „Zwycięzcy powietrza“, *Al. Janowskiego* „Łysogóry“, *M. Stołyhwo* „Urządzenia ochronne u zwierząt“, *A. Sujkowskiego* „O Wiśle i Odrze“, *St. Czarnowskiego* „O grotach w Ojcowie“, *J. Malewskiego* „Co widać pod mikroskopem“, *J. Drzewieckiego* „O zwyczajach Wielkanocnych w Polsce“ (2 razy), oraz 2 pokazy dla dzieci (bajki). Wysłuchało odczytów osób 823.

— **Biblioteka.** Przybyło w ciągu roku dzieł 109, map 3. Jest ogółem tomów 240. Korzystało z biblioteki osób 21.

— **Zbiory**. Przybyło fotografii 31, okazów faunistycznych 133. Ogółem jest okazów 400.

— **Wycieczki**. Urządzono 4 wycieczki: do Miechowa i Racławic, do Okradzionowa, do Racławic, Ojcowa i Szklar, do Krakowa. Przewodnikami byli: *J. S. Jarno*, *K. Krajewski* i *A. Minkiewicz*; wzięło udział w wycieczkach osób 136. Przyjmowano 3 wycieczki: z Warszawy, z Radomia, z Zagłębia oraz pojedyńcze grupy — ogółem osób 240.

Schronisko w Ojcowie. Otwarte zostało 8 maja w wynajętej willi K. Konwalijki, i było czynne do 15 października. W tym czasie korzystało ze schroniska 750 osób (1350 noclegów), co wobec pierwszego roku istnienia i niepomyślnego dla wycieczek, dżdżystego lata świadczy o rzetelnej potrzebie schroniska. Z wpływów zostały pokryte koszty urządzenia, jednakże wobec taniości noclegów, z których ulgowych po kop. 15 było 90%, pomimo tak dużej frekwencyi pokazało się, że utrzymanie schroniska w domu wynajętym zawsze musi przynieść pewien deficyt. Budowa więc własnego domu w Ojcowie jest rzeczą pierwszorzędnej wagi.

Bilans schroniska za pierwszy rok istnienia przedstawia się jak następuje:

Wpływy.

Udział członków Oddz. Olk.	rb.	159.—
Z noclegów	„	215.77
Dary od osób przywatnych	„	21.25
Pożyczka „ „	„	61.—
Dług Centrali i innym za inwentarz	„	71.—
Razem	rb.	528.02

Wydatki.

Lokal i usługa	rb.	230.50
Inwentarz gotówką	„	169.20
„ na kredyt	„	71.—
Spłata pożyczki	„	40.—
Drobne wydatki	„	4.45
Saldo	„	12.87
Razem	rb.	528.02

Regulamin schroniska w Ojcowie.

1. Schronisko nosi nazwę: „Schronisko Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Ojcowie“.

2. Zamówienia na noclegi skierowywać należy do Zarządu Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Olkuszu.

3. Korzystać ze schroniska mogą wszyscy członkowie Pol. T-wa Krajoznawczego, oraz wycieczki krajoznawcze.

4. Przy jednoczesnem zgłaszaniu się kilku wycieczek, pierwszeństwo mają wycieczki urządzane przez P. T-wo Krajoznawcze, następnie wycieczki szkolne.

5. Noclegi w schronisku udzielają się jedynie za płatnymi biletami, które należy przechowywać dla kontroli.

6. Za zamówione noclegi należy uiszczać zapłatę nawet w razie niekorzystania z takowych przez zamawiającego, o ile w zamówionym terminie nie zajmie schroniska inna wycieczka.

7. Każdy nocujący w schronisku obowiązany jest zapisać w książce, znajdującej się w schronisku, swe nazwisko i uiszczoną zapłatę.

8. Wszystkie nieporozumienia i dostrzeżone niedokładności powinny być wnoszone do księgi zażaleń schroniska.

9. Członkowie Zarządu schroniska, oraz osoby, upoważnione przez Zarząd Oddziału Olkuskiego P. T-wa Krajoznawczego, mają prawo kontrolować bilety.

10. Na żądanie kontrolerzy schroniska obowiązani są legitymować się pełnomocnictwami.

11. Korzystać ze schroniska dozwolonem jest najdłużej w przeciągu dni 5-ciu.

12. Wszyscy przebywający w schronisku obowiązani są stosować się do ogłaszanych w schronisku przepisów.

— **Popularyzacya krajoznawstwa.** Od 19 października począwszy do końca roku p. *R. Tacikowska* co sobotę wygłaszała konferencye z dziedziny krajoznawstwa, zgodnie z następującym regulaminem, opracowanym przez komisyę:

1) Cel komisyi — popularyzacya krajoznawstwa.

2) Konferencye odbywać się mają co tydzień, lub co dwa tygodnie.

3) Komisya winna opracować cykl konferencyi na kilka tygodni naprzód.

4) Na zebraniach tygodniowych mają być odczytywane z „Ziemi" sprawozdania z działalności P. T. Kr., oraz streszczane artykuły, zasługujące na szersze poznanie.

5) Po konferencyi każdorazowo winno być komunikowane słuchaczom kto i o czem ma mówić na następnej.

6) Należy mieć na celu zapoznanie słuchaczów z instytucyami społecznemi, z działalnością wybitnych jednostek, z obowiązującą każdego pracą społeczną.

7) Należy zapoznawać z okolicami, do których projektowane są wycieczki.

8) Zastrzega się wszelka propaganda osobistych przekonań politycznych, filozoficznych i religijnych.

Ogółem wzięło udział w konferencyach osób 42.

— **Komisye**. Odczytowa: *Stan. Iwaszkiewicz*, *Bol. Jasiński*, *Michał Zub*, *Stefan Żarski*. Wycieczkowa: *W. Buchowiecka*, *Giedroyciowa*, *J. Osmołowska*, *J. Gurbiel*, *A. Okrajni*, *K. Tacikowski*, *J. S. Jarno*. *M. Zub*. Fotograficzna: *J. Osmołowska*, *Wojdacki*, *Gurbiel*, *Wyżewski*, *Osmołowski*.

Następujące osoby poparły prace Oddziału: St. Thugutt, St. Czarnowski, A. Sujkowski, J. Drzewiecki, Malewski.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Wpisowe nowych członków i zaległe z 1912 r.	rb.	17.—
Składki za rok 1913 i zaległe z 1912 r. . .	„	226.40
Ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„	98.20
Zysk z wycieczek	„	11.—
Za żetony	„	30.—
Wpływy z odczytów	„	89.10
Z prenumeraty „Ziemi"	„	110.—
Razem	rb.	581.70

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	75.—
Pensya woźnego	„	24.—
Wydatki kancelaryjne	„	41.87
Za wydawnictwa Centrali	„	63.10
Prenumerata „Ziemi“	„	100.—
Dziesięcina za rok 1912	„	34.05
Za żetony	„	40.—
Koszty urządzenia odczytów	„	60.—
Na bibliotekę	„	25.—
Rocznik 1912 r.	„	14.10
Delegacye w celach krajoznawczych . . .	„	15.—
Bilety członkowskie, oprawa „Ziemi“, klisze	„	7.94
Ruchomości	„	23.—
Razem	rb.	581.70

Fatalna pogoda w lecie r. b. z całego szeregu projektowanych wycieczek umożliwiła dojście do skutku zaledwie 4-ch z ogólną ilością uczestników 136, co wobec 178 osób w roku poprzednim stanowi o 30% mniej. Natomiast odczyty i referaty ściągnęły ogółem 1199 osób, wobec 637 w r. 1912, czyli + 89% na korzyść roku bieżącego. Okoliczność ta wymownie świadczy o pogłębieniu i poczucia obowiązków krajoznawczych wśród członków Oddziału.

Oddział Ostrołęcki.

Adres: Ostrołęka (Łomż.), p. Marja Scheur.

— **Liczba członków**. Było w 1912 r.—55, przybyło 74, ubyło 2.—Jest 127.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Marja Scheur*, wiceprezes *Józef Gniazdowski*. sekretarz *Marja Przecławska*, skarbnik *Jan Mościcki*. gospodarz *Alfred Zieliński*, kustosz *Piotr Szymański*. Komisya rewizyjna: *Józef Psarski, Feliks Milewski, Cecylia Siodłowska.*

— **Zebrania**. Oddział odbył zebrań ogólnych 6; wzięło udział w zebraniach 384 osoby.

— **Odczyty.** Urządzono 5 odczytów publicznych: *Ludwika Krzywickiego* „Kurpie“, *Z. Bąkowskiego* „Rozwój i dążenia T-wa KraJoznawczego“ i „Kaszuby“, *B. Krajewskiego* „Gleby ziem Polskich i historya tworzenia się ich w świetle badań archeologicznych“, *Tadeusza Podkomorskiego* „Stany Zjednoczone i Turcya“, *Stanisława Thugutta* „Wyżyna Małopolska“. Ogółem wysłuchało odczytów 366 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 50, czasopism 8, map 7. Jest ogółem 50 tomów map 7, czasopism 8.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 25, obrazów 2, okazów geologicznych 40, mineralogicznych 63, florystycznych 3, faunistycznych 8, archeologicznych 4, etnograficznych 211, pamiątek historycznych 45, zabytków sztuki 36, numizmatów 617. Ogółem jest okazów 1054. Zwiedziło zbiory 144 osoby.

— **Wycieczki.** Urządzono 6 wycieczek: do Warszawy, Kadzidła, tartaku pod Ostrołęką, Kruków i okolic podmiejskich, Wyszkowa, browaru Łasek. Przewodnikami byli: p. *Szymański, Marja Scheur, M. Przecławski, Tadeusz Podkomorski, A. Rakowski.* Przyjmowano 2 wycieczki z Warszawy, ogółem 71 osób.

— **Komisye.** Muzealna: *Dyonizy Majewski, Radosław Krajewski, Maryla Święcińska* i *Piotr Szymański*, Popularyzacyi Krajozn. *Dyonizy Majewski, Marya Przecławska, F. Bruzdowicz, R. Krajewski, J. Markiewiczowa, Marya Scheur, M. Siwkowski, S. Szelągowski, M. Święcińska, A. Rakowski.*

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	26.77
Wpisowe nowych członków	„	18.25
Składki za rok sprawozdawczy	„	125.50
„ zaległe	„	4.25
„ na rok następny	„	7.—
Wpływy ze sprzedaży wydawnictw	„	156.08
„ z wycieczek	„	13.80
„ „ odczytów	„	19.35
Mylnie zapis. w wydat. pozycya (późn. cofn.)	„	9.94
Razem	rb.	380.94

Wydatki.

Wydatki kancelaryjne	rb. 10.76
„ na wydawnictwa Centrali i inne	„ 94.71
Koszty urządzenia zebrań	„ 19.—
„ „ odczytów	„ 26.70
„ „ wycieczek	„ 13.95
Na badania naukowe	„ 3.—
„ delegacye w celach krajoznawczych	„ 3.75
Saldo	„ 209.07
Razem	rb. 380.94

Oddział Ostrowiecki.

— **Adres: Ostrowiec (Rad.), p. Jan Żakowski.**

— **Liczba członków.** Jest 191.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Jan Żakowski*, wice-prezesi *Stefan Czapliński* i *Wanda Wardyńska*, sekretarz *ks. Władysław Chrzanowski*, skarbnik *Stanisław Izdebski*, gospodarz *Stanisław Mann*, kustosz *Alina Makarewiczówna*, członkowie: *Otton Bülow* i *Stefan Stachurski*. Komisya rewizyjna: *Szczepan Bratkowski, Adam Mrozowski, Juliusz Zipser.*

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 2; wzięło udział w zebraniach 535 osób. Wygłoszono 3 referaty: *Mikołaj Wisznicki* „Piękno naszego kraju", *Stefan Sołtyk* „O szkolnictwie", *ks. Władysław Chrzanowski*, „Poglądy Sołowjowa na narodowość i stosunek jego do Słowianofilów".

— **Biblioteka.** Zaprenumerowano 18 czasopism. Oddział rozpoczął działalność w połowie październ. b. r.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb. 140.—
Składki za rok sprawozdawczy	„ 184.—
Zysk ze sprzedaży wydawnictw	„ 3.34
Wpływy z odczytów	„ 29.40
wpływów	rb. 357.24
Dług na rok następny	„ 8.05
Razem	rb. 365.29

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	57.25
Pensye pracowników	"	19.02
Wydatki kancelaryjne	"	36.82
" na urządzenie odczytów	"	43.—
Na bibliotekę	"	0.50
" ruchomości	"	193.70
" wydatki drobne (wpisy szkolne)	"	15.—
Razem	rb.	365.29

Oddział Piotrkowski.

— **Adres: Piotrków, Stary Rynek 3.**

— **Liczba członków.** Było w 1912 r.—176, przybyło—40, ubyło 12,—jest 184.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Michał Rawita-Witanowski*, sekretarz *Halina Jaroszewska*, skarbnik *Karol Kononowicz*, gospodarz *Kazimierz Głowacki*, kustosz *Feliks Stronczyński*, członkowie: *Cezary Jachimowski, Jan Cholewicki, Jadwiga, Szretterówna, Wacława Nowicka, Jadwiga Nestorowiczówna.* Komisya rewizyjna: *Jan Bieńkowski, ks. Stanisław Szabelski, Stanisław Rudzki.*

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 5; wzięło udział w zebraniach 247 osób; wygłoszono 5 referatów: *M. R. Witanowski* „Radomsk i jego okolice“, oraz „Będków i Wielka Wola“, *H. Trzcińska* „Rok 1813“, *dr. Truszkowski* „Hygiena wycieczek pieszych“, *M. Matuszewski* „Zagłębie Dąbrowskie“.

— **Odczyty.** Urządzono 3 odczyty publiczne *Michała Rawity-Witanowskiego* „Dobrotliwa królowa“ (w Sulejowie i Wolborzu) i „Radomsk i jego okolice“ (w Radomsku). Ogółem wysłuchało odczytów 300 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 100, czasopism 5, map 10, planów 4. Jest ogółem tomów 400.

Zbiory. Przybyło fotografii 22, okazów geologicznych 10, mineralogicznych 30, flory 60, fauny 40, archeologicznych 50, etnograficznych 10, pamiątek historycznych 12, zabytków sztuki 6, numizmatów 20, przezroczy 15. Ogółem jest okazów 1240.

— **Wycieczki.** Urządzono 7 wycieczek: do Paradyzu i Wielkiej Woli, Będkowa i Moszczenicy (pieszo), gór S-to Krzyskich, Kielc i Chęcin (tygodn.), Sulejowa, Opoczna i Drzewicy, Jeżowa i Góry Borowej (pieszo), Zagłębia Dąbrowskiego; wzięło udział w wycieczkach 236 osób. Przyjmowano wycieczkę Stow. Handlowców w Łodzi — osób 50.

— **Komisye.** Fotograficzna *K. Rothert, M. Fabiszewski, O. Wandelt, O. Krajewski.* Popularyzacyi krajozn. *M. R Witanowski, J. Karczewski, ks. S. Szabelski, M. Chelmńska, M. Dobrowolska, B. Dobrzelewska, ks. W. Wojciechowski.*

Następujące osoby i instytucye poparły prace Oddziału: Tow. Kredytowe m. Piotrkowa, H. Kononowicz, M. Niepokoyczycka, ks. Oraczewski, Kasprzykowski, F. Stromczyński, Jan Stachowiak, Cz. Piotrowski, O. Krajewski, M. R. Witanowski.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb. 48.36
Wpisowe nowych członków	„ 40.—
Składki za rok sprawozdawczy	„ 264.97
„ zaległe	„ 92.75
„ na rok następny	„ 6.—
Wpływ ze sprzedaży wydawnictw własnych .	„ 20.36
„ „ „ „ Centrali .	„ 185.70
„ z wycieczek	„ 6.75
„ „ odczytów	„ 76.25
Dochody nadzwyczajne	„ 53.21
„ z koncertu	„ 64.98
„ „ odnajęcia lokalu	„ 206.—
Razem	rb. 1065.33

Wydatki:

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb. 405.61
Wydatki kancelaryjne	„ 63.38
Na wydawnictwa własne	„ 99.72
„ „ Centrali	„ 313.17
„ koszty urządzenia odczytów	„ 26.98
„ bibliotekę	„ 18.65
„ zbiory muzealne	„ 7.—
„ ruchomości	„ 81.45
„ dziesięcinę Centrali za 1913 r.	„ 40.30
Saldo	„ 9.07
	Razem 1065.33

W wycieczkach krajoznawczych, zwłaszcza pieszych, młodzież nasza brała zawsze chętny udział. To zwróciło uwagę Zarządu na potrzebę funduszu, z którego możnaby czerpać zasiłek dla młodzieży niezamożnej, nie mogącej złożyć najmniejszej opłaty. Zorganizowano przeto koncert, z którego czysty zysk stanowi odtąd podstawę „Funduszu wycieczkowego młodzieży". O ile nam wiadomo jest to pierwsze zapoczątkowanie w tym kierunku w Tow. Krajoznawczem wogóle *).

Zbiory nasze muzealne b. wolno się powiększają; przyczyna tego głównie leży w szczupłości lokalu i w obojętności ogółu. Oto np. w celu zebrania okazów przemysłu stron piotrkowskich Zarząd rozesłał z górą 100 odezw drukowanych do wszystkich większych fabryk i zakładów przemysłowych guberni. Odezwa zawiodła oczekiwanie: bowiem zaledwie 2 zakłady nadesłały dary, natomiast żadna z miejscowych fabryk nawet odpowiedzi nie dała.

Oddział Radomski.

— **Adres: Radom, Długa 10, p. Henryk Świderski.**
— **Liczba członków.** W 1912 r. było 72, przybyło 18, ubyło 8,—jest 82.

---

*) Centrala od lat 3-ch corocznie przeznacza na ten cel rb. 100. (Przyp. Red.)

— **Zarząd Oddziału**: Prezes *Zygmunt Słomiński* (we wrześniu wystąpił z Zarządu — odtąd zastępował go *S. Sołtyk*), wiceprezesi, *Prosper Jarzyński* i *Stefan Sołtyk*, sekretarz *Henryk Świderski*, skarbnik *ks. Leon Sobierajski*, kustosz *ks. Jan Wiśniewski*.

— **Zebrania**. Oddział odbył zebrań ogólnych 3, miesięcznych 4. Referatów wygłoszono 4: p. *Janina Jarzyńska* „O określaniu roślin“. p. *Zborowska* „O owadach“ i p. *Vorbrodt* „O budowie roślin“; słuchaczami niemal wyłącznie była młodzież szkolna.

— **Wycieczki**. Urządzono 3 wycieczki: do Lublina (dwudniowa), do Kielc i Chęcin, do Iłży. Wzięło udział w wycieczkach osób 83.

— **Zbiory**. Na umyślnie zwołanem zebraniu walnem członków Oddziału d. 16 listopada b. r. powzięto na wniosek p. Glogiera następującą uchwałę.

„Zbiory ks. Jana Wiśniewskiego są powierzone Oddziałowi Tow. Krajoznawczego na rok jeden, podczas którego to czasu Oddział podejmuje się zorganizować Muzeum i dać mu podstawy dla trwałego bytu. Jeśliby po roku ks. Wiśniewski uznał, że Tow. Krajoznawcze nie gwarantuje bezpieczeństwa dla zbiorów jego, zbiory te może wycofać. W przeciwnym wypadku zbiory przechodzą na własność Oddziału Radomskiego Towarzystwa Krajoznawczego, z tem zastrzeżeniem, że w razie, gdyby Oddział przestał istnieć, zbiory mają być oddane do Muzeum Dyecezyalnego w Sandomierzu“.

Na tem zebraniu zdecydowano również, że urządzeniem Muzeum zajmie się komitet, w skład którego wejdzie Zarząd Oddziału i osoby przezeń kooptowane. Jako zaczątek podstaw materyalnych Muzeum jest rb. 58, zebranych z doraźnych składek na zebraniu. Do komitetu po za Zarządem weszły następujące osoby: pp. *Wicherkiewicz, Glogier, Szafrański, Ufniarski, Wroncka, Kondratowiczowa i Brandtowa.*

Komitet muzealny zajął się w pierwszym rzędzie przeniesieniem zbiorów z mieszkania ks. Wiśniewskiego do lokalu Tow. Lekarskiego, gdzie czasowo mają znaleźć przytułek, a równocześnie poczynił starania o pozyskanie dla Muzeum obecnego lokalu Kasy Rzemieślniczej; pozatem zdecydowano obstalować gablotki dla mniejszych okazów.

Z powodu wyjazdu *ks. J. Wiśniewskiego* z Radomia, Zarząd Oddziału łącznie z przedstawicielami miejscowych Towarzystw złożył szczodremu ofiarodawcy adres dziękczynny, opatrzony licznymi podpisami i prosił o portret jego, który ma być zawieszony w jednej z sal muzealnych.

Komisye. Zarząd utworzył komisye: odczytową, wycieczkową i przyrodniczą, oraz postanowił założyć bibliotekę, i na ten cel asygnować co miesiąc pewną kwotę. *Niestety, komisye te nie mogły rozwinąć swej działalności, gdyż nie było z kim pracować.*

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	154.63
Wpisowe nowych członków	„	13.—
Składki za rok 1913	„	189.25
„ zaległe z 1912 r.	„	13.—
„ na rok 1914	„	6.—
Ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„	15.15
Zysk z wycieczek	„	4.91
Dochody nadzwyczajne	„	57.—
Procent od sum lokow. w bankach	„	5.10
Z prenumeraty „Ziemi“ za 1911 i 1912 r.	„	189.55
Razem	rb.	647.59

Wydatki.

Wynajem lokalu	rb.	150.—
Wydatki kancelaryjne	„	16.49
Za wydawnictwa Centrali i „Ziemię“ . . .	„	192.20
Koszty urządzenia zebrań	„	3.50
„ „ odczytów	„	3.38
Na bibliotekę	„	4.50
„ zbiory muzealne	„	15.30
„ delegacye	„	10.—
Wydatki drobne	„	16.30
Saldo	„	235.92
Razem	rb.	647.59

Zarząd Oddziału na jednem z zebrań wystąpił z wnioskiem, aby każdy z członków Oddziału musiał wprowadzić w ciągu roku jednego nowego członka, lub też wpłacić wpisowe i składkę roczną, o ile go nie wprowadzi. Wniosek jednak spotkał się z tak silną opozycyą kilku członków, że Zarząd go cofnął.

Oddział Siedlecki.

— **Adres:** Siedlce, p. **Jarosław Rakowiecki, Tow. Kredytowe Ziemskie.**

— **Liczba członków.** W r. 1912 było 74, przybyło 9, ubyło 17,—jest 66.

— **Zarząd Oddziału,** Prezes *J. Rakowiecki*, wiceprezes *K. Wierzejski*, sekretarz *J. Szkultecki*, skarbnik *J. Dobraczyński*, kustosz *L. Markuszewski*. Komisya Rewizyjna: *B. Pruski*, *Z. Urbański*, *A. Wielowiejski*.

— **Biblioteka.** Przybyło tomów 5. Jest tomów 123, map 2. Korzystało z biblioteki 12 osób.

— **Zbiory.** Jest okazów 190. Zwiedziło zbiory 30 osób.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z r. 1912	rb.	122.61
Składki za rok 1913	„	97.—
„ zaległe z r. 1912	„	15.—
Zwrot od p. Dylewskiego	„	7.—
Z prenumeraty „Ziemi“	„	138.—
Razem	rb.	379.61

Wydatki.

Pensya woźnego	rb.	24.—
Wydatki kancelaryjne (za dwa lata)	„	30.—
Delegacye	„	20.—
do przeniesienia	rb.	74.—

	z przeniesienia rb.	74.—
Prenumerata „Ziemi"	„	120.—
Na bibliotekę	„	13.50
Bilety członkowskie	„	1.10
Dziesięcina	„	12.40
Saldo	„	158.61
	Razem rb.	379.61

Oddział zmuszony był ograniczyć działalność swoją do zachęcania członków do gromadzenia wiadomości i opisów domów ludowych pod względem hygienicznym, oraz fotografii i opisów kościołów i pomników cmentarnych.

Oddział korzystał z bezpłatnego lokalu w gmachu Tow. Kredytowego Ziemskiego.

Oddział Wieluński.

— **Adres: Wieluń (Kal.), M. Winkler, ul. Krakowska, dom własny.**

— **Liczba członków.** Jest 106.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Tadeusz Kiedrowski* (do połowy roku), wice-prezesi *dr. Ludwik Wagner* i *Jerzy Otto*, sekretarz *Zygmunt Psarski*, skarbnik *Mieczysław Winkler*, kustosz *Franciszek Dybowicz* (do połowy roku) członkowie: *Janina Skalska*, *Teodor Gałąska*, *Bronisław Schupp* (do połowy roku).

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1 (organizacyjne), miesięcznych 3; wzięło udział w zebraniach 290 osób; wygłoszono 6 referatów: *Tadeusz Kiedrowski* „Ruda i jej kościół" i „Klasztory w dawnej Polsce", *Stanisław Trzciński* „Ziemia dawnej Rzeczypospolitej w świetle cyfr", *Kazimierz Perzyński* „O klimacie polskim" *Ludwik Wagner* „Geneza sejmów Polskich" i *Franciszek Dybowicz* „Wyżyna Kielecko-Sandomierska".

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 246, map 2 — jest ogółem 270 tomów.

— **Zbiory**. Przybyło okazów geologicznych i mineralogicznych 70, etnograficznych 2, pamiątek historycznych 1, numizmatów 14. Ogółem jest 87 okazów.

— **Wycieczki**. Urządzono 3 wycieczki: do Cukrowni w Niedzielsku, do Czarnożył i do Rudy. Wzięło udział w wycieczkach 75 osób.

Następujące osoby poparły prace Oddziału: Władysław Godecki, Józef Błażejewski, Mieczysław Konopacki i Franciszek Dybowicz.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb.	106.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	219.50
Wpływ ze sprzedaży wydawnictw Centrali .	„	93.79
„ z wycieczek	„	5.59
„ „ zebrań i odczytów	„	14.34
„ na bibliotekę	„	16.80
Razem	rb.	455.93

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	82.74
Wydatki kancelaryjne	„	24.30
Na wydawnictwa Centrali	„	116.85
„ koszty urządzenia zebrań i odczytów . .	„	8.88
„ „ „ wycieczek	„	2.25
„ bibliotekę	„	23.56
„ zbiory muzealne	„	—.80
„ ruchomości	„	65.94
Saldo w kasie i Wiel. Tow. Wz. Kr.	„	130.61
Razem	rb.	455.93

Oddział Zagłębia.

— **Adres: Sosnowiec, ul. Starososnowicka 10, tel. 394.**

— **Liczba członków.** Było w 1912 r.—506, przybyło 71, ubyło 44;—jest 553.

— Prezes *Antoni Sujkowski*, wiceprezesi *Bronisław Jasiński* i *Józef Drzewiecki*, sekretarz *Władysław Woliński* i *Zofja Szwedowska* (zastępca), skarbnik *Kazimierz Wosiński* i *Wanda Wasilkowska* (zastępca), gospodarz *Mirosław Pomorski*, kustosz *Stanisław Strzeszewski*, członkowie *Adam Piwowar*, *Wiktor Strzembosz* i *Franciszek Solnicki*. Komisya rewizyjna: *Aleksander Krasnodębski*, *Feliks Chiczewski*, *Kazimierz Srokowski*.

— **Zebrania**. Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 16; wzięło udział w zebraniach 575 osób; wygłoszono 16 referatów: *A. Sujkowski* „Ruś Czerwona“ (2 razy), „Włochy współczesne“ (2 razy), „Geografia ziem polskich“ (7 razy), *J. Kiesewetter* „Szkice z Syberyi“, *A. Piwowar* „Prahistorya“, *Baranowski* „Szkice geologiczne“, *A. Minkiewicz* „O pozytywizmie“, *J. Modzelewski* „O astronomii“.

— **Badania**. Zorganizowano badania archeologiczne pod kierownictwem pp. *Małkowskiego* i *Jakimowicza* dla poznania terenu Zagłębia.

— **Konkursy**. Ogłoszono 2 konkursy: fotograficzny i przyrodniczy; na oba nadesłano po 6 prac.

— **Biblioteka**. Przybyło dzieł 121, czasopism 26, map. 37. Jest ogółem 208 tomów.

— **Zbiory**. Przybyło fotografii 348, obrazów 7, okazów rud 4, mineralogiczn. 7, archeologiczn. 20, paleontologiczn 51, pamiątek historycznych 5, zabytków sztuki 10, numizmatów 182, przezroczy 695. Ogółem jest 1329 okazów. Zwiedziło zbiory 113 osób.

Wycieczki. Urządzono 13 wycieczek: do Krakowa, Dąbrowy i okolic, Ogrodzieńca, Ryczowa i Ryczówka, Ogrodzieńca i Centuryi, Kluczów, Rabsztyna i Smolenia, Sławkowa i Okradzionowa, Piekar Wielkich i Bytomia, Cieszyna i na Ropierkę, Zakopanego, Żywca, Kluczów i Smolenia, Olkusza i Rabsztyna; z tych po 4 prowadzili *J. Drzewiecki* i *J. Pietraszewski*, inne *Dziekanowski*, *A. Sujkowski* i *Raźniewski*. Wzięło udział w wycieczkach 269 osób. Przyjmowano 2 wycieczki z Kalisza i Piotrkowa — osób 40.

— **Komisye**. Odczytowa: *A. Sujkowski*, *J. Drzewiecki* i *Władysław Woliński*; Wycieczkowa: *J. Drzewiecki*, *St. Paderewski*, *J. Pietraszewski*, *Helena Gim-*

butówna, *Romana Gimbutówna*, *Berta Winczakiewiczówną*, *Wanda Wasilkowska* i *Zofia Szwedowska*; Fotograficzna *Z. Rychter*, *J. Pietrąszewski*, *J. Woliński*; Redakcyjno-monograficzna: *A. Piwowąr*, *J. Drzewiecki Br. Jasiński*, *A. Sujkowski*. *E. Warchol*, *W. Strzembosz*, *St. Strzeszewski*, *Przesmycki* i *Kaczyński*.

Następujące osoby i instytucye poparły prace Oddziału: Rada Zjazdu Przemysłowo-Górniczego w Dąbrowie, Zarządy Oddziałów w Zawierciu i Olkuszu, Antoni Minkiewicz z Olkusza, Baranowski ze Sławkowa, J. Kiesewetter z Sosnowca, J. Modzelewski z Dąbrowy, Małkowski, Jakimowicz, Przedpełski i Wawrzeniecki.

Sprawozdanie kasowe:

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	86.88
Składki za rok sprawozdawczy	„	1210.50
„ zaległe	„	115.50
Wpisowe nowych członków	„	47.—
„ zaległe	„	24.—
Wpływy z odczytów	„	15.25
„ „ wycieczek	„	268.65
„ „ Komisyi fotograficznej	„	17.07
„ „ muzeum	„	300.—
„ ze sprzed. wydawn., żeton. i „Ziemi“	„	614.97
„ z odnajmu lokalu	„	84.87
„ różne	„	1.94
Razem	rb.	2786.63

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	320.95
Wydatki kancelaryjne	„	66.39
Administracya i usługa	„	204.—
Opał i światło	„	41.24
Na bibliotekę	„	108.16
„ cele naukowe	„	280.—
„ różne wydatki	„	186.53
do przeniesienia	rb.	1207.27

z przeniesienia	rb. 1207.27
Na koszty urządzenia odczytów	„ 6.35
„ „ „ wycieczek	„ 250.36
„ fotografie	„ 87.07
„ badania fizyograficzne	„ 120.48
„ muzeum	„ 300.—
„ dziesięcinę	„ 139.70
„ wydawnictwa Centrali	„ 591.04
Saldo	„ 84.36
Razem	2786.63

PROJEKT BUDŻETU

Oddziału Zagłębia P. T. Kr.

na 1914 rok.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedn.	rb. 84.36
Wpisowe	„ 50.—
Składki	„ 1250.—
Zaległości	„ 120.—
Ze sprzedaży wydawnictw	„ 75.—
Zasiłek Rady Zjazdu	„ 300.—
Wpływy nieprzewidziane	„ 175.64
Razem	rb. 2055.—

Wydatki

Lokal	rb. 350.—
Urzędnik	„ 120.—
Służba	„ 100.—
Opał i światło	„ 50.—
Druki i materjały piśmienne	„ 50.—
Porto	„ 50.—
Umeblowanie	„ 50.—
Czytelnia i biblioteka	„ 150.—
Cele naukowe	„ 175.—
do przeniesienia	rb. 1095.—

	z przeniesienia rb.	1095.—
Muzeum	„	300.—
Sekcya fotograficzna	„	200.—
„ przyrodnicza	„	100.—
„ odczytowa	„	50.—
Dziesięcina	„	125.—
Różne	„	185.—
	Razem rb.	2055.—

Oddział wynajmował lokal razem z 3-ma innemi Stowarzyszeniami kulturalnemi. Lokal posiada salę odczytową, bibliotekę, czytelnię, kancelaryę, pokój posiedzeń i ciemnię fotograficzną.

Kosztem rb. 300 podjęto badania terenu Zagłębia pod względem archeologicznym i geologicznym. Badania kierowane przez specyalistów, będą prowadzone w dalszym ciągu i w roku następnym. Z sumy rb. 580.—, wydanej na cele naukowe, rb. 180.— wydatkowano na na studya, związane ze sporządzeniem mapy Zagłębia, rb. 100.— na ustanawianie stacyi meteorologicznej, dotychczasowa bowiem, powierzona p. Szymonowi Rudowskiemu nie funkcyonuje.

Z powodu niezalegalizowania przez władze żadnego z 5-ciu projektowanych odczytów, Zarząd zmuszony był ograniczyć się do zwykłych zebrań miesięcznych, to jednakże, mimo zajmujących tematów referatów nie cieszyły się powodzeniem, gdyż średnio bywało zaledwie po 30 osób.

Kolportarz wydawnictw powierzono płatnemu urzędnikowi, reklamowano je w miejscowej prasie i wydawano w komis poszczególnym Członkom T-wa, dzięki tym zabiegom sprzedano książek za 124 r. 01 k., pocztówek za 170 r. 58 k., z prenumeraty „Ziemi“ (60 egz.) osiągnięto 325 r.—razem 619 r. 59 kop. Zmniejszenie liczby wycieczek da się wytłomaczyć przez niesprzyjającą pogodę; po za tem jednak ogół członków niedocenia znaczenia wycieczek: kilka wycieczek przy najlepszej pogodzie nie doszło do skutku z powodu braku uczestników.

Sekcya popularyzacyi krozojnawstwa nie była czynna wcale z powodu braku ludzi chętnych do pracy

na tem polu. To samo da się powiedzieć o sekcyach przyrodniczej i fotograficznej, które działalność swą działalność swą ograniczyły do ogłoszenia konkursów. Sekcya, gromadząca materyały do wydania monograficznego zeszytu „Ziemi", poświęconego terenowi Zagłębia, rozpoczęła wprawdzie pracę, ta jednakże postępuje bardzo powoli; również uległy zwłoce prace przygotowawcze mapy Zagłębia z powodu nie nadesłania zamówień przez p. Wajgnera z Krakowa.

Oddział Zawiercki.

— **Adres: Zawiercie (Piotrk.), Inż. Stefan Przyborowski, Tow. Akc. „Zawiercie".**

— **Liczba członków.** Było w 1911 r.—82, przybyło 4, ubyło 20,—jest 66.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Stanisław Szymański*, wice-prezes *Roman Kulczycki*, sekretarz *H. Plendusówna*, skarbnik *Konstanty Piotrowski*, gospodarz i kustosz *K. Kaznowski*, członkowie: *J. Pasierbiński*, *M. Zasuszyna*, *J. Wycisk*, *A. Mazurek*, *ks. Wajzler*, *M. Ginsberg*, *St. Przyborowski*. Komisya rewizyjna: *S. Wesołowski*, *J. Mamelok*, *E. Budny*.

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 3, miesięcznych 10; wzięło udział w zebraniach osób 212; wygłoszono 1 referat: *K. Kaznowski* „O Jurze Krakowskiej".

— **Odczyty.** Urządzono 1 odczyt publiczny *A. Sujkowskiego* „Pojęcie o kulturze polskiej"; wysłuchało odczytu 38 osób.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 4, czasopism 1, mapa 1.

— **Zbiory.** Przybyło fotografii 32, obrazów 2, okazów geologicznych 8, mineralogicznych 22, archeologicznych 15, etnograficznych 2.

— **Wycieczki**. Urządzono 5 wycieczek: do Centuryi, Łośnic, Ojcowa, Ryczowa i Ryczówka, Dąbrowna; ogółem wzięło udział w wycieczkach 75 osób. Przyjmowano 1 wycieczkę z Zagłębia.

— **Komisye**. Odczytowa *M. Zasuszyna*, Wycieczkowa *J. Pasierbiński*, *M. Mioduszewska*, Fotograficzna *R. Kulczycki*.

Komisya fotograficzna zapoczątkowała zbiór klisz i zdjęć fotograficznych do seryi pocztówek „Okolice Zawiercia". Staraniem tej Sekcyi zaczęto systematyczną pracę nad odfotografowywaniem wszystkich zabytków sztuki, pamiątek historycznych i typów ludowych z okolic Zawiercia.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Pozostałość z roku poprzedniego	rb.	107.94
Wpisowe nowych członków	„	2.—
Składki za rok sprawozdawczy	„	126.—
„ zaległe	„	7.—
„ na rok następny	„	1.—
Wpływ ze sprzedaży wydawnictw Centrali	„	78.75
„ z wycieczek	„	74.—
„ za „Ziemię" z r. 1912	„	12.50
Razem	rb.	409.19

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	84.—
Wydatki kancelaryjne	„	1.79
Na wydawnictwa Centrali	„	226.05
„ koszty urządzenia wycieczek	„	74.—
„ bibliotekę	„	2.90
„ delegacye w celach krajoznawczych	„	16.65
„ wydatki drobne	„	0.95
Saldo	„	2.85
Razem	rb.	409.19

Oddział Zawkrzyński.

— **Adres: Mława (Płock.), p. Bronisław Grzeliński.**

— **Liczba członków.** Było 50, ubyło 3.—jest 47.

— **Zarząd Oddziału.** Prezes *Bronisław Grzeliński*, wiceprezesi *Ks. Władysław Orsik* i *Zygmunt Cieszewski* sekretarz *Jan Chmieliński*, skarbnik *Adam Siciński*, kustosz *Bolesław Prekański*. Komisya rewizyjna: *Edmund Fankanowski, Antoni Moszczyński* i *Franciszek Zieliński.*

— **Zebrania.** Oddział odbył zebrań ogólnych 1, miesięcznych 2; wzięło udział w zebraniach osób 33.

— **Biblioteka.** Przybyło dzieł 63, czasopism 2, mapa 1. Ogółem jest 65 tomów.

— **Zbiory.** Przybyło okazów geologicznych 2, fauny 12, archeologicznych 1, etnograficznych 5, zabytków sztuki 1, numizmatów 2. Ogółem jest okazów 23.

— **Wycieczki.** Urządzono 2 wycieczki: do Warszawy, oraz Opinogóry i Ciechanowa; przewodnikami byli *prof. Sianorzęcki* i *Bronisław Grzeliński.*

Przyjmowano 1 wycieczkę z Warszawy — osób 4.

Sprawozdanie kasowe.

Wpływy.

Wpisowe nowych członków	rb. 45.—
Składki za rok sprawozdawczy	„ 134.25
Wpływ ze sprzedaży wydawnictw Centrali . .	„ 73.45
„ z wycieczek	„ 23.48
„ nadzwyczajny	„ 2.—
„ na aparat fotograficzny	„ 25.-
„ z prenumeraty „Ziemi“	„ 31.—
Procent od sum w banku	„ 1.65
Razem	rb. 335.83

Wydatki.

Wynajem i utrzymanie lokalu	rb.	30.—
Wydatki kancelaryjne	„	29.62
Na prenumeratę „Ziemi"	„	40.—
„ wydawnictwa Centrali	„	54.48
„ dziesięcinę „	„	18.40
„ wydawnictwa innych Oddziałów	„	8.—
„ koszty urządzenia wycieczek	„	20.08
„ bibliotekę	„	21.90
„ zbiory muzealne	„	7.55
„ ruchomości	„	18.80
„ żetony	„	12.—
Saldo	„	75.—
	Razem rb.	335.83

Sprostowanie. W sprawozdaniu rachunkowem Centrali opuszczona została uwaga do bilansu, że wartość wydawnictw komisowych, pozostających na składzie w Tow., wynosi rb. 16095 kop. 65.

Członkowie Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

W dniu 31 grudnia 1913 r.

A) Honorowi:

Bronisław Chlebowski
Tadeusz Korzon
Bronisław Znatowicz

B) Popierający:

Kazimierz Dmochowski
Stefan Dziewulski
Kazimiera Glogerowa
Marya Januszkiewiczówna
Dominik Jeżewski
Władysław Kiślański
Leopold bar. Kronenberg
Bertold Lewy
Michał Łempicki
Władysław Maciejewski
J. A. Majewski
M. ks. Ogińska
Klemens Popiel
Irena hr. Pusłowska
Wojciech hr. Pusłowski
Franciszek Radoszewski
Gabryela Roesnerowa
Andrzej Rotwand
Michał hr. Sobański
dr. Władysław Staniszewski
Florjan Świda
Bronisław Szlubowski
Feliks hr. Tyszkiewicz
Tadeusz Wodziński
August hr. Zamoyski
Ord. Maurycy hr. Zamoyski

C) Czynni,

zapisani na liście Zarządu Głównego w Warszawie *)

Adamiecki Wiktor
Adamowicz Marjan
Adamowiczówna Julja
Adamski Mieczysław
Alchimowiczowa Jadwiga
Alchimowicz Wacław
Aleksandrowicz Stanisław
Alexandrowicz Bronisław
Alkiewicz Marceli
Ambrożewicz Aniela
Anczykowski Witold
Anders Ludwik

*) Znak * przy nazwisku oznacza, że Członek zalega z opłatą składki za rok 1913; znak ** — zaległość za 2 lata.

Andersówna Janina
Antecki Kazimierz
Antecki Stanisław
Antoniewicz Aleksander
Antosiewicz Stefan
Antosiewiczówna Zofja
Antoszewski Witold
Anuczynowa-Nynkowska Jadwiga
Arct Michał
Arct Stanisław
Arct Zygmunt
Arlitewicz Tomasz
Arlitewicz Ziemowit
Arnold Kazimierz
Augustowicz Kazimierz
Augustowicz Ludwik
Auleytner Kazimierz

Babicka Marya
Babiński Wacław
Babiński Leon
Bachrach Feliks *
Balasiński Jan
Bagieński Karol
Bagiński Ignacy
Bagniewska Antonina
Bagniewska Jadwiga
Banachowicz Wincenty Leon
Banachiewicz W.
Bakierowski Janusz
Baranowiczówna Jadwiga
Baranowski Ignacy
Barbier Edward
Barchwic Romuald
Bardzki Artur
Barszczewska Marya *
Bartnicki Jan
Baruch Maksymiljan
Barylski Henryk
Barylski Kazimierz

Bąkowska Bronisława
Bąkowski Alfred *
Bąkowski Franciszek
Bedełek Wacław
Bednawska Marya
Bekker Zofja
Bendetson Ignacy
Benzef Stefan
Bereza Aleksander
Berger Eugenjusz
Bergman Antoni
Bergson Ludwik
Bernard Jadwiga
Betley Stanisław
Białkowski Franciszek *
Białobrzeska Felicya
Białecka Marya *
Białowąs Jan
Białowiejska Stanisława
Białowiejski Maksymiljan
Biedrowska Feliksa
Biedrzycki Stefan
Biehler Matylda
Biehler Wacław
Bielicka Laura
Bielicki Wacław
Bielicki Jan
Bieliński Władysław
Bielówna Lucyna
Biernacki Aleksander *
Biernacki Stefan **
Biernath Albert *
Biliński Antoni
Biliński Ludwik
Biliński Wacław *
Billing Wacław
Binzer Alfred *
Binzer Szarlota
Biron Helena
Biron Witold
Biskupski Wincenty

Biskupska Halina *
Blechszmidt Teodor *
Błaszkiewicz Tadeusz
Błędowski Ryszard
Błoniewska Stefanja *
Bobińska Emilja
Bobińska Marja
Bobiński Bronisław
Bobotkówna Marja
Bobowska Stefanja *
Bobrowska Zofja
Bogacki Czesław *
Bogdański Juljan
Bogenhardt Marja
Bogucka Helena
Bogucka Cecylja
Bogucki Edward
Bogucki Marjan
Boguska Sylwina
Bojanowska Jadwiga
Bojanowski Henryk *
Bojanowski Ignacy
Bojasiński Józef
Bongard Edward
Bońkowski Szczepan
Börgerowa Marja
Börgerówna Marja
Borkowski Zenobjusz
Borkowski Bogumił
Bormann Witold
Borowski Wacław
Boryssowiczowa Helena
Boye Józef
Borzęcki Tadeusz
Bratkowski Michał
Brenneisen Leopold
Bretschneider Juljan
Brodzka Stefanja
Bromirski Wacław *
Broniewski Aleksy
Bronikowska Irena
Bronowska Marja *
Brun Wacław
Bruner Edward
Brudzińska Helena
Brudziński Zygmunt
Brukalski Stanisław
Brygiewicz Wacław
Brzechowska Teodora
Brzeziński Marjan
Brzeziński Stefan
Brzeźniakiewicz Mieczysł.
Brzozowski Wacław
Buchner Jerzy *
Buchner Władysław
Buchowiecki Stefan **
Buchwic
Buczkiewiczowa Jadwiga **
Buczyński Tomasz
Budkowska Helena
Budziszewski Józef
Budzyński Stefan
Budzyński Jan *
Bujalska Ludomira
Bukowiński Władysław
Bukowski Alfons
Bukowski Henryk
Bułakowska Zofja
Burak Jan
Burkath Józefa
Buszkowski Leon
Buyno Jadwiga
Byczkowski Ludwik *
Bydłowska Jadwiga
Bydłowski Aleksander
Bykowski Ludwik
Bylinianka Janina
Byszewski Witold
Bzowski Stanisław

Car Stanisław
Cegłowski Bolesław *

Celejewski Władysław
Centnerszwerowa Róża
Cesarczyk Adam
Cetnarowicz Stefan
Chanecki Jan
Chankowski Józef
Chądzyńska Czesława
Chełchowska Jadwiga
Chełchowski Kazimierz
Chełmicki Henryk Jan
Chełmińska Helena
Chełmiński Jarosław
Chełmiński Witold
Chełmońska Marja
Chętnik Adam
Chlebowska Aleksandra
Chlebowska Zofja
Chluski Stefan
Chmielewska Jadwiga
Chmielewski Konrad
Chodynicka Bolesława
Chojdziński Edward
Chojecki Artur
Chojnacki Antoni *
Cholewiński Aleksander *
Cholewiński Rajmund
Chomicz Bolesław
Choromańska Aniela *
Chrapowicki Ignacy
Chrempińska Jadwiga *
Chrempińska Tekla *
Chróścielewski Franciszek
Chróścielewski Stanisław
Chrupczałowski Stefan
Chrzanowska Halina
Chrzanowski Ignacy
Chrzanowski Kazimierz *
Chrzanowski Leon
Chwalibóg Włodzimierz
Chybczyński Ludwik

Ciechomska Marcela
Ks. Cielecki Antoni
Cielecka Halina *
Cieluch Miron **
Cieśla Adam
Cieszkowski Michał
Ciszewski Feliks
Cybulski Zygmunt
Cyngott Czesław
Czajkowski Juljan
Czapczyński Antoni
Czaplicka Zofja
Czarkowski Marcin
Czarnecka Marja
Czarnocki Romuald
Czarnołęska Zofja
Czarnota-Bojarski Aleksan.
Czarnowski Kazimierz
Czarnowski Stanisław
Czartoryska Marja
Czayczyńska Władysława
Czeczottowa Jadwiga
Czekierska Zofja
Czempiński Bronisław
Czepieliński Stanisław
Czermiński Stefan
Czernicka Teresa
Czernicki Mieczysław
Czerniewski Ludomir
Czerwiński Jan
Czerwiński Kazimierz
Czerwiński Konstanty
Czerwijowski Faustyn
Czubalska Zofja
Czygłowska Marja *
Czyżewski Ludwik
Ćwierdzińska Stanisława
Ćwikliński Edward

Dajkowski Czesław

Danielczyk Marja
Danielewiczowa Marja *
Daniszewska Marja *
Dann Jan
Danyszówna Regina
Daszewski Stefan
Dawidowski Władysław
Dąbrowska Aleksandra
Dąbrowska Elżbieta
Dąbrowska Marja
Dąbrowska Wiesława
Dąbrowski Henryk
Dąbrowski Ignacy *
Dąbrowski Karol
Dąbrowski Mieczysław *
Dąbrowski Roman
Dąbrowski Wacław
Dąbrowski Witalis
Dąbrowski Władysław
Dehnel Piotr Paweł
Delinikajtys Jan
Dembowski Piotr *
Demby Stefan
Denter Zygmunt
Dębicki Józef
Dębska Jadwiga
Dębski Mieczysław
Dębski Leon
Dickstein Samuel
Diehl Gustaw
Diehlowa Fanny
Diering Aleksander
Dietz Hubert
Długoszówna Zofja
Dłutek Ignacy *
Dmitrowicz Józef
Dmochowski Kazimierz
Dobrowolski Aleksander
Dobrowolski Zygmunt
Dobrowolski Stefan
Dobrowolski Stanisław *
Dobrzański Włodzimierz
Dołobowska Wacława
Domański Stanisław
Donderkiewicz Wacław *
Doney Aleksander
Dorant Włodzimierz
Dorabialska Helena
Doroszkiewicz Stefan
Dorot Adam
Downarowicz Ignacy
Downarowiczówna Marja
Drabik Mieczysław
Drabik Wincenty
Drac Juljan
Drac Kazimierz
Dramiński Piotr
Drége Helena
Drége Jan
Drége Wanda
Droste Chrystyan
Droste Karol *
Drouet Józef
Drouet Władysław *
Drozdowiczowa Franciszka
Drozdowska Jadwiga *
Drzewiecka Helena
Drzewiecki Adam **
Drzewiecki Kazimierz
Drzewiecki Ludwik
Dubikowski Bolesław
Dubiszewski Franciszek Ludomir
Dubowski Marjan
Duchâteau Apolonjusz
Duchâteau Juljusz
Dudrewicz Władysław
Dudziński Józef
Hr. Dunin-Wąsowiczowa Marja Matylda
Dunin Antonina
Dunin-Sulgustowska M.

Dutkiewicz Tadeusz *
Dutkiewicz Konstanty
Dutkiewiczówna Wanda
Dydyński Wincenty
Dylikowska Teresa
Dymarska Eugenja
Dymarski Stefan
Dymitrowicz Ludomir
Dymmek Stanisław
Dytkowski Bolesław
Dziamarski Stanisław
Dziekoński Albin Michał
Dziekoński Józef
Dziekoński Maryan
Dzierżyński Ignacy
Dziewulski Wacław
Dzięciołowski Bolesław
Dzikiewicz Feliks
Dziubałtowski Seweryn

Eberhardtówna Julja *
Eberhardt Juljan
Ehrenkreutz Stefan
Eichler Remigjusz
Esmanówna Walentyna

Fabiani Fels
Fabiani Marya
Fabiani Wiktoryn
Fabjanowski Juljusz
Fabjanowski Józef
Fajans Maurycy
Falkowska Janina
Feist Jan
Felix Bronisław *
Felsenhardt Józef
Ferens Bolesław
Fertner Antoni
Figurska Stefanja *
Fijałkowski Wojciech *
Filipkowska Wanda *
Fischer Józef
Fiszer Stanisław
Flaszczyńska Romana
Flatau Henryk
Florjańska Mieczysława *
Foltańska Janina
Franaszek Aniela
Francikowski Florjan
Francman Adolf
Francman Stanisława
Frank Adam
Freyer Zdzisław
Freymark Otton
Friesendorf Henryk
Fritzówna Zofja
Frybenówna Janina **
Fryben Mieczysław
Fuchs Adela
Fuchsowa Marya
Fukier Henryk
Furuhjelmowa Marya
Fynfsztykowa Lucyna
Fynfsztykówna Władysława

Gabszewiczówna Stefanja
Gajewska Janina
Gajewski Wacław
Gajkiewicz Bronisław
Gałczyński Konstanty
Gałecki Tadeusz
Gałęzowska Jadwiga
Gardowska Marya
Gardow-ki Wacław
Gardulska Janina
Gartkiewiczówna Eugenja**
Gaszczyński Wacław
Gawecki Stefan
Gawłowiczowa Ludwika
Gawroński Wincenty
Gawrychowska Zofja
Gay Juljan **

Gay Delfina
Gażyńska Józefa
Gąsecki Stefan
Ks. Gąsiorowski Franciszek
Gąsiorowski Stanisław
Gąssowska Anna
Gdesz Antoni
Gebethnerowa Marya
Gebethnerówna Hanna
Gebethnerówna Jadwiga
Gebethnerówna Józefa
Geisler Edw. Tadeusz *
Geisler Edward
Gembarzewski Bronisław
Gepner Bolesław
Gessnerówna Romana
Gędziorowski Bohdan
Gibel Józef
Gibel Leokadja
Giedrojć Kazimierz
Giedroyć S. *
Giermanówna Zofja
Giernakowski Stanisław
Gieysztorówna Marya
Ginejko Irena *
Girtler Jan
Gizaczyński Kazimierz
Giżycki Antoni
Glapińska Marya
Glass Alina
Glass Jakób
Glinka Zygmunt
Glińska Irena
Glińska Janina
Gliński Witold
Gliński Juljan
Gloch Aleksandra
Glotzówna Marya
Głębicki Stanisław
Gocławska Wanda
Gećkowski Józef
Godlewska Marya
GodlewskaStanisława
Goebel Marya
Goebel Wacław
Goebel Emilja
Goeblówna Marya
Gogolewski Roman
Golański Bolesław
Golański Czesław
Golczewski Bronisław
Goldberg Leon
Golfarthówna Julja
Goliszewski Eugenjusz
Goltz Ludwika
Golska Zofja
Gołembiowski Józef
Gołembiowski Franciszek
Gołembiowski Stanisław
Gołębowski Wincenty
Gołębska Wanda
Gołońska Helena *
Gomólińska Marja
Gorazdowska Wanda
Gorazdowski Antoni
Goriaczkowski Włodzim.
Gorczyński Władysław *
Gorzechowski Józef
Gosiewski Jerzy
Gostomska Aleksandra
Gostomski Jan
Gościcki Kazimierz
Gothin Konrad *
Govenlock Helena
Goździcki Wacław *
Goźliński Juljusz
Gójski Stefan
Górecki Józef
Górecki Rudolf
Górnicki Józef
Ks. Górnicki Józef
Górska Janina *

Ks. Górski Ludwik
Górski Mieczysław
Górski Zygmunt
Grabiński Z. *
Grabowski Ignacy *
Grabowski Kazimierz
Grafczyński Wacław
Graff Rudolf *
Grajewski Jędrzej
Ks. Gralewski Jan
Granowska Helėna *
Grądzka Janina
Gregorowicz Ludwik
Grędziński Feliks
Grąbczewski Feliks
Dr. Grodecki *
Grodzińska Helena
Grodzińska Wiktorja
Gromadzki Jan
Gross Feliks
Grotkowski Jan
Grotowski Władysław
Grotowski Żelisław
Grudziński Zygmunt
Gruszczyńska Zofja
Gruszczyński Władysław
Gryżewski Jan
Gryżewski Stefan
Grzankowska Zofja
Grządzielska Marja *
Grzegorzewski Władysław *
Grzelińska Marja *
Grzeliński Edward
Grzeszkiewicz Juljusz
Grzeżułko Jan
Grzeżułkowa Stefanja
Grzędzica Ignacy *
Grzybowski Aleksander
Grzymska Alina
Gudowicz Wincenty
Guirard Kazimiera

Gulbińska Stanisława
Guliński Jan
Gumowski Szymon
Gurbiel Józef *
Gurney Arthur
Gutsche Irena
Gutzman Walentyna
Guzowska Jadwiga
Gużkowska Marja *
Günther Jan

Hajaska Franciszka
Halman Zofja
Hann Mieczysław
Hanneman Edmund
Hanuszówna Janina
Harasimowicz Juljan
Harasimowicz Kazimierz
Hauszyld Amelja
Hauszyld Halina
Hawełka Romuald
Heeringowa Janina
Heering Władysław
Heilpern Maksymiljan
Hein Anna
Heintze Edmund *
Heintze Ludwik
Hejdukowska Halina
Hempel Antoni
Hennebergowa Hanna
Hennebergowa Walerja
Henneberżanka Stanisława
Herlaine Tadeusz
Herlaine Tadeusz
Herlaine Jerzy
Herlaine Marja
Herlaine Władysław
Herlaine Zofja
Herse Bogusław
Herse Emilija
Herse Wanda

Herse Wincenty
Hertzówna Helena
Hess Zofja *
Heurichówna Helena *
Hewelkówna Paulina
Heyman Hieronim
Heyman Robert
Hilczyński Stanisław
Hildebrand Aleksander
Hildt Bolesław
Hildt Ludwik Fryderyk
Hiszpańska Zofja
Hiszpański Stanisław
Hiż Tadeusz *
Hłasko Ludwika
Hłasko Bronisław
Hłaskówna Wanda
Hoch Zofja
Hoffman Karol
Hohol Bronisław
Holke Natalja
Holtorf Marjan
Hołownia Władysław
Hołub Marjan
Homolicki Jan
Honowska Irena
Horodyńska Helena
Horodyński Władysław
Horodyska Janina
Hoser Piotr
Hoser Wincenty
Hourichs Marjan
Houwalt Wincenty
Hryniewiecki Bolesław
Hryniewska Tekla
Hubert Witold
Hummel Bogumił
Huskowska Marja
Huskowski Stanisław
Huskowski Tadeusz
Huszczowa Ludwika

Idzikowski Henryk
Idzikowski Jan
Iwanicki Jerzy
Iwanowski Eugenjusz
Iwiński Walenty
Izdebski Stanisław *
Iżycki Aleksander

Jabłczyński Apolinary
Jabłonowski Edmund
Jabłońska Helena
Jabłoński Jerzy
Jackowski Aleksander
Jacobson Tadeusz
Jacobson Władysław
Jacuński Wacław
Jaczynowski Adam
Jagielska Jadwiga
Jagielski Jan
Jagielski Józef
Jagniątkowska Janina
Jagodziński Rygobert *
Jaguczański Paweł
Jakimowicz Roman
Jakowicki Wincenty
Jakubowska Kazimiera **
Jakubowska Anna
Jakubowski Bronisław
Jakubowski Jan
Jakubowski Leon
Jakuszowa Marja
Jakusz Witold *
Janczewski Aleksander
Janczewska-Rybałtowska Zofja
Janicka Janina *
Janikowski Leopold
Janiszewska Wanda *
Jankiewicz Jan
Jankowska Antonina
Jankowska Janina

Jankowska Marja
Jankowski Edmund
Jankowski Edmund
Jankowski Mieczysław
Jankowski Józef
Jankowski Stefan
Jankowski S. W.
Janowski Aleksander
Janowski Aleksander *
Janowski Tadeusz *
Januszkiewiczówna Julja *
Januszkiewiczówna Marya
Jarecki Władysław
Jarmułowicz Henryk
Ks. Jarocki Klemens
Jaroszyński Jan
Jarzębińska Kazimiera
Jarzyński Jan
Jasielewicz Kazimierz
Jasińska Zofja
Jasińska Helena
Jasiński Aleksander
Jasiński Feliks
Jasiński Ludwik
Jasiński Stanisław
Jasiński Władysław
Jasiobędzka Marja
Jasiobędzki Zygmunt
Jaśkiewiczówna Marya
Jaskólski Bronisław
Jaskólska Marja
Jaskulski Józef
Jastrzębska Marya
Jastrzębska Anna
Jastrzębska Weronika
Jastrzębski Henryk *
Jastrzębski Maryan
Jawdyński Stefan
Jaworski Leon *
Jaworski Michał
Jelczewska Marja
„Jedność" (Tow. Dr. Ż.W.W).
Jeleński Szczepan
Jeleński Władysław *
Jelski Wilhelm
Jenike Juljan
Jentys Zygmunt
Jeromin Mieczysław
Jerzmanowska Alina
Jeska Stanisław
Jesman Stanisław
Jezierski Wacław
Jezierski Wojciech *
Jeziorańska Helena
Jeziorańska Stefanja **
Jeziorkowski Józef
Jeżewski Hilary
Jeżyński Stanisław
Jędrzejewski Jakób
Jocz Konrad
John Aleksander
Jonszerówna Kamilla
Jung Seweryn
Juraszyński Jan
Jurowska Aurelja
Juskowski Franciszek

Kacicka Irena
Kaczkowska Zofja
Kaczmarkiewicz Eugenjusz
Kaczorowski Stanisław
Kaczorowski Władysław
Kaczorowski Andrzej
Kaczorowski Dominik
Kadzidłowski Mieczysław
Kaliciński Ludwik *
Kalinowski Stanisław
Kaliński Gustaw
Kaliński Stanisław
Kaliński Władysław
Kalisz Alfons
Kalisz Franciszek

Kallerówna Henryka
Kalota Stefan
Kałużyński Franc. Wacł.
Kamieniecka Kamila
Kamieniecki Witold
Kamieński Feliks
Kamińska Helena
Kamiński Lucjan
Kamiński Romuald
Kamiński Ździsław
Kamionka Stanisław
Kaniewski Teodor
Kanigowski Mieczysław
Kanigowska Katarzyna
Kanigowska Lucyna
Kapp Jan
Kapuściński Wiesław *
Karasiński Piotr
Karchowski Roman
Karczewski Stanisław
Karstens Maurycy
Karśnicki Stanisław
Kartasińska Józefa
Hr. Karwicki-Dunin Jan
Karwósiecki Zdzisław *
Kasperowicz Eligjusz
Kasprzycki Wincenty
Kasprzykowa Cecylia
Kassenberg Henryk
Kawalska Marja *
Kawałkiewicz Stefan
Kawczyński Stanisław
Kawiński Bolesław
Kączkowski Józef *
Keller Marja
Kempner Jan
Kernbaumówna Jadwiga
Kerntopf Józef
Kessel Irena
Kęcka Józefa
Kiedrzyńska Paulina *
Kieniewiczowa Adela
Kieniewicz Hieronim
Kiełkiewiczówna Jadwiga *
Kietliński Karol *
Kijeńska Lucyna
Kijeński Stanisław
Kijewska Stanisława
Kijewski Franciszek
Kinastowski Józef
Kinstlerówna Cecylja *
Kinstlerówna Zofja *
Kisielewska Zofja
Klarner Czesław
Klawer Włodzimierz
Kleczeński Czesław *
Kleczyński Kazimierz
Ks. Kleczyński Konstanty
Kleczyński Mieczysław
Kleczyńska Idalja
Kleinert E. I.
Kleistówna Katarzyna
Kleitz Alfred
Klepa Tomasz
Klicki Leonard
Klimpel Leopold
Klingsland Stefanja
Klingsland Zygm. Stan
Kłobukowska Halina
Kłobukowski Władysław
Kłyszewski A.
Knappe Zofja
Knechowicz Jan
Knichowiecka Jadwiga
Knoblauch Krystyna *
Knorr Jan
Knothe Otton
Kobylańska Aniela
Kobyliński Aleksander
Kobylińska Janina
Kobyliński Władysław

Kobyliński Marek
Koch Mirosław
Kochanowski Juljan
Kochanowski Zdzisław
Kochanowski Wiktor
Koepke Julja
Kolitowski Henryk
Kołakowski Konstanty
Kołakowski Władysław
Kołodziejczyk January
Kołodziejczyk Tadeusz
Kołodziejska Marja
Kołodziejska Karolina
Komornicka Marja
Komorowska Zofja
Kondratowicz Hieronim
Kondratowiczowa Bronisł.
Konic Józef Stanisław
Konopacki Jerzy
Konopczyńska Łucja
Konopczyński Adam
Konopski Wincenty
Konówna Zofja
Konówna Wanda
Kontkiewicz Stanisław
Konwerski Stanisław *
Kopal Marja *
Kopczyńska Jadwiga
Koperski Władysław
Ks. Koperski Franciszek
Kopijowski Wacław
Koralkiewicz Marja
Korbuszówna Wanda *
Korejwo Zofja
Kornacki Ludwik
Korniłowicz Rafał
Korniłowicz Witold
Korwin Wierzbicki Florjan *
Korzon Tadeusz
Kosicka Marja *
Kosińska Helena
Kosińska Władysława *
Kosiński Kazimierz
Kosiński Stanisław
Kosiński Władysław
Kosmowska Irena
Kossakowski Wincenty
Kossecka Stanisława
Kossowski Zygmunt
Kossówna Zofja
Kostro Apolinary
Kostro Karol
Kostro Ludwika
Kosztowska Marja
Koszutski Tadeusz
Kościńska Eugenja *
Kościukiewicz Zofja **
Koterwas Stanisław
Kotowski Jan
Kotwicka Joanna
Kowalczewska Paulina
Kowalewska Jadwiga *
Kowalska Stefanja **
Kowalski Franciszek
Kowalski Kazimierz
Kowalski Mieczysław
Kowalski Piotr *
Kowalski Tadeusz
Kowalski Władysław
Kowalski Władysław
Kownacka Jadwiga *
Kozankiewicz Wacław
Kozaryn R.
Koźbiałł Marja
Kozerski Adolf
Kozerski Konstanty
Kozieradzki Henryk
Kozierowski Jan
Kozierska Jadwiga
Kozietulski Władysław *
Koziorowski Bronisław
Koziński Konstanty **

Kozłowska Helena
Kozłowska Olimpia
Kozłowski Józef
Kozłowski Władyław
Kozłowski Władysław
Kozłowski Wiktor
Kozłowski Wiktor
Kozubowska Janina
Kozubowski Jan
Koźmińska Anna
Koźmiński Józef
Koźmiński Juljan
Kraczkiewiczowa Zofja
Krajewicz Adam **
Krakowiński Cezary
Kraków Ludwik
Krammówna Janina
Kramsztyk Kazimierz
Kramsztyk Marya
Kramsztyk Zygmunt
Krantz Karol
Krasnosielski Józef
Kraszewska Helena
Kraszewska Józefa
Kraszewski Krzysztof *
Krauczunas Henryk
Krauze Halina
Krauze Zofja
Krauze Stanisława
Krauze Leonard
Krąkowski Edward *
Krąkowski Michał
Krąkowski Władysław
Kręcki Jan
Kręcki Wacław
Kreczmer Arkadjusz
Kronenberg Emil
Kronenberg Janina
Kronenberg Stanisław
Krosnowski Marjan
Król Kazimierz
Królewski Bohdan
Królówna Helena
Krukowski-Zdanowicz Jul.
Krukowska-Zdanowicz Ewa
Krukowski Stefan
Krupecka Wacława
Kruszewska Helena
Kruszewska Józefa
Krycki Stefan
Krygier Władysław
Krynicka Zofja
Kryńska Zofja **
Kryńska Marya *
Kryński Włodzimierz
Krypski Wiktor
Krysińska Anna
Krysiński Antoni
Krzeczkowski Jan **
Krzemieniewski Stanisław
Krzemiński Stanisław
Krzepkowska Marya
Krzesiński Władysław
Krzesiński Zygmunt
Krzesińska Karolina
Krzykowski Mieczyław
Krzywdziński Wiktor
Krzwicki Ludwik
Krzyżanowski Walery
Krzyżanowski Jerzy Włodz.
Krzyżewska Józefa
Kubalska Apolonja
Kucałło Kamilla *
Kucharzewski Feliks
Kuczyńska Bronisława
Kuczyńska Marya
Kuczyńska Helena
Kudelska Irena *
Kudelska Janina *
Kudelski Adam
Kuhn Alina
Kuhne Janina

Kuhnke Helena
Kuhnke Irena
Kuhnke Tadeusz
Kujawska Anna
Kujawska Zofja
Kujawski Kazimierz
Kukier Władysław
Kukucki Alfons
Kulczycka Marya
Kulczycki Marjan
Kuleszyna Antonina
Kuligowski Wacław
Kuliński Albin
Kulwieć Józef
Kulwieć Kazimierz
Kulwieć Witold
Kulwieciowa Julja
Kunczyńska Stefanja
Kunkiel Emilja
Kunstetter Bronisłw
Kuratow Marek
Kurmanowa Zofja
Kuropatwiński Walerjan
Kurowska Helena
Kurowska Malwina
Kurtz Stanisław
Kurtz Jan
Kurtz Wanda
Kurzawiński Romuald
Kurzyjamski Józef
Kuszelewska Emilja
Kuszelewska Stanisława
Kutzner Maryla *
Kuziemski Wincenty
Kuziński Jan *
Kuziński Stanisław
Kuźniewka Marya *
Kuźmiński Bolesław
Kühn Karol *
Kühn Stanisław
Kwiatkowski Jan
Kwiatkowski Wacław **
Kwiatkowski Walerjan
Kwietniewski Jan
Kwietniewski Stefan
hr. Kwilecka Marya
hr. Kwilecki Kazimierz

Lampe Jadwiga
Lampe Tadeusz
Lamprecht Helena **
Lande Adam
Lande Jerzy
Landowicz Bronisław *
Lange Władysława
Laskauer Piotr
Laskowska Irena
Lasocki Wacław
Lassota Stanisław
Lauvernay Bronisław
Lauvernay Teodor
Lauterbach Bernard
Lebiedziński W itold
Lech Stefan *
Lechowski Antoni
Lechowski Stanisław *
Lechowski Stefan
Lechowska Stanisława
Lederlé Ela
Lembke Teofil
Lencewicz Stanisław
Lenkiewicz Ignacy
Lenkiewiczówna Janina
Leppert Stanisław
Leppert Władysław
Leppertówna Marya
Leski Józef
Leśkiewiczówna Zofja
Leśniewiczowa Iza
Leśniewska Cecylja
Leśniewski Michał
Leśniowska Wanda

Leszczyński Władysław
Lewandowska Stefanja
Lewandowska Marya
Lewandowski Leszek *
Lewandowski Franciszek
Lewicka Jadwiga
Lewicki Józef
Lewiński Antoni
Lewiński Jan
Liczbiński Ignacy
Liedtkówna Jadwiga *
Liedtkowa Aleksandra *
Liehrowa Wanda
Lietz Jerzy *
Lingenau Jan
Linkówna Marja
Lipczyński Stanisław
Lipiński Edmund
Lipka Stefan *
Lipska Jadwiga
Lisakowski Jan
Lisowska Halina
Lisowska Zofja
Lisowski Stefan *
Listopad Wacław
Liszewski Feliks
Littman Ludwik
Lorentowicz Leonard
Loth Edward
Lothowa Anna
Loth-Niemirycz Jadwiga
Lotto Marja
Lubecki Franciszek Edw. *
Lubert Władysław
Lubicz-Rykaczewska Wanda*
Ks. Lubańska Marja
Ks. Lutosławski Kazimierz
Lutostańska Aleksandra
Lübeck Jan Alojzy *

Łabuński Józef **
Łabusiewiczówna Zofja
Łaciński Ryszard
Łada Tadeusz
Łaganowski Stefan
Łaparewiczowa Józefa
Łapińska Aurelja
Ławreńczukówna M.
Łazarowicz Klemens *
Łącki Stanisław
Łebiński Witold
Łebkowska Dyoniza
Łempicki Michał
Łęska Marja
Łojkówna Marta
Łokcikowski Włodzimierz
Łokcikowska Janina
Łokcikowska Antonina
Łokuciejewski Zygmunt
Łomżyński Kazimierz *
Łopuski Czesław
Łopieński Feliks
Łotuszyńska Iza
Łotuszyńska Leokadja
Łoziński Czesław
Łubieński Józef
Łubkowska Stanisława
Łukasiewicz Stanisław **
Łukasiewiczowa Alina
Łukawski Zygmunt
Łuniewski Adam
Łypacewicz Wacław

Machlejd Juljan
Maciejewska Marja
Maciejewski Bronisław
Maciejewski Władysław
Maciesza Aleksander
Mackiewicz Antoni
Mackiewicz Ludwik
Mackiewiczowa Marja

Madaliński Antoni
Madanowicz Zofja
Magielski Stanisław
Majewska Czesława
Majewska Janina
Majewski Ludwik *
Majewski Stanisław **
Majewski Franciszek
Majewski Erazm
Majewski Ignacy **
Majkowska Ewelina
Majkowski Konstanty
Majlert Zdzisław **
Makarczyk Stefan
Makólski Józef
Makulski Józef
Malanowicz Stanisław
Malanowicz Władysław *
Ks. Malewski Tadeusz
Malinowska Stanisława
Malinowska Władysława
Malinowski Ignacy
Malinowski Anastazy
Malinowski Wiesław *
Malinowski Henryk
Malińska Anna
Maliszewska Jadwiga **
Maliszewski Edward
Maltz Stefan
Małachowski Leon
Małdorski Adam *
Małkowska Zofja
Małkowski Stanisław
Mamczar Kazimierz
Munduk Stanisław
Munduk Wacław
Mann Aleksander *
Mańkowska Janina
Mańkowska Stanisława
Mańkowski Mieczysław Fr.
Marcinkowski Zdzisław
Marconi Henryk
Marczuk Aleksander **
Marek Jakób
Marendowska Bronisława
Marendowska Irena
Marendowski Kazimierz
Maresch Tadeusz
Markiewicz Józef
Markiewicz Bolesław
Markiewiczowa Aniela
Markowska Marja
Markowska Stefanja
Markowski Tadeusz
Markowski Mieczysław
Markowski Konstanty **
Marszewska Jadwiga
Marszewski Mieczysław
Masiewicz Jan
Masiewicz Aniela *
Maszki Kazimierz
Maślakiewicz Antoni *
Matecka Zofja
Matjanowski Karol
Matlakowska Helena
Matuszewski Franciszek
Matuszewski Jan
Mayzel Zofja
Mazaraki Karol
Mazaraki Stanisława
Mazaraki Kazimierz
Mazgajski Wacław
Mazurek Ignacy
Mazurkiewicz Feliks
Mączeński Zdzisław
Mączewski Wacław **
Mączyński Antoni
Mąkowska Janina
Mech Kazimierz *
Mechowiecka Kamila
Medyńska Julja
Mejro Czesław

Meller Eugenjusz
Mellerowiczówna Kazimiera
Meyer Franciszek
Meyerowa Wanda
Mencel Antoni
Mędrecki Antoni
Mianowski Kazimierz
Michaeli Władysław
Michalski Fabian
Michalski Stanisław *
Michalski Stanisław
Michalski Ludwik
Michałowski Tadeusz **
Michałowska Marja
Michałowski Stanisław
Miechowka Zofja
Mieczyński Stanisław
Mielcarski Antoni Jan
Mierczyńska Kazimiera
Mierczyńska Marja
Mierosławski Stanisław
Mierzejewska Halina *
Mierzejewski Marcin
Mierzejewski Stefan
Miklaszewski Bolesław
Miklaszewski Walenty
Miklaszewski Sławomir
Mikoszewska Anna
Mikułowska Zofja
Milewska Teodozja
Milewski Jerzy
Milewski Tadeusz
Milewski Zygmunt *
Miller Teodor
Milicer Józef
Miłkowski Jan *
Miłobędzka Helena *
Miłobędzki Józef
Miłobędzki Tadeusz
Minakowski Wacław
Mincer Adam
Mincerowa Marja
Mineyko Ludwik
Mioduszewska Halina **
Mirosławska Leokadja
Mirowski Stanisław
Mistakiewicz Marja
Miszewski Władysław
Mitkiewicz Karol
Mittelstaedt Henryk
Mławska Alwina
Młodecki Ludomir
Młodkowski Tadeusz
Młodzianowska Irena *
Moczarski Zygmunt
Moczydłowska Jadwiga
Modzelewska Marja **
Modro Amelja **
Mogilnicki Ludwik
Mohlowa Marja *
Mojkowska Marja *
Mokrski Kazimierz
Moniuszko Stanisław
Monkiewiczówna Idalja
Monowid Ludwik
Moraczewski Stanisław *
Morawski Stefan
Morawski Telesfor **
Morawski Zygmunt **
Morawski Tadeusz
Morożewicz Stanisław *
Mortkowicz Jakób *
Mosdorf Kazimierz
Mosdorfowa Janina
Motz Helena
Moździński Stanisław *
Możdżeński Sylwester
Możejko Bronisław
Mroczkowski Maksymiljan
Mrozowska Stanisława
Mrozowski Jan
Multanowski Stanisław *

Musiałowicz Wacław
Muszyński Stanisław
Muszyński Tadeusz **
Muszyńska Antonina
Muszyński Janusz *
Muttermilch Tadeusz
Muttermilch Leonard
Muttermilch Sanisław
Muttermilch Wacław
Mück Czesław
Müller Henryk
Müiler Władysław
Müllerówna Janina *
Myszkowska Marja
Myszkowski Adam

Nadolski Kazimierz
Narębski Władysław *
Narębski Władysław
Narkiewicz-Jodko Roman *
Narożna Marja
Natanson Antoni
Natanson Jan
Natanson Józef
Natanson Stanisław
Natansonowa Bronisława
Natansonówna Zofja
Nałęcz Włodzimierz
Nehring Leon
Nehringowa Kazimiera
Neumann Ernest
Neumann Gustaw
Nenmann Henryk
Neumann Leonard
Neumann Emil
Neumanówna Stefanja
Nieciengiewicz Heljodor
Niedziałkowska Jadwiga *
Niedzielski Tadeusz **
Niekrasz Jan
Niemczykówna Helena
Niemira Maksymiljan *
Niemira Feliks
Niemyski Leon
Niewiadomski Eligjusz
Niewiarowski Jan
Nikol Feliks
Nc rkowska Marta
Noskiewicz Karol
Noskowski Tadeusz
Nowacka Ludwika *
Nowakowki Bolesław
Nowakowski Henryk
Nowakowski Roman
Nowakowski Zygmunt
Nowicka Elżbieta
Nowca Juljan
Nożyczkowski Wincenty
Nusbaum Jan

Obidziński Władysław
Obrębski Daniel
Obuszyński Ludwik
Ocetkiewicz Stanisława
Ochrymowiczówna Justyna
Odlanicki Poczobut Ryszard
Offenberg Jan
Ojrzyński Antoni
Ojrzyńska Janina
Oksiętowicz Feliks
Olchowicz Konrad
Olendzka Marja
Olendzka Zofja
Olendzka Januszowa
Olesiński Kazimierz *
Olewiński Piotr
Olewski Władysław
Olszakowski Stanisław
Olszewicz Bolesław
Olszewicz Wacław
Olszewiczowa Józefa
Olszewska Janina

Olszewska Zofja
Olszewski Bolesław
Olszowska Karolina
Olsztyński Wojciech
Onoszko Czesław
Opęchowski Edward
Oppman Artur **
Ordęga Zygmunt
Ordężyna Zofja *
Orenstein-Oreński Jerzy *
Orłowski Antoni
Orłowski Jerzy
Orłowski Leon
Orthwein Helena *
Ortwein Wacław *
Ortweinowa Janina *
Oryng Alfred
Orzechowska Izabella
Orzechowski Bolesław
Osiecki Stanisław
Osiński Wacław
Ossowicz Leon *
Ossowski Tadeusz
Ossowski Włodzimierz
Ossowski Roch
Ossowska Lucyna
Ossowska Zofja
Ostaszewska Aniela
Ostaszewska Bronisława
Ostaszewska Marja
Ostaszewki Leon
Ostaszewski Władysław
Osmólski Władysław
Ostrochulska Stanisława *
Ostrowska Józefa
Ostrowska Helena
Ostrowska Malwina
Ostrowska Stanisława
Ostrowski Tadeusz
Osuchowski Antoni
Otocki Piotr
Oxiński Tomasz
Ożarowski Franciszek

Paderewski Zbigniew
Palmirska Julja
Palmirski Władysław
Pałasińka Irena
Papieska Marja
Paprocka Matylda
Paprocki Józef
Paprocki Konstanty
Paradowska Anna
Parzyński Lucjan Leon
Paschalis Zofja
Paschalski Konstanty
ks. Paszke Ryszard
Paszkiewicz Lucjan
Paszkowska Marta *
Paszkowski Walenty
Patzer Aleksandrowa
Patzer Kazimierz
Patzer Jan
Patzerówna Irena
Pawińska Jadwiga
Pawlikowski Jan *
Pawlikowski Stanisław
Pawłowska Zofja
Pawłowska Kazimiera *
Pawłowski Czesław
Pawłowski Jan
Pawłowski Roman *
Pawłowicz Bronisław
Pawłowicz Kazimierz
Peel Henryk **
Pełczyński Teodor
Pełka Antoni
Pełka Jarosław
Peretjatkowiczowa Wacł.
Peretjatkowiczówna Janina
Perkowska Wanda
Perkowska Jadwiga

Perycz Mieczysław
Peszke Ignacy
Petruszko Marja
Petsch Wacław
Pęski Wacław
Phull Eugenja
Piasecka Janina
Piaskowski Stanisław
Piaszczyński Edmund
Piaszczyński Karol
Piątkowski Antoni
Piechowski Witold
Piechowski Michał
Piechowski Władysław
Piekacz Józef
Piekarska Aleksandra
Piekarska Władysława
Pietkiewicz Zygmunt
Pietraszewski Józef
Pietruszczyński Zygmunt
Pietruszyński Józef
Piędzicka Halina
Piętka Ludwik
Piętkowa Zofja
Piliczowski Zbigniew *
Piłsudzki Stefan *
Piorunkiewicz Staniław
Piorunkiewicz Wanda
Piotrowski Ignacy
Piskorska Stanisława
Piskorski Leonard
Hr. Plater-Zyberk Elżbieta
Hr. Plater-Zyberk Elżbieta
Hr. Plater-Zyberk Henryk
Pląskowska Józefa
Pleszczyńska Teresa
Pleszczyńska Zofja
Plewakówna Franciszka
Plewiński Stanisław *
Plinkiewicz Marja *
Płomińska Janina
Płonkiewicz Antoni
Płoński Stanisław
Pniewski Adam
Pobralski Józef
Pobratyn Stanisław *
Pochmarski Bolesław *
Podciechowski Fr.
Podczaska Zofja **
Podczaski Władysław
Poddębski Henryk
Podgórski Franc. Ksaw.
Podkomorski Tadeusz
Podworski Aleksander
Podworski Władysław
Podoska Cecylja
Podwiński Wacław
Pogorzelski Czesław
Pohl Helena
Pohoska Eleonora
Pohoska Józefa
Polamin Helena
Poleski Franciszek
Pol Eugenja
Poliński Władysław
Polkowska Hanna
Poll Marja
Połątkiewicz Daniel
Pomianowski Józef
Pomorski Jan
Poniatowska Halina
Poniatowski Stanisław
Ponikowski Antoni *
Ponikowski Kazimierz
Ponikowski Stefan
Ponikowski Zdzisław *
Popielewski Władysław
Popielawska Janina
Popiołek Franciszek
Popławska Stanisława *
Popławska Stanisława *
Popławski Artur

Popławski Bartłomiej
Popławski Cezary
Popławski Stanisław
Paradowska Jadwiga
Porańska Wanda *
Poraska Marja
Porazińska Janina
Poraziński Jerzy
Poraziński Zygmunt
Poraziński Wacław
Pośmiechowicz Adela
Powierza Paweł
Powiatowska Antonina *
Poznański Zygmunt
Poznańskie Tow. Krajozn. *
Pozowski Wacław
Polikowski M. *
Pracown. Handl. i Prz. T-wo
Prażmowski Tadeusz
Prażmowski Wacław
Preiss Aleksander
Prokulski Kazimierz
Pronaszko Władysława
Pronaszko Bronisław
Pronaszko Stanisław
Prószyńska Wanda
Prószyński Bronisław
Prószyński Wacław
Pruszewski Włodzimierz
Pruszyńska Ewelina *
Prüffer Józef Jerzy
Przanowski Władysław **
Przedrzymirski Zygmunt
Przestrzelski Romuald *
Przyborowski Stefan
Przybylski Apolinary
Przybylski Feliks
Przybylski Zygmunt
Przyszychowski K.
Pstrokoński Józef
Pszczoła Leon
Pszczółkowski Jan
Pszczółkowski Juljan
Ptaszyńska Anna
Puchalski Juljan
Puchalski Stanisław *
Puchniewski Antoni
Puciata Kazimierz
Puczkowski Tyburcjusz *
Pulikowski Władysław *
Puławska Zofja
Puławski Feliks
Pyrowicz Jadwiga
Pytelski Marceli *
Pytkowska Sabina
Pytlewski Stanisław *

Rackmanówna Helena
Raczkowska Teodora
Raczyńska Eugenja
Raczyńska Zuzanna
Raczyński Jerzy
Raczyński Teodozjusz
Radkiewiczówna Marja
Radlińska Janina
Radomski Stefan
Radomyski Jan
Radoński Feliks
Radwan Kazimierz
Radwański Jan
Radzimiński Wincenty
Radziszewski Henryk
Rakowiecka Marja
Rakowiecki Kazimierz
Rakowiecki Tadeusz
Rakowski Tomasz
Ramisz Alfred
Raniecka Marja
Rapacki Piotr
Ratyńska Jadwiga
Rawicz-Karwowski Czesław
Raźniewska Janina

Raźniewski Ludomir
Reczko Mieczysław
Reczkowa Walerja
Reczyńska Helena
Reklewski Wacław
Rekoszowa Aniela
Rembalska Helena *
Rembertowicz Marjan
Rembowski Zygmunt
Reszczyński Aleksander
Rettinger Leonard
Reuttówna Jadwiga
Rey Stanisław
Reychman Kazimierz *
Riemer Jan
Richling Janina
Rodkiewicz Stefan
Rodysowa Zofja
Rodysówna Janina
Rodys Witold *
Rodziewiczówna Marja
Rogaczewski Stanisław
Rogaczewska Zofja
Rogaliński Konstanty *
Rogalski Edmund
Rogowa Jadwiga
Ks. Rogowski Kazimierz
Rogowska Romana
Rogowska Jadwiga
Rogowska Karolina
Roguski Stanisław
Rokicki Józef
Rokossowski Mieczysław
Roliński Stanisław
Romanenko Maksym
Romanówna Irena
Ropelewska Salomea
Ks. Rosiński Bolesław
Rosnowski Kazimierz *
Rossow Karol
Rost Aleksander
Rostafiński Jan
Rostafiński Józef *
Roszkowska Jadwiga
Roszkowski Bartosz
Roszkowski Zygmunt
Rościszewska Wanda *
Rottermund Julja *
Rouppert Kazimierz
Rouppertowa Teodora
Rozya Jan
Rożen Jan
Rożniecki Ignacy
Römer Kazimierz
Römer Stanisław
Rószkiewiczówna Anna
Rószkiewiczówna Teresa
Różański Jerzy *
Rudnicka Antonina
Rudnicka Marja
Rudnicki Edward
Rudnicki Jan
Rudowski Aleksander
Rudziński Jan
Rudziński Stefan *
Rudziński Stanisław
Rudzka Leonja
Rudzki Zdzisław
Rudzki Stefan
Rulikowski Józef
Rulikowski Władysław
Rundbaken-Kuźmińska M. *
Ruschowa Stefanja
Rusiecki Jerzy
Russocki Karol
Ruszkowska Marja **
Ruszkowski Jerzy
Rutkowski Leon
Rutkowski Stanisław
Rutkowski Zenobjusz
Rybaczuk Bolesław
Rybka W.

Rychłowski Marjan
Rychter Tadeusz
Rychterowa Marja *
Ryczywolski Edmund
Ryczywolski Ludwik *
Ryczywolski Wacław
Rydzewska Marta
Rydzewski Bronisław
Rydzewski Kazimierz
Rykaczewska Wanda **
Rykowski Janusz
Rykowski Władysław
Rymkiewicz Juljusz
Rymkiewicz Wacław
Ryntflejsz Zygmunt
Rząd Antoni
Rządzina Zofja
Rzeszotarska Amelja
Rzeszotarska Jadwiga
Rzeszotarski Zygmunt
Rzewnicki Jan
Rzewnicka Jadwiga
Rzewuska Marta

Sachs Leon
Sadkowska Jadwiga
Sadkowska Marja
Sadkowski Aleksander
Salatyński Lucjan
Salmonowicz Jerzy
Salmanowicz Stefan
Samborska Ala
Samborska Zofja
Sandałowicz Jan
Sanderówna Amelja
Sapieha Leon
Sapiejewski Józef
Sarnecka Marja
Sarnianka Aniela
Sarnianka Janina
Saski Kazimierz *
Saski Kazimierz (junior)
Sawicka Zofja *
Sawicka Stanisława
Sawicki Aleksander
Sawicki Kazimierz
Sawicki Ludwik **
Sawicki Roman
Sawicki Wojciech
Sawiczewski Stanisław
Scheller Adolf
Scheller Leon
Scheller Oskar
Scheller Ryszard
Scheller Wanda
Scheller Wacław
Scheunert Kazimiera
Schmidt Ludwik
Schmidt Józef
Schmidtke Helena
Schoenbornówna Antonina
Schönfeld Emil
Schupp Józef *
Schupp Zygmunt *
Schupp Wiktor
Schuppówna Walerja
Schweitzer Jadwiga
Segetowa Stefanja
Seget Władysław
Sempołowska Stefanja
von Sengbusch Kazimiera
Serafinowicz Władysław **
Serini Karol
Seweryński Bolesław
Sędziuk Michał
Siециński Henryk
Sieczkowski Władysław **
Siedlicka Wanda *
Ks. Sielewicz Jan
Siemiątkowski Antoni
Siemiątkowski Stefan
Siemiątkowski Zygmunt

Siemiątkowski Wacław *
Sienkowski Józef
Siennickii J. *
Siennicki Przemysław
Sieroszewska Paulina *
Sierpińska Zofja
Siezputowska Natalja
Sikrorska Jadwiga
Sikorska Janina *
Sikorska Julja
Sikorski Antoni
Sikorski Stanisław
Silnicka Jadwiga
Simon Gustaw
Siwecki Czesław
Skarbińska Marja
Skiba Wiktor
Skibińska Irena
Skierski Henryk *
Skiwska Emilja
Skorupka Marjan
Skorupka Stanisław
Skorupska Klementyna
Skorupska Marja *
Skorupski Mieczysław
Skotnicki Czesław
Skrobański Zygmunt
Skrobońska Stefanja
Skrodzki Jan
Skrzetuski Zygmunt
Skrzyńska Stefanja
Skrzyński Aleksander
Skubińska Franciszka
Skulski Ignacy *
Skwarczyńska Marja
Sławiński Stanisł. Leop.
Sławiński Kazimierz
Słoński Stanisław
Słonimski Piotr *
Słuchocki Feliks *
Smoliński Józef

Smosarski Władysław
Smotrycki Jan
Smólska Halina
Smólski Józef
Smużyński Feliks
Sobolewska Stefanja *
Sochacki August
Socharski Stefan
Sokalowa Marja *
Sokołowska Iza *
Sokołowski Józef
Sokołowski Paweł
Sokołowski Włodzimierz
Sokólska Stefanja *
Sokólski Zygmunt
Sołtys-Jaworski Antoni
Somerówna Janina
Sommer Marja
Sopoćko Eugenjusz
Sorokowa Marja
Sosnowska Walerya
Sosnowski Jan *
Sosnowski Oskar
Sosnowski Paweł
Sowiński-Nofok Stanisł.
Sporzyńska Hieronima
Srocki Stefan
Srzednicki Bolesław
Srzednicka Helena
Stajewski Wacław *
Stamirowska Gabrjela
Stankiewicz-Skorobohata Z.
Stankiewiczowa Marja
Stankiewicz Marja
Stankiewicz Antoni
Stankiewicz Józef
Stankiewiczówna Zofja
Staniszewski Władysław
Stapfówna Julja
Starczewski Feliks *
Stasiakowski Stanisław

Statkiewicz Czesław
Stattler Wacław *
Starzeński hr. Adamn
Starzyński Klemens *
Stecki Lucjan
Stefanowicz Witold
Stefanowiczówna Helena
Stefański Kazimierz
Stefański Władysław *
Steinhagen Aleksander
Steinhagen Henryk
Stelmachówna Jadwiga *
Sterczyński Adam *
Sterczyński Stanisław
Sterling Stefan *
Stępkowski Adam
Stępniewski Leon *
Stępniowa Zofja
Stępowska Józefa
Stodółkiewicz Zygmunt
Stokowska Wanda
Stokowska Wanda Anna
Stokowski Tadeusz *
Stołyhwo Kazimierz
Stołyhwo Marja
Stołągiewiczówna Jadwiga
Stopczański Stefan **
Stopczyk Bronisława
Stożkowski Tomasz
Strauch Henryk
Strasburger Juljan
Strasburger Roman
Stasburger Zygmunt
Stroińska Helena *
Stronczyński Kazimierz *
Strumfówna Walentyna
Stupmf Jerzy *
Strycki Edward **
Strzałecki Antoni Jan
Strzelecki Rudolf
Strzelecki Zygmunt
Strzelecki Władysław
Stupnicki Jan
Sturgulewski Stanisław *
Suchcicki Teofil
Sulikowski Karol
Suszczyńska Amelja
Swiesciak Stefan
Syrokomla Janina
Syrokomla Syrokomski Jan
Szafir Bronisław
Szafnagl Anton
Szalay Stanisław
Szamota Zofja
Szantyłowski A.
Szantyrówna Zofja
Szczawiński Zygmunt
Szczepankowski Zygmunt
Szczepańska Helena
Szczepkowski Jan
Szczepkowski Stefan **
Szczerbiński Jan
Szczuka Stanisław
Szczuka Witold
Szczutowski Jan
Szczutowska Janina **
Szczypiorski Wiesław
Szczytt Kazimierz
Szelągowska Marja
Szelągowski Kazimierz *
Szelążek Marja
Szelążek Stanisław
Szelążek Wacław
Szelemetko Juljan
Szelest Mieczysław
Szeliga Mieczysław
Szeliga Zofja
Szeligowska Magdalena
Szeligowska Jerzy
Szellerówna Janina
Szewczykowska Joanna
Szkaradzińska Aleksandra

Ks. Szkopowski Marcin
Szląskowski Józef Wincenty *
Szlichert Władysław
Szmidecki Wincenty
Ks. Szmidt Franciszek
Szmidtke Ferdynand
Szmurło Jan
Szober Stanisław
Szober Stefanja
Szołayska Helena
Szołowski Brunon
Szopa Teofil
Szostkiewicz Stanisław *
Szpadkowski Adam
Szperl Ludwik
Szpyrkówna Marja
Szreder Edward
Sztachelski Jarosław
Sztąbke Teofil
Szteinbok Karol
Szteinbokowa Jadwiga
Szteinbokówna Emilja
Szteinbokówna Janina
Sztolcman Gustaw
Szulakiewicz Bronisław
Szulc Aleksander
Schultz Henryk
Szumkowski Stefan
Szumowski Teodor
Szumski Zygmunt *
Szwarc Wiesław
Szwemin Jan
Szybowski Bronisław
Szyperski Wiktor
Szyszko Halina

Ścibor Wacław
Ślaski Juljan
Śliczniakowska Wacława **
Ks. Śliwerski Stanisław *
Śliwiński Stanisław
Śliwowska Zofja **
Ślósarski Michał
Śmigielska Jadwiga
Śmitkowska Stefanja
Śniegocka Cecylja
Światopełk-Mirski ks. Cz.
Światowicz Antoni *
Świątkowski Józef
Świderska Eugenja
Świderska Łucja
Świderski Bohdan
Świda Florjan
Świdówna Julja
Świerczyński Lucjan *
Świetlicka Helena
Świetlicka Janina
Świetlicka Zofja
Święcicka Janina
Święcicki Juljan Adolf
Święcicki Kazimierz
Święcki Adam
Świętochowska Kazimiera
Świętochowski Andrzej
Świętochowski Ignacy
Świętosławski Władysław
Świrski Władysław

Tacikowski Kazimierz
Taczanowska Jadwiga
Taczanowska Marja
Tańska Marja
Ks. Targowski Karol *
Tarnowska Anna
Tarnowska Michalina
Tarnowska Stefanja
Tarnowska Wanda
Tatarkiewicz Władysław
Tatarkiewicz Stanisław

Taube Artur
Temler Jan Henryk
Temler Józef
Teodorowicz August
Terajewicz Bohdan
Terajewicz-Świeżyńska M.
Thuguttowa Marja
Thugutt Stanisław
Tittenbrun Leon
Tokarski Zenon
Tomasini Marjan
Tomczycki Jan
Tomerski Ludwik
Topolnicki Władysław
Torżewski Stefan **
Tosio Dorota
Tosio Kacper
Tow Miłośników Połągi
Tow. Zabytków Przeszłości
Trantz Ludwika *
Trenerowski Bolesław *
Tlenkler Klara
Trepczyna Helena
Trojanowski Edward
Trojanowski Wacław
Tronowski Stefan
Truskolaska Janina
Truszkowski Teofil
Trzebiński Józef *
Trzebiński Marjan
Trzeszczkowski Wacław
Tuchołko Marja **
Tuchołka Jan
Tur Jan
Turkowski Tadeusz
Tuwan Helena *
Ks. Tur Józef
Twardowski Stefan
Twarowska Marja
Tworkowski Adolf
Tylicki Stanisław

Tymieniecki Edward
Tyrankiewicz Witold *
Tyszecka Stanisława *
Tyszka Jadwiga
Tyszka Józef **
Tyszka Zygmunt
Hr. Tyszkiewicz Michał
Hr. Tyszkiewiczowa Róża
Tyszkowa Ludwika

Ukielska Jadwiga *
Ulatowska Marja
Ulatowski Stanisław
Umiński Władysław *
Unieszowski Augustyn
Urbanik Ryszard *
Urbańska Marja
Uzdowski Józef

Veidt Maksymiljan *
Vogel Teodozja

Wadowski Ignacy
Waeschke Marja *
Wagnerowa Cecylja
Wagnerówna Jadwiga
Wagnerówna Joanna
Wagner Mieczysław
Wakar Włodzimierz **
Walc Zdzisław
Walczak Stefan
Wald Balbina *
Walewski Kazimierz
Walewski Kazimierz
Walewski Stanisław
Walicka Antonina
Waligórska Adela
Wanke Janina
Wańkowiczówna Regina
Waroczewska Stanisława
Warnka Jadwiga

Warcholik Stanisław
Warsz. Tow. Wioślarskie
Wasilewska Janina
Wasilewski Marjan
Wasiutyńska Albertyna
Waśniewski Karol
Wawrzynowiczówna Apolonja
Wąsikówna Czesława
Wąsowicz Stanisława
Wąsowiczowa Janina *
Wątróbski Józef *
Wehr Stanisław
Weigelt Stanisław
Weisheit Karol
Wellisch Leopold
Werecka Aniela
Werner Marja
Werner Leonard **
Werner Romuald
Werner Stanisław
Wernerowa Janowa
Wernik Ludwika *
Wernik Teodora *
Wernik Konrad
Werpachowski Władysław
Wesołowska Czesława
Ks. Wesołowski Stanisław
Wejmarn Teresa *
Wejss Adam
Werpachowska Czesława *
Wertensteinówna Kazimiera
Weychert Jan
Weychert Helena
Weychert Marya
Weychert Władysław
Wędrychowski Kazimierz
Węgierski Stanisław
Węgliński Adam *
Węgliński Witold **
Węsierski Stanisław
Widychowska Martyna
Widychowski Gerard
Wieniawski Antoni
Wiercińska Stanisława
Wierciochowski Edmund
Wierzbicka Marja
Wierzbicki Bolesław
Wierzbicki Michał
Więckowski Zygmunt
Wilamowska Władysława *
Wilamowski Stanisław
Wiiczyński Józef
Wilczyński Ludwik
Wilczyński Stanisław *
Wilczyński Stanisław
Wilczyński Tadeusz
Wilewski Bronisław
Wilke Janina
Wilke Wacław
Wilke Zofja
Will Henryk *
Wiłucka Lucyna
Winawer Stefan
Windyga Aleksander
Windyga Eugenja
Winkler Edward
Winnicki Marceli
Wiskont Władysław
Wiskont Zofja
Wisłocki Kazimierz
Wisznicka Dora
Wisznicka Janina
Wisznicki Mikołaj
Wisznicki Ryszard
Wiślicki Wacław *
Wiśniewska Eugenja *
Wiśniewska Jadwiga
Wiśniewski Eugenjusz
Wiśniewski Juljusz
Wiśniewski Bronisław

Wiśniewski Filip *
Wiśniewski Leon
Wiśniewski Stanisław
Wiśniowski Tadeusz
Wiśniowski Teofil
Witkowska Jadwiga
Witkowski Józef
Witkowski Władysław
Witkowski Władysław
Ks. Witort Antoni
Włoczewski Władysław
Włodarski Józef *
Włodarski Ludwik
Włodkowski Stanisław
Włoskiewicz Józef
Wodzińska Marya
Wojciechowska Anna
Wojciechowska Jadwiga
Wojciechowski Jarosław
Wojciechowski Karol
Wojciechowski Zdzisław
Wojdalski Stanisław
Wojdówna Anna
Wojno Tadeusz
Wojno Zygmunt
Wojtasiewiczówna Aleks.
Wojtasiewiczówna Henryka
Wojtkiewicz Feliks
Wojtkiewiczówna Władysł.
Wolańska Aurelja *
Wolff Andrzejowa
Wolff Gustaw
Wolff Natalja
Wolffowa Jadwiga *
Wolicki Bolesław
Wolska Janina
Wolska Konstancya
Wolska Marja **
Wolski Bronisław
Wolski Zygmunt
Wolski Tomasz

Wolski Tadeusz *
Wolski Tadeusz
Wolszczan Julja
Wolszczan Ludwik
Wołkowicz Ignacy
Wołodkiewicz Władysław
Wołodkowicz Józef
Wołodkowiczowa Zofja
Woroniecka ks. Franciszka
Woszczyński Stanisław
Woyciechowski Henryk
Woyde Stefanja
Woyniłłowicz Kazimierz
Woyzbun Karol
Woźnicki Jan
Wroński Józef
Wroński Franciszek
Wroński Piotr
Wróbel Józef
Wróbel Mieczysław
Wróblewska Helena
Wróblewska Zofja
Wróblewski Teofil
Wróblewski Witold
Wróblewski Stanisław
Wrzeszcz Zygmunt
Wrześniowski Władysław
Wunderlich Władysław
Wyczałkowska Zofja
Wyczołkowska Felicya
Wyczołkowski Zygmunt
Wyczółkowski Hieronim *
Wyganowska Jadwiga
Wyganowska Tola
Wyganowski Adam
Wykowski Gustaw
Ks. Wyrzykowski Andrzej
Wyrzykowski Stanisław
Wyszomirski Edward
Wysiekierski Bronisław
Wyszyński Michał

Wyszyński Stefan

Xiężopolski Władysław

Zabłocka Amelja
Zabłocki Henryk
Zabłocki Stanisław
Zabłocka Wanda
Zaboklicki Juljan *
Zaboklicki Zygmunt
Zabokrzecka Marya
Zaborowski Stefan
Zaborski Dyonizy Stefan
Zaborski Józef
Zagrodzka Celina
Zagrodzka Janina
Zahrt Tadeusz
Zajdler Witold
Zajkowska Adelina
Zakrzewski Adam
Zakrzewski Czesław
Zakrzewski Feliks
Zakrzewski Roman
Zakrzewski Kazimierz
Zalas Władysław
Zalcberg Natalja
Zaleska Helena
Zaleski Sarjusz Seweryn
Zalewski Edmund
Ks. Zalewski Teodor
Zaliwska Joanna
Załęska Marja *
Zamoyski hr. August
Zaorska Ludwika
Zapałowski Władysław *
Zaręba Feliks *
Zarębska Stefanja
Zawadzka Ludwika
Zawadzka Marja
Zawadzki Grzegorz
Zawadzki Józef Stanisław
Zawadzki Józef
Zawadzki Seweryn
Zawistowski Eugenjusz
Zawodzki Stanisław
Zboiński Mieczysław *
Zbroński Kazimierz
Zborowska Zofja
Zborowski Jan
Zbyszewski Mieczysław
Zdanowicz Stanisław
Zdzieniecki Wacław
Zdrodowska Janina
Zgorzalewicz Juljan *
Ziatkowski Antoni
Ziatkowska Helena
Ziegenhirte Aleksander
Zieleniewska Marja
Zieleniewski Emil
Zieliński Stanisław
Zieliński Zdzisław *
Zieliński Edward
Zieliński Wiesław
Zieliński Wiktoryn Jan *
Zielińska Janina **
Zielińska Kazimiera
Ziemacki Wincenty
Ziemiański Marcin
Zienkowska Halina
Zientarski Stefan
Złocka Helena
Znamierowski Mieczysław **
Znatowiczówna Zofja *
Znojek Teofil
Zrzelski Edward
Zubelewicz Zofja
Zubowicz Józef
Zühlke Natalja
Zweigebaum Maksymiljan
Zwierzchowski Józef
Zwolski Wacław *

Żaboklicka Celina
Żaboklicki Henryk
Ks. Zaboklicki Władysław
Żakiewicz Bronisław
Żbikowski Albin
Żbikowski Tomasz **
Żdżarski Witold *
Żebrowska Wiktorja
Żebrowska Natalja
Żelisławska Marja
Żelisławski Mieczysław
Żera Janina *
Żera Teofil
Żerański Wacław
Żołątkowska Zofja *
Żórawski Wacław *
Żórawski Władysław
Żugajewski Ignacy
Żukiewicz Henryk
Żukowski Stanisław
Żukowski Witold
Żychlińska Zofja *
Życki Kazimierz
Żyliński Jan
Żyżemska Wanda

Oddział Błoński.

Błeszyński Tomasz
Błeszyńska Zòfja
Budziszewski J. (Michałów)
Bojąsiński Józef (Grodzisk)
Chrzanowski Aleksy Wiktor
Chrzanowska Stella
Czech Kazimiera
Czech Władysław
Dąbrowski Roman (Józefów)
Frąckiewicz Tadeusz (Wilkowa-Wieś)
Fryszland Hipolit (Józefów)
Gawałkiewicz Wacł. „
Grzybowski Edward
Grzybowska Janina
Gurtzman Józef dr.
Jabłoński Karol
Jankowski Antoni
Józefkowicz Wł. (Michałów)
Ks. Kajrukssto Józef
Karwowska Fel. (Warszawa)
Karwowski Tad. „
Kłodnicka Jadwiga
Kosiński Konrad dr.
Kotuszewska Janina
Kowalska Józefa
Królikowska Marja
Królikowski Wiktor
Kryńska Hel. (Warszawa)
Krzemiński Aleksander
Kukawska Marja
Kwiekówna Jadw. (Józefów)
Łachniakowa Amelja (Józefów)
Malanowicz Kazimierz dr.
Malinowski Antoni
Malinowska Marja
Malniowski Eugenjusz
Malniowska Marta
Mańkowski Jan
Manch Otto
Milewska Franciszka
Milewski Józef
Milewska Lucyna
Okraszewski Antoni
Olszewski Adam
Olszewski Hipolit (Czubin)
Pasternakiewicz Marja

Pasternakiewicz Piotr
Plebański Jan (Pass)
Plebańska Zofja „
Possart Stefan (Michałów)
Reniszewski Bolesław
Rogójski Ludwik (Michałów)
Schupp Czesław „
Ks. Sędziakowski Władysław (Rokitno)
Ks. Skomorowski Czesław (Leszno)
Smólski Seweryn
Suffczyński Stanisław (Mi-) chałów
Szostak Antoni (Kłudno)
Szczerbiński Adam
Tepiński Ignacy (Michałów)
Wesołowski Stanisław (Radonice)
Wieladkówna Stanisława
Wierusz - Kowalski Stefan (Michałów)
Wierusz-Kowalski Tadeusz (Józefów)
Winnicki Jan
Wiśniewski Jan
Wiśniewska Stanisława
Wullert Wiktor (Michałów)
Włodarski
Żaliński Edward (Zaborów)

Oddział Chełmski

Ks. Adamski Wacław
Boguszewski Bronisław
Bielski Stanisław
Białkowski Stanisław
Ks. Bernard Jan
Brandmiller Ludwik
Cott Wacław
Chrzanowska Marya
Chrzanowski Wincenty
Diehl Stanisław
Drabikowski Walenty
Fudakowska Anna
Fudakowski Bronisław
Gniazdowska Stefanja
Dr. Gniazdowski Teofil
Gładyszewska Marja
Gassner Franciszek
Gassnerowa Marja
Górnecki Adam
Gruszczyński Józef
Dr. Golakowski Jan
Ks. Hartman Wincenty
Hilgier Aleksander
Jensz Maciej
Jenszowa Izydora
Kuszówa Bronisława
Kusz Antoni
Kusz Juljan
Kobusiewicz Kazimierz
Kotowicz Edmund
Kozłowski Stanisław
Kamiński Henryk
Kiciński Jerzy
Kicińska Gabryela
Kiciński Jan
Kondras Franciszek
Kościelski Wiktor
Komorowski Konstanty
Kossowska Gzesława
Dr. Kozicki
Kochański Aleksander
Lechnicka Marja
Lechnicki Felicjan
Lechnicki Zdzisław

Lipiński Andrzej
Dr. Łuczkowski Edward
Łuczkowska Bronisława
Michalski Aleksander
Miszewski Kazimierz
Mostowski Antoni
Macher Ryszard
Marcinkowski Zdzisław
Matuszewski Wincenty
Miłek Jan
Niewiadomski Feliks
Olędzki Ludwik
Orsetti Jan
Piotrowska Marja
Piotrowski Bolesłxw
Papużyński Józef
Poletyłło Władysław
Pomianowska Wanda
Próchniak Antoni
Ks. Przyłuski Dominik
Ratajewicz Edward
Rokicki Stanisław
Rzewuski Wacław
Rzewuski Dominik
Rzewuski Kazimierz
Sieniewiczowa Marja
Dr. Sosnowski Mieczysław
Ks. Sonne Stanisław
Sosenkiewicz Gabrjel
Szreniawski Stefan
Świderska Kazimiera
Świderski Antoni
Tor Paweł
Tor Bolesław
Tittenbrun Stanisław
Wyczółkowski Romuald
Wolff Marjan
Wysocka Wanda
Wróblewski Kazimierz
Zajdler Władysław
Ks. Zakrzewski Bronisław
Ziółkowski Henryk
Zipser Anna
Zipser Edward
Załuska Janina
Załuska Kazimierz
Żerdzicki Henryk

Oddział Częstochowski.

Austen Aleksander
Batania Ludwik
Bezé Aleksander
Biegański Władysław
Bielski Stanisław (Rudniki—Rędziny)
Biernacki Stanisław
Buchacz Florjan
Butrymowicz Julja
Butrymowicz Leon
Byliński Edward (Choroń)
Bzowski Stanisław
Celmerówna Halina
Chrostowski Aleksander
Dąbrowski Eugenjusz
Dąbrowski Romuald
Długosz Antoni
Dreszer Jan
Dzierzbicki Bolesław (Złoty Potok)
Fabjanowski Józóf
Ks. Fulman Marjan
Gay Władysław
Gelbardt Adolf
Glıce Zenon
Górski Henryk
Grossman Jan
Grossman Kazimierz

Jabłoński Wiktor
Jakubowski Władysław
Jakubowska Helena
Ks. Jeliński Franciszek
Jędrczak Stanisław
Jurakowski Marjan
Karwasińska Marja
Koczulski Henryk
Kohn Edward
Kohn Leopold
Kohn Wacław
Kołakowski Bolesław
Komaniewski Edward
Kośmiński Gustaw
Krempicki Stanisław
Kruszyński Henryk (Rudniki)
Lechowski Kazimierz
Legis Marja
Ks. Magott Józef
Makarewicz Juljusz
Makowiecka Eufemia
Marczewski Józef
Markowski Stanisław
Markusfeld Henryk
Maurin Zofia
Milewska Stanisława
Mońkowski Leon
Naziębło Wacław
Nowak Edmund
Nowak Stanisław
Nowiński Józef
Olewiński Jan
Paciorkowski Maksymiljan
Pietrasiewicz Józef
Płodowski Bolesław
Płodowski Wacław
Przygodzki Władysław
Puchalska Marja
Raczyński hr. Karol (Złoty Potok)
Rajska Marja
Reklewski Kazimierz
Rozenfeld Karol
Siewicz Józef
Sikorski Stefan
Słomińska Józefa
Sobolewski Ludwik
Srzednicki Stanisław
Stojewski Wacław
Stoc Antoni
Szwarcenberg-Czerny M.
Świętochowski Adam
Tomczykowa Marja
Ks. Urbański Andrzej
Wasilewski Leon
Wichura Kazimiera
Widera Zdzisław
Wróblewski Jan
Zieliński Justyn

Oddział Grajewski.

Listy członków nie nadesłał.

Oddział Grójecki.

Listy członków nie nadesłał.

Oddział Jędrzejowski.

Adamowicz Franciszek
Borkowski Piotr
Brusznicki Stanisław
Chałoński Jan
Fihel Piotr
Frank Zygmunt
Gędzik Karol
Górski Stanisław
Jeżewski Jan
Kabzińska Emilja
Kabziński Feliks
Ks. Kociszewski Józef
Kosicki Juljan
Laskowski Henryk
Linowska Janina
Mackiewicz Jan
Majewski Edmund
Montwiłło Konstanty
Nawarro Łukasz
Dr. Pitass Stanisław
Piotrowski Władysław
Ks. Pluciński Józef
Dr. Przypkowski Feliks
Różycki Henryk
Rumprecht Wincenty
Sucharkiewicz Antoni
Świderski Jan
Turno Gustaw
Wodzyński Feliks
Zembruski Bogdan
Zubrzycki Juljan

Oddział Kaliski.

(Liczby w nawiasach oznaczają ilość nowych członków, zjednanych dla Oddziału przez danego członka.)

Bagieński Stefan
Bajkowski W.
Banaszkiewicz Antoni
Becka Jadwiga
Becki Kazimierz (8)
Billewicz Franciszek
Biluchowski Stefan (1)
Białecki Michał
ks. Bliziński Wacław
Bohowiczowa Emilia
Bokówna Marja
Boretti Wincenty
Brochman Jakób
Brochmann Melania (1)
dr. Brudnicki Jan (Sieradz)
Bruśnicki Feliks
Buksicki J. S.
Bulewski Stanisław
Busz Henryk
Butkiewicz Stanisław
Bzowski Konstanty (4)
Bzowska Łucja
Bzowski Stanisław
Bzowski Władysław
Bzowska Zofja
Czachert Roman
Czyżewski Adam
Daszkiewiczowa Helena
Dąbrowski Józef
Doruchowska Kazimiera
Dr. Drecki Feliks
Dzierzbicki Józef
Dziewulski Leon
Falkowski Wacław
Fligiel Jan
Fraenkiel Natalja
Fritsche Tadeusz
Gałczyński Henryk (1)

Gałczyńska Helena
Gałczyński Józef
Gałczyńska Melania
Garczyński Witold
Głoskowska Zofja
Górczyński J.
Graeve bar. Stanisława
Gross Henryk
Guderski Ignacy
Hepkówna Marja
Hilchenówna Janina
Hindemith Jan
Hindemith Wilhelm
Holtz Markus
Hyżycki Aleksander
Jasiński Kazimierz
Ks. Jasiński Włodzimierz
Jensz Wanda
Jurewicz Piotr
Karska Marja
Karwaciński Jan
Karwacińska Janina
Kasiński Stefan
Kindler Ludwik
Knychalski Feliks
Kobierzycki Józef
Kolska Kazimiera
Komza
Kotarska Walentyna
Kornaszewski Leon
Kożuchowski Telesfor
Kreczunowicz Narcyz
Kreczunowicz Ludwik Zefiryn
Królikowski Adam
Kryński Leon
dr. Krzymuski Feliks
Krzymuski Kazimierz
Kubik Wiktor
Kuczborska-Piątkowska Ign.
Lech Tadeusz
Leopold Józef
Łaszczyński Ignacy
Łączkowska Felicja
Łykowski Zygmunt
Mańkowski Tadeusz
Matawowski Feliks
Michalski Jan
Młynarska Stefanja
Młynarski Wincenty (3)
Motylewska Wanda
Mrozowski Roman
Mystkowski Kazimierz
Mystkowski Stanisław
Nestrypke Kazimierz
Niedziałkowski Hieronim
Nieniewska Marja (10)
Dr. Orgelbrand Stanisław
Orzeł Stanisław
Parczewski Alfons (1)
Parczewska Melania (1)
Parymończyk J. (1)
Parymończyk W. (1)
Pełzucka Zofja Aleksandra
Piasecki L.
Piasecki Tadeusz
Pieczynis Alina
Piotrowska Janina
Piotrowska Wanda
Pol
Podziemska Halina (7)
Radoński Feliks
Radwan Józef
Rędziejewska Zofja
Roezler Jan
Ruszkowski Feliks
Ruszkowska Karolina
Ruszkowski Wacław
Rymarkiewiczowa Felicja
Rymarkiewicz Kazimierz
Sander G.
Siedlewski Feliks
Sikorski Edmund

Sikorski Witold
Scholtz Kazimierz
Skąpska Anna
Skąpska Janina
Skulski Taddusz
Sobolewska Ada
Sobolewski Bolesław
Sobolewski Czesław
Starzyński Władysław
Stiller Waldemar
Suchorski Włodzimierz
Sulecińska Marja
Sulerzyska Felicja
Suwała W.
Swarzeński Franciszek
Szarras M.
Szprucht Józef
Szumski Teodor
Tarłowski Ksawery
Tomassi Lubosław
Tymieniecki Seweryn
Walewski Konstanty
Wiciejewska Wincentyna
Wlazłowicz
Wodzińska Jadwiga
Wróblewska Zofja
Wyganowski Jan
Wyganowski Karol
Zakrzewski Napoleon
Zieleniewska Zofja
Ziółkowski Alfred (5)
Zucker Mieczysław
Żarski Leon
Żurowski Walenty

Oddział Kielecki.

Amster Konstanty
Andrzejewski Stanisław
Bekier Stanisław
Bojemski Aleksander
Bolesławska K.
Bolesławski Antoni
Ciechoński Wacław
Cichowski Roman
Czarnocki Jan
Dunin Józef
Frycz Kazimierz
Frycz Stanisław
Gacki Mieczysław
Gaszyńska Felicja (Kolosy)
Gierałtowski Cyprjan
Grabkowski Roman
Grzegorzewski Marjan
Chrzanowski Jan (Szczodrkowice)
Halikowa Marja
Halik Wacław
Halik Mieczysław
Hempel Joachim (Tokarnia)
Hûet Władysław
Ilkiewiczówna Helena
Janczewski Kazimierz
Janiczak Józef
Janiszowski Wacław
Jankowski Piotr dr.
Jaroński Wiktor
Jedlicki Łukasz dr.
Kalinowski Witold
Kandaki Włodzimierz
Kawczyński Mieczysław
Kinastowski Roman
Kirchner Wincenty
Klima Ludwik
Kluczyński Aleksander ks.
Kłodawski Teodor
Knichowiecka Marja

Knichowiecki Lucjan
Knichowiecka Irena
Kobyłecki Roch
Koczanowicz Mieczysław
Koczanowicz Janusz
Kosieradzka Antonina
Kossuthowa Aleksandra
Kossuthówna Barbara
Kosterski Władysław
Kostuch Tomasz
Kotowski Jan
Kowalczewski Albin
Kowalczewski Stanisław
Kozłowski Romuald
Krajewski Teodor ks. (Chlina)
Krzakowski Jan ks.
Krzanowski Alfons
Krzyżanowski Marjan
Kunicki
Laskowski Bronisław dr.
Lenartowicz Zdzisław
Maciejski Lucjan ks.
Majewski Tomasz (Stopnica)
Malinowski Jan
Markowska Eleonora
Markowski Bolesław
Messing Juljan
Michalko Franciszek
Milicer Józef
Minich Władysław
Morawiecki Władysław
Możdżeńska Apolonja
Niesiołowski Zygmunt
Noyszewski Mieczysław
Okrutny Władysław
Osterczy Juljan
Ożarek Stanisław
Padechowicz Edmund
Pachelski Stefan
Papiewski Stefan
Pasławski Ludwik
Piwowarski Rafał
Podolski Stanisław
Rachalewska Stanisława
Rachalewska Wanda
Różycki Erazm
Rudnicka Celina
Rudnicki Ryszard
Rymkiewicz Zofja
Ryszkiewicz J. (Warszawa)
Samsonowicz Jan
Saski Bronisław
Sielski Zygmunt
Skibiński Leon (Białogon)
Sojczyński Józef
Sobczyk Juljan
Stachurski Stefan
Stankiewicz Józef
Szartowski Bronisław
Szpakowski Stanisław
Shultz August
Ślaska Jadwiga
Slaski Zygmunt
Tomaszewski Stefan
Tymiński Tadeusz
Ungrowa Michalina
Walchnowski Andrzej
Wierzbicki Stanisław
Włoszek Tadeusz
Wojtaszek Michał
Zawadzki Mieczysław dr.
Zawiszanka Zofja (Goszyce)
Zlasnowski Karol (Romny)
Żak Stanisław
Żołątkowski Józef

Oddział Koniński.

Beranek Roman
Brawura Gabryel
Brylińska Halina
Dobrogojski Zygmunt
Dorywalski Kazimierz
Duszyńska Marja
ks. Dutkiewicz Stanisław
Esse Stefanja
Fiener Jan
Frasunkiewicz Anna
Gałecki Franciszek
Ganowicz Janina
Głowinkowski Stefan
Godlewski Nepomucen
Grętkiewicz Wiktorja
Grochowski Wiktor
Jarecki Mieczysław
ks. Jaworski Tomasz
Jelicz Albertyna
Jelicz Marjan
Jenke Janina
Jenke Irena
Joël Herman
Joël Juljan
Kabata Tomasz
Komornicka Janina
Kortylewicz Wacław
Kowalczykiewicz Stanisława
Kryński Marjan
Kubiszewski Tadensz.
Lewitoux Henryk
Lipowski Jan
Maleszewska Zofja
Michel Jadwiga
Michel Paweł
Ostrzycki Roman
Perlińska Emilja
Romocki Paweł
Rutkowska Marja
Siciński Stefan
Szczepańska Stanisława
Sznajder Melanja
Szretter Tadeusz
Sztark Witold
Szymanderski Jan
Szymczak Henryk
Ślepowroński Antoni
Śliwiński Jan
Trzciński Stanisław
Tyszkowski Marjan
Urbanowska Zofja
Walczykiewicz Władysław
Woliński Jan
Wrzaliński Konstanty
Zawodniak Jan
Żywanowski Władysław

Oddział Kujawski (we Włocławku).

Ambroziewicz Stanisława
Aspis Aleksandra
Apanowicz Cyprjan
Ambroziewicz Wiktor
Aspisówna Władysława
Bukowiński Stefan
Bacciareli Kazimierz
Bacciareli Wacława
Bauer Adela
Bauer Ludwik
Bednarski Edward
Biegalski Antoni
Białecki Teodor
Barylski Ignacy

Bojańczyk Jerzy
Bojańczyk Michał
Dunin-Borkowski Stanisław
Bouchard Helena
Busse Stefan
Boye Anna
Bowbelski Strzyżesław
Byszewska Alicja
Byszewski Antoni
Bojańczykowa Helena
Certowicz Maksymiljan
Cepeusz Juljusz
Ciechanowska Felicja
Ćwierciakiewicz Józef
Czapski Juljusz
Czarniecki Eustachy
Dubalski Stefan
Dziubińska Jadwiga
Dąbrowski Henryk
Dulski Anastazy
Dworzakowski Ludwik
Dąbrowski Stanisław
Dąbrowska Zofja
Eiselt Gustaw
Fabijanowska Kazimiera
Fabijanowski Wacław
Fiedler Herman
Francka Ludwika
Furmański Rafał
Gąsiorowski J. ks.
Gabryjel Jerzy
Gajęcki Bolesław
Gajzler Wacław ks.
Gawlikowski Klemens ks.
Gaworski Edward
Gierlicki Jan
Gockowski Stefan
Golde Paweł
Golde Seliwa
Gontarski Franciszek
Górski Aleksander
Górska Anna
Górski Michał
Górnikiewicz Aleksy
Grabowski M.
Grabowiecka Stanisława
Grąbczewska Marja
Grąbczewski Aleksander
Grodzicka Marja
Gruchalski St. ks.
Grzegorzewicz Józef
Gutkowski Jan
Gutowski Tadeusz
Haack Irena
Haak Artur
Handelsman Stanisław
Handelsman Józef
Hanuszkiewicz Wiktor
Hanuszkiewicz Leon
Hecker Józefa
Helmanowa Marja
Higersberger Walerja
Higersberger Aleksander
Jarnuszkeiwicz Zofja
Jarnuszkiewicz Stanisław
Jasielski Feliks
Jędrychowski ks.
Jerin Mieczysława
Jerin Czesław
Kosiński Juljan
Kalksztein Maksymiljan
Karnkowski Antoni
Karpińska Zofja
Karpiński Jan
Kobierzycka Marja
Kobendza Roman
Kocent Anna
Kocent Bronisław
Kruszyński Józef ks.
Kochanowicz Józef
Kołodziejska Zofja
Kotulski Jan

Kordos Władysław
Kossobudzka Jadwiga
Kossobudzki Jan
Kowalewska Władysława
Kowalewski Przemysław
Kowalewski Leon
Kulwieć Zygmunt
Krytowa Józefa
Kretkowska Marja
Kretkowski Ignacy
Kretkowski Leon
Krzymuski Henryk
Kubicki Władysław ks.
Kuczyński Wacław
Kuliński Stefan ks.
Dr. Kuczyński Stanisław
Kwiatkowski Antoni
Kiełczewski Marjan
Kwieciński Wincenty ks.
Langiewicz Jadwiga
Leppel Walerja
Linde Cecylja
Ludwig Edward
Lutomski Józef
Łaszkiewicz Wacław
Łojewski Konstanty
Łukaszewska Jadwiga
Łukaszewska Lucyna
Majewski Ignacy ks.
Markowski Wilhelm
Moszczyński Kazimierz
Maj Kazimierz
Medyński Stanisław
Mierosławski Bronisław
Mierosławski Zygmunt
Mikulski Franciszek
Milewski Antoni
Majczyńska Julja
Mirewicz Antoni
Mańkiewicz Franciszek
Morawski Władysław
Mühsam Hugo
Miciński Roman
Motylińska Janina
Namysłowski Jan
Neuman Herman
Neuman Izydor
Nosarzewski Leopold
Niwiński Stanisław
Nowacka Mieczysława
Nowacka Marja
Nowca Władysław
Owczarek Wojciech ks.
Olszewski Eugenjusz
Oziębło Eustachy
Osterloff Karol
Ostaszewski Eugenjusz
Ossowska Janina
Olszakowski Antoni
Olszakowska Wanda
Olszakowska Zofja
Olszakowska Marja
Panasiewicz Bogumił
Pawłowicz Aleksander
Pawłowski Aureljusz
Pełczyński Ksawery
Popławski Władysław
Piotrowscy Bracia
Piasecki Witold
Piątkowski Wincenty
Piechaczek Władysław
Potrzobowski Karol
Pruska Bogumiła
Pruska Aleksander
Przedpełski Jan
Przyłubski Leon
Przywieczerski Józef
Przywieczerska Wanda
Pełczyński Paweł
Paczkowska Janina
Podolski Kazimierz
Pełczyńska Marja

Raczyński Marjan
Rajca Szymon
Rychter Michał
Różański Feliks
Rutkowski Aleksander
Ruthie Mieczysław
Romanówna Jadwiga
Rudziński Henryk
Rurzyńska Lucyna
Rozencwejg Leon
Sławiński Antoni
Seyer Jan
Seroczyńska Marja
Siniarska-Czaplicka Janina
Siniarski-Czaplicki Jan
Swinarski Władysław
Skierkowski Feliks
Skrobecki Stanisław
Skrobecki Józef
Śliwiński Jan ks.
Służałek Wł. ks.
Strzeszewska Julja
Studziński Protazy
Świernkowski
Syski Ignacy
Szajewski Ignacy
Sudnik Kazimierz
Szczepański Józef
Szymański Aleksander
Stankowski Aleksander
Sztejner Bolesław
Szwankowska Tekla
Szulcówna Natalja
Szwiling Jerzy
Szypowski Stanisław
Stencki Józef
Szymański Antoni ks.
Szubert Marja
Szymański T.
Syska Eugenja
Sztark L.
Trzciński Damazy
Tomaszewski Jan
Turkowska Marja
Tyborzewski Stanisław
Turkowski Franciszek
Trzędkowski Bohdan
Ulanowska Jadwiga
Wardęski Henryk
Wasilewski Eugenjusz
Wencel Ludwik
Wrześniewski Wacław dr.
Wińcza Henryk
Wińczyna Regina
Wioślarze Włocławscy
Wiewiórowska Marja
Wtorkiewicz Fr. ks.
Wojciechowski Jan
Wojsław Kazimiera
Wojdak Zygmunt
Wesołkowski Stanisław
Xiężopolski Kazimierz
Xiężopolski Karol
Xiężopolski Mateusz
Xiężopolska Zofja
Zagleniczna Irena
Zagleniczna Eleonora
Zagleniczny Jan
Zalewski Feliks
Zalewska Bolesławowa
Zaleska Bronisława
Zakrawski J.
Zakrzewski Bolesław
Zieliński Zdzisław
Ziętkiewicz ks.
Zimowski W.
Zienkiewicz Kamila
Zdziennicki
Zuboklicki Władysław
Żuboklicka Ludwika
Żyburski Seweryn

Oddział Kutnowski.

Błędowski Wiesław (Kutno)
Celkowski Józef „
Chełchowski Roman (Konary)
Chlenicka Zofja (Kutno)
Chlenicki Zygmunt „
Chylewski Adam (Suchodębie)
Daszkiewicz Włodzimierz (Strzelce)
Dobrowolski Stanisław (Mieczysławów)
Dombrowicz Władysław (Łąkoszyn)
Englert Ignacy (Byszew)
Eysymontt Leopold (Dobrzelin)
Głowiński Czesław (Mieczysławów)
Goldnik Teodor (Dobrzelin)
Grzesczakowski Witalis (Mórawce)
Izbiński Józef (Dobrzelin)
Jackowski Zygmunt (Kutno)
Jałowiecki Witold (Komadzyn)
Jankowski Manswet (Kutno)
Józefkowicz Zygmunt (Sójki)
Kamińska Cecylja (Krośniewice)
Kamiński Władysław (Konstancya)
Kahl Kazimierz (Kutno)
Kahl Zofja (Kutno)
Klewin Stefan „
Kopciński Feliks (Sójki)
Kossior Stefan (Kutno)
Krzemiński Walerjan (Konstancya)
Kuczewski Ludwik (Kutno)
Lazar Paweł (Krośniewice)
Leyche Maksymiljan (Kutno)
Łazarewicz Eugen. „
Myśliborski Henryk „
Nasierowski-Korwin Witold (Orszewice)
Nieścior Stanisław (Gołębiówek)
Nowakowski Andrz. (Kutno)
Otocki Bolesław „
Otocka Jadwiga „
Pałasiński Romuald „
Podolszyński Jan (Dobrzelin)
Polankiewicz Rud. (Pniewo)
Rapacki Jan (Mieczysławów)
Regulski Tadeusz (Kutno)
Sawicki Marjan „
Sierakowski Al. (Dobrzelin)
Sikorska Kuneg. (Kutno)
Sokołowski Maur. (Błonie)
Staniewska Felicja (Kutno)
Staniewski Juljan „
Staniszkisowa Wanda „
Staniszkis Witold „
Starnawski Karol „
Starnawska Marja
Starnawski Fortunat (Nędzerzew)
Starzyński Henryk (Kutno)
Stępowski Czesław „
Strzemiński Kazimierz „
Szumski Stefan „
Szymański Józef „
Szymański Tadeusz „
dr. Troczewski Antoni „
Troczewska Lubomira „
Tomaszewski Eugen. „
Tomaszewska Zofja „
Turowski Stanisław (Skłóty)
Wąsowski Feliks (Kutno)

Wąsowska Jadwiga (Kutno)
Wieczorowski Stanisł. „
Wojtasiak Jan (Dobrzelin)
Wyrzykowski Tad. (Kutno)
Zielkiewicz Cz. Konstancja)
Zielkiewiczowa Hel. (Konstancja
Zielkiewicz Wacław (Konstancja
Ziemacki Wincenty (Mieczysławów)
dr. Żółkowski Antoni (Kutno)

Oddział Lubelski.

Arlitewicz Józef
Amborska Janina
Arnstein Franci_zka
Borszakiewicz Wanda
Biernacki Mieczysław
Brzeziński Stanisław
Budny Józefat
Bernatowicz Antoni
Boguski Witold
Bojkowski Wacław
Czerwiński Wacław
Chmielewski Gracjan
Czarnołuski Władysław
Cholewiński Witold
Czarniecka Helena
Chromiński Kazimierz
Ciświcki Tadeusz
Czyżewski Feliks
Czarnowska Wanda
Czarnecki Edward
Dżał Stanisław
Dąbrowski Franciszek
Dulęba Kazimierz
Dwornicki Stanisław
Dębowski Kaz. ks.
Fliski Henryk
Florkowski Józef
Giełżyński Witold
Gawdzik Edward
Grabowski Konstanty
Guzowski Józef
Herlen Antoni
Hincz Czesław
Hempel Leon
Iwański Jan
Jaczewski Kazimierz
Jaworowski Aleksander
Janiszewski Jan
Jankowski Paweł
Jaroszyński Ignacy
Jabłonowski Wacław
Kowalewski Lud.
Kunicki Władysław
Kunicka Władysław
Kaływajć Jan
Kamińska Matylda
Kocowski Franciszek
Kaczyński Aloizy
Kowerski Jan
Kinelowa Ludwika
Kowerski Stefan
Konczyński Edward
Kołaczyński Leon
Kurpiel Ryszard
Krynicki Wacław
Kuszel Wacław
Kwiatkowski Ks.
Koryznowa Antonina
Koziorowski Stanisław
Lübek Sławomir

Lübek Roman Kazimierz
Lipczyński Grzegorz
Malanowski Wacław
Millerowa Zofja
Monkiewicz Edward
Markowicz Kazimierz
Michniewski Michał
Motecz Stanisław
Muszkat Stan.
Męczyński Kazimierz
Modrzewski Wł.
Moskalewska Jadwiga
Moskalewski Feliks
Mazurkiewicz Mieczysław
Mączka Jan
Mochan Marcin
Misięgiewicz Roman
Malczewska Zofja
Miller Wanda
Nowosielski ks. Edward
Nowakowska Marja
Ostromęcki Piotr
Olszewska Felicja
Olszewski Włodzimierz
Owidzki Edmund
Osuchowski Tadeusz
Orsetti Jan
Pleszczyński Stanisław
Polkowska Zofja
Popiewska Janina
Popiewska Marja
Przegaliński Władysław
Paternicki Konrad
Płoczkiewicz Leon
Piaszczyńska Zofja
Przybylska Wanda
Plewiński Stefan
Piaszczyński Kazimierz
Poklewska Zofja
Piotrowski Tadeusz
Popiewska-Hempel Wanda
Pawłowski Jan
Popławski Mieczysław
Rohland Paweł
Rohland Helena
Rejer Helena
Radzikowski Stefan
Radzikowska Stanisława
Rayski Konstanty
Rząnczyński Edmund
Raczkowski Franciszek
Rutkowski Feliks
Rostworowski Antoni
Renardówna Marja
Rostworowska Marja
Rożański Stefan
Rogowski Władysław
Rostworowski Wojciech
Steliński Ignacy
Supronowicz Edward
Smelster Antoni
Skawińska Róża
Stecka Marja
Stanisławski Władysław
Santar Tomasz
Schöneich Aleksander
Sekutowicz Bolesława
Scholtz August
Samsonowicz Stanisław
Swierczewski Kazimierz
Skórzyński Władysław
Szczerba Tadeusz
Sroczyńska Regina
Skibińska Janina
Scheur-Koszańska Marja
Scheur Edmund
Skowronek Antoni
Śliwicka Irena
Śliwińska Stanisława
Stablewski Jerzy
Srzednicki Władysław
Strawińska Józefa

Skibiński Jan
Smoleński Stefan
Stecki Jan
Skawińska Marja
Sliwińska Michalina
Szymańska Zofia
Tuszyński Karol
Tomorowicz Kazimierz
Tołwiński Jan
Turczynowicz Jan
Uziembło Stefan
Wiercieński Henryk (sen.)
Wiercieński Henryk (jun.)
Westfal Karol
Wolińska Stanisława
Wiśniewska Anna
Wiśniewski Henryk
Wiercieńska Wanda
Zajączkowska Stanisłewa
Zembrzuska Marja
Zielińska Jadwiga
Zapasiewicz Romana
Zawadzka Irena

Oddział Łódzki.

Abratański Jan
Adamczewski Lech
Adamczewski Wacław
Adamowicz Józef
Adamowiczowa Janina
Adamowiczowa Józefa
Adamski Hieronim
Andrzejewska Aleksandra
Andrzejewska Zofja
Andrzejewski Aleksander
Andrzejewski Henryk
Andrzejewski Teofil
Ankersztajn Stanisław
Arkuszewski Jan
Bagieński Stefan
Barciński Marceli
Barczewski Józef
Barczewski Wacław
Barczówna Wanda
Begale Antoni
Becker Eugenjusz
Benedek Bolesław
Benedekowa Janina
Berlinerblau M.
Berlinerblau Stella
Bernhardt Antoni
Bigalke Jan
Błachowicz Artur
Bogucka Pclagja
Bogucka Wanda
Bocheńska Janina
Bogusławski Kazimierz
Borowski Witosław
Borkowski Karol
Borkowski Jan
Borst Juljusz
Brinckenhoffówna Alina
Brzeziński Antoni
Byczkowski Walenty
Biegańska Katarzyna
Biegański Kazimierz
Borysławski Cezary
Borysławski Lucjan
Błaszczykówna M.
Bursze Stefan
Biestrzykowska Kazimiera
Bładajtysówna Zofja
Bitdorf Antoni
Binekówna Emma
Binekówna Gera

Biske Mieczysław
Bogdanowicz M.
Cederbaum Janina
Cederbaum Ludwik
Charemza Antoni
Cichocki Bronisław
Chodzicki Stanisław
Chełmicki Stanisław
Chodkowski Stanisław
Cholewicka Helena
Chyczewski Jan
Chorzelski Alfred
Cielecki Antoni
Ciesielska Wanda
Cieślikowski Stanisław
Czajkowska Aniela
Czeraszkiewicz Jan
Czerny Stanisław
Czekańska Matylda
Cottówna Janina
Danielewiczowa Helena
Dąbrowski Antoni
Dąbrowski Jan
Dąbrowski Lucjan
Domański Aleksander
Dobrowolski Antoni
Dobrowolski Stanisław
Dolewski Ignacy
Donatowiczówna Eugenja
Drażе Lucja
Drozdowski Wacław
Drozdowski Witold
Dylion Henryk
Domańska Łucja
Danielewicz Leon
Doliński S.
Eichler Witold
Ekerkunst Aleksander
Elznerowiczówna Zofja
Falcman Wacław
Fiedler Konrad
Fiedler Zygmunt
Findeisen Stanisław
Findeisen Władysław
Findeisenowa Gertruda
Findeisenowa Marja
Flaczyński Władysław
Foerster Paweł
Fornalska Marja
Falęcka Zofja
Gablerowa Ludwika
Gajówna Walentyna
Garliński Władysław
Gatke Wilhelm
Gebotszrajber M.
Giełdzińska Helena
Gelade Natan
Goldenberg Arkadjusz
Goldflam Aleksander
Goldmüntz Michał
Gołkontt Jan
Gontarska Sabina
Górski Czesław
Gorski Korneli
Gostkiewicz Stefan
Goszczyński Stanisław
Greenvood Fred
Grabowska Zofja
Grzybowska Marja
Grzymski Jan
Grönwald Adam
Gumowski Władysław
Głuchowski Bronisław
Grzędzielski Jan Zygmunt
Głowińska Irena
Ks. Guranowski Zygmunt
Górecki Bolesław
Górska Marja
Hofman Jan
Hanczke Józef
Hansenówna Janina
Hansenówna Karolina

Hansenówna Małgorzata
Heiman Aleksander
Heiman Edward
Heinrich Edward
Hentschlowa Felicja
Hermes Jerzy
Herszlikówna Henryka
Hirsekorn Zygmunt
Hirszberg Franciszek
Hirszel Ignacy
Hirszlówna Wanda
Hoffmann Edmund
Horochowa Janina
Horodyński Włodzimierz
Hykielówna Zofja
Hykielówna Helena
Iżycka Aleksandra
Izydorczyk Karol
Izydorczyk Leon
Jabłońska Eugenja
Januszewska Zofja
Jarzębowska Julia
Jarzębowska Zofja
Jarzębowski Juljusz
Jasińska Marja
Jasiński Bronisław
Jasiński Edmund
Jasiński Władysław
Jastrzębski Władysław
Jelińska Janina
Jess Gustaw
Jezierski Zygmunt
Jętkiewicz Lucjan
Jasiński Konstanty
Jasieńska Anna
Karwicka-Dunin Wanda
Kaffanke Wacław
Kajzer Roman
Kamenz Wilhelm
Kamieński Tadeusz
Kapusta Jan
Karczewski Bronisław
Karwowski Jan
Kaupowicz Hilary
Kączkowski Stanisław
Kędzierski Kajetan
Kernbaum Stanisław
Kernbaumówna Stefanja
Kieruczenkówna Celina
Kierzkowski Kwiryn
Kieszniewski Stanisław
Kilański Tomasz
Kloss Wacław
Knapski Bolesław
Kokeli Tadeusz
Koliński Józef
Konarska Janina
Kołdonek Antoni
Kon Adolf
Konarzewska Bronisława
Kondracki Józef
Konic Józef
Konzon Naftali
Kopczyńska Zofja
Kopczyski Jan
Koralowa Ludwikowa
Korb Edward
Korewa Piotr
Kossakowska Helena
Kostowski Symferjan
Kotynia Andrzej
Kowalski Jan
Koziołkiewicz Adela
Kozłowski Bruno
Kozłowski Czesław
Kozłowski Zenon
Koźmiński Leon
Kubas W.
Kowalczewski Tadeusz
Kralkowski Ksawery
Kralkowski Wacław
Krankowski Edmund

Krąkowska Janina
Kreutzer Stanisław
Kreutzerowa Józefa
Kroll Stanisław
Krysińska Halina
Krzemińska Irena
Kuczborski Stanisław
Kuczyński Włodzimierz
Kuczyński Wiktor
Kudlicki Bolesław
Kujawski Wacław
Kulisz Edward
Kułakowski Czesław
Kulcy Eugenjusz
Kunkel Wiktor
Kolasiński Stanisław
Kowalewski Jan
Kowalewska Marja
Kopczyński Władysław
Kawecki Konstanty
Kroh Władysław
Kroh Zofja
Kaźmierczak Stanisław
Kłodecki Zygmunt
Langner Robert Władysław
Langnerowa Stefanja
Lechowski W. D.
Lenartowicz Franciszek
Liesel Maksymiljan
Liesel Stanisław
Lindner Antoni
Lindner Stanisław
Lipińska Alina
Lipowski Władysław
Lipski Jan
Lipschütz Leon
Lorentz Ryszard
Lupińska Marja
Ks. Lubomirski Stanisław
Lutrosiński Aleksander
Ledwochowski S.
Lenkówna Stanisława
Lasocki Edward
Lenczewski Józef
Łaziński Stanisław
Łopatto Stanisław
Łuba Marjan
Łuczkowski Zygmunt
Łukomski Stanisław
Muchlicki Bolesław
Macher Edward
Maciejewski Wacław
Macińska Marja
Macińska Wiktorja
Maciński Jan
Maciński Paweł
Majeranowska Bronisława
Majeranowska Łucja
Majeranowski Piotr
Majewska Wanda
Majewski Henryk
Majewski Stanisław
Majewski-Lubicz Stanisław
Maj-Majewski Eugenjusz
Ks. Malinowski Ryszard
Małkowski Wiktor
Marcinkowski Roman
Ks. Małczyński Walenty
Markiewicz Tadeusz
Maternicki Franciszek
Martwich Teodor
Meyerhoff Teodor
Mędrzecki Władysław
Michalska Janina
Michalski Jan
Michalski Karol
Michałowski Antoni
Micherski Teofil
Mierzyński Zdzisław
Miler Romuald
Miller Józef
Mikołajczyk Kazimierz

Mittelstaedt Edward
Mittelstaedt Zygmunt
Mix Paweł
Moczulska Wanda
Mroczkiewiczówna Zofja
Müller Sydonja
Müller Wanda
Myszkorowski Zygmunt
Malczewska Zofja
Małkowski Jerzy
Martynka M.
Morgenthaler Marta
Milewski J.
Nelkenbaum Juljan
Niemirko Andrzej
Nitecki Stanisław
Nosiekiewiczówna Leonja
Nowak Juljan
Nowosielski Jan
Nusbaum Bolesław
Nowicka Eugenja
Oberfeld Roman
Offert Władysław
Okuszko Celina
Olczak Stanisław
Ordyński Tadeusz
Osiecki Józef
Osińska Eugenja
Ostaniewicz Edward
Ostrowski
Osuchowski Stanisław
Pakielewicz Czesław
Pałaszewski Franciszek
Panufnik Antoni
Parasicz Anatoljusz
Perzyna Józef
Pestkowski Kazimierz
Pętkowska Zofja
Pfeiffer Józef
Pfeifferówna Łucja
Piasecki Ludomir
Pieńkowska Felicja
Plichta Stanisław
Pogorzelska Marja
Pogorzelski Stefan
Pogonowski Józef
Popławski Adam
Potz Feliks
Procner Jan
Pryssewiczówna Janina
Przegaliński Leon
Ks. Przeździecki Henryk
Pfeiffer Leonard
Podmieski Stefan
Podczaska Janina
Piaskowski Roman
Pukszta Juljan
Petrykowski Adolf
Pruski Stanisław
Podlaski F.
Pisarski Stanisław
Piotrowska Paulina
Piotrowski Bolesław
Reczyńska Marja
Rowiński Wacław
Rowiński Edmund
Rakowski St.
Rosiewicz Józef
Rudziński Władysław
Radwański Józef
Radwański Stanisław
Rajska Stanisława
Ramisz Alfred
Repsch Eugenjusz
Rodysowa Bolesława
Rowiński Jan
Rothertówna Helena
Rothertówna Jadwiga
Rothertówna Wanda
Rucińska Władysława
Ruciński Jan
Rudnicka Franciszka

Rudolf Edmund
Rusin Józef
Rybicki Witold
Rychterowa Paulina
Ks. Ryster Juljan
Sadkowski Henryk
Sandomierski Zygmunt
Schoeneich Janina
Scholtz Otton
Seidel Edward
Ks. Sienicki Bronisław
Siennicka Lucyna
Skalski Stanisław
Skowroński Zygmunt
Smoleńska Stanisława
Sokołowska Stanisława
Sonnenberg E.
Stanisławski Adam
Stanisz Teofil
Stachlewski Aleksander
Stankiewicz Władysław
Starzyńska Zofja
Stawowczykówna Marja
Stebelski Kazimierz
Sroczyński Marcin
Stefankiewicz Edward
Stentzel Stanisław
Sterlingowa Hanna
Stępowski Wacław
Sulikowski Władysław
Sumiewski Adolf
Surowiecki Aleksander
Suszyński Ignacy
Szaniawski Czesław
Szatrowska Jadwiga
Szczyglińska Marja
Szepietowski Aleksander
Schmidtówna Małgorzata
Sznajder Władysław
Szperlinżanka Jadwiga
Szymański Apolonjusz
Szymanowski Jan
Szafrański Teodor
Sędkiewicz
Sawicki Stanisław
Świątkowski Wacław
Świercz Jan
Świerczewski Czesław
Świderski Roman
Świerczewska Zofja
Szletyński Stefan
Staszewski M.
Stachnik St.
Stachlewska Marja
Tananiewiczówna Janina
Tańska Zofja
Tauchert Otylia
Tempel Dawid
Tomaszewski Kazimierz
Truszkowski Karol
Trybura Stefan
Trojanowski Eugenjusz
Tucholski Antoni
Tuczyńska Hanna
Tujakowski Teodor
Tulin Roman
Tymowski Wacław
Trawczyński Stanisław
Tomaszewska Janina
Wagner Władysław
Wajs Bolesław
Waleński Karol
Wasilewski Jan
Wasilewski Felicjan
Waszczyńska Cecylja
Wąsik Wiktor
Weigt Edward
Weigt Stanisław
Weyer Stanisław
Weinertówna Janina
Werner Seweryn
Wilks Waldemar

Winnicki Franciszek
Wiśniewski Adam
Witkowski Józef
Wocalewska Marja
Wojciechowski Czesław
Wojciechowski Karol
Wojeński Stefan
Wróblewski Franciszek
Wróblewski Jan
Wosikówna Eugenja
Wyrąbkiewicz Władysław
Wyrzutowicz S.
Wyrzykowski Henryk
Wysocki Stanisław
Wysznacki Konstanty
Wandelt Deodor
Wagner Wiktor
Wagner Edward
Wieliczko Juljan
Wahlmann Gertruda
Weideman Karol
Wagner Wiktor
Wagnerowa Wiktorowa
Vogt Antonina
Zabelski Władysław
Zaborowski Józef
Zaborowski Tadeusz
Zaborski Mieczysław
Zajdel Ambroży
Zaleski Karol
Zaleski Marjan
Zarzycka Romana
Zarzycki Mieczysław
Zawisza Walenty
Zasacki Konstanty
Zbijewska Julja
Zieliński Antoni
Zieliński Stanisław
Żelazowski Antoni
Żmigrodzki Konstanty
Żylińska Anna

Oddział Łomżyński

Alchimowicz Konstanty
Batogowska Marja
Beręsiewicz Aleksander
Blum Rajmund
Bobińska Teodozja
Bodalski Mieczysław
Cabert Edmund
Chrystowski Aleksander
Ciecierski Leon
Ks. Czarnowski
Czubaczyński Karol
Dąbrowski Ignacy
Dębiński Stefan
Drewnowski Karol
Filochowski Tomasz
Fryczyńska Walentyna
Gregorjew Stanisława
Grzymikowska Zofja
Haraburda Antoni
Hryniewicz Franciszek
Jarnuszkiewiczowa Adela
Jaźwiński Ignacy
Kleidienst Juljusz
Kłoskowski Wiktor
Komornicki Stanisław
Korzeniowska Marja
Kraft Tadeusz
Krajewska Wanda

Kraszewska Benedykta
Łempicki Henryk
Makarewicz Maksymiljan
Marconi Ferrante
Mieczkowski Adam
Napierkowski Mieczysław
Oppenheym Maurycy
Oszubski Bronisław
Piotrowski Zygmunt
Płoński Stanisław
Rościszewski Hipolit
Rychter Józef
Rzadkowska Wanda
Skarzyński Zygmunt
Skarzyński Juljusz
Stalski Wacław
Szczęsnowiczówna Janina
Tittenbrun Mieczysław
Tuszowski Franciszek
Tuszowski Bolesław
Woyczyński Stanisław
Zagórska Cecylja
Zagórska Marja
Zakrzewski Antoni

Oddział Łowicki.

Andrzejewski Bazyli
Balcerowa Eugenja
Balcer Emil
Balcerowa Jadwiga
Balcer Franciszek
Baranowski Aleksander
Berger Marcin
Ks. Pastor Bursche Edmund
Brzeski Franciszek
Bukowiecka Barbara
Burdziński Marjan
Chmielińska Aniela
Chmieliński Jan
Chojnowski Walery
Czołomiej Cecylja
Detkens Eugenjusz
Diehl Stanisław
Dobrzyniecki Stefan
Donimirski Zygmunt
Gajowniczek Józef
Garwacki A.
Gampf Józef
Gelens Józef
Gierasiewicz Juljusz
Gołembiowski Leon
Golędzinowski Saturnin
Górska Zofja
Górska Wacława
Grabski Władysław
Hiller Antoni
Kakietek Jakób
Ks. Prałat Karpiński
Karlsbad Szymon
Kiślańska Iza
Kiślański Kazimierz
Kleidienst Reinhold
Klug E.
Kowalski Jan
Kozłowska Helena
Maciejko Karol
Madalińska Grażyna
Madaliński Adam
Mitarnowska Stefanja
Mitarnowski Henryk
Moszyński hr. Jan
Ks. kan. Niemira Jan

Niemirowski
Oczykowska Marja
Pacho Dominik
Paszczykowski Władysław
Pawłowski Aleksander
Piramowicz Witold
Prosiński Karol
Pstruszeński Wiktor
Plichta C.
Plichta
Różycka Janina
Rozenblumówna Felicja
Rogowski Franciszek
Rybacki Karol
Szajding Mieczysław
Szmidt Edmund
Sokołowska Julia
Strąk Franciszek
Szymanowska Stanisława
Szymanowski Ludwik
Tarczyński Władysław
Trawińska Kamilla
Trawiński Franciszek
Trawińska Zofja
Wasilewski Jakób
Wekstein Anatol
Weisglas Felicja
Wilkoszewski Stanisław
Winkler Antoni
Weber Witold Jerzy

Oddział Miechowski.

Baraniecki Tomasz
Białowa Janina
Biały Jan
Cała Wawrzyniec
Chmielowiec Feliks
Dotkiewicz Ignacy
Eizerman Stanisław
Fijałkowski Stanisław
Frankiewicz Bohdan
Humnicka Anna
Jaskłowska Lili
Jaskłowski Wacław
Jędrzejowski Zenon
Karkowski Andrzej
Karkowski Tomasz
Korczak Józef
Korsak Bolesław
Kowalski Antoni
Kowalski Feliks
Kozerawski Wacław
Kubalski Bolesław
Lejman Stefan
Łukasiewicz Edmund
Łukasiewicz Wojciech
Malewska Zofja
Malewski Józef
Marjewski Antoni
Marjewski Edward
Masłowski Józef
Masłowski Jan
Miroszewski Leonard
Nawroczyński Adam
Normark Napoleon
Nowak Stefan
Ogórkiewicz Stefan
Piechowska Stefanja
Przedpełski Franciszek
Puchalski Jan
Skłodowski Zdzisław
Skowera Tadeusz
Słomiński Stanisław
Sroczyński Roman

Szybowski Marjan
Piotrowski Piotr
Wieczorkowski Antoni
Wilczyński Franciszek
Wiśnicki Tomasz
Wyczałkowski Jan
Zajączkowska Wiktorja
Zaporski Antoni
Zaporski Henryk
Zagrodzki Stanisław
Zdanowski Antoni
Ziemniak Józef
Zubrzycka Emilja
Zubrzycki Józef
Żochowski Józef
Żurowicz Piotr

Oddział Olkuski.

Bartkiewicz Juljan
Bonecki Jan
Buchowiecki Stefan
Buchowiecki Wieńczysław
Cebo Antoni
Chaberka Bolesław
Cissowska Zofja
Cissowski Stanisław
Czekański Maurycy
Dąbek Jan
Gadomska Jakubina
Gadomski Stanisław
Giedroyć Stanisław
Giedroyciowa Marja
Golański Kazimierz
Golańska Marja
Gołębiowski Kazimierz
Gołębiowski Wiktor
Grujanka Marja
Gruzewska Bronisława
Grysak Antoni
Grzybowski Jerzy
Grzybowska Jadwiga
Gurbiel Józef
Gurbielowa Stefanja
Gürtler Jan
Halkiewicz Franciszek
Herr Teodor
Iwaszkiewicz Stanisław
Iwaszkiewiczowa Ludwika
Jabłoński Andrzej
Jarno Jan
Jarno Jan Stanisław
Jasiński Bolesław
Jedlikowski Witold
Kajda Piotr
Kipiński Wincenty
Kolasiński Józef
Kowalski Ignacy
Kowalski Mieczysław
Krajewski Konrad
Krąkowski Mieczysław
Krąkowska Marja
Krełowski Marceli
Kubiczek Romuald
Kulikowski Teodor
Kulwieć Zygmunt
Lapiński Franciszek
Ks. Latała Jan
Leśniewski Paweł
Liberski Konstanty
Machnicki Aleksander
Majewski Wawrzyniec
Makieła Franciszek
Maliszewski Władysław
Morgentaler Witold
Minkiewicz Antoni
Minkiewiczowa Emilja

Mrozowski Stanisław
Mrożek Jan
Najmrocki Stanisław
Niepelski Maksymiljan
Okrajni Antoni
Okrajniowa Zofja
Olszewski Stefan
Opalska Stefanja
Opalski Józef
Osmołowski Jan
Osmołowska Janina
Ostrowski Wacław
Paczek Bronisław
Paszyński Kazimierz
Pajkiewicz Antoni
Renner Stefan
Regulski Jan
Ślązak Antoni
Sokołowski Władysław
Sołtyk Władysław
Szmidt Antoni
Szmidt Stefan
Szenbergier Karol
Tacikowska Regina
Tacikowski Kazimierz
Wasilkowski Czesław
Waśniewska Stanisława
Waśniewski Józef
Wenzio Wojciech
Wilczyński Józef
Wojdacki Stanisław
Wolniewicz Baltazar
Wójcik Szymon
Wyczałkowski Józef
Zarzycki Stefan
Zarukiewicz Ludwik
Ziemski Mieczysław
Zub Michał
Żarski Stefan
Żukowska Jadwiga
Żukowski Władysław
Żurek Jan

Oddział Ostrołęcki.

Ambrzykowska Leokadja
Artemiewówna Helena
Andlaner Helena
Andlaner Lucyla
Antoszewski Stanisław
Babińska Marja
Bednarski Jan
Bieńkowski Stanisław
Borkenhagen Michał
Bratkowska Marja
Borkowski Józef
Bruzdowicz Franciszek
Bursiewiczowa Marja
Chruszczewski Zygmunt
Chwedkowski Karol
Cenzerówna Janina
Cenzer Romuald
Chętnik Adam
Cholewicki Stanisław
Dymińska Helena
Dymiński Teofil
Dziemianko Bolesław
Faltynowicz Piotr
Fedor Czesław
Głębowski Józef
Gniazdowski Józef
Górny Emil
Glapiński Jan
Glinka Władysław
Jakubowski Antoni
Glinka Jan
Jasicki Stefan

Jedlińska Stefanja
Kaczyński Piotr
Kafarski Antoni
Kazłowska Janina
Kędzierska Janina
Kodziowa Wanda
Kłyczyński Marjan
Kornacki Władysław
Kosmaczewski Kazimierz
Kossowski Wacław
Krajewski Juljan
Krajewski Marcin
Krajewski Piotr
Krajewski Radosław
Krauze Każimiera
Kruszewski Albin
Kowalski Ludwik
Kubiatowski Brunon
Kubicki Bronisław
Ks. Kucharczyk Józef
Kukliński Antoni
Kuskowski Stanisław
Lambach Aureljusz
Lasocka Anna
Ks. Lissowski Z.
Łasiewicka Felicja
Łuba Jan
Łubianka Zofja
Machnowski Józef
Madejski Zbigniew
Majewski Dyonizy
Majkowski Feliks
Markiewicz Janina
Malinowski Franciszek
Maliszewski Rajmund
Ks. Mateuszczyk Teodor
Milewski Feliks
Morawski Leon
Mączewska Irena
Mościcki Jan
Napierkowski Michał
Napiórkowski Eugenjusz
Olszewski Jan
Ośiłowski Wacław
Pęska Jadwiga
Pęski Marceli
Piotrowski Józef
Płoński Stanisław
Przecławska Marja
Przecławski Marjan
Dr. Psarski Józef
Puk Stanisław
Rakowski Andrzej
Radzikowski Józef
Rawicz Rojek Władysław
Ks. Roesler Aleksander
Rozenberg Stanisław
Roszkowski Leon
Rudny Kazimierz
Sadziński Leonard
Samsel Antoni
Sarnowski Stanisław
Scheur Marja
Scheur Antoni
Scheur Irena
Serejko Bolesław
Skoczylas Antoni
Skrzek Kazimierz
Siodłowska Cecylja
Siwkowski Michał
Stoklas Jerzy
Szelągowski Stefan
Szmidt Edward
Szmidt Sazimierz
Szwarc Władysław
Szymańska Karolina
Szymańska Stanisława
Szymański Piotr
Surawska Eugenja
Swiątkowski Józef
Świderski Zdzisław
Święcińska Maryla

Ulman Teodor
Walc Franciszek
Walc Franciszek (syn)
Wirtel Roman
Wojdak Józef
Wyszkowski Feliks
Załęski Piotr
Zakrzewski Jan
Zysk Michalina
Zembrzuski Witoid
Zieliński Alfred
Zieliński Stanisław

Oddział Ostrowiecki.

Ks. Adamczyk Adam
Agthe Elza
Augustyniak Franciszek
Batorowski Aleksander
Białkowski Seweryn
Biskupski Antoni
Bojarczak Marjan ks.
Borowicz Jan
Bratkowska Julia
Bratkowski Henryk
Bratkowski Stanisław
Bratkowski Szczepan
Bujnowska Zofja
Burda Adolf
Büllow Otton
Bykowski Feliks
Byszewski Józef
Chmielnicka Zofja
Chmielnicki Józef
Chrzanowski Czesław
Chrzanowski Władysław ks.
Cieśla Janina
Czaplińska Jadwiga
Czapliński Stefan
Czerwińska Zofja
Czerwonko Antoni
Czerwonkówna Helena
Dankowski Franciszek
Dębska Helena
Dietl Józef
Dobrowolska Kamila
Dormnikiewicz Feliks
Dukielski Henryk
Dumania Jan ks.
Dziaczkowska Rajmonda
Fiszer Edmund
Gajek Józef
Galot Roman
Gerard Paweł
Gorajec Jan
Goref Aleksandra
Górski Leon ks.
Głowacki Tomasz
Głowacki Józef
Gruszecki Jan
Guzera Henryk
Iwaszkiewiczowa Stanisł.
Izdebski Stanisław
Izdebska Weronika
Jacobson Stefan
Janicki Wojciech
Jawornicka Wanda
Jędrzejewski Leon
Kacperski Stefan ks.
Karmiński Marjan
Kaszuba Izabella
Kędzierski Antoni
Koboś Józef

Klepacki Wincenty
Konofalski Władysław ks.
Kołecki Jan
Kosmala Wawrzyniec
Koziarska Bronisława
Kozłowski Gustaw
Kozłowski Jan
Kozłowska Wita
Krasnowolska Helena
Królikowska Eugenja
Krodkiewski Edward
Krodkiewska Leokadja
Kruszyńska Antonina
Kucharczak Michał
Kucharczak Władysław ks.
Kuczyński Maryan
Lehman Helena
Lejkin Zofia
Leszczyński Franciszek
Lewandowska Irena
Lewandowski Stanisław
Layman Halina
Libertowa Marya
Libert Stanisław
Lipko Kazimierz
Lubczyński Wacław
Łabęcki Feliks
Łączkowski Antoni
Łodykowski Stanisław
Łukasiewiczówna Aniela
Łukasiewiczówna Janina
Makarewiczówna Alina
Makarewiczówna Emilia
Makarewiczówna Walerya
Majewski Kazimierz
Manowski Władysław
Manszowa Idalia
Mansz Stanisław
Medyński Kazimierz
Mejsner Stefan
Michalski Michał
Modrzejewski Hilary
Mrozowski Adam
Mrozowska Jadwiga
Mrozowski Jan
Mrozowska Paulina
Muszalski Lucjan ks.
Muszalski Władysław ks.
Mystkowski Teodor
Naglarski Gustaw
Naglarska Marya
Nowakowski Jan ks.
Nowak Juljan
Nowakowski Karol
Okólska Helena
Okólski Władysław
Orlicka Kamila
Orłowski Jan
Paciorkowski Gustaw
Pastuszko Michał
Piechota Wincenty
Piechota Władysława
Pietrzykowski Jan
Piętowska Ludwika
Pilitowski Wacław
Pliszkowa Marya
Pronobis Wacław
Rać Walenty
Radlińska Zofja
Rekwirowicz Leopold
Rzepecki Wacław
Russek Antonina
Rusinowicz Cecylja
Rybkowski Bolesław
Rybkowska Kazimiera
Rysel Julian
Sadłowski Józef
Saller Aleksander
Saller Marya
Saski Wanisław
Satkowski Kazimierz
Sawicki Lucyan

Sienkiewicz Bronisław
Siwecki Bolesław
Siwecki Franciszek
Skoczkowski Stanisław
Smolarczyk Zacheusz ks.
Sowiński Jan
Słotkwiński Franciszek
Sommer Bronisław
Sotkiewicz Adam
Sowińska Leokadja
Stachurski Stefan
Staniszewski Tomasz
Stankowska
Stefański Walenty
Strauss Gotlieb
Sykulski Józef
Sznuk Tadeusz
Sznukowa Zofja
Szpaderski Eugenjusz
Sztark Otton
Szymański Paweł ks.
Szymański Jan
Szymańska Wiktorja
Taborski Edward
Targowska Koleta
Targowski Józef
Tokarski Walenty
Trzciński Walery ks.
Uchański Stefan
Wainberger Władysław
Wardyński Adam
Wardyńska Wanda
Wozniakowicz Władysław
Wołowski Edward
Wołowska Ludwika
Zabłocka Marja
Zabłocki Zezisław
Zającówna Eugenja
Zemsta Antoni
Zemsta Stanisława
Zielonka Kasper ks.
Zipser Juljusz
Żakowski Jan
Żakowska Paulina
Żarska Zofja
Żebrowski Jan
Żmijewski Antoni
Żmijewska Marja
Życiński Ignacy ks.
Życiński Paweł

Oddział Piotrkowski.

Armfeltowa bar. Józefa (Stokholm)
Baranowski Stanisław
Bronikowska Stefania
Brauliński Franciszek
Bądkowski-Zagłoba (z Lublina)
Basiński Antoni
Białobrzeski Mieczysław
Bieńkowski Jan
Bieńkowska Józefa
Bieganowski Eugeniusz
Birnbaum Edward
Boglewska Marja (z Częstochowy)
Borowski Ludwik
Byczkowski Marjan
Byczyński Stanisław
Budzyński Kazim. (z Włodzimierzowa p. Sulejów)
Chlebowska Aleksandra
Cholewicki Jan
Cedrowski Władysław
Czermińska Zofja

Czerniawski Antoni ks. (z Wilna)
Czajkowska Marja
Dąbrowska Emilja
Dąbrowski Józef
Dobrzański Mirosław
Dobrzański Tadeusz
Domańska Henryka
Dudziński Florjan
Dratwa Dom. (z Wolborza)
Dyamentowski Alojzy (ze Szczeczowa)
Dyamentowska Eleonora (ze Szczeczowa)
Fabiszewski Mieczysław
Fajfer Marjan
Fajfrowa Franciszka
Federowski M. (z Warszawy)
Gintowt Mieczysław
Górzyński Teodor
Głowacka Kazimiera
Grabowski Franciszek
Grabowski Juljan
Guranowski Paweł ks.
Gilewski Ignacy (z Ekaterynodaru)
Glasser Jan
Gielniewski Przemysław
Gniazdowska Aniela
Hajdukiewicz Pomian Wanda (ze Sztokholmu)
Helwigowa Bronisława (z Bełchatowa)
Jachimowski Cezary
Januszówna Emma (Bełchatów)
Jaroszewska Halina
Jaroszewska Stefania
Jasieński Stanisław
Jędrzejewski Zygmunt
Jeż Stefan
Jemielewski Tytus
Jurcewicz Witold (z Wilna)
Jasiak Benjamin
Kańska Eugenja
Kamiński R. (z Rozprzy)
Karbowski Józef
Karbowski Ludwik
Karczewski Józef
Kępiński Felicjan
Kowalska Anna
Koch Teofil
Konarzewski Henryk
Kononowicz Karol
Klewitz Konstancja
Knorrowa Marja (z Pabjanic)
Krajewski Onufry (z Sosnowca)
Krajewski Adam ks.
Krajewski Wacław
Kryński Albin
Kubiński Jan
Kubik Konstanty (z Moszczenicy)
Kubicka Helena
Kubicki Witold
Kopydłowski Leonard
Kaniewski Mieczyław
Kowalczewski Wacław
Kossowski Mieczysław
Laus Bronisław ks. (Kowno)
Leszczyński Juljusz
Lipiński Eugenjusz ks.
Lipińska Janina
Lipiński Wacław
Lissowski Bron. (z Jeżowa)
Ludwikiewiczowa Janina
Łabęcki Henr. (z Sulejowa)
Majewski Stanisław
Malinowski Walenty
Marcinkiewicz Konstanty
Makowska Aleksandra

Marcioch Ignacy
Marcinowska Józefa
Markiewicz Marja
Mejer Michał
Matuszewski Witold
Matuszewska Marja
Mantey Hugon z Sulejowa
Michniewicz Marja
Munkiewicz Józef
Munkiewiczowa Kamila
Munkiewiczówna Zofja
Muznerowski Stanisław ks. (z Tuszyna)
Nestorowiczówna Jadwiga
Nestorowiczówna Helena
Niepokoyczycka Mieczysława (z Warszawy)
Nowicki Feliks
Nowicka Helena
Nowicka Wacława (z Sosnowca
Olszewski Jan (z Warszawy)
Olszewski Jan (z Rozprzy)
Ostrowski Maryan
Otocki Felicjan (z Dobiecina p. Bełchatów)
Otto Władysław
Paskucki Leon (z Żarnowicy p. Wolborz)
Piński Wiktor
Piątkowska Ignacya (ze Smadzewic p. Sieradz)
Pieniążek Stanisław (z Domiechowic p. Bełchatów)
Popowski Henryk
Potocka hr. Julia (z Chrząstowa p. Koniecpol)
Potocki hr. Henryk (z Chrząstowa p. Koniecpol)
Poleski Michał z (Rokitna-Szlacheck. p. Ząbkowice)
Psarski Stanisław (z Zacisza p. Sulejów)
Pytaszowa Stefanja (z Bechatowa)
Prądzyńska Marya z (Annolecia p. Ossjaków)
Przybyłowski Władysław
Podgórski Stanisław
Półrok Jan ks.
Piasczyńska Iza
Radoszewski Walenty
Rothert Karol dr.
Rudzki Stanisław
Rutke Edmund
Ruszkowska Stefania
Rudnicka Marya
Rembek Edmund
Rembekowa Kazimiera
Secomski Kazimierz ks. (z Radomska)
Siwa Ryszard
Sobański Antoni dr.
Soczek Ludwik
Sommer Tymoteusz
Sommerowa Amelia
Stankowski Franciszek
Stankowski Józef
Stolarski Bronisław
Stronczyński Feliks
Strzelecki Kazimierz
Strożecki Kazimierz
Strożecka Janina
Studnicki-Gizbert Wacław (z Wilna)
Skierska Zofja
Szrótka Roman (z Zelowa)
Szalayowa Janina (z Radomska)
Szuster Mikołaj
Szretterówna Jadwiga
Srzednicki Stanisław

Szydłowski Stefan (z Myszkowa)
Szmidt Jan
Szwamberżanka Marja
Szkodziński Kazimierz
Szadkowska Zofja
Szafnicki Henryk
Szuk Paweł
Szadkowski Kazimierz
Szabelski Stan. (ks. z Rozprzy)
Trojanowski Stefan z (Zelowa)
Trzcińska Helena
Truszkowski Jan dr.
Trepczyna Janina
Trepka Stefan
Trepka-Nekanda Feliks (z Jeżowa)
Trepczyna-Nekanda M. z Jeżowa)
Ubysz Kazimierz (z Bełchatowa)
Wandelt Oskar z Kłudzic
Walczykowski Aleksand. ks. (z Rzgowa)
Witanowska-Rawita Janina
Witanowski-Rawita Michał
Wojciechowski Winc. ks.
Wzdulski Konstanty (z Korytna p. Przedbórz)
Woźnicki Bolesław (z Sulejowa)
Vogel Roman
Zan Tomasz z (Poniemonia p. Wilki)
Zagrzejewski Antoni ks.
Zagrzejewski Józef
Zagrzejewski Kazimierz
Zaremba Leon ks. (z Bełchatowa)
Zaużykraj Witold z (Rokicia)
Ziembińska Marja
Żarska Aleksandra
Żmizrodzka Józefa

Oddział Radomski.

Bielski Stefan
Ks. Bielski Seweryn
Borowska Sylwia
Broel-Plater hr. Józef
Chmielewski Mieczysław
Chojko Adam dr.
Cieszkowski Feliks
Cyrańska Marja
Czajkowska J.
Dembowski Piotr ks.
Dębska Michalina
Dębska Michalina
Daniewska Marja
Daniewska Anna
Fidler Henryk dr.
Gajl Marja
Glogier Maciej
Gliszczyński Józef
Grabiński Kazimierz
Gruszczyński Wacław
Gumowska Władysława
Hryniewicz Jadwiga
Hübner Zygmunt
Idzikowski Stanisław dr.
Jarzyński Prosper
Jarzyńska Janina
Jastrzębowski Szczęsny
Jankowska Aleksandra

Kondratowicz Helena
Kanigowski Tymoteusz
Kęszycki Jan
Kielterowicz Janina
Kelles-Kranz Stanisław
Kuczyński Józef
Kuczyńska
Kuźnicka Marja
Krąkowska Marja
Kasa Poż.-Oszczędn. w Iłży
Kobylańska Pelagja
Laski Władysław
Łagodziński Feliks
Marcinowski Zenon
Martofel Bronisław
Marx Kazimiera
Majewska Julia
Niwińska Zofja
Papiewska Marja
Pietraszewski Stanisław
Popkiewicz Adam ks. dr.
Pieniążek St. Jan
Przybytniewski
Pietrusziewicz Witold
Rakowski Tadeusz
Rafalski
Rodkiewicz Aleksander
Silnicki Władysław
Słomiński Zygmunt
Skibiński Aleksander
Sołtyk Stefan
Sobierajski Leon ks.
Suchański Edward
Starżomski Walenty
Starzyński Ludomir
Staniszewski Karol
Szafrańska Wanda
Szafrański Marceli
Smyjewski Witold
Skotnicki Maksymiljan
Sawicki Wacław
Saski Jan
Sykulski Kazimierz ks.
Świderski Henryk
Świdwińska Amelia
Święcicki Kazimierz
Temerson Adolf
Trzebiński Juljan
Twarowska Wanda
Twarowski
Wędrychowski Tadeusz
Węglińska Zofja
Wererszczyński Kazimierz
Wickenhagen Karol
Wiśniewski Jan ks.
Wojdacki Józef
Woszczyński Zdzisław
Wesołowski Józef
Wroncka Stanisława
Vorbrodt Juljan
Żabiełło Jan
Zajewski Zygmunt

Oddział Siedlecki.

Ks. **A**bramowicz Wincen.
Asłanowicz Mieczysław
Barszczewska-Michałowska Jadwiga
Ks. Benet Michał
Brodziński Bronisław
Brodzińska Jadwiga
Bujalski Edward
Biernawska Helena
Ceren Feliks
Chomiczewski Józef
Chrzanowski Aleksy

Domańska Marja
Dmochowska Janina
Dobraczyński Ignacy
Dylewski Stanisław
Dorja-Dernałowicz Stan.
Gerlach Michał
Gorazdowski Stanisław
Głogowski Henryk
Ks. Halbersztadt
Jaszczuk Aleksander
Dr. Jarosiński
Jarniński Piotr
Karpiński Karol
Kuczewski Kazimierz
Kuczyński Stanisław
Kurella Rajmund
Liszewska Marja
Lewicki Stanisław
Łempicki Zenon
Markuszewski Leon
Mianowski Juljan
Marchocki Zygmunt
Michałowski Zygmunt
Dr. Ostrowski Hilary
Paszyński Zdzisław
Paulowa Bronisława
Proniewicz Aleksander
Pruski Bronisław
Ks. Piotrowski Koronat
Piaskowski Jan
Dr. Podbielski Kazim.
Popławska Alodja
Raczyński Wacław
Rakowiecki Jarosław
Rudnicki Jerzy
Ryszkiewicz Stefan
Ks. Scipio del Campo Józef
Ks. Solnicki Władysław
Slaski Władysław
Sokołowski Paweł
Sudra Władysław
Dr. Szawelski Józef
Szkultecki Juljusz
Taborowski Henryk
Urbański Tadeusz
Wierzejski Karol
Wielowiejski Adam
Wierzbięta Alfons
Dr. Wiszniewski Eug.
Wojnarowski Edmund
Wokulski Jan
Woszczerowicz Wojc.
Zaleska Marja
Zdański Zygmunt
Zaorski Seweryn

Oddział Zagłębia (w Sosnowcu).

Antonowicz Eugenjusz
Arnoldówna Felicja
Adamczyk Stanisław
Ankiewicz Stefan Józef
Bonikowski Al. (Zagórze)
Bień Aleksander
Borek Ant. (Milowice)
Benin Artur (Saturn)
Dr. Budzyński Bolesław
Błaszczyński Cz. (Granica)
Bukowski Cz. (Dąbrowa)
Barański Edward
Burczyński Edmund
Boguszewski Franciszek
Bogdańska Julja
Borowski Janusz

Brzostowski Jan (Saturn)
Bertholdi Jerzy
Bem Jan
Bogdański Józef
Bereszko Ig. (Niemce)
Bieliński Kazimierz
Brzeski Kaz. (Saturn)
Baranowski Kazimierz
Bogucki Konstanty
Badowski Leopold
Brzozowska Matylda
Bujalska Marja (Saturn)
Budzyński Przemysław
Bednarski R. (Dąbrowa)
Bauerertz St. (Myszków)
Biernacki Tomasz
Boznacki Tad. (Dąbrowa)
Barańska Zofja
Baciówna Zofja
Bucholc Zygmunt
Chudzyński Al. (Niwka)
Czarnomski Al. (Saturn)
Czajkowska Aniela
Charemza Cz. (Będzin)
Chiczewski Feliks
Celler Feliks (Dąbrowa)
Czuryłło Feliks (Saturn)
Chamska Hel. (Będzin)
Czaplińska Jadwiga
Czernik Jerzy
Cybulski Józef (Dąbrowa)
Ciesielski Kazimierz
Cieślik Piotr
Chrzanowski St. (Niwka)
Cichoński Wł. (Dąbrowa)
Czyżewska Kamilla
Czechowski Władysław
Dąbrowska Anna
Dudziec Ant. (Ząbkowice)
Dąbrowska Eug. (Dąbrowa)
Dąbrowski F. (Niemce)
Dobrowolski Franciszek
Danielewiczówna Jadw.
Dąbrowski Jan
Dzierzbicki J. (Niemce)
Drzewiecki Józef
Dworzańczyk Józef (Charków)
Drymalanka J. (Saturn)
Danielewiczówna Karola
Dąbrowski Kazimierz
Dalder Leonard
Drzewiecka Marja
Drzewiecka M. A. (Niwka)
Drojecki M. (Dąbrowa)
Dutkiewicz P. (Saturn)
Dobrowolski R. (Dąbrowa)
Dawidson St. (Saturn)
Długokęcka Saturnina
Dmochowski Stanisław
Dobrzeniecki Stanisław
Dobkiewicz St. (Zagórze)
Dziekanowski Tomasz
Dziedzicki Władysław
Drzewiecki Włodzimierz
Dehnel Paweł (Saturn)
Eugelking Walery
Ettinger Kaz. (Dąbrowa)
Fiutowski A. (Milowice)
Frycz Feliks (Niwka)
Finczek Fr. (Będzin)
Fazan Jan
Filo Jan (Będzin)
Feinsztajn Henryk
Farjaszewski Konstanty (Dąbrowa)
Ferdynandzki Mieczysł.
Figurski Przesław
Dr. Falkowski Stefan
Ficka Stanisława
Frasunkiewicz Wacław

Fryckiewicz W. (Dąbrowa)
Falkowski Wiesław
Gajzler A. (Niwka)
Gątkiewicz A. (Granica)
Gimbut Bohd. (Zagórze)
Goldhaar Br. (Dąbrowa)
Goebel Czesław
Grabińska Dominika
Gdesz Edmund
Gadt Edmund (Dąbrowa)
Gadoński Felic. (Dąbrowa)
Grabiński Franciszek
Gimbutówna Helena
Gumińska Helena
Grossówna I. (Będzin)
Gumińska Janina
Ginsberżanka Julja
Goławska Julja
Grabiński Kazimierz
Grzybowski K. (Dąbrowa)
Gimbutówna Romana
Gadomski Stanisław
Gawlikowski Stefan
Gurcman Tadeusz
Gumiński Witold
Goebel Władysław
Grunwald W. (Dąbrowa)
Hołubski Ant. (Niemce)
Halekówna E. (Niemce)
Hanke Karol (Radocha)
Hliniak Karol (Niemce)
Hoffman Kazimierz
Hennel Józef (Saturn)
Henn Maks. Dąbrowa)
Hawran M. (Mulowice)
Hałusiński R. (Dąbrowa)
Jędrzejewski Adam
Jankowski B. (Saturn)
Jasiński B. (Dąbrowa)
Jeleńkowska J. (Dąbrowa)
Jurkowska J.
Juroff Józef
Janiszowski Kazimierz
Jassowski K. (Będzin)
Jaworski K. (Granica)
Jankowski Kazimierz
Jankiewicz L. (Będzin)
Januszewska Marja
Juroffowa Marja
Jowszycowa M. (Będzin)
Jacuński M. (Dąbrowa)
Jura Piotr M. (Niemce)
Jakubowski St. (Granica)
Jakubowicz Stefan
Jagniątkowska Jadwiga
Jamrocha Teofil
Janocha W. (Milowice)
Jędrzejewski Władysłąw (Dąbrowa)
Januszewska Zofja
Krasnodębski Aleksander
Kurakowski Alfons (Ząbkowice)
Kuliński Andrzej
Kulesza B. (Dąbrowa).
Korth Brunon August
Kozłowska C. (Dąbrowa)
Krajewski C. (Dąbrowa)
Kosiński E. (Dąbrowa)
Kopytłowski Felicjan
Krąkowska Felicja
Krzemieniewski Feliks
Kwiecień F. (Dąbrowa)
Krzypkowski Feliks
Kulik Feliks
Krawczyk F. (Milowice)
Karska Jadwiga
Krzymowska J. (Będzin)
Krajewski J. (Ząbkowice)
Kiesewetter Jan
Kasztalski Jan

Kostarski Jan
(Strzemieszyce)
Kawecki Jan
Konecki J. (Niemce)
Kubicka Janina
Komornicka J. (Grodziec)
Karmański Kazimierz
Karncy Józef (Saturn)
Kozłowski J. (Dąbrowa)
Kąkolewski Juljan
Korzeniewski Kazimierz
Kierzkowski K. (Dąbrowa)
Dr. Kołudzki Lucjan
Krajewski L. (Będzin)
Karski Lucjan
Kreczmar Lucjan
Kalabiński Ludwik
Kowalski L. (Saturn)
Kammer Lidja
Kępiński M. (Będzin)
Krajewski M. (Będzin)
Krajewski M. (Saturn)
Kalinowski M. (Niemce)
Kreczmarowa Marja
Kisyńska Marja
Kondracka Marja
Kołodziński Mieczysław
Krajewski Onufry
Kuropatwińska Stefanja
Kwiatkowski Stefan
Kąkolewska Salomea
Krzemiński S. (Dąbrowa)
Krassowski Stanisław
Kazibutowski Stanisław
(Grodziec)
Karkosik Stanisław
Kozłowski Stanisław
Kaczyński St. (Będzin)
Kontkiewicz Stanisław
(Częstochowa)
Kamiński S. (Saturn)
Kruczek S. (Niemce)
Klimaszewski Tomasz
(Dąbrowa)
Kołakowski W. (Radocha)
Kozielski Wacław
Konarzewski Wacław
(Skierniewice)
Kuczborski W. (Będzin)
Kamiński Władysław
Kwiatkowski Władysław
(Czeladź)
Kieszkowski W. (Kierzyn)
Koneczny Władysław
Klimas Władysław
Kielanowski Zdzisław
(Grodziec)
Kuligowski Z. (Dąbrowa)
Kaczyńska Zofja
Kurnatowska Zofja
Kowalska Zofja (Czeladź)
Krzycka Zofja
Kowalski Z. (Czeladź)
Korsak Z. (Milowice)
Kuzmak Zygmunt
Lustgarten Alfred
Luft Antoni (Saturn)
Liebich Brunon
Likiernikowa Gizella
(Radocha)
Lengiewicz Henryk
Leszczyńska Jadwiga
(Saturn)
Lipiński Jan (Dąbrowa)
Lipski Jan
Lipski Mirosław
Lewicki R. (Dąbrowa)
Linkfeld Ryszard
Lech Stanisław
Łukasiewicz B. (Niemce)
Łazowska Halina

Łaszczewski Henryk
Łukaszewska Marja
Łabęcki Stanisław (Dąbrowa)
Łacic Stanisław (Czeladź)
Milewski Aleksander
Michael Artur
Mazurkiewicz Antoni
Michalski A. (Dąbrowa)
Mokrzycki A. (Warszawa)
Malik Antoni
ks. Maliszewski Bolesław (Będzin)
Moszyński Br. (Niemce)
Malinowska Helena
Marwegowa Jadwiga
Musiałek J. (Będzin)
Modzelewski Józef (Dąbrowa)
Młodzianowska Leokadja (Dąbrowa)
Merć Ludwika
Makowska M. (Czeladź)
Musiał Stanisław
Maroń Stanisław
Meyer Stefan
Mika Stefan
Majewski Tadeusz (Ząbkowice)
Missorek Teofil
Mirecki Teodor
Musiałkowski Wacław (Granica)
Mężyński Wincenty (Grodziec)
Maciejewska Wiktorja
Malinowski Władysław
Mizerek Zdzisław
Malinowska Zofja
Mrówczyńska Zofja
Nowicki Ant. (Dąbrowa)
Nowakowski Eugenjusz
Noblin Herman (Będzin)
Nowakowski Jan (Zagórze)
Nowakowski Józefat
Niczewski Juljan (Dąbrowa)
Nałęcki Michał
Nawrocki Marjan (Milowice)
Nawrocki Władys. (Milowice)
Olszewski Antoni
Omiljanowski Francisz.
Ornowski Antoni
Obuchowicz Henryk
Obuchowicz Jan
Obrąpalski Jan (Saturn)
Olesiński Jan (Czeladź)
Ostrowski Hen. (Granica)
Otto Jerzy (Będzin)
Osetowski Józef (Dąbrobrowa)
Ocioszyński Juljan (Granica)
Osiński Kazimierz
Olszowski Lucjan
Odalska Marja
Otto Roman (Dąbrowa)
Ochocki Roman
Otrębski Roman
Olszewska Romana
Orłowski Stanisław
Odalski Władysław
Oskolski Wład. (Będzin)
Piwowar Adam (Ząbkowice)
Przyłuski Ant. (Saturn)
Piaskowski Bolesław (Dąbrowa)

Podlewski Czesław (Saturn)
Pazysek Feliks
Pyzikowski Franciszek
Piwowarowa Halina (Ząbkowice)
Parzyńska Helena (Krążek)
Pawłowicz Jan
Pieczyński Jan (Saturn)
Piechowski Jan „
Plichtowic Jan (Niemce)
Pietraszewski Józef
Paliga Józef
Przedpełski Józef
Plebanek Józef
Pogorzelski Kazim. (Dąbrowa)
Płodowski Karol
Porczyński Karol (Ząbkowice)
Połomski Ks. (Dąbrowa)
Piątkowski Ludwik
Powelski Marjan
Pomorski Mirosław
Przesmycki Piotr (Dąbrowa)
Dr. Pierwocki Piotr
Prochaska Roman (Saturn)
Piotrowicz Rudolf (Grodziec)
Piwowar Ryszard (Dąbrowa)
Pawłowski Stan. (Zagórze)
Płodowski Stanisław
Piotrkowski Stanisł. (Dąbrowa)
Pacho Stanisław (Granica)
Paderewski Stanisł. (Zagórze)
Paszyńska Stanisł. (Krążek)
Piechocki Wacł. (Niemce)
Podkowiński Wincenty (Dąbrowa)
Dr. Podczaski Władysł. (Saturn)
Piotrkowski Władysław (Saturn)
Rusek Adam (Dąbrowa)
Rogalewiczowa Aleksan.
Rogalewiczówna Aleks.
Raukowiczówna Eugen.
Rychter Eug. (Milowice)
Raczyński Ed. (Będzin)
Ks. Raczyński Francisz.
Rytel Franc. (Czeladź)
Rzadkiewiczowa Helena
Rogowski Henryk (Warszawa)
Różycka Jadwiga
Raykowski Jan
Radziszewski Jerzy (Saturn)
Rychłowska Julja (Milowice)
Rydzewski Józef
Rychterowa Kazimiera
Repliński Kazimierz
Rudnicki Klemens (Dąbrowa)
Rudowski Leon
Rudnicka Marja
Rayska Marya (Saturn)
Reicherowa Marja
Ruciński Marjan
Ks. Rogójski Mieczysław (Czeladź)

Rudzińska Regina (Dąbrowa)
Reicherowa Róża
Raźniewski Stan. (Saturn)
Raczko Stanisław
Roszkowski Stanisław
Rudowski Szymon
Rayska Wanda (Saturn)
Reinsch Wiktor
Rayski Władysł. (Saturn)
Radowska Zofja
Rychter Zygmunt
Różyński Zygmunt (Zagórze)
Smoczarski Ad. (Saturn)
Sztachelski Ad. „
Sujkowski Ant. (Będzin)
Starkiewicz Ant. Dąbrowa)
Szmielew Borys (Będzin)
Strzyżykowski Bronisł.
Sandecki Bolesław
Świderski Cz. (Saturn)
Swoboda Edward
Słowikowska Eugenja
Sotkiewicz Feliks
Solnicki Francisz. (Grodziec)
Sulimierska Halina
Sommerfeld Henryk
Skrzyński Ignacy
Strzemboszowa Irena
Szczepkowski Izydor
Szpak Jan (Grodziec)
Szperling Jan (Będzin)
Sterczyński Jan (Granica)
Sulimierski Jan
Szarkowski Jan
Szaniawska Józ. (Będzin)
Siwikowa Józefa
Srokowski Kazim. (Dąbrowa)
Strzelecki Konstanty
Szastak Leon
Świętochowska Ludwika
Sznajder Ludwik
Szwaja Leopold
Skup Marjan (Niemce)
Smoniewski Marj. (Grodziec)
Solecki Marjan
Szulc Marjan (Zagórze)
Świeżyński Mich. (Dąbrowa)
Straszewicz Mieczysław
Stasiakiewicz Mieczysł. (Granica)
Słodkowska Natalja
Szymorowski Rom. (Będzin)
Sztajnduchert Romuald (Granica)
Swiętochowski Stanisł.
Szyndler Stan. (Dąbrowa)
Stankiewicz Stanisław
Szymanowski Stan. (Dąbrowa)
Strzeszewski Stan. (Dąbrowa)
Stratilato Stanisław
Szwaja Stanisław
Stechmanówna Stanisł. (Dąbrowa)
Słomska Stan. (Milowice)
Syprynowicz Stef. (Granica)
Szarrak Stefan
Stawiński Tadeusz
Sobolewski Tadeusz (Dąbrowa)
Sudolski Teodor

Sitarski Wacław (Dąbrowa)
Szol Wacław (Dąbrowa)
Sauter Wacław
Sterczyńska Wanda (Granica)
Strzembosz Wiktor
Sonne Wilhelm (Saturn)
Szonertowa Władysława
Sujkowski Wład. (Sławków)
Szlagowski Wład. (Grodziec)
Stępkowski Wład. (Granica)
Silewicz Wład. (Będzin)
Stawicki Włodzimierz
Szwedowska Zofja (Będzin)
Strzelecka Zofja
Strokowski Zygmunt
Tyszka Aleks. (Niemce)
Tworzyański Bohdan
Tucholski Bron. (Strzemieszyce)
Telakowski Edmund
Tuwan Helena
Tyszkowa Jadw. (Niemce)
Trennerówna Jadw. (Dąbrowa)
Turski Marc. (Grodziec)
Toruń Piotr (Milowice)
Tarnowski Stanisław
Tryhnbracz Stefan (Saturn)
Tobołski Teodor
Tyszkowa Zofja
Vorbrodt Kazimierz
Wybraniec Adam (Dąbrowa)
Wołkowicz Aleks. (Radocha)
Wosińska Aniela
Waszczyńska Ant. (Będzin)
Woliński Artur (Łazy)
Winczakiewiczówna Ber.
Woyele Bronisł. (Będzin)
Waszczyńska Czesł. (Będzin)
Warchoł Edw. (Będzin)
Winter Emil (Niwka)
Wijasiński Feliks (Grodziec)
Winkler Franciszek
Wojewódzki Hen. (Niemce)
Węgierkiewicz Henryk
Wyszyński Hipolit
Węgierkiewiczówna Izab.
Wencel Jadwiga
Waśniewska Jadwiga
Wolińska Janina
Włoszkówna Janina
Woliński Jan
Wasilewski Józef
Waligórski Karol
Wosiński Kazimierz
Wysocki Kazim. (Granica)
Wojewódzki Kazimierz
Dr. Wołkowicz Maksym.
Wojciechowska Marja
Wencel Marjan
Wierzbowski Stan. (Będzin)
Wolski Stanisław
Woźniakowski Stanisław
Wojciechowski Stanisław
Wrzosek Stan. (Będzin)

Węglawski Stefan (Saturn)
Winer Stefan (Będzin)
Walewski Teofil
Wąsik Teof. (Ząbkowice)
Wasilkowska Wanda
Warchołowa Wanda (Będzin)
Wierzbowska Wan. (Będzin)
Wasilewski Witold (Dąbrowa)
Włodek Wojc. (Niwka)
Wierzbowski Władysław (Będzin)
Woliński Władysław
Wybraniec Władysław (Końskie)
Wolska Zofja (Czeladź)
Zieliński Alojzy
Dr. Zieleniewski Bron.
Zilinger Franc. (Będzin)
Zabłocka Zofja
Zapolski Gracjan
Zaleska Irena
Zdzienicki Jerzy (Dąbrowa)
Zieliński Kazimierz
Zilinger Kornelja (Będzin)
Zalega Leopold
Zalewski Maksymiljan
Dr. Żołędziowski Maks. (Dąbrowa)
Zientala Marc. (Granica)
Zaleska Marja
Zawadzka Marja (Saturn)
Ziemba Stanisław
Zilinger Wald. (Będzin)
Żukowski Juljusz
Żukowski Władysł. (Dąbrowa)
Żerański Henryk
Dom Ludowy (Niemce)

Oddział Wieluński

Bańkowski Wacław
Barański Jan
Becka Janina
Białobrzeska Janina
Białobrzeski Kazimierz
Bigoszewski Leopold
Błażejewski Józef
Brudzińska Benigna
Brzęczkowski Franciszek
Burchaciński Władysł.
Burchacińska Zofja
Bąkowska Kazimiera
Chlewski Adam
Chlewska Janina
Cierkoński Konstanty
Czojsnerówna Helena
Darewski Zygmunt
Domagalska Stanisława
Dramińska Iza
Dybowicz Franciszek
Gałąskowa Anna
Gałąska Teodor
Głąbska Lucyna
Godecka Marja
Godecki Władysław
Golejewska Stanisława
Grabowski Marceli
Greger Artur
Grodzicka Bogumiła
Grodzicki Ignacy

Gutman Kazimiera
Gędziorowska Helena
Jankowski Władysław
Jasiński Władysław
Jerczyńska Karola
Jungorski Bronisław
Kaczkowski Józef
Kaczkowski Kazimierz
Kalinowski Jan
Karolak Stanisław
Kasiński Władysław
Kiedrowski Tadeusz
Kobylański Wincenty
Koczorowski Kazimierz
Komorowski Wacław
Konopacki Bronisław
Ks. dr. Kott Walenty
Krzyżanowska Zofja
Łebkowski Józef
Łowicki Władysław
Łubieńska Aleksandra
Łubieński Kazimierz
Łączkowski Zygmunt
Maciński Leon
Malatyńska Kazimiera
Malatyńska Stanisława
Malatyński Teofil
Marczak Karol
Markowska Helena
Michalska Eleonora
Moszowa Anna
Mosz Karol
Muszyński Piotr
Nagajewski Michał
Nowicki Paweł
Nowiński Jan
Oraczewski Kazimierz
Otto Jerzy
Packiewicz Konrad
Parnowska Lucyna
Ks. Paszkowski Leopold
Patyk Piotr
Perzyński Kazimierz
Pilaski Zygmunt
Pilecka Józefa
Płochowski Antoni
Polankiewicz Karol
Porczyński Władysław
Pruska Eugenja
Ks. Przygodski Wincen.
Psarski Zygmunt
Pytlewski Stanisław
Pytlewska Zenobja
Radzikowski Jan
Sarnowska Stefanja
Schupp Bronisław
Siciński Ignacy
Skalska Janina
Stachecki Stanisław
Stachecka Stanisława
Starowicz Aleksander
Starowiczówna Marja
Szczepański Feliks
Szmidel Stanisław
Sędzimir Tadeusz
Taczanowski Gustaw
Trzciński Stanisław
Dr. Wagner Ludwik
Walknowski Zygmunt
Weber Piotr
Winkler Kazimiera
Winkler Mieczysław
Wolski Marcin
Ks. Zaborski Józef
Ziemiańska Wanda
Zubrzycka Stanisława

Oddział Zawiercki.

Berkowicz Arnold
Brzeziński Józef dr.
Budny Edward
Ciszkowski Czesław
Czajewicz Marjan
Czajczyński Stefan
Czaplicki Stanisław
Czapski Juljan
Dudkiewiczówna Felicja
Fijałkowski Wacław
Gertychowa Janina
Gębarski Juljan
Ginsberg Marcin
Ginsbergowa Adela
Grąbczewski Józef
Grodzka Stefanja
Grodzki Aleksander
Hildebrandt Stefan
Izaak Juljusz
Kaznówski Kazimierz
Kaznowska Marja
Kotowiczówna Julja
Kowalewski Jan
Kożuchowska Janina
Kulczycka Lucyna
Kulczycki Roman
Kuncewicz Adolf
Krotowicz Aniela
Krzyżanowska Zofja
Krzyżkiewicz Bronisław
Lamparski Roman
Landau Józef
Maciejowski Ignacy
Majkowski Walerjan
Malczewska Helena
Mamelok Józef
Mazurek Alojzy
Mioduszewska Marja
Niklasiński Teofil
Nowicka Anna
Pasierbińska Zofja
Pasierbińska Wacława
Pasierbiński Jan
Pawłowski Kazimierz
Piotrowski Konstanty
Plendusówna Henryka
Pogorzelski Feliks
Przyborowska Władysł.
Przyborowski Stefan
Rozenbach Stanisław
Rutkowska Aniela
Szulc Bronisław
Szymański Michał
Szymański Stanisław
Szrajberówna Wanda
Ks. Wajzler Bolesław
Walicki Maksymiljan
Wesołowski Seweryn
Wilkanowicz Stanisław
Winnicka Stefanja
Winnicki Antoni
Wołoszyński Walerjan
Wycisk Józef
Zasuszyna Marja
Ks. Zientera Franciszek
Żmudowska Antonina

Oddział Zawkrzyński (w Mławie).

Ks. Biały Wład. (Mława)
Bugusławski Jerzy (Petrykozy)
Chmieliński Jan (Mława)
Cichocki Jan (Wólka)
Cieszewski Z. (Piegłowo)

Doberski Kazimierz (Lądek)
Fankanowski Edm. (Mława)
Grzeliński Bron. (Mława)
Kafarski Henryk „
Kamieńska St. „
Klicki Bron. (Windyki)
Komecki Marjan (Mława)
Korzybski Alojzy „
Kowalski Bronisł. „
Krępski Stanisł. (Wieczfnia)
Krzywicki Kaz. (Wólka)
Lipka Aleksander „
Lipka Zygmunt „
Majewska Marja (Mierzanowo)
Majewski Feliks (Mierzanowo)
Makomaski Jan (Drogiszka)
Makomaski Wład. (Krępa)
Morawska Zofja (Mława)
Moszczyński Ant. „
Ks. **O**rsik Wład. (Wieczfnia)
Ossowska Marja (Mława)
Piechowski Stefan (Marjanowo)
Piechowski Wład. (Nossarzewo)
Prekański Bol. (Mława)
Puacz Leon (Wólka)
Rajkowski Mik. (Mława)
Reinhard Karol (Szydłówek)
Roman Aleksander (Pepłówek)
Rudowski Michał (Bogurzyn)
Rzymowski Jul. (Mława)
Sączewska Jadw. „
Sączewska Ludw. „
Siciński Adam „
Siedlanowski Wład. „
Ks. Sokolik Ludw. „
Staszewski Jan „
Sumiński Piotr (Kuklin)
Wierzbicki Józ. (Mława)
Wierzbowski Ludw. „
Zakrzewski Stefan „
Zawadzki Rom. (Wólka)
Zieliński Fran. (Mława)

Członkowie-korespondenci

Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego

w d. 31 Grudnia 1913 r.

Gub. Kaliska.

Powiat *Kaliski*—Dr. Zygmunt Dukalski w Stawiszynie.
„ *Kolski*—Dr. Karol Barcewicz w Kole.
„ *Sieradzki*—Józef Kobierzycki w Sieradzu.

Powiat *Sieradzki* — Ignacya Piątkowska w Smardzewie, p. Sieradz,
„ *Słupecki* — Kazimierz Gawroński w Szymanowicach, p. Pyzdry.
„ *Turecki*—Stanisław Lenkiewicz w Warcie.

Gub. Kielecka.

Powiat *Miechowski*—Stanisław Czarnowski w Miechowie.
„ „ —Edmund Łukasiewicz w Miechowie,
„ „ —Adam Dziedzicki w Klimontowie, p. Proszowice.
„ *Olkuski*—Baltazar Wolniewicz w Ojcowie.
„ *Pińczowski*—Dr. Ludwik Czyżewski w Pińczowie.
„ „ —Zygmunt Ponikowski w Pińczowie.
„ *Włoszczowski*—Dr. Władysław Wojewódzki we Włoszczowej.

Gub. Lubelska.

Lublin—Feliks Moskalewski (Kapucyńska 3).
Powiat *Bilgorajski*—Dr. Wanda Bondy w Krzeszowie.
„ „ —Jan Stecki w Łańcuchowie, p. Łęczną.
„ *Hrubieszowski*—Inż. Jan Falewicz w Strzyżowie, p. Hrubieszów.
„ *Puławski* — Henryk Wiercieński w Nałęczowie.
„ *Tomaszowski* — Michał Matuszyński w Tarnawatce, p. Tomaszów.
„ *Zamojski*—Stefan Biernawski w Zamościu.
„ „ —Romuald Jaśkiewicz w Zamościu.
„ „ —Karol Czarnowski w Zwierzyńcu, p. Zamość.
„ „ —Stanisław Moskalewski w Zwierzyńcu, p. Zamość.
„ „ —M. Kołodziejczyk w Szczebrzeszynie.

Gub. Łomżyńska.

Powiat *Kolneński*—Stanisław Kisielnicki w Stawiskach.
„ *Łomżyński* — Ks. Konstanty Ostrowski w Zambrowie.
„ *Mazowiecki*—Ks. Bolesław Sadowski w Tykocinie.

Powiat *Sczuczyński*—Dr. Józef Pawłowski w Grajewie.
" " —Jan Gromadzki w Niećkowie, p. Szczuczyn.
" " —Kajetan Mościcki w Ławsku, p. Szczuczyn.

Gub. Piotrkowska.

Powiat *Będziński*—Michał Poleski w Rokitnie, p. Łazy.
" *Brzeziński*—Jerzy Orłowski w Brzezinach.
" *Częstochowski*—Dr. Józef Marczewski w Częstochowie (Cerkiewna, 19).
" *Radomski*—Tomasz Buczyński w Ciężkowicach, p. Gidle.
" *Rawski*—Hipolit Grabowski w Rawie.

Gub. Płocka.

Płock—Inż. Stanisław Szczepkowski (pl. Floryański, 3).
Powiat *Ciechanowski*—Jadwiga Milewska w Rembówku, p. Ciechanów.
Powiat *Lipnowski* — Roman Ostrowski w Złotopolu, p. Lipno.
" *Mławski*—Bronisław Grzeliński w Mławie.
" " —Tadeusz Rudowski w Rumoce, p. Mławę.
" *Płocki*—Józef Lamparski w Małej wsi, p. Wyszogród.

Gub. Radomska.

Powiat *Koński* — A. Skibiński w Chlewiskach, p. Szydłowiec.
" *Opatowski*—Jan Konarski w Jeleniowie, p. Ostrowiec.
" *Radomski*—Wojciech Sokołowski w Woli Biejkowskiej, p. Białobrzegi.
" *Sandomierski* — Ks. Józef Rokoszny w Sandomierzu.
" " — Ks. A. Wyrzykowski w Sandomierzu.
" " — Stanisław Karpowicz w Rytwianach, p. Staszów.

Gub. Siedlecka.

Siedlce—Zygmunt Michałowski (Ogrodowa, 40).
Powiat *Bialski* — Krzysztof Kraszewski w Romanowie, p. Sławatycze.
„ *Konstantynowski* — Dr. Zygmunt Domański w Janowie.
„ *Sokołowski*—Dr. Adam Jarosiński w Sterdyni.
„ *Węgrowski*—Leon Nowacki w Węgrowie.
„ *Włodawski*—Eligiusz Kasperowicz we Włodawie

Gub. Suwalska.

Powiat *Augustowski*—Anatol Radliński w Augustowie.
„ *Kalwaryjski*—Kazimierz Aufszlag w Trempinach, p. Kalwaryę.
„ *Marjampolski*—Włodzimierz Bieńkiewicz w Kwieciszkach, p. Marjampol.
„ *Sejneński*—Wincenty Świetliński w Serejach.
„ *Suwalski*—Maksymiljan Dąbrowski w Kleszczówku, p. Suwałki.

Gub. Warszawska.

Warszawa—Michał Federowski (Śliska, 12).
Powiat *Błoński*—Antonina Chudziakowa w Żyrardowie.
„ *Gostyński*—Wacław Kłosowski w Gombinie.
„ *Miński* — Józef Chankowski w Mińsku Mazowieckim.
„ *Włocławski*—Franciszek Turkowski we Włocławku (Nowy Rynek 17).

Gub. Grodzieńska.

Grodno—Antoni Zaboklicki (Kołożańska, 20).
„ *Prużański* — Bogusław Kraszewski w Dołhem, p. Prużany.

Gub. Kowieńska.

Kowno—Wincenty Kognowicki.
„ —L. Nieciecki.

Gub. Kijowska.

Kijów — Wiktor Woldt (Warsz. Tow. Ubezp. od Ognia. Proreznaja, 2)
„ — Zofia Żukiewiczowa (Włodzimierska, 42).

Gub. Mińska.

Mińsk gub.—Mieczysław Porowski (Zacharzewska, 31).
Powiat *Ihumeński* — Aleksander Jelski w Zamościu, p. Uzlany.
„ „ — Helena Wańkowiczowa w Berezynie.
„ „ — Henryk Weyssenhoff w Russakowiczach, p. Rudzieńsk.
„ *Mozyrski* — Henryk Śniadecki w Słobodzie, p. Mozyrz.
„ *Nowogródzki*—Karol Karpowicz w Czombrowie, p. Nowogródek.
„ *Piński* — Inż. Bronisław Mosdorf w Pińsku.
„ „ — Jerzy Osmołowski w Sieliszczu, p. Porochońsk.
„ „ — Stanisław Świeżyński w Poczapowie, p. Pińsk.

Gub. Mohilewska.

Mohilew—Mirosław Obiezierski.
Powiat *Bychowski* — Ludwik Wykowski w Anielinie, p. Dowsk.
„ *Czerykowski*—Wacław Mackiewicz w Łopacinie, p. Malatycze.
„ „ —Zygmunt Brodowski w Łuszczejonkach, p. Kryczew.
„ *Mścisławski*—Marya Kamieńska w Mścisławiu, (d. własny).
„ *Orszański* — Aleksander bar. Taube w Górnej, p. Orszę.
„ „ —Jan Weyssenhoff w Wiejnie, p.Obolce.
„ *Sieński* — Konstanty Gordziałkowski w Przewłoczni, p. Tołoczyn (Kochanów).

Gub. Wileńska.

Wilno—Michał Brensztejn (Piaskowa, 4 m. 16).
„ —Stanisław Jarocki (Montwiłłowska, 11).
„ —Dr. Władysław Zahorski (Dworcowa, 2)
Powiat *Trocki* — Floryan Skarżyński w Bendrach, p. Olitę.

Gub. Wołyńska.

Żytomierz—Dr. Piotr Chobrzyński (Wilska, 30)
Powiat *Dubieński* — Jadwiga hr. Dunin-Karwicka w Mizoczu.
„ *Rówieński*—Edmund Okęcki w Równem, ul. Topolowa.
„ *Zasławski*—Franciszek Kraszewski w Kraszewie, p. Hryców.
„ „ —Franciszek Józef Kamieński w Szepetówce, Zarz. dóbr J. hr. Potockiego.
„ *Zwiahelski*—Stanisław hr. Dunin-Karwicki w Izabelinie, p. Połonne.

Kurlandja.

Lipawa—Witold Grabowski (ul. Ławrentjewska).
Ryga—Gustaw bar. Manteuffel (Rotterstrasse, 8).

Galicya.

Kraków — Bohdan Dyakowski (ul. Jana Kochanowskiego, 19.
„ — Feliks Kopera, Dyrektor Muzeum Narodowego.
„ — Dr. Ludomir Sawicki (ul. Karmelicka, 23).
Lwów - Dr. Eugeniusz Romer (Uniwersytet).

Ks. Poznańskie.

Poznań—Dr. Franciszek Chłapowski.
Kórnik—Dr. Zygmunt Celichowski.

Ze 100 członków-korespondentów, którym rozesłane zostały kwestyonaryusze, nadesłali sprawozdanie 63. Z tej liczby w ciągu roku sprawozdawczego gromadzili zbiory krajoznawcze — 16-tu, roztaczali opiekę

nad zabytkami i osobliwościami przyrody — 13-tu, przyszli z pomocą wycieczkom i ułatwiali studya naukowe w 19 wypadkach, wprowadzili nowych członków 81, wydawnictw krajoznawczych (książek i pocztówek) rozsprzedali za 698 rb. 89 kop. Jako ciekawy przyczynek do historyi kultury podajemy następujący wyjątek ze sprawozdania jednego z członków-korespondentów:

„W pewnym domu znajdował się w piwnicy (widocznie dla ogrzewania złożonego tam warzywa) piec zrobiony z resztek kilku pieców z XVIII w. Kafle były kolorowe, przepiękne narożne z wklęsłem ścięciem, zielone z herbem „Suche komnaty“ i literami,—oraz jeden z motywem architektonicznym i znakiem I H S w promieniach, z ornamentami kwiatowymi. Kolorowe miały motyw winogron i liści. Proponowałem aby mi kafle sprzedano—uchylono się od tego. Ponieważ przerabiano dom w majątku tychże państwa obok, więc zaprojektowałem użycie tych kafli na kominek i miałem sam się tem zająć — zaniechano i tego. Tymczasem dom, w którym był ów piec, spalił się; — pytać nawet nie chcę, co się z piecem stało. A przecież właściciel—sąsiad, znany mi od dziecka, niby człowiek inteligentny! Spostrzegłem tamże stary kuferek, okuty podłużnemi żelaznemi sztabami, misternie wycinanemi. Wiek XVII; wymiary 35×24 cm. Zachowany świetnie. Zaproponowałem, aby mi go odstąpiono. Zażądano wzamian obrazu i wskazano taki, który cenię minimum 1000 rb. Odpowiedziałem że to chyba żarty żądać za przedmiot wartości 25 rb.—tysiąc. Dawałem 30 rb. Oddano go na lekarstwa ekonomowi (jako apteczkę)“.

I. Zestawienie działalności Centrali i Oddziałów Polskiego Tow. Krajoznawczego w 1913 roku.

			Cen-tra-la	O D D Z I A Ł Y																										Ra-zem
				Błoński	Chełmski	Częstochows.	Grajewski	Grójecki	Jędrzejowski	Kaliski	Kielecki	Koniński	Kujawski (Włocławek)	Kutnowski	Lubelski	Łomżyński	Łowicki	Łódzki	Miechowski	Olkuski	Ostrołęcki	Ostrowiecki	Piotrkowski	Radomski	Siedlecki	Wieluński	Zagłębia (Sosnowiec)	Zawiercki	Zawkrzyński (Mława)	
LICZBA CZŁONKÓW	Przybyło w ciągu roku	Honorowych	– 1	—	--	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— 1
		Popierających	14	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
		Czynnych	420	68	–14	13		–13	—	33	10	56	11	74	47	5	11	91	14	7	72	191	28	10	–8	106	27	–16	47	1290
		Korespondent.	110	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	110
	Jest na 31/XII 1913 r.	Honorowych	3	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
		Popierających	26	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26
		Czynnych	2320	68	92	84		75	33	154	114	56	261	74	165	52	81	501	58	101	127	191	186	82	66	106	533	66	47	5693
		Korespondent.	110	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	110
Zebrania		Ogólnych	1	1	2	1	Rozpoczął działalność w końcu grudnia r. b.	2	1	2	1	2	1	1	1	1	2	1	8	5	6	1	1	3	3	1	1	3	1	52
		Miesięcznych	10	4	8	4		—	—	5	—	1	10	4	5	—	3	7	8	9	—	2	5	4	6	3	16	10	2	126
		Ogółem w zebraniach wzięło udział osób	3153	234	320	154			5	197	16	83	610	275	115	19	250	517	180	334	384	535	247	133		290	575	212	33	8870
Popularyzacya krajoznawstwa		Wygłoszono referat.	10	3	7	5		—	—	6	—	1	6	6	2	—	—	8	4	4	—	3	37	4	—	6	16	1	Oddz. istn. od 1 marca r. b.	129
		Wysłuchało referatów osób	2990	182	280	240		—	—	129	--	20	550	345		—	—	517		334	—	535	2167	50	—	202	493			9034
Odczyty publiczne		Urządzono odczytów	—	2	—	—		2	--	4	3	2	3	2	1	2	2	—	7	9	5	—	3	—	—	—	—	1		48
		Ogółem wysłuchało odczytów osób	—	139	—	—		96	—	160	423	23	138	480	58	270	153	—	1314	823	366	—	300	—	—	—	—	38		4781
Konkursy		Ogłoszono konkurs.	--	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-	—	—	—	2	—		2
Badania naukowe		Zorganizowano badań	13	—	—	—		—	—	1	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	-	—	3	—		20
Pomiary meteorol.		Na 31/XII 1913 r. jest stacyi	4	—	—	1		—	1	—	—	—	--	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—		9
BIBLIOTEKA	Przybyło w ciągu roku	Tomów	869*)	2	—	23		--	2	8	18	115	19	17	20	45	8	26	—	109	50	--	100		5	270	121	4	63	1900
		Czasopism		—	—	--		—	—	3	2	—	9	3	4	—	1	6	—	—	8		5	—	—	1	26	1	2	70
		Map		—	9	4		—	—	—	3	10	2	—	—	—	—	—	—	3	7		10	—	—	2	37	1	1	89
		Planów		4	1	—		—	—	—	4	1	—	—	--	—	—	—	—	—		Oddział istnieje od października.	4	—	—	—	—	—	—	14
	Jest na 31/XII 1913	Tomów	2280*)	18	287	147		—		90	280	128	28	17	70	111	15	248	—	240	50		400		123	270	208		65	5075
		Czasopism		—	—	—		—		11				3			4		—	—	8		19	—	—	1	26		2	74
		Map	462*)	4	9	18		—		—		22		--			–		—		7		47	—	2	2	37		1	607
		Planów		4	1	—		—		—		3		—			—		—				—	—	—	—	--	—	—	8
		Korzystało z biblioteki osób	127	5		20		--			15	23		—	14		16		—	21	37		32	—	12	54	216			592
ZBIORY		Przybyło w ciągu roku okazów	1086	—	—	138		—	30	148	187	521	68	—	—	63	300	268	57	—	1054		275	—	—	87		81	23	4386
		Ogółem na 31/XII 1913 jest okazów	14086[1])	—	566	577		—		330	2509	521		—		91		2183	945	400	1054		1240	—	190	87	1329		23	27231
		Zwiedziło zbiory osób		—	72	400		--		243	804	26	240	—			6000		293		144		500	—	30	—	113		—	9158
Wypożyczalnia przezroczy		Przybyło w ciągu roku przezroczy sztuk	1364	—	—	--		—	—	—	54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		15	—	—	—	—	—		1433
		Jest na 31/XII 1913 r. przezroczy sztuk	8244	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	695	—	Oddział istnieje od 1 marca r. b.	8939
		Wypożyczono w ciągu roku przezroczy sztuk	21870	—	—	—		—	—	—	—	--	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—		21870
Wydawnictwa własne i komisowe		Wydano książek	3000	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		500	—	—	—	—	—		3500
		Wydano pocztówek	66000	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	21000	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—		87000
		Sprowadzono książ.		172	—	50		—	—	—	91	61	—	228	102	—	184	277	—	78	165		—	—	—	154	371	—		1943
		Sprowadzono poczt.		828	—	500		—	—	—	590	294	—	1336	1230	—	1574	2040	—	1600	1018		—	--	--	602	6869	—		16937
Ruch wydawnictw		Sprzedano książek		78	—	10		—	—	—	22	48	—	225	59	—	79	145	—	45	136		—	—	--	23	219	—		1089
		Sprzedano pocztów.		586	—	200		—	—	—	590	268	—	1170	1422	—	3439	1373	—	920	808		—	—	—	524	3971	—		15351
WYCIECZKI		Zorganizowano wycieczek	55	7	5	5		—	—	8	7	13	9	5	8	6	5	13	—	4	6		7	3	—	3	13	5	2	189
		Wzięło udział w wycieczkach osób	2183	174	49	181		—	—	242	90	139	308	71	269	225	273	435	—	136	196		236	83	—	75	269	75	34	5743
		Przyjmowano wycieczek	35	—	1	1		—	—	1	12	—	4	2	—	—	32	—	1	5	2		1	—	—	—	2	1	1	101
		Przyjezdnych osób było	1259	—	15	22		—	—	25	167	--	144	47	—	—	754	–	9	240	71		50	—	—	—	40	13	4	2860
Przedsiewzięcia dochodowe		Zorganizowano	3	—	—	—		—	—	—	—	—	—	--	—	1	—	22	--	1	—		1	--	—	—	1	—	—	29
		Wzięło udział osób	530	—	—	—		—	—	—	—	—	-	—	—	80	—	794	—	750	—		—	—	—	—	—	—	—	2154

Uwaga. Z powodu braku potrzebnych do niektórych rubryk wiadomości, oraz różnic w sposobie katalogowania, zestawienie niniejsze nie jest ścisłe i większość liczb w rubryce „razem“ jest mniejsza od rzeczywistych.

*) Liczby wskazują ilość numerów; — ilość tomów jest znacznie większa (przekracza 3000).

[1]) Wliczając w to zbiory fotograficzne.

II. Zestawienie wpływów, wydatków i sald Centrali i Oddziałów w r. 1913.

	Cen-tra-la	O D D Z I A Ł Y																									Razem
		Błoński	Chełmski	Częstochows.	Grajewski	Grójecki	Jędrzejowski	Kaliski	Kielecki	Koniński	Kujawski (Włocławek)	Kutnowski	Lubelski	Łomżyński	Łowicki	Łódzki	Miechowski	Olkuski	Ostrołęcki	Ostrowiecki	Piotrkowski	Radomski	Siedlecki	Wieluński	Zagłębia	Zawiercki	Zawkrzyński (Mława)	
Wpływy	25563 79	333 74	267 79	758 56	Nie nadesłał sprawozdania.	Nie nadesłał sprawozdania.	49 50	1007 38	1223 31	159 80	1461 47	449 85	1599 12	280 64	1487 68	3143 38	245 24	581 70	380 94	357 24	1065 33	647 59	379 61	455 93	2786 63	409 19	335 83	45431 24
Wydatki	25326 67	252 21	266 56	527 36			49 50	990 67	1175 36	120 41	1374 96	446 51	1439 19	264 57	1442 —	2448 29	185 79	523 06	171 87	365 29	1056 26	411 67	221 —	325 32	2702 27	406 34	260 83	42753 96
SALDA na 31/XII — 1913 r.	237 12	81 53	1 23	231 20			— — Pozostaje z lat poprzednich dług 50.80.	16 71	47 95	39 39	86 51	3 34	159 93	16 07	45 68	695 09	59 45	58 64	209 07	—8 05 (dług)	9 07	235 92	158 61	130 61	84 36	2 85	75 —	2677 28
w Banku (Fundusz domu, wyd. dzieł Nałkowskiego i przekazowy).	9263 43																											9263 43
Fundusz T-wa w gotówce na 31/XII 1913 Rb.																												11940 71

UWAGA. Wpływy i wydatki obejmują zapomogę i prenumeratę „ZIEMI“.

II.

Dział naukowy.

Powierzchnia i ludność Królestwa Polskiego.

W roku bieżącym, 1914, prawie jednocześnie z niniejszym Rocznikiem wydany został przez Biuro Pracy Społecznej, z zapomogi Kasy imienia Mianowskiego, Rocznik Statystyczny Królestwa Polskiego 1913 r., zawierający dane, odnoszące się do 1911 roku i do lat poprzednich. Jest to pierwsza poważna praca, mająca ująć w szeregi cyfr całokształt naszych stosunków społecznych i ekonomicznych. Dość przytoczyć rozdziały główne tej pracy, opartej przedewszystkiem na źródłach urzędowych, oraz na licznych i poważnych źródłach prywatnych, żeby przekonać się, iż odtąd żaden ekonomista, żaden publicysta i dziennikarz, żaden zresztą badacz kraju naszego i jego stosunków obejść się bez tej pracy nie będzie w stanie, tem bardziej, że ma się ona ukazywać co roku w nowem wydaniu, zawierającem nowe dane liczbowe ostatniej doby, cena zaś tego wydawnictwa jest nader nizka (1 rb. 50 kop. za duży tom). Rozdziały pierwszego Rocznika Statystycznego są następujące:

I. Powierzchnia i ludność. II. Ludność rolna zarobki, wychodźtwo i emigracya. III. Własność rolna. IV. Produkcya rolna. V. Przemysł. VI. Handel. VII. Kredyt. VIII. Budowle i pożary. IX. Drogi. X. Skarbowość. XI. Gospodarstwo miejskie. XII. Zdrowotność publiczna. XIII. Szkolnictwo.

W następnych Rocznikach mają być nadto podane niektóre inne działy, jako to: meteorologia, sądownictwo, stowarzyszenia, stosunki robotnicze. Każdy dział składa się z szeregu tablic statystycz-

nych, ujętych programowo w pewną całość i poprzedzonych wstępnym tekstem, mającym na celu uwydatnienie znaczenia cyfr, podanych w tablicach, przez ich wykładnię systematyczną i porównanie o ile możności z danemi, tyczącemi się Litwy, Rusi i innych miejscowości państwa rosyjskiego z jednej strony, zaś Galicyi i Poznańskiego z drugiej strony, a również z danemi, odnoszącemi się do innych państw.

Dzięki uczynności i uprzejmości Biura Pracy Społecznej, w pierwszym zaś rzędzie p. Władysława Grabskiego, prezesa Sekcyi Społeczno-Ekonomicznej tegoż Biura, a zarazem inicyatora i kierownika głównego rzeczonego Rocznika statystycznego, Rocznik ten jeszcze przed jego ostatecznym wydaniem i ukazaniem się na półkach księgarskich, został użyczony niżej podpisanemu do przejrzenia i do streszczenia pewnych działów dla Rocznika Tow. Krajoznawczego, za co niniejszem w imieniu Tow. Krajoznawczego pozwalam sobie złożyć p. Grabskiemu i jego współpracownikom szczere podziękowanie.

Z powodu jednakże wielkiej obfitości materyału, zawartego w Roczniku Statystycznym, a nieznacznej ilości czasu do opracowania streszczenia, na razie mogłem streścić do naszego Rocznika tylko pierwszy, zasadniczy dział: „Powierzchnia i ludność“. Streszczenie to, ujęte w pewną całość, podaję poniżej dla użytku członków Tow. i czytelników naszego Rocznika. Są cyfry, które posiadają wielką wymowę i które należy umieć niemal na pamięć. Sądzę, że uważny czytelnik cyfry te zapamięta i, że wielu zechce się zapoznać bliżej z Rocznikiem Statystycznym, jako z dziełem nieprzemijającej wartości.

K. Rakowiecki.

Powierzchnia i ludność ogólna Królestwa Polskiego.

Powierzchnia Królestwa Polskiego wynosi 111.554,2 wiorst kw., czyli 126.955,37 kilometrów kw. W stosunku do powierzchni Rosyi Europejskiej powierzchnia Królestwa wynosi 2,6%, w stosunku zaś do całego państwa rosyjskiego — 0,58%.

Ludność Królestwa w dn. 1/I. 1911 r. wynosiła 12.467.300, co stanowi 10,3% ludności Rosyi Europejskiej (120.588.000), zaś 7,4% ludności całego państwa (167.003.400).

Sąsiadujące z Królestwem gubernie, zwane „zachodniemi" — czyli Litwa i Ruś mają obszary i ludność jak następuje:

1) 3 gubernie: Grodzieńska, Wileńska i Kowieńska mają ogółem — 106.041,6 w. kw. i 5.728.100 lud., (w tem powiaty Białostocki i Bielski, ze znaczną ludnością polską, 5.681,9 w. kw. i 456.600 lud.), czyli, że powierzchnia tych 3 guberni jest niewiele mniejsza od powierzchni Królestwa, ale ludność ich wynosi mniej, niż połowę ludności Królestwa;

2) 3 inne gubernie: Wołyńska, Podolska i Kijowska zajmują razem obszar 144.736,4 wiorst kw., czyli więcej od Królestwa o $^1/_4$ część, o ludności 12.336.600, a więc nieco mniejszej, niż w Królestwie;

3) 3 pozostałe gubernie: Mińska, Witebska i Mohilewska zajmują obszar 160.936,4 w. kw., czyli prawie $1^1/_2$ raza tyle co Królestwo, o ludności 6.981.100, czyli nieco więcej, niż połowa ludności Królestwa.

Razem 9 gub. zachodnich zawierają obszaru 411.714,4 wiorst kw., czyli 468.540 kil. kw., i 25.045.800 ludności.

Z krajów, zamieszkałych w znacznym stopniu przez Polaków poza granicami państwa rosyjskiego, mają obszaru i ludności:

Galicya	78.497	kil. kw.	8.025.675	lud.
Śląsk Cieszyński	2.300	„ „	361.015	„
Poznańskie	28.991,4	„ „	2.099.831	„
Obwód Kwidzyński Prus Zachodnich	17.595,8	„ „	960.855	„
Obwód Olsztyński Prus Wschodnich	12.026,2	„ „	543.469	„
Obwód Opolski na Śląsku (Ś. górny)	13.230,4	„ „	2.207.981	„
razem	152.640,8	kil. kw.	14.198.826	lud.

Powyższe kraje łącznie z Królestwem zawierają 279.596 kil. kw. i 26.666.126 lud. [1]), co łącznie z powiatami Białostockim i Bielskim wynosi 286.062 kil. kw. i 27.122.726 lud., łącznie zaś ze wszystkiemi 9-ma gub. zachodniemi 748.136 kil. kw. i 51.711.926 lud.

W porównaniu z innymi krajami Królestwo Pol. jest $4^1/_3$ razy większe od Belgii, 4 razy od Holandii, $3^1/_3$ od Danji, zbliża się obszarem do Rumunji (131.353 kil. kw.), jest $2^1/_4$ razy mniejsze od Włoch. Wyliczone zaś powyżej kraje powierzchni 286.062 kil. kw. z liczną ludnością polską (wynoszącą 65% ogółu ludności) dorównywają Włochom (286.682 kil. kw.) i prawie Austryi bez Węgier (300.005 kil. kw.), oraz połowie państwa niemieckiego.

Co do ludności, w porównaniu z innymi krajami Europejskimi, Królestwo posiada ludność większą niż: Serbia (2.911.701 [2]), Bułgarya (4.329.108 [2]), Grecya (2.631.952 [2]), Danja (2.900.336), Szwecya i Norwegia (5.522.403), Belgia (7.423.784), Holandya (5.945.155), Rumunja (7.070.000). Natomiast przewyższają Królestwo Pol. ludnością: Hiszpania (19.588.688) i pozostałe wielkie państwa. Ludność wszystkich

[1]) W tem Polaków 17.309.139 czyli 65%.

[2]) Dane co do ludności państw bałkańskich odnoszą się do okresu przed ostatnimi wojnami bałkańskimi.

ziem, zamieszkałych w przeważnej liczbie przez polaków, wynosi, jak wyżej, 27.122.726 i przewyższa ludność: Hiszpanii, Węgier (20.840.678), dorównywa prawie ludności Austryi bez Węgier (28.567.898) i niezbyt wiele jest mniejszą w porównaniu z Włochami (34.686.653).

Królestwo Pol. dzieli się na 10 guberni, z których największą i najbardziej ludną jest Warszawska (15.359,2 w. kw. i 2.547.700 lud.), najmniejszą jest Płocka (8.287,3 w. k.), najmniej zaś ludną Suwalska (681.300 lud.). Przeciętnie na gubernię w Królestwie przypada: 11.155,4 w. k. z ludnością przeciętną 1.246.700.

Królestwo posiada 84 powiaty; najwięcej w gub. Warszawskiej — 14, najmniej, po 7 powiatów: w gub. Kieleckiej, Łomżyńskiej, Płockiej, Radomskiej i Suwalskiej; pozatem, przed utworzeniem gub. Chełmskiej, gub. Lubelska posiadała 10 powiatów, Siedlecka — 9; Kaliska i Piotrkowska mają po 8 powiatów. Najmniejszy powiat jest Skierniewicki (670,5 w. k.), największy Sejneński (1.994,9 w. k.). Przeciętnie na 1 powiat w Królestwie przypada 1328 w. k., w Rosyi Europ. — 6.354,3 w. k.

W Królestwie jest 116 miast (z tych 43 z ludnością powyżej 10.000). Najwięcej miast ma gub. Warszawska — 22, najmniej g. Kielecka i Łomżyńska — po 7, (przyczem 4 powiaty: Jędrzejowski, Włoszczowski, Kielecki i Konstantynowski nie mają żadnego miasta) i 1291 gmin. Przeciętnie na 1 gminę wypada 86,4 w. kw., czyli 16.742,2 morgi, najmniej w gub. Kieleckiej — 1309,2 mórg, najwięcej w gub. Suwalskiej — 22.951,7 m.

Do gmin w Królestwie zaliczono, oprócz wsi, 358 miasteczek, czyli osad, z pośród których 43 stanowią osobne jednostki gminne, pozostałe zaś tworzą t. zw. gminy „mieszane“, do których należą oprócz miasteczka, wsie i folwarki przyległe. W 6 gminach znajdujemy po 2 miasteczka. W 2-ch tylko powiatach niema żadnego miasteczka — w Ciechanowskim i Skierniewickim. Oddzielne gubernie posiadają miasteczek: Radomska — 53, Lubelska — 51,

Warszawska 45, Kaliska i Piotrkowska po 40, Kielecka i Siedlecka po 34, Łomżyńska 25, Suwalska 20 i Płocka 16.

Gminy zawierają 26.188 wsi (właściwie gromad wiejskich „ukazowych“), oraz 43,374 folwarków lub kolonji, wśród których są nie należące do gromad wiejskich wsie tak zw. drobnej szlachty, oraz kolonie, powstałe drogą parcelacyi na gruntach dawniej dworskich. Statystyka administracyjna liczby folwarków nie podaje, natomiast, podług statystyki ubezpieczeniowej, liczba ich wynosi 12.805, liczba zaś ogólna wsi — 34.686, licząc w tem już i wsie drobnoszlacheckie i wsie na gruntach „nieukazowych“. —

Galicya dzieli się na 81 powiatów, mniejszych od powiatów Królestwa, liczy 6.247 gmin o obszarze przeciętnym, wynoszącym $^1/_8$ obszaru gminy Królestwa. Poznańskie dzieli się na 2 obwody, na 42 okręgi, odpowiadające naszym powiatom, ale mniejsze o połowę, na 447 cyrkułów, odpowiadających gminom Królestwa, i 5053 gmin, odpowiadających wsiom lub gromadom wiejskim Królestwa.

Podział ludności na miejską i wiejską.

Ludność 116 miast Królestwa w dn. 1/I 1911 r. wynosiła 2.907.200, czyli 23,3% ogółu ludności kraju. Dołączając do tej liczby ludność miasteczek (osad), która w 1909 r. wynosiła 1.036.809, czyli 8,9% ogółu ludności, otrzymujemy dla ludności miast i miasteczek cyfrę 3.944.009, czyli 32,2%, a więc prawie $^1/_3$ część ogółu ludności. Jest to procent stosunkowo znaczny; niższy procent ludności miejskiej w stosunku do ogółu ludności znajdujemy: w Rosyi Europejskiej — 13,1%, na Węgrzech — 18,8%, w Szwecyi i we Włoszech — 22,1%; większy procent widzimy we Francyi (41,2%), w Niemczech (56,1), w Anglii — 78%. Ludność miast Królestwa rośnie ciągle. W 1827 r. ludność miast, nie licząc zamienionych później na osady, wynosiła 11% całej ludności, w 1872 r. — 16,21%, w 1897 r. 21,74%,

w 1911 r. — 23,3%. Wzrost ludności niektórych miast był b. szybki. Warszawa od 131.484 ludn. w 1827 r. doszła do 501.021 w 1893 r. i do 764.056 w 1909 r. Łódź wzrastała jeszcze szybciej: z 2.837 w 1827 r. do 149.889 w 1893 r. i do 393.526 w 1909 r. Czterdzieści trzy miasta liczące powyżej 10.000 mieszkańców z ludnością ogólną 2.137.275 w 1909 r. miały w 1893 r. ludność prawie o połowę mniejszą — 1.201.883. —

Powyżej 20.000 lud., oprócz 1) Warszawy i 2) Łodzi, miały w 1909 r. następujące miasta: 3) Sosnowice 80.710, 4) Częstochowa 69.525, 5) Lublin 62.222, 6) Kalisz 46.796, 7) Będzin 45.716, 8) Radom 39.981, 9) Piotrków 38.114, 10) Pabjanice 37.491, 11) Włocławek 33.248, 12) Kielce 30.818, 13) Płock 30.612, 14) Tomaszów R. 27.455, 15) Łomża 27.343, 16) Suwałki 24.354, 17) Siedlce 23.292, 18) Zduńska Wola 22.504.

Ludność gmin wynosi w Królestwie 9.560.100 co stanowi 76,7% ludności ogólnej, a po odliczeniu ludności miasteczek, liczba ludności wiejskiej wynosi 67,8%. W 1909 r. ludność wiejska wynosiła 8.283.650. Na jedną gminę przypada przeciętnie 7.220 ludności, najwięcej w gub. Lubelskiej — 9.213, najmniej w Siedleckiej — 5.925.

Gęstość zaludnienia w Królestwie wynosi 111,8 osób na 1 wiorstę kw. czyli 98,2 osób na 1 kil. kw. Najgęściej zaludnioną jest gub. Piotrkowska—184,1 os. na w. kw., a następnie: Warszawska — 165,9, Kaliska — 118,9, Kielecka — 109,7, Lubelska—105,2, Radomska — 102,5, Płocka — 89,3, Siedlecka — 79,8, Łomżyńska 74,3, Suwalska 62,9. Gęstość ludności w gminach Królestwa wynosi przeciętnie 85,6 osób na w. kw., najwięcej w gub. Piotrkowskiej — 110,1, najmniej w gub. Suwalskiej — 54,8. W Rosyi Europ. na 1 wiorstę kw. przypada 28,4 osób, czyli 4 razy mniej, niż w Królestwie, w całem państwie—8,7 osób, czyli prawie 13 razy mniej, niż w Królestwie.

W Galicyi na 1 kil. kw. przypada 102 miesz., na Śląsku Austryackim — 147, na Śląsku Pruskim—

129,6, w Poznańskiem — 72,4, w Prusach Zachodnich — 66,7. Wogóle wśród krajów, zamieszkałych przez Polaków, Królestwo co do zaludnienia zajmuje miejsce środkowe. Z pośród innych krajów słowiańskich znajdujemy zaludnienie większe tylko w Czechach — 130 i Morawach — 118.

W porównaniu z innemi państwami Królestwo Pol. z gęstością zaludnienia 98,2 miesz. na kil. kw. ustępuje pod tym względem tylko: Belgii (252), Holandyi (173,9), Anglii (145,3), Włochom (121) i Niemcom (120), zajmuje więc szóste miejsce w Europie. Mniej zaludnione są, między innemi i Szwajcarya (91,1), Austro Węgry (76), Francya (73), Dania (70), Hiszpania (38,8), Szwecya (12,3), Stany Zjednoczone Ameryki Północnej (10,5).

Zestawienie danych dla całego Królestwa i dla każdej gubernii oddzielnie co do powierzchni, liczby ludności, gęstości zaludnienia, ilości miast, miasteczek i gmin podaje tablica zamieszczona na str. 11. Więcej szczegółowe dane, dla każdego powiatu oddzielnie, przytoczone są w rzeczonem wydawnictwie Biura Pracy Społecznej.

Podział ludności podług wyznań w Królestwie w dn. 1/I 1909 r. wykazuje:

Katolików	9.001.349	czyli	75,42%
Marjawitów	73.033	„	0,61 „
Prawosławnych	476.845	„	4,0 „
Protestantów	634.649	„	5,32 „
Żydów	1.747.655	„	14,64 „
Innych wyznań	1.787	„	0,01 „

Najwięcej stosunkowo katolików było w g. Kieleckiej (88,39%), najmniej w Lubelskiej (64,84%). W miastach katolicy stanowią na ogół 47,4%, najwięcej w Warszawie (56,14%), najmniej w miastach g. Siedleckiej — 31,5%. W gminach katolicy stanowią przeciętnie 83,3%. Ludność Królestwa jest pod względem wyznaniowym mniej jednolitą w porównaniu z innymi krajami; tak, np. w Rosyi Europejskiej jest prawosławnych i staroobrzędowców 83,58%, w Czechach — 95,7% katol., w Morawach

Powierzchnia i ludność Królestwa Polskiego

w dniu 1 stycznia 1911 r.

GUBERNIE	Powierzchnia w wior. kw.	LUDNOŚĆ w tysiącach: gmin	miast	ogólna	Gęstość zaludnienia na 1 w. kw.: ludność ogólna	ludność wiejska	Ilość miast	Ilość miasteczek	Ilość gmin
Królestwo Polskie . . .	**111 554,2**	**9 560,1**	**2 907,2**	**12 467,3**	**111,8**	**85,6**	**116**	**358**	**1291**
1. Gub. Kaliska . .	9 961,3	1 002,1	181,7	1 183,8	118,9	100,6	13	40	142
2. „ Kielecka . .	8 868,6	896,3	76,9	973,2	109,7	101,1	7	34	128
3. „ Lubelska. .	14 789,4	1 337,4	218,6	1 556,0	105,2	90,4	14	51	143
4. „ Łomżyńska.	9 265,9	599,6	88,9	688,5	74,3	64,7	7	25	72
5. „ Piotrkowska	10 763,4	1 184,7	796,6	1 981,3	184,1	110,1	12	40	151
6. „ Płocka . . .	8 287,3	629,7	110,2	739,9	89,3	76,0	9	16	95
7. „ Radomska .	10 854,0	985,6	126,6	1 112,2	102,5	90,8	10	53	143
8. „ Siedlecka .	12 580,8	865,1	138,3	1 003,4	79,8	68,8	12	34	146
9. „ Suwalska .	10 824,3	593,3	88,0	681,3	62,9	54,8	10	20	92
10. „ Warszawska	15 359,2	1 466,3	1 081,4	2 547,7	165,9	95,5	22	45	179

95,4$^0/_0$ katol. Najbardziej zaś jednolitym wyznaniowo krajem słowiańskim jest Kraina, posiadająca 99,7$^0/_0$ katol. i 0,0 żydów.

W r. 1827 w Królestwie było katolików 84,1$^0/_0$ lud. og., a łącznie z unitami (1,9$^0/_0$) — 86$^0/_0$, prawosławnych — 0,1$^0/_0$, protestantów 4,6$^0/_0$, żydów 9,3$^0/_0$. Procent więc katolików od tego czasu zmniejszył się, procent innych wyznań powiększył się. W szczególności od 1890 r. procent katolików ulegał następującym wahaniom: w 1890 r. — 75,9$^0/_0$, w 1893 r. — 75,5$^0/_0$, w 1905 r. — 75,14$^0/_0$, w 1906 r. — 76,02$^0/_0$, w 1907 r. — 76,24$^0/_0$, w 1909 r. — 75,42$^0/_0$. Czyli, że do 1905 r. procent katolików zmniejszał się, następnie po 1905 wskutek przechodzenia przez b. unitów na katolicyzm powiększa się, w 1909 zaś roku zmniejsza się wskutek oddzielenia się maryawitów od kościoła katolickiego.

Dane urzędowe *o liczbie b. unitów, którzy* w Królestwie po ukazie tolerancyjnym 30.IV.1905 r. *przyjęli katolicyzm* — wykazują tę tylko część ludności, co do której zmiana wyznania została odnotowana w księgach ludności przed 1.I.1909 r. Poniżej przytoczone są niektóre główne dane Warszawskiego Komitetu Statystycznego co do liczby katolików na obszarze nowoutworzonej gub. Chełmskiej, z tem zastrzeżeniem, że liczby te nie są zupełnie ścisłe.

W powiatach obecnej gub. Chełmskiej, podług danych urzędowych, było:

ROK	katolików		prawosławnych	
	liczba ludności	$^0/_0$ cał. lud.	liczba ludności	$^0/_0$ cał. lud
1905	319.857	36 $^0/_0$	435.150	47,5$^0/_0$
1909	443.400	45,9$^0/_0$	356.562	37,5$^0/_0$

Podług powyższych danych liczba katolików w okresie 1905—1909 zwiększyła się o 123.543, czyli o 38,62$^0/_0$, liczba zaś prawosławnych w tymże okresie zmniejszyła się tylko o 78.588, czyli o 18$^0/_0$.

Znaczny wzrost liczby katolików daje się zauważyć w powiatach gub. Siedleckiej, które weszły w skład gub. Chełmskiej, — mianowicie: z 20,7% w 1905 r. do 49% ogółu ludności w 1909 r., natomiast w powiatach gub. Lubelskiej przyrost ludności katolickiej był mniejszy (z 42,2% w 1905 r. do 46,0% w 1909 r.). W szczególności, podług danych Warsz. Komitetu Statyst., liczba katolików zwiększyła się:

w gub. Siedleckiej:				
w Radzyńskim	z 33,8%	(1905)	do 81,7%	(1909)
„ Konstantynowskim	„ 24,9%	„	„ 68,5%	„
„ Bialskim	„ 16,7%	„	„ 41,4%	„
„ Włodawskim	„ 18,3%	„	„ 33,5%	„
w gub. Lubelskiej:				
w Zamojskim	z 61,3%	(1905)	do 71,5%	(1909)
we wschodnich gm. pow. Lubartowskiego	„ 60,1%	„	„ 66,6%	„
w części powiatu Krasnostawskiego	„ 58,2%	„	„ 61,2%	„
w Biłgorajskim	„ 54,9%	„	„ 56,2%	„
„ Tomaszowskim	„ 40,5%	„	„ 41,1%	„
„ Chełmskim	„ 27,5%	„	„ 32,1%	„
„ Hrubieszowskim	„ 26,8%	„	„ 29,2%	„

Liczba maryawitów w d. 1.I.1908 wynosiła w Królestwie 88.426, zaś 1.I.1909 — 73.033, czyli o 17,41% mniej. Największe liczby maryawitów znajdujemy w Łodzi—30.793, czyli 42,16% wszystkich maryawitów, oraz w gminach: Dobra p. Brzezińskiego — 3.718 i Cegłów p. Nowomińskiego — 2.852,

Prawosławnych w d. 1.I.1909 r. było 476.845, w tem: w miastach — 94.156, w gminach — 382.689. Jeżeli od liczby ogólnej 476.845 odjąć liczbę prawosławnych, wykazanych przez statystykę urzędową na obszarach obecnej gub. Chełmskiej, t. j. 356.562, to na wszystkie inne miejscowości Królestwa przypada 120.283. Poza gub. Lubelską (268.017, czyli 18,32% og. ludn.) i Siedlecką (105.884, czyli 11,22%) najwięcej prawosławnych w d. 1.I.1909 r. było w gub. Warszawskiej — 43.032, czyli 1,76% w tem w War-

szawie 31.387, cz. 4,11$^0/_0$, najmniej zaś w gub. Kieleckiej — 3.451, cz. 0,36$^0/_0$ i w Płockiej 3.150, cz. 0,46$^0/_0$. Z miast najwięcej stosunkowo prawosławnych było: w Chełmie 35,2$^0/_0$ (w 1893 r. — 25,3$^0/_0$), w Hrubieszowie—18$^0/_0$ (w 1893 r. 35,2$^0/_0$), w Białej—12,9$^0/_0$ (w 1893 r. — 21,1$^0/_0$) w Kaliszu — 10,9$^0/_0$ (1893 r.— 3,4$^0/_0$).

Protestantów d. 1.I.1909 r. było 634.649, czyli 5,32$^0/_0$ og. lud., w tem: w miastach 187.695, czyli 7,2$^0/_0$ i w gminach — 446.954, cz. 4,8$^0/_0$. Najwięcej protestantów było w gub. Piotrkowskiej — 245.275, cz. 12,9$^0/_0$, (w tem w miastach 132.893, cz. 17,5$^0/_0$), i w gub. Kaliskiej — 106.084, cz. 8,8$^0/_0$, najmniej w g. Kieleckiej — 3.040, cz. 0,31$^0/_0$. W gminach procent protestantów większy od przeciętnego (4,8$^0/_0$) spotykamy w gub. Piotrkowskiej—9,9$^0/_0$, Kaliskiej—8,4$^0/_0$, Płockiej—8,1$^0/_0$, Warszawskiej—6,3$^0/_0$ i Suwalskiej 5,9$^0/_0$. Z miast znaczny procent protestantów mają: Tomaszów Rawski 29,8$^0/_0$, Zgierz 29,0$^0/_0$, Łódź 25,8$^0/_0$, Ozorków 23,3$^0/_0$, Zduńska Wola 19,9$^0/_0$, Pabianice 14,9$^0/_0$, Kalisz 12.4$^0/_0$.

Izraelitów w d. 1.I.1909 r. było 1.747.655, cz. 14,64$^0/_0$, w tem: w miastach 1.051.332, cz. 40,2$^0/_0$ i w gminach 696.323, cz. 7,4$^0/_0$ ogółu ludności. Po odliczeniu izraelitów w miasteczkach (468.018, cz. 45,14$^0/_0$ ludności miasteczek), pozostaje liczba izraelitów po wsiach 228,305, cz. 2,75$^0/_0$ ludności wiejskiej. Cyfry powyższe stwierdzają zatem i dokładnie określają b. znaczne skupienie ludności izraelickiej w miastach i miasteczkach Królestwa, mały natomiast $^0/_0$ żydów po wsiach. Żydzi stanowią w miastach gub. Siedleckiej 64$^0/_0$ lud. miast, Suwalskiej 59,8$^0/_0$, Radomskiej 56,7$^0/_0$, Łomżyńskiej 52,3$^0/_0$, Lubelskiej 51,6$^0/_0$. Kieleckiej 51,4$^0/_0$, Warszawskiej 49,2$^0/_0$, Płockiej 47,4$^0/_0$, Kaliskiej 40$^0/_0$ i Piotrkowskiej 27,2$^0/_0$. W szczególności z 43 miast większych, które w 1909 r. miały powyżej 10.000 ludności, tylko 2 miasta miały żydów nieco mniej niż 20$^0/_0$, mianowicie: Sosnowice 16,4$^0/_0$ i Pabianice 19,5$^0/_0$; 3 miasta powyżej 20$^0/_0$: Włocławek 20,5$^0/_0$, Łódź 22,4$^0/_0$ i Zgierz

23,9%; 10 miast powyżej 30%: Kalisz (31,5%), Częstochowa (31,6%), Zduńska Wola, Kielce (36,4%), Piotrków (36,6%), Tomaszów R., Warszawa (36,9%), Łowicz, Chełm, Płock (39,1%); 9 miast powyżej 40%: Radom (42,4%), Ozorków, Łomża (44,2%), Mława, Radomsk, Pułtusk, Biała, Będzin, Przasnysz; 11 miast powyżej 50%: Lublin (50,8%), Pińczów, Ostrołęka, Suwałki (54,9%), Brzeziny, Ostrów, Kalwarya, Siedlce (57,8%), Augustów, Ostrowiec i Hrubieszów; 5 miast powyżej 60%: Kutno, Zamość, Łuków, Płońsk i Węgrów, wreszcie Międzyrzec miał 74,6% żydów, Włodawa 81,1% i Kałuszyn 85,2%. Wprawdzie na ogół w wymienionych 43 większych miastach % żydów od 1893 r. do 1909 r. zmniejszył się z 38,3% do 36,6%, ale właściwie % żydów zmniejszył się w tym okresie tylko i to nieznacznie w 25 miastach, między innemi w Łodzi, Kaliszu, Radomiu, Piotrkowie, Włocławku, Płocku, Łomży, Siedlcach (najbardziej zaś w Będzinie z 60,7% do 48,2%, w Chełmie z 53,5% do 38,8% i w Ostrowcu z 77,3% do 59,7%); w innych zaś miastach % żydów powiększył się: w Warszawie z 33,6% do 36,9%, w Częstochowie z 30,9% do 31,6%, w Lublinie z 45,5% do 50,8%, w Kielcach z 22,5% do 36,4%, w Suwałkach z 42,7% do 54,9% i t. d.

W ogóle ludność żydowska w miastach wynosiła: w 1827 r. 37,5%, w 1893 r. 42,9%, w 1909 r. 40,2%; w miasteczkach ludność żydowska z 48% w 1893 r. zmniejszyła się do 45,14% w 1909 r.

Co się tyczy miasteczek, wskazana powyżej liczba ogólna żydów 468.018 dzieli się na gubernie w sposób następujący:

w 51	miasteczkach	g. Lubelsk.	było:	żyd.	92.288	na og. l. 168.807
„ 53		„ Radomsk.	„	„	67.680	„ „ „ 141.311
„ 34		„ Siedleck.	„	„	51.856	„ „ „ 95.274
„ 40		„ Piotrkow.	„	„	47.721	„ „ „ 131.515
„ 45		„ Warszaw.	„	„	46.669	„ „ „ 112.904
„ 34		„ Kieleckiej	„	„	45.107	„ „ „ 114.438
„ 25		„ Łomżyńsk.	„	„	43.318	„ „ „ 75.930
„ 40		„ Kaliskiej	„	„	34.989	„ „ „ 108.245
„ 20		„ Suwalskiej	„	„	19.500	„ „ „ 42.709
„ 16		„ Płockiej	„	„	18.890	„ „ „ 45.676

czyli, że w 3 guberniach: Lubelskiej, Siedleckiej

i Łomżyńskiej żydzi stanowią więcej, niż połowę ogółu ludności miasteczek tych guberni.

W niektórych miasteczkach liczba żydów jest tak przeważająca, że są to osady prawie wyłącznie żydowskie. Tak nprz. miasteczka:

Ryki	w g. Siedleck.	na og. lud.	2082	miały żyd.	2037
Kosów	„ „ „	„ „ „	1933	„ „	1845
Sterdyń	„ „ „	„ „ „	1197	„ „	1088
Kołbiel	„ „ Warszaw.	„ „ „	2322	„ „	2077
Czyżew	„ „ Łomżyńs.	„ „ „	1925	„ „	1805
Izbica	„ „ Lubelsk.	„ „ „	4290	„ „	4156
Józefów	„ „ „	„ „ „	5658	„ „	4765
Świerze	„ „ „	„ „ „	784	„ „	784

i t. d.

Niezwykłym wyjątkiem były miasteczka: Kazimierz w p. Łódzkim i Przybyszew w p. Grójeckim, gdzie wcale nie było żydów, gdyż wszyscy mieszkańcy (w Kazimierzu — 763 i w Przybyszewie — 1676) byli w 1909 r. katolikami.

Należy jeszcze dodać, że w Królestwie ludność żydowska powiększa się stale. W 1817 r. Żydzi stanowili 7,8$^0/_0$ og. lud., w 1827 r.—9,3$^0/_0$, w 1857 r.— 12,25$^0/_0$, w 1890 r. — 13,9$^0/_0$, w 1909 r. — 14,64$^0/_0$.

W Galicyi w 1857 r. było 9,69$^0/_0$ żydów, w 1890 r. — 11,63$^0/_0$; od tego czasu procent żydów zaczął się zmniejszać i wynosił w 1910 r.—10,86$^0/_0$.

W Poznańskiem żydów w 1831 r. było 6,7$^0/_0$, w 1905 r. tylko 1,5$^0/_0$.

Prócz Królestwa znaczna jest liczba żydów w zachodnich i południowych gub. państwa rosyjskiego. W 2-ch gub. zachodnich $^0/_0$ żydów jest nawet większy, niż w Królestwie: w Grodzieńskiej 17,5$^0/_0$ i w Mińskiej 16,1$^0/_0$. Największy stosunek liczebny żydów na całym świecie jest na Białej Rusi, następnie idą: Królestwo, Litwa, Ruś, Bessarabia i gub. Chersońska, Bukowina oraz Galicya. W krajach tych żydzi stanowią więcej, niż 10$^0/_0$, skupiając się głównie w miastach; procent żydów w tych krajach jest mniej więcej taki, jak w Palestynie, gdzie żydów jest 14$^0/_0$, t. j. tyleż, co w Kró-

lestwie. Do danego terytoryum przylegają kraje, w których % żydów jest dość znaczny, chociaż już znacznie mniejszy: na Węgrzech 4,42%, w Austryi Dolnej z Wiedniem 5,07%, w Rumunii 3,8%, w Turcyi Eur. 3,2%. W innych krajach procent żydów jest b. mały: w Niemczech 1%, w Anglii 0,65%, we Francyi 0,25%, we Włoszech 0,1%, w Hiszpanii 0,01%. W Stanach Zjednoczonych jest żydów 2,1%.

Żydzi w Królestwie stanowią 25,32% żydów całego państwa rosyjskiego, a przeszło 11% wszystkich żydów na całym świecie (z górą 12 miljonów).

Narodowości.

Ludność Królestwa bez wojska i z wojskiem. podług spisu jednodniowego 1897 r., dzieliła się na następujące *narodowości*, określone na zasadzie odrębnego języka:

Narodowości	bez wojska	%	z wojskiem	%
1. Polacy . . .	6.745.945	73,84	6.755.503	71,85
2. Litwini . .	305.475	3,34	310.631	3,30
3. Rosyanie . .	100.001	1,09	267.161	2,84
4. Małorusini .	299.836	3,28	335.336	3,56
5. Białorusini .	26.602	0,29	29.347	0,31
6. Niemcy . .	404.477	4,42	407.274	4,33
7. Żydzi . . .	1.254.636	13,71	1.267.194	13,48
8. Inne narod. .	12.067	0,14	29.407	0,33

Język polski, jako ojczysty, oprócz 6.641.560 katolików (licząc z wojskiem) podało: 46.380 izraelitów, 34.119 prawosławnych (z tych większość po 1905 r. przeszła na katolicyzm) 31.387 luteranów, 1,157 kalwinów, 405 ormian, 127 baptystów, 144 mahometan i 224 osób innych wyznań. Procent Polaków, bez wojska (73,84%), był w sumie ogólnej nieco niższy od procentu katolików w Królestwie w 1909 r. (75,42%).

Litwini co do wyznania są prawie wyłącznie katolicy.

Najwięcej Litwinów w gub. Suwalskiej—304,411 (bez wojska), czyli 54% ludn. og. gub. Suwalskiej (Polaków 23,6%). Większość ludności stanowią Litwini w powiatach: Władysławowskim 89,8%, Maryampolskim 85,4%, Kalwaryjskim 81,5%, Wyłkowyskim 67,1% i Sejneńskim 62,4%. Większość polska jest tylko w 2-ch powiatach: Augustowskim (50,3%) i Suwalskim (76,4%) oraz poważna mniejszość polska w Sejneńskim (22%).

Procent ogólny Rosyan, Małorusinów i Białorusinów w 1897 r. wypadł 4,66% (z wojskiem 6,71%), czyli nieco więcej, niż % prawosławnych w 1909 r. (4%).

Procent Niemców 4,42% wypadł nieco mniejszy, niż % protestantów w 1909 r. (5.32%).

Żydzi, jako grupa narodowościowa, mówiąca odrębnym językiem, mieli w 1897 r. 1.254.636 osób, bez wojska, czyli 95,75% licz. og. osób wyznania mojżeszowego. Język polski, jako ojczysty, podało 46.380, język niemiecki 3.125, rosyjski 6.357. Osób wyznania mojżeszowego było w 1897 r. 14,05% lud. og., zaś mówiących po żydowsku 13,71%.

Obliczając liczbę narodowości w Królestwie na r. 1911 w tym samym stosunku, który powyżej podany jest na zasadzie spisu ludności 1897 r. (z wojskiem), względnie do ogólnej ludnośei Królestwa w 1911 r.—12.467.300, otrzymujemy: Polaków 8.957,8 tys., Litwinów 411,4 tys., Rosyan (z Małorusinami i Białorusinami) 836,6 tys., Niemców 539,8 tys., Żydów 1680,6 tys., innych narodowości 41,4 tys.

W gub. „zachodnich“, podług spisu 1897 r., liczono Polaków 885.962, czyli 4,5%, (najwięcej w gub. Grodzieńskiej 10%, w Kowieńskiej 9%, w Wileńskiej 8,2%, w Wołyńskiej 6,2%, najmniej w Mohylowskiej 1%, w szczególności w powiatach Bialskim i Białostockim gub. Grodzieńskiej, które należą do polskiego obszaru etnograficznego, 34,9% (Bielski) i 33,9% (Białostocki). W innych gub. Rosyi Eur. Polaków

liczono 233.972 (w tem w Petersburgu 36.729, w Moskwie 9.236 i w Odessie 17.395); na Kaukazie 25.117, na Syberyi 29.177, w Azyi Środkowej 11.576, w Finlandyi 1.268, na statkach, w Chiwie i Bucharze 1.288, ogółem w państwie rosyjskiem podług spisu 1897 r., 7.933.363, czyli 6,3% ogółu lud. państwa i 69,16% ludności katolickiej w państwie. Oczywiście w spisie tym pewna część ludności polskiej katolickiej zaliczoną została do Białorusinów lub Ukraińców. Obecnie, przyjmując w 1911 r. ten sam minimalny stosunek liczby Polaków do liczby katolików (69,16%), otrzymamy, wobec liczby 15.197.309 katolików, Polaków przeszło 10½ milionów w całem państwie rosyjskiem[1]).

W innych krajach w 1911 r. było Polaków:

w Galicyi	4.672.500,	cz. 58,55%
na Śląsku Austr.	235.224,	„ 31,72 „ [2])
w Bukowinie	36.210,	„ 4,55 „
„ w innych krajach Austr.	24.050,	
ogółem w Austryi	4.967.984	

---

[1]) Podług pracy p. Edwarda Maliszewskiego: „Polacy i Polskość na Litwie i Rusi“ (Warszawa, 1914 r.), Polaków na Litwie z Białorusią w 1909 r. było ok. 1½ miliona, a na Rusi ok. 800.000, czyli ogólna liczba Polaków na Litwie i Rusi w 1909 r. wynosiła około 2.300.000 głów, a ilość posiadanej tamże przez Polaków ziemi jeszcze conajmniej 15 milionów morgów. W szczególności p. Maliszewski podaje procent Polaków w oddzielnych guberniach, jak następuje: w g. Wileńskiej 26,5%, (w Wilnie 53,5%, t. j. prawie tyle, co w Warszawie, — przyczem żydów w Wilnie jest 40,2%, w pow. Wileńskim Polaków 47%, w p. Lidzkim 29,2%, w p. Oszmiańskim 27,2%, w p. Święciańskim 25.2%, w p. Trockim 21.7%, a tylko w p. Wilejskim 5.2%. w p. Dziśnieńskim 4,8%), w g. Grodzieńskiej 17% (w Białymstoku Polaków 18%, żydów ok. 66%, w p. Białostockim Polaków 40,6%, w p. Bielskim 35,7%, w p. Sokólskim 35,3%, w p. Grodzieńskim i Wołkowyskim po 15.7%), w g. Kowieńskiej 11,4%, w g. Mińskiej około 10% (w samym Mińsku Polaków 20%, żydów 52,3%), w g. Witebskiej 8,6%, w g. Mohilewskiej ok, 3%, na Wołyniu ok. 10%, na Podolu ok. 9%, na Ukrainie czyli w g. Kijowskiej ok. 3%, (w Kijowie ok. 8% Polaków i 11,7% żydów).

[2]) Na Śląsku Cieszyńs. 60,9%.

W ks. Poznańskiem	1.278.890	cz.	60,9 %
na Śląsku Opolskim	1.169.340	„	53,0 „
w Prus. Zach. (obw. Kwidzyń.)	381.046	„	39,7 „
„ „ Wsch. („ Olsztyńs.)	248.202	„	45,7 „
„ innych częściach Prus	735.830		
ogółem w Prusach	3.813.308		

nie licząc Polaków dwujęzycznych, t. j. tych, którzy zostali zapisani, jako mający 2 języki ojczyste: polski i niemiecki. Razem w 3-ch państwach: Rosyi, Austryi i Prusach w 1911 r. liczba Polaków, podług statystyki urzędowej, wypada powyżej 19.288.000. Obecnie liczba Polaków w tych 3 państwach przekracza już w każdym razie 20.000.000. Nie licząc tutaj innych drobnych grup Polaków, rozrzuconych po całym świecie, należy zaznaczyć, że w Stanach Zjednoczonych Am. Pół. statystyka urzędowa podaje w 1900 r. 1.071.306 Polaków, wliczając w to tylko tych, którzy sami lub jedno z rodziców urodzili się poza Ameryką.

Dla porównania przytaczamy liczebność innych ludów słowiańskich: Bułgarów 5,4 miljonów, Białorusinów 7 milj., Czechów, Słowaków i Serbów łużyckich razem 8.791.000, Serbo-Chorwatów 9 milj., Małorusinów 31 milj., Wielkorusów 65 milj.

Wśród ludności Europy Polacy stanowią 4,3%, przytem wobec wielkiego przyrostu naturalnego Polaków, ich liczebność względna, t. j. w porównaniu z innymi narodami wzrasta.

Bibliografia dzieł z zakresu geografii i krajoznawstwa wydanych w r. 1913.

1. Albumy i widoki różnych miejscowości.

Album Warszawy. Nakładem E. G. Svönströma w Stockholmie, skład Warszawa S. Miernicki. Rb. 1.50. 12 widoków 18×24.

Albumy „Ziemi“. I. Z naszych krajobrazów. II. Typy ludowe. III. Z Wybrzeży Bałtyku. IV. Z Karpat. Warszawa, 1913. Zeszyt po kop. 80. $21^1/_2$×26, str. 34 każdy zeszyt.

Czarnowski S. J. Album powszechne. Nowe serye: Typy etnograficzne i krajobrazy kolorowe Europy, Azyi, Afryki, Australii i Ameryki. 8-ka. Warszawa—Kraków, 1913. Zeszyt po kop. 60.

Durczykiewicz L. Dwory polskie w Wielkiem Księstwie Poznańskiem. Fol., str. 42+117. Poznań, 1912, nakł. autora, druk „Pracy“. Opr. w teczce. Mk. 45.

Na kaszubskim brzegu. 16 kart pocztowych z widokami z nad polskiego morza. Poznań, nakł. Ant. Rose. Mk. 1.

Pocztówki Polskiego Towarz. Krajoznawczego w Warszawie:

Serya Jura Krakowska. 7 pocztówek po 5 kop., serya zawiera: 1. Wodospad Szum w dolinie Bętkowskiej pod Ojcowem. Skały Panieńskie w Ojcowie. 3. Siodło górskie w Podlesicach. 5. Grupa skał „Okiennik“ pod Skarżycami. 6. „Okiennik“ pod Skarżycami. 7. Wąwóz Centurya pod Zawierciem. k. 30.

Serya Krajobraz polski II. 6 pocztówek po 5 kop., serya zawiera: 1. Z okolic Warszawy — pod Mila-

nówkiem. 2. Pustynia Nieborowska. 3. Grusze polskie. 4. Rzeka Kamienna pod Ćmielowem. 5. Dolina Prądnika pod Pieskową Skałą. 6. Dolina Dunajca w okolicach Jazowska. Kop. 25.

Serya Zamki VI. 7 pocztówek po 5 kop., serya zawiera: 1. Chęciny. 2. Czersk. 3. Kamieniec Podolski. 4. Ogrodzieniec. 5. Olsztyn. 6. Pieskowa Skała. 7. Ujazd. Kop. 30.

Serya Połążańska. 12 pocztówek po 5 kop. 1 Sosny nadbrzeżne. 2. Zatoka pod Holenderską Czapką. 3. Sosny na Holenderskiej Czapce. 4. Fala przy brzegu. 5. Nadciągająca burza. 6. Wieczór na pomoście. 7. Wydmy nadbrzeżne. 8. Grota M. Boskiej z Lourdes w górze Biruty. 9. Kaplica na górze Biruty. 10. Łazienki. 11. Dom zakładowy. 12. Pałac F. hr. Tyszkiewicza. Serya 50 kop.

Serya Łowicka. 7 pocztówek po 5 kop. 1. Łowicz. Jarmark. 2. Gmach po Misyonarski łącznie z kaplicą Prymasowską. 3. Dom dawnej struktury na starym rynku. 4. Pomnik Prymasa Uchańskiego w kollegiacie Łow. 5. Kościół parafialny Ś-go Ducha. 6. Widok Łowicza od strony rzeki Bzury, 7. Kollegiata wzniesiona w r. 1652. Serya 30 kop.

Ruciński K. Dwory i pałace wielkopolskie. 4-ka str. 20+25 tablic. Poznań, 1913. B. Chrzanowski. Mk. 5.

2. Atlasy. Mapy. Plany.

Baracz A. P. Mapa Królestwa Polskiego z oznaczeniem dróg żelaznych, bitych i zwyczajnych. Skala 1 : 840.000=20 wiorst w calu ang. Warszawa, 1914. Nakł. Gebethnera i Wolffa. Kop. 50, podklejona na płótnie rb. 1.—

Bazewicz J. M. Atlas geograficzny wszystkich części świata, z tekstem objaśniającym. 24×21½. Warszawa, 1913. Rb. 1.50. Nakł. autora.

Bazewicz J. M. Atlas geograficzny poszczególnych krajów Europy z tekstem objaśniającym. 12 map. 24×21½. Warszawa 1913. Rb. 1.—. Nakł. autora.

Bazewicz J. M. Mapa Królestwa Polskiego

(z planami okolic Warszawy i Zagłębia Dąbrowskiego), na podstawie najnowszych źródeł opracowana i wydana przez autora. Wyd. 4-te uzupełnione. Warszawa, 1913. Skala 1 : 504.000 czyli w calu ang. 12 wiorst. Rb. 2.50, podklejona na pł. 3.50.

Grzybowski J. prof. Przeglądowa mapa geologiczna ziem polskich. Z tekstem objaśniającym i 3 przekrojami. Str. 139. Warszawa, 1912. Z zapomogi kasy im. dr. J. Mianowskiego. Wydał Z. Weyberg. Rb. 1.—.

Mapa gór Świętokrzyskich (Łysogór). Skala 1 : 200.000. 18×11 złożona. Wydaw. M. Arcta. kop 30.

Mapa powiatu Poznańskiego Zachodniego. Wymiar 31½×41 cm. Poznań 1913. M. Niemierkiewicz. 15 kop.

Plan najnowszy Warszawy (ze spisem ulic Warszawy i Pragi). 1 arkusz 64½×81 cm. Druk A. Zonera w Warszawie. Kop. 40.

Wawrzeniecki Maryan. Materyały do mapy archeologicznej Polski. Serya druga. 28 tabl.

Współczesne zaludnienie obszarów dawnej Rzeczypospolitej, Śląska polskiego i powiatów Prus Wschodnich graniczących z Kr. Polskiem. Mapa 54×36 cm. Warszawa, 1914. E. Wende i S-ka. 30 kop.

3. Antropologia, archeologia przedhistoryczna, etnografia, fizyografia, folklor, historya, metereologia, sztuka.

Bączkowski D. ks. i ks. J. Żyskar. Nasze kościoły. Opis ilustrowany wszystkich kościołów i parafii, znajdujących się na obszarach dawnej Polski i ziemiach przyległych. Tom I. Zt. 1 do 7 Archidyecezya Mohylowska. Zt. 8 do 11 Dyecezya Mińska. Z ilustr. Warszawa — Petersburg, 1913. Cena zeszytu 15 kop.

Bogusławski Ed. Dowody autochtonizmu Słowian na przestrzeni zajmowanej przez nich w wiekach średnich. Str. IX+233. Warszawa, 1912. Nakł. Tow. Nauk. Warsz. (Prace Tow. Nauk. Warsz., Wydział II nauk antropol., społecznych, historyi i filozofii № 7). Rb. 1.50.

Cercha St. Chełmszczyzna — ziemią „Grodów Czerwiennych". 8-ka, str. 261—271. Kraków, 1913. Odb. ze „Świata Słowiańskiego". r. X. t. I, maj 1913.

Cercha St. Pomnik nieznanej matrony w kościele w Brzezinach (w Król. Pol.). Miasto Brzeziny i jego niektóre zabytki. Str. 25. Kraków, 1912. Nakł. Tow. Opieki nad pol. zabyt. sztuki i kultury. Osob. odbicie ze Sprawozd. Wydz. Tow. opieki nad pol. zabyt. sztuki i kultury za r. 1911.

Chołodecki J. B. Cmentarz stryjski we Lwowie „Bibl. Lwowska". T. XXI. Lwów, 1913. 8-ka, str. 90 (15 ilustr.).

Chrapowícki Włodz. Krótki opis topograficzny Królestwa Polskiego. Warszawa, 1913, Gebethner i Wolff, str. 129, rb. 4.50.

Chrzanowski B. Kruszwica i Lednica. Poznań 1913, str. 13+2. Nakł. Towarz. Czyteln Ludowych, Wykłady Tow. Cz. Lud. w Poznaniu № 7.

Ciszewski St. Słowniczek nazwisk Wielkopolan, zamieszkałych w obrębie dekanatu Stawiszyńskiego. 8-ka, str. 14. Kraków, 1913. Nakł. Ak. Um. Osobne odb. z „Materyałów antrop.-archeol. i etnogr." t. XIII, dz. III.

Czaplewski P. ks. Wykaz oficyałów gdańskich i pomorskich od 1467 — 1824 r. Toruń, nakł. Tow. Naukow., druk S. Buszyńskiego, 1912, str. 128. Odb. z XIX rocznika Tow. Nauk. w Toruniu.

Czarnowski S. J. Miechów, jego przeddzieje, historya i stan obecny. Z widokiem ogólnym miasta. 8-ka, str. 10. Miechów, 1914. kop. 15.

Czarnowski S. J. Polska przedhistoryczna. Badania, poszukiwania, opisy zabytków przeddziejowych. —Bibliografia, sprawozdania, przeglądy i t. p. Jaskinie i schroniska na Górze Chełmowej na prawym brzegu Prądnika pod Ojcowem. (Z kartą topogr., planami, widokami i XVIII tabl. fotodruków wykopalisk przeddziejowych). 8-ka duża, str. 25. Warszawa, 1914. Skł gł. Gebethner i Wolff. kop. 90.

Czarnowski S. J. Zabytki przedhistoryczne we wsi Iwanowice, przy ujściu Minozki do Dłubni w pow. Miechowskim gub. Kieleckiej. 8-ka, str. 11, z planem

topograf. Iwanowic i okolicy. Warszawa, 1913. Autor. Kop. 30.

Czermiński M. ks. T. J. Kochawina w przeszłości i dobie obecnej. Kraków, 1912. 8-ka, str. 96, z 24 ilustr.

Danysz Regina. Étude critique d'une carte ancienne de la Pologne, dressé par Stanislas Staszic (1806). Paryż (Jouvre et C-ie) 1913. 8-ka, str. 59+2 kol. z 3 mapami.

Dziewulski Stefan i Radziszewski Henryk. Warszawa T. I. Dzieje miasta; Topografia; Statystyka ludności. Napisał Stefan Dziewulski. 8-ka duża, str. nlb. 4+440+44+XXXVIII+6 tablic + 5 planów. Warszawa, 1913. Gebethner i Wolff. Rb. 3.—

Ehrenkrentz St. Z dziejów organizacyi miejskiej Starej Warszawy. Warszawa, 1913, str. 84+9 ryc. Nakł. Towarz. Miłośn. Historyi. Kop. 75.

Estreicher St. Kraków i Magdeburg w przywileju fundacyjnym krakowskim. 8-ka duża, str. 35. Kraków, 1911, druk. Uniw. Jagiel. hal. 50.

Fleszar A. Zur Evolution der Oberflächengestaltung des polnisch-deuschen Tieflandes. Vorläu fige Mitteilung von...

Gawerk M. dr. Dzieje odkryć geograficznych. II. Odkrycia czasów najnowszych. Z licz. ryc. i 5 map. Str. 208. Lwów, 1913, nakł. Macierzy polskiej. Bibl. Mac. Pol. № 7. Kop. 60.

Geografia fizyczna ziem polskich i charakterystyka fizyczna ludności. Encyklopedya Polska. Wydawnictwo Akademii Umiejętności T. I. Z 36 mapami i 15 ryc. Kraków, 1912. Rb. 10.60.

Gomulicki Wiktor. Opowiadania o Starej Warszawie. Wydanie nowe, poprawione, rozszerzone i ozdobione ilustracyami. 8-ka, T. I, str. 310+1nlb+7 rycin; t. II, str. 315+1nlb.+6 rycin. Warszawa, 1913. Nakład i druk zakł. graf. Tow. Akc. S. Orgelbranda S-ów. Skł. gł. u E. Wendego i S-ki. 2 tomy rb. 3.60.

Haberlandt M. dr. Nauka o ludach. Spolszczyła Zofia Rygier-Nałkowska. Str. 184. Warszawa, 1913. M. Arct. Opisy malownicze i podróżnicze. V. Kop. 75.

Hryncewicz — Talko J. prof. Człowiek na ziemiach naszych. 28×21 cm., str. VI+2nlb.+152+22 fotodruków+str. 8+12 nlb. katal. Warszawa, 1913. Kraków, Wydaw. J. Mortkowicza, druk W. L. Anczyca i Sp. rb. 3.60.

Hryncewicz — Talko J. prof. Przyczynek do antropologii ludności Królestwa Polskiego. Str. 63. Kraków, 1912. Nakł. Akadem. Umiejęt. Odb. z t. XIII, Dz. II, Materyałów antrop. archeol. i etnograf. Ak. Um. w Krakowie.

Jabłonowski Al. Historya Rusi południowej do upadku Rzpltej Polskiej. Kraków. Akademia Umiejętności. 1913. Str. 336. rb. 3.40.

Janusz B. Typy etniczne i kulturalne w prehistoryi Galicyi Wschodniej. 8-ka duża, str. 40. Lwów, 1911. Nakł. Tow. Ludoznawczego. Odb. z kwartal. etnogr. „Lud“ 1911, t. XVII, zt. II—III. Kor. 2.

Janusz B. Zdobnictwo ludowe w okolicach Lwowa. Z 52 rys. na 21 tabl. 8-ka duża, str 56+20 tabl. Warszawa, 1913. Nakł. Polsk. Tow. Krajozn., Lwów, Księg. Akademicka. Kor. 3.60.

Jarosz J. Fauna wapienia węglowego w okręgu Krakowskim. Trylobity cz. II. 8-ka duża, str. 39. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejętności. Osobne odb. z t. LIII. Ser. B. Rozpraw wydz. mat.-przyr. Ak. Um. w Krakowie.

Jastrzębski F. Sprawozdanie pokładów węglowych w otworach Swidrowych. 8-ka, str. II+80. Kraków, 1910. Nakł. Związku Górników i Hutników polsk.

Jaworski T. Krótki rys dziejów m. Warszawy z ilustracyami oraz monografie rodzin Baryczków, Fukierów i Gisów. Cz. I. 1313—1848. 8-ka, str. 93+2 nlb. Warszawa, 1913 Nakładem „Ziarna“. kop. 75.

Kamińska E. W. Trwałość szaty śnieżnej na północnym stoku Karpat. str. 30. Kraków, 1912. Nakł. Akad. Umiej. Odb. z t. II ser. A. „Rozpraw wydz. mat.-przyr.“ Akad. Um. w Krakowie.

Kantor Józef. Zwyczaje świąt Bożego Narodzenia i Wielkiej Nocy w okolicach Jarosławskich. 8-ka

str. 34, Kraków, 1913. Nakł. Ak. Um. Odb. z „Materyałów antrop.-arch. i etnogr.“ t. XIII, dz. III. a

Kardaszewicz St. Dzieje dawniejsze miast Ostroga. Materyały do historyi Wołynia. Z przedm. Al. Jabłonowskiego oraz życiorysem autora przez H. Mościckiego. 8-ka, str. VIII+291. Warszawa, 1913. Gebethner i Wolff. rb. 2.—

Kataster sił wodnych. Centralne biuro hydrograficzne w c. k. Ministerstwie robót publicznych. Opis i przeglądowe zestawienia. Dorzecze I rzędu: Dniestr; dorzecze II rzędu: Bystrzyca; dorzecze III rzędu: Bystrzyca Nadwórniańska. Arkusze fol. 1, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 101, 102, 126, 127, 128, 129.

Klemensiewicz St. dr. O nowych i mało znanych motylach fauny galicyjskiej. Przyczynek dziewiąty. 8-ka, str. 17. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejęt. Odb. z tomu XLVII Spraw. kom. fizyogr. Ak. Um.

Kościoły drewniane Galicyi Zachodniej. Serya I. zt. I. Opracował Feliks Kopera. Zdjęcia architekt. St. Wąsa. Zdjęcia fotograf. Muzeum Narodowego. Kraków, 1913. 4-ka, str. 40. Nakł. Grona c. k. Konserwatorów Galicyi Zachodniej. rb. 1.80

Kostrzewski Józef. Wielkopolska w czasach przedhistorycznych. Z 557 ryc. w tekście i na 8 tabl. str. XI+220. Biblioteka Wielkopolska. Monografie ilustrowane z zakresu kultury i sztuki w Wielkopolsce II—III. Poznań, 1914 nakł. M. Niemierkiewicza. rb. 2.50.

Kozierowski St. ks. Dzieje Gostynina w średnich wiekach. Z 4 ilustr., str. 30. Poznań 1913. Nakł. ks. Jackowskiego.

Kozłowski L. i Kuźniar W. Paleolit w Jaksicach nad Wisłą. Z 1 tabl. i 2 ryc. 8-ka, str. 9. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejętn. Odb. z t. XIII Materyałów antrop.- archeol. Ak. Um. w Krakowie,

Kruszyński T. dr. ks. Stary Gdańsk i historya jego sztuki. Kraków, 1913, str. 137, ilustr. 112. rb. 2.—.

Lencewicz St. Poszukiwania paleoantropologiczne w Polsce w świetle geologii. Referat wy-

głoszony na posiedzeniu Komisyi Fizyograficznej P. T. Kr. w d. 14 marca 1913 r. Str. 17. Warszawa, 1913. Odb. z „Wszechświata".

Lencewicz St. Przyczynki do znajomości dyluwium i hydrografii okolic Tomaszowa Rawskiego. Str. 14+24+1 tabl. Warszawa, 1913. Odb. z „Pamiętnika Fizyograf.". T. XXI, 1913.

Lipcówna M. Zmiany w wymiarach głowy warszawskich żydówek. 8-ka duża, str. 98. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejęt. Odb. z t. LII, ser. B, Rozpraw wydz. mat.-przyrod. Ak. Um. w Krakowie.

Łoziński Wł. Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVIII w. Wyd. trzecie, przejrzane i uzupełnione. T. I. Czasy i ludzie. T. II. Wojny prywatne. Z 70 ryc. w tekście, t. I, str. XII+483, t. II, str. 584. Lwów, 1913. Nakł. Gubrynowicza i Syna. Kor. 20.—.

Łoziński Wł. Złotnictwo lwowskie. Lwów, 1911—1912. Biblioteka Lwowska. Wyd. 2-gie, 8-ka str. 174 z 30 ryc.

Majewski Er. Najstarsza zagroda na palach z końca neolitu, w plastycznej miniaturowej reprodukcyi przedhistorycznej. Odb. ze Sprawozdań z posiedzeń Tow. Nauk. Warsz. Wydział nauk antropol. i t. d. Posiedzenie z d. 31/I 1913. Rok VI zt. I. str. 24+2 tabl. Warszawa, 1913, kop. 30.

Materyały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. Wydane staraniem Komisyi Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie. T. XII, 1912 r. 365 str.+XVIII; in octavo, 42 tablice ilustracyjne, 5 tabel graficzn. i 125 rycin w tekście. rb. 5.80.

Moczydłowska Marya. Wieś Lisków. Na podstawie wiadomości zebranych na miejscu. Wydanie z zapisu Wład. Pepłowskiego w zawiad. Kasy im. Mianowskiego. Str. 159. Kalisz, 1913. Warszawa, Księgarnia Polska. kop. 50.

Miklaszewski W. dr. Rozwój cielesny klas uprzywilejowanych w Król. Polskiem w świetle pomiarów antropologicznych. Str. 334+1 nlb. War-

szawa, 1914. Druk Bilińskiego i Maślankiewicza. rb. 2.25.

Moszyński K. Obrzędy, wiara i powieści ludu z okolic Brzeżan. 8-ka, str. 49. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Um. Odb. z „Materyałów antrop.-arch.-etnogr.“ t. XIII, dz. III.

Nałkowski Wacław. Terytoryum Polski historycznej, jako indywidualność geograficzna, str. 38. Warszawa 1912. kop. 75. Nakł. Pol. Tow. Krajozn.

Niezabitowski-Lubicz E. dr. Czaszka nosorożca włochatego (rhinoceros antiquitatis Blum) ze Złotego Potoku. 8-ka duża, str. 11. Kraków, 1913. Nakł. Akadem. Umiejęt. Odbit. z t. XLVII Spraw. Kom. fizyograf.

Niezabitowski-Lubicz E. dr. Materyały do fauny słoni kopalnych Polski. 8-ka, str. 7+2 tabl. Kraków, 1912. Nakł. Akad. Umiejęt. Odb. z „Sprawozd. Kom. Fizyogr. t. XLVI. Ak. Um. w Krakowie.

Niezabitowski-Lubicz E. dr. Szczątki mamuta (elephas primigenius Blum) na Podhalu. 8-ka, str. 7+2 tabl. Kraków, 1912. Nakł. Akad. Um. Odb. z t. XLVI Spraw. Kom. Fizyogr. Ak. Um. w Krakowie.

Pajzderski N. dr. Przewodnik po Muzeum w Gołuchowie. Nakładem Ordynacyi XX Czartoryskich na Gołuchowie. Kwiecień 1913, Poznań, str. 43+18 tabl. 30 kop.

Pamiętnik Fizyograficzny. T. XXI. Wydany z zapomogi Kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowem, im. dr. med. Józefa Mianowskiego. Komitet redakcyjny stanowią: W. Gorczyński, K. Kulwieć, L. Krzywicki, L. Lewiński, K. Stołyhwo i J. Trzebiński. Redaktor: K. Stołyhwo. Wydawca: K. Kulwieć. Dział I. Meteorologia. Dz. II. Geologia i Geografia. Dz. III. Zoologia. Dz. IV. Botanika. Dz. V. Archeologia i Etnografia. Warszawa, 1913, rb. 5. Skł. gł. Pol. Tow. Krajoznawcze. 4-ka, str. XI+XX+154+28+24+117+48+41+tablice, mapy i plany.

Pamiętnik pierwszego zjazdu miłośników ojczystych zabytków w Krakowie w d. 3 i 4 lipca 1911 r.

8-ka, str. 144. Kraków, 1912. Nakł. Grona Konserw. Galicyi Zachod.

Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego. Rok 1913. Tom XXXIV.

Pawlikowski J. G. Kultura a natura. Osobne odbicie z „Lamusa“ IV. Wydane staraniem Sekcyi Ochrony Tatr Towarzystwa Tatrzańskiego. 1913 r. kop. 50.

Pawłowski St. dr. Zlodzenie górnej Wisły, górnego Dniestru oraz ich dopływów, Lwów, 1912, str. 50. Z tablicami.

Pęckowski Jan prof. Dzieje miasta Rzeszowa do końca XVIII w. Z 21 ryc. w tekście. Str. XI+ +446. Rzeszów, 1913. Nakł. gminy m. Rzeszowa. Kor. 4.—

Poliński Wł. dr. Przyczynki do wiadomości o rozsiedleniu geograficznym gadów i płazów krajowych. 8-ka, str. 18. Kraków, 1913. Nakł. Akad Um. Odb. z tomu XLVII Spraw. Kom. Fizyograf. Akad. Umiejęt.

Popiołek Fr. Dzieje Śląska austryackiego. Z ilustracyami. Zt. 1 i 2. 8-ka, str. 96. Cieszyn, 1913. Druk. Tow. Domu Narodowego. Kor. 1.—

Przywileje królewskiego miasta stołecznego Starej Warszawy. 1376—1772. Wydał T. Wierzbowski. Z funduszu im. J. T. ks. Lubomirskiego. Str. XXXII+186. Warszawa, 1913. Nakł. Tow. Nauk. Warsz. rb. 6.—

Raciborski J. Monografia Kalisza. Cz. I. Kalisz. Nakł. Gazety Kaliskiej. 1912, str. 248. rb. 1.40.

Rawita Gawroński Fr. Wilkołaki i Wilkołactwo. Odb. z „Ziemi“, str. 29. Warszawa, 1914. Skł. gł. u E. Wendego i S-ki. kop. 30.

Rechowicz K. Przyczynek do badań nad architekturą drewnianą w Polsce. Lwów, 1913, 8-ka, str. 18.

Rocznik (VI) Polskiego Towarz. Krajoznawczego. 1912, str. 181+II. Warszawa. Nakł. P. T. Kr. kop. 30.

Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu. Rocznik XX. Treść: Kujot St. ks. Dzieje Prus Kró-

lewskich. Cz. I do roku 1309. 8-ka, str. 423+2 mapy. Toruń, 1913. Nakładem Tow. Nauk. Mk. 6.30.

Rokoszny J. ks. Pamiątki Sandomierza. Ludzie i rzeczy. Wyd. 2-gie, znacznie powięk., z ilustr. str. 186+II. Warszawa, 1913, kop. 90. Skład w Adm. Wydawn. Pol. Tow. Krajoznawczego.

Rolle Michał. Tadeusz Czacki i Krzemieniec. W setną rocznicę zgonu odnowiciela i reformatora polskiego szkolnictwa. Lwów, 1913. Wyd. Macierzy Polskiej. 8-ka, str. 131. K. 1.40.

Ruciński Fr. ks. Kościół katedralny pod wezwaniem św. apostołów Piotra i Pawła w Poznaniu. Przewodnik dla zwiedzających, ozdobiony 11 ryc. Nakł. księgarni Św. Wojciecha. Poznań, 1912, 16-ka, str. 255.

Ruciński K. Ratusz Poznański. Poznań, B. Chrzanowski, druk A. Fiedlera, 1912, str. 37. Mk. 1.50.

Rulikowski Ed. Opis powiatu Kijowskiego. Wydał Maryan Dubiecki. Str. 213. Kijów — Warszawa, 1913. Nakł. L. Idzikowskiego. 1.80.

Rzut oka na działalność Komisyi Fizyograficznej Pol. Tow. Krajozn. w Warszawie w r. 1912. Str. 20. Warszawa, 1913.

Saloni Al. Zaściankowa szlachta polska w Delejowie, 8-ka, str. 151. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejęt. Odb. z „Materyałów antrop. archeol. i etnogr.“ Ak. Um. w Krakowie.

Sawicki L. Krajobrazy lodowcowe Zachodniego Beskidu. Str. 22+3 tabl. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejętn. Osobne odb. z t. 43, ser. A. Rozpraw wydz. mat.-przyrod. Ak. Um. w Krakowie.

Smoliński Józef. Kościół p.p. Brygidek później p.p. Wizytek w Lublinie i odkryte malowidła ścienne z XV w. Kraków, 1913. Nakł. Akad. Umiejęt. 4 ka duża, str. 36+tabl. barwna. Osobne odb. z t. IX Sprawozdań komisyi do badania hist. sztuki w Polsce.

Spiss Tad. Wykaz drewnianych kościołów i cerkwi w Galicyi. Lwów, 1912. Nakładem c. k. Namiestnictwa, str. 92.

Spostrzeżenia meteorologiczne w obserwato-

ryum c. k. szkoły politechnicznej we Lwowie. Luty 1913. 8-ka duża, str. 4. Lwów, 1913, nakł. Obser. c. k. szkoły politechnicznej.

Sprawozdania Komisyi do badania Historyi Sztuki w Polsce. Tom VIII zt. III i IV. Kraków, 1912. Nakładem Akad. Umiejęt., str. 412 i CCLIX—CCCCLXX. rb. 9.—.

Toż. Tom IX z t. I i II. Szp. 299+CLXXX, z tabl. i 290 figurami w tekście. Kraków, 1913. Ak. Um. rb. 9.—.

Sprawozdanie Komisyi Fizyograficznej, obejmujące pogląd na czynności dokonane w ciągu r. 1911, oraz Materyały do fizyografii krajowej. T. XLVI. Z 6 tabl. str. XXVI+64+193+9. Kraków, 1912. Nakł. Akad.Umiejętności, rb, 2.95.

Sprawozdanie wydziału Towarz. Muzeum Etnograficznego w Krakowie za rok 1912. 8-ka, str. 13. Kraków, 1913. Nakł. Towarzystwa.

Sprawozdanie ze stanu i działalności naukowej pracowni antropologicznej Towarzystwa Naukowego Warsz. za rok 1911/12. 8-ka mała, str. 12. Warszawa, 1913.

Światowit. Rocznik, poświęcony archeologii przeddziejowej i badaniom pierwotnej kultury polskiej i słowiańskiej. Organ Muzeum Archeol. Erazma Majewskiego. T. X, 1912 r. 55 ilustr. w tekście i VI tablic. $26^1/_2 \times 17^1/_2$, str. 4 nlb.+119. Warszawa, 1913. Skł. gł. u E. Wendego i S-ki. rb. 2.—.

Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskiem na r. 1913, nakł. prezydyum c. k. namiestnictwa. Oprawa, kor. 10.—.

Szukiewicz W. Cmentarzysko ciałopalne płaskie pod wsią Naczą w powiecie Lidzkim g. Wileńskiej. 4-ka, str. 8+2 tabl. i plan topogr. Warszawa, 1913. Odbitka z t. XXI „Pamiętnika Fizyograficznego“.

Szyller St. O attykach polskich i polskich dachach wklęsłych. Warszawa, 1913, str. 35. Skł. gł. u E. Wendego i S-ki, rb. I.50.

Thullie Cz. dr. O kościołach lwowskich z czasów Odrodzenia. 8-ka, str. 55. Lwów, 1913. Gubrynowicz i Syn. I Związkowa druk. Kor. 2.—.

Towarzystwo Tatrzańskie. Czterdzieści lat istnienia... w Krakowie 1873 — 1913. Treść: Dr. Wł. Szajnocha. Pogląd na 40-letnią działalność Tow. Tatrz.; dr. J. G. Pawlikowski. Zadania przyszłości Tow. Tatrz. 4-o, str. 46. Kraków, 1913. Nakł. Tow. Tatrz. hal. 60.

Wasilewski Leon. Słowianie, ich rozsiedlenie i liczba. 8-ka, str. 38. Kraków, 1913. Nakł. Tow. Słowiańskiego. G. Gebethner i S-ka. Biblioteka Słowiańska, dz. I, Popularno-Naukowa, t. 2. hal. 90.

Wawrzeniecki M. Poszukiwanie zabytków przedhistorycznych w Królestwie Polskiem, z 29 tabl. Kraków, 1912.

Wiśniewski Jan ks. Monografie dyecezyi Sandomierskiej. Tom II. Dekanat Radomski. Radom, 1911, str. nlb. 2+416+164+III. rb. 2.50.

Toż. Tom III. Dekanat Kozienicki. Radom, 1913, str. 196+280+1 mapa+tablica+4 plany. rb.2.50. Skł. gł. u Gebethnera i Wolffa.

Witanowski-Rawita M. Wielkopolskie miasto Koło, jego przeszłość i pamiątki. Z rys. prof. Jana Olszewskiego. Str. 172+4· Piotrków, 1913. Nakł. Oddziału Piotrk. Pol. Tow. Krajozn. Kop. 80.

Wołyniak. Bazylianie we Włodzimierzu i Tryhorach. Kraków, nakł. kilku ziemian Wołyńskich. Skł. gł. G. Gebethner i S-ka. 1912, str. 170. rb. 1.25.

Wóycicki Z. Obrazy roślinności Królestwa Polskiego. Zeszyt IV. Roślinność terenów galmanowych Bolesławic i Olkusza. Wydanie z zapomogi Kasy im. dr. J. Mianowskiego. 4-ka. str. 34+X tablic. Warszawa, 1913. Skł. gł. E. Wende i S-ka. rb. 1.—.

Toż. Zeszyt V i VI. Roślinność Ojcowa. 4-ka, str. 40+X tablic. Str. 26+X tablic. Warszawa, 1913. Skł. gł. E. Wende i S-ka. Po rb. 1.—.

Wyniki spostrzeżeń meteorologicznych dokonanych w r. 1912, w obserwatoryum c. k. szkoły politechnicznej we Lwowie. Z dodatkiem, obejmującym sprawozdanie z czynności stacyi seismograficznej. 8-ka duża, str. 7+2 nlb. Lwów, 1913. Nakł. Obserw. c. k. szkoły polit.

Zabytki Wielkopolskie. Zeszyt I. Premia Tow.

Przyjaciół Sztuk Pięknych w Poznaniu. Tekst objaśniający przez Nikodema Pajzderskiego. 4-ka duża, str. nlb. 4+15 tablic. Poznań, 1912. M. Niemierkiewicz. Mk. 3.—.

Toż. Zt. II. Epoka Romańska. Tekst objaśniający przez Nikodema Pajzderskiego. 4-ka duża, str. nlb. 10+20 tablic. Poznań, 1913. M. Niemierkiewicz. Mk. 3.—.

4. a) Geografia ziem polskich (podręczniki).

Janowski Al. Poznaj swój kraj. I. Ziemia rodzinna. Wydaw. Al. Janowskiego podjęte staraniem Pol. Tow. Krajozn. Z zapisu Wł. Pepłowskiego w zawiadywaniu Kasy im. dr. J. Mianowskiego. Warszawa, 1913, str. 76+4, z ilustr. Karton 15 kop.

Łaganowski St. Ziemia w opisach i obrazach. Wypisy geograficzne. Cz. II. Geografia szczegółowa. Ameryka, Azya, Afryka. Str. 324. Z ilustr. Warszawa, 1912. Nakł. M. Arcta. rb. 1.80.

Pachoński H. prof. Historya geografii. Kraków, 1912. G. Gebethner i S-ka. 8-ka mała, str. 6 nlb.+102+2 nlb. z rysun.

Pawłowski St. Geografia fizyczna ziem polskich według „Encykl. Polskiej“ streścił... 8-o, str. 489—509. Lwów, 1913. I Związkowa druk. Odb. z „Kosmosu“, XXXVIII, 1913.

b) Opisy podróży. Przewodniki.

Bełza St. W zapomnianej stronie. (Z pobytu na Kaszubach). Wydanie nowe. Warszawa, 1913. Nakł. „Wieczorów Rodzinnych“. Str, 68. Karton kop. 30.

Błażek Bolesław. Wakacye pod namiotami. Wrażenia i notatki z czterotygodniowej wycieczki szkolnej po wschodnich Karpatach. Str. 174. Przemyśl, 1912. Druk. J. Łazora. k. 90.

Bohdanowicz K. Kilka słów o Bukowinie. Odczyt wygłoszony na V ogóln. Zjeździe Zjedn. Kół

zjazdów roln. we Lwowie 7/10 1910. Str. 21. Kraków, 1912. Druk. Związkowa.

Bojko Jakób. Spiż. Wrażenia z wycieczki do sąsiadów na Spiżu. 8-ka mała, str. 63. Kraków, 1914. Nakł. Wydaw. „Przyjaciela Ludu", hal. 60.

Chętnik Adam. Puszcza Kurpiowska. Str. 141. Wyd. im. Miecz. Brzezińskiego. Skł. gł. w Księg. Polskiej. kop. 40.

Chołoniewski An. Nad morzem polskiem. Warszawa, 1912, str. 55. Skład Pol. Tow. Krajoznaw. kop. 30.

Chrzanowski B. Nad polskiem morzem. Poznań, 1913, str. 23. Nakł. Tow. Czyteln Ludowych. Wykłady Tow. Cz. Lud. № 5.

Dybczyński T. Przewodnik po górach Świętokrzyskich (Łysogórach). Str. 120+2+1 mapa. Nakł. M. Arcta. kop. 65.

Informator dla gości polskich na Pomorzu Kaszubskiem. Warszawa, 1913, str. 27+4. Druk. A. Pęczalskiego i K. Marszałkowskiego. kop. 5.

J. W. Wilno. (Wrażenia. Odbitka z „Architekta". 4-ka, str. 14+5 tablic z ilustr. Kraków, 1913. Koron 3.

Jezierski Józef. Ilustrowany przewodnik po Krakowie i okolicy. 1913—1914. XII rok wydawn., str. 93+9 i 2 mapy. Warszawa, 1913, E. Wende i S-ka. Kor. 1.

Majkowski Al. dr. Zdroje Raduni. Przewodnik po tak zw. Szwajcaryi Kaszubskiej z mapą i 22 ilustr., str. 102+II. Warszawa, 1913. Nakł. Polsk. Tow. Krajozn. rb. 1.—.

Mańkowski Stefan ks. Z nad jezior mazurskich. Wspomnienie z wycieczki krajc- i ludoznawczej, str. 59. Poznań, 1912.

Orłowicz M. dr. Co zwiedzać w Galicyi. Wskazówki dla turystów, z 19 ilustr. w tekście, str. 48. Lwów, 1913. Nakł. autora, druk. „Słowa Polskiego", kop. 25.

Połąga, klimat, mieszkanie, pobyt oraz najdogodniejsze połączenia na sezon letni 1913 r. Ułożył

Zarząd Tow. Miłośn. Połągi. Z planem uzdrowiska. Warszawa, 1913. Skł. gł. u J. Lisowskiej. kop. 10.

Poznań. Album widoków. Poznań, 1913. M. Niemierkiewicz, str. 20. Mk 2.50.

Toż. Wydanie artystyczne. Mk. 10.20.

Przewodnik po Płocku. Nakładem Tow. Nauk. Płockiego. Płock. kop. 30. 16-ka, str. 80. Skł. gł. u Gebethnera i Wolffa.

Wanderungen durch Galizien. Die Redaktion lag in Händen des Herrn Maler H. Rauchniger u. prof. A. Zeemann. K. u. K. Hof. u. Universität-Buchhandlung. Wien, 1911, 8-ka. tabl. 15.

Zaruski Maryusz. Przewodnik po terenach narciarskich Zakopanego i Tatr Polskich. Str. II+5+ +91 i 1 mapa. Zakopane, 1913. Nakł. Sekcyi narciarskiej Tow. Tatrz. Opr. rb. 1.20.

5. a) Geografia Powszechna (Podręczniki).

Kwiatkowski J. Geografia szkolna dla szkół wydziałowych. Cz. II. Lwów, 1913, str. 71. Nakł. autora. Opr. hal. 90.

Romer Eug. dr. Mała geografia handlowa. Wyd. II pomnożone i przerobione. Str. 113+2 mapy. Lwów, 1912. Nakł. Pol. Tow. pedag. druk. „Polonia". Karton kor. 1.20.

Siwak M. Geografia dla klasy II i III szkół średnich. Z 256 ryc. w tekście. Wyd. 2-gie. Str. IV+240. Lwów, 1913. Nakł. K. S. Jakubowskiego. Opr. kor. 3.20.

b) Opisy i wrażenia z podróży po ziemiach obcych. Przewodniki.

Bryła St. Wł. dr. Honolulu. Wrażenia z podróży. 8-ka, str. 16. Lwów, 1913. Nakł. autora. Gubrynowicz i Syn. Odb. z „Gazety Narodowej", hal. 40.

Bryła St. Wł. dr. Jeden dzień w Jokohamie. Kartki z podróży po Japonii. 8-ka, str. 31. Lwów, 1913, nakł. autora. Gubrynowicz i Syn, hal. 80.

Bryła St. Wł. dr. Z podróży po Ameryce. 8-ka, str. 30. Lwów, 1913, nakł. autora. Gubrynowicz i Syn, hal. 80.

Dunikowski Habdank E. dr. prof. Ilustrowane dzieła podróżnicze. T. I, Serya C. Meksyk i Szkice z podróży po Ameryce. Wydanie ilustr. Lwów, 1914, str. 552. Wydawnictwo ilustr. tygodn. „Przez lądy i morza''. rb. 2.20.

Dzieduszycka Ewa, hr. Indye i Humalaje. Wrażenia z podróży. Str. 136. Z ilustr. Lwów, 1912. rb. 4.—. Nakł. H. Altenberga.

Garlicki T. dr. Z wyspy klasycznych ruin (Sycylia). Z ilustr. str. 72. Złoczów, 1913, nakł. Zukerkandla.

Jakubski An. dr. W krainach słońca. Kartki z podróży do Afryki Środkowej w latach 1909 i 1910 Wstępem poprzedził prof. dr. Józef Nusbaum-Hilarowicz. Z 70 oryg. ryc., mapą i profilem drogi Str. VIII+278. Lwów, 1914. Nakł. Tow. Nauczyc. Szkół Wyższych. W opr. kor. 6.

Kieszkowski Jerzy. Wiosną w Grecyi. Str. 74. Z 6 ilustr. w tekście i 9 tabl. Kraków, 1913. Lwów, H. Altenberg. rb. 1.

Maliszewski Ed. Czarnogórze, str. 29. Warszawa, 1913. Nakł. W. Jakowickiego. kop. 30.

Miecz Sergiusz. Azya środkowa. Z wyd. 7-go, z upoważnienia autora przetł. Adam Kudelski. Warszawa, 1912. Opisy malownicze ziemi cz. I. Nakł. M. Arcta. Str. 92, kop. 70.

Okołowicz Józef. Kanada. Garść wiadomości dla wychodźców. Str. 48. Kraków. 1913. Nakł. Pol. Tow. Emigracyjnego, kop. 20.

Olszewicz J. Listy z podróży. 8-ka, str. 221. Lwów, 1914. H. Altenberg, G. Seyfarth, E. Wende i S-ka. Kor. 3.20.

Petrażycka — Tomicka J. Szkice skandynawskie.

Str. 171. Lwów, 1913. Nakł. Gubrynowicza i Syna. Kor. 3.

Przewodnik po Berlinie i okolicy z planem miasta. Berlin, 1913. Nakładem Wydaw. „Warta“. Str. 128. Kop. 50.

Przewodnik po Kijowie z poglądowym planem miasta. Kijów — Warszawa, 1913, str. XXX+158. L. Idzikowski. kop. 50.

Siedlecki Michał prof. Jawa. Przyroda i sztuka. Uwagi z podróży. Str. XIV+294 i 2 tabl. Warszawa, 1913. Rb. 5.50, w opr. 6.50. Nakł. J. Mortkowicza.

Sierakowski Adam hr. Listy z podróży. T. I. str. 143, T. II str. 262. Warszawa, nakł. „Bibl. dzieł wybor.“ kop. 80.

Witkowski St. Wrażenia z południa. Grecya. Sycylia. Hiszpania. Z Marokko. Z 56 ilustr. $25^1/_2 \times 18$, str. 4 nlb.+132. Warszawa, 1914. Nakł. S. Orgelbranda S-ów. Skł. gł. u E. Wendego i S-ki. rb. 1.5o.

6. Różne.

Caro L. dr. Emigracya i polityka emigracyjna ze szczególnem uwzględnieniem stosunków polskich. Przetł. z niem. wydania książki autora, uzupeł. i znacznie rozszerzył dr. Karol Englisch. 8-ka większa, str. X+392+3 mapy. Poznań, 1914, Nakł. druk. i księg. Św. Wojciecha. rb. 4.

Chętnik Adam i Sawicki Ludw. Dla Krajoznawstwa. Książeczka z rysun. dla ludu i młodzieży. Str. 51. Warszawa, 1913. Wyd. red. „Drużyny“. Kop. 25.

Chmielińska Aniela. W jakim celu tworzymy muzeum w Łowiczu. Łowicz, 1913, Str. 25.

Jaworski Al. dr. Katalog rękopisów biblioteki im. Łopacińskiego w Lublinie. Wydawnictwo Tow. Bibl. Publicznej im. Łopacińskiego. № 1. Lublin, 1913.

Katalog № 1 Antykwarni Warszawskiej. Varsoviana. Obejmuje 906 numerów książek, rycin, planów i map. Warszawa, 1913, str. 33.

Toż. № 2. Pamiętniki, podróże, życiorysy. Obejmuje 956 numerów książ. Warszawa, 1913, str. 42.

Klemensiewicz Z. Zasady taternictwa. Z rys. J. R. Str. VIII+192. Lwów, 1913. Nakł. sekcyi turyst. Tow. Tatrz. Karton kor. 2.80

Konczyński J. Ludność Warszawy. Studyum statystyczne. 1877—1911. Z zapomogi Kasy pomocy dla osób pracujących na polu naukowem imienia dr. J. Mianowskiego. Warszawa, 1913. Skł. gł. E. Wende i Sp. rb. 1.20.

Kunzek H. Czyżby tryumf nonsensu?! Rzecz w sprawie kolejki na Świnicę. 4-o, str. 30. Kraków, 1913. Wyd. Sekcyi Ochrony Tatr Tow. Tatrz. Odb. z „Krak. miesięczn. artystycz.“, 1913.

Nestorowicz M. Wł. Inż. Stan dróg kołowych Królestwa Pols. Z 5-ma tabl. i mapą dróg kołowych. Str. 27. Warszawa, 1913. Wydaw. Centralnego Tow. Rolniczego w Kr. Pol. Serya I (ogólna), № 11. (Prace Wydz. Społecz.-Ekonom., № 2) rb. 1.20,

Poniatowski H. Spis książek geograficznych dla młodzieży szkół średnich. Wydawnictwo Stow. Naucz. Polskiego, 1912. Nakł. Gebethnera i Wolffa. Kop. 20.

Staniszewski Wład. Bibliografia „Rozmaitości“ pisma dodatkowego do „Gazety lwowskiej“, 1817/48 i 1854/59. Lwów, 1913, str. 656.

Staniszewski Stan. Bibliografia „Dodatków do Gazety Lwowskiej“ 1850—1862, 1867—69. Lwów, 1913. 8-a, str. 274.

Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych, wydane przez Krajowe Biuro Statystyczne, pod redakcyą prof. Tadeusza Pilata. T. XXIV. Z-t I. Najważniejsze wyniki spisu ludności i spisu zwierząt domowych według stanu z d. 31 grudnia 1910 r. Podali dr. St. Kasznica i dr. M. Nadobnik. Lwów, 1911.

Zaruski Maryusz. O zachowaniu się na wycieczkach zimowych w Tatry. 16-a, str. 16. Zakopane, 1912, nakł. sekcyi narciarskiej Tow. Tatrz. (Odb. z „Pamiętn. Tatrzańskiego“).

Zlecenia dla nowych przybyszów do Stanów Zjednoczonych. Wydane przez północno-amerykańską Ligę Cywilną dla emigrantów. Stowarzyszenie Patryotyczne, str. 16. Boston, Mass., 1913. Biuro Narodowe.

Zmiana własności ziemskiej w guberni Kijowskiej od r. 1861—1900. Powiaty: Taraszczański, Humański, Kaniowski i Skwirski. Kraków, 1912, str. 136. Skł. gł. G. Gebethner i Sp. rb. 1.60.

Związek akademicki sportowy w Krakowie. W sprawie budowy taniego domu turystycznego w Zakopanem. Str. 10. Kraków, 1913. Nakł. Komitetu budowy domu turystycz.

Spis rzeczy.

B. ODDZIAŁY PROWINCYONALNE.

II. Dział naukowy.

Ogłoszenia.

Serja **Widoki nadniemeńskie** (serja 6 pocztówek) . . . . —25
1. Niemen pod Balwierzyszkami. 2. Niemen z góry Margiera. 3. Niemen pod Kownem. 4. Łódź żaglowa na Niemnie. 5. Czółno rybackie na Niemnie. 6. Wicinnicy na Niemnie—sztuka po . . . . — 5

Serja **Puszcza Białowieska** (nowe wydanie 4 pocztówki z żubrami), serja . . . . —20

Serja **Zamki polskie** (9 pocztówek) . . . . —40
1. Czorsztyn. 2. Kowno. 3. Lida. 4. Lubowla. 5. Melsztyn. 6. Odrzykoń. 8. Smoleń. 9. Starokonstantynów, sztuka po . . . . — 5

Serja **Krajobraz Polski** (12 pocztówek). 1. Wisła pod Zakroczymiem. 2. Rzeka Żerew (Polesie Wołyńskie). 3. Gościniec pod Mińskiem. 4. Droga na Mazowszu. 5. Jezioro Jesiąta (Litwa). 6. Lato w Nowogródzkiem. 7. Z pow Święciańskiego, 8. Krzesanica Czerwonych Wirchów. 9. Pierwszy ślad (z Mińszczyzny), 10. Wieś Szczekociny. 11. Zakopane w zimie. 12. Z Mińszczyzny, sztuka po 5 k., serja . . . . —50

Serja **Łazienki** (serja 7 pocztówek) po 5 k., serja . . . . . . —30

Serja **Jura Krakowska** 7 pocztówek po 5 kop., serja zawiera: 1. Wodospad Szum w dolinie Bętkowskiej pod Ojcowem. 2. Skały Panieńskie w Ojcówie. 3. Siodło górskie w Podlesicach. 5. Grupa skał „Okiennik" pod Skarżycami. 6. Okiennik pod „Skarżycami". 7. Wąwóz Centurja pod Zawierciem . . . . —30

Serja **Krajobraz Polski II.** 6 pocztówek po 5 kop., serja zawiera: 1. Z okolic Warszawy—pod Milanówkiem. 2. Pustynia Nieborowska. 3. Grusze polskie. 4. Rzeka kamienna pod Ćmielowem. 5. Dolina Prądnika pod Pieskową Skałą. 6. Dolina Dunajca w okolicach Jazowska . . —25

Serja **Zamki VI.** 7 pocztówek po 5 kop., serja zawiera: 1. Chęciny. 2. Czersk. 3. Kamieniec Podolski. 4. Ogrodzieniec. 5. Olsztyn. 6. Pieskowa Skała. 7. Ujazd . . . —30

Serja **Połąga** (12 pocztówek). 1. Sosny nadbrzeżne. 2. Zatoka pod Holenderską Czapką. 3. Sosny na Czapce Holenderskiej. 4. Fala przy brzegu. 5. Nadciągająca burza. 6. Wieczór na pomoście. 7. Wydmy nadbrzeżne opanowane przez roślinność. 8. Grota M. Boskiej z Lourdes w Górze Biruty. 10. Łazienki, 11. Dom zakładowy. 12. Pałac F. hr. Tyszkiewicza. Serja . . . . - 50

Serja **Chełm.** 1. Ogólny widok na miasto z Góry Chełmowej. 2. Ogólny widok Chełma od strony plantu kolejowego 3. Wjazd do Miasta szosą Włodawską. 4. Kościół po-Pijarski (o trzech wieżach). Serja . . . . —20